

JSSRA

ISSN 3027-8279 (Online)

วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์

SOCIAL SCIENCES RESEARCH AND ACADEMIC JOURNAL

ปีที่ **21** ฉบับที่ **2**
Volume No.

พฤษภาคม - สิงหาคม 2569

May - August 2026

**SOCIAL
SCIENCES
RESEARCH AND
ACADEMIC JOURNAL**

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษา
The Center for International Cooperation in Education

วารสารนี้อยู่ในฐานข้อมูลของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (<http://tci.trf.or.th>) และได้รับการรับรองจาก สมศ. แล้ว
วัตถุประสงค์

วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ตีพิมพ์และเผยแพร่บทความวิชาการและผลงานวิจัย เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้และวิชาการด้านสังคมศาสตร์ โดยมุ่งเน้นงานวิจัยและบทความวิชาการในสาขาศึกษาศาสตร์ รัฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ พัฒนาสังคม และสหวิทยาการทางด้านสังคมศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนักวิชาการ จากสถาบันอุดมศึกษา องค์กรต่าง ๆ รวมทั้งนักวิชาการอิสระ ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมุ่งส่งเสริมและสนับสนุนให้มีผลงาน ทางวิชาการที่จะก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการและเกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยส่วนรวม

เจ้าของ

สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ 398 หมู่ที่ 3 ตำบลย่านมัทรี อำเภอพยุหะคีรี

จังหวัดนครสวรรค์ 60130 โทรศัพท์ 0-5621-9100-29 ต่อ 1211 โทรสาร 0-5688-2523 Mobile 09-7924-5216

<http://apr.nsrv.ac.th/>

วารสารฉบับอิเล็กทรอนิกส์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JSSRA>

ที่ปรึกษาด้านการบริหารงานวิชาการ

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ที่ปรึกษาด้านวิชาการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัฒนา หอมบุปผา

สาขาวิชาทดสอบและวิจัยทางการศึกษา

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนาภัสร์ สนธิรักษ์

สาขาวิชาภาษาต่างประเทศ

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.วิทยา จันทศิริลา

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยนเรศวร

รองศาสตราจารย์ ดร.วิรุณศิริ ใจมา

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ ดร.อนุวัติ ภูณแก้ว

สาขาวิชาการทดสอบและวัดผลการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลลักษณ์ ลังกา

สาขาวิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ ดร.ลักษมี งามมีศรี

สาขาวิชาบริหารธุรกิจ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายทิพย์ ยะฟู

สาขาวิชาทดสอบและวิจัยทางการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริยา สัมจันทร์

สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม

มหาวิทยาลัยพะเยา

อาจารย์ ดร.วรรณมาพะ เกษรดอกไม้

สาขาวิชารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ต้นฉบับ วิสัยทัศน์ ถ้าทองพัฒนา/ ฌอนรรณ เอี่ยมมี/ เลอศักดิ์ สุขขำ

กำหนดออก ปีละ 3 ฉบับ (ราย 4 เดือน)

ฉบับแรกของปี เดือนมกราคม - เมษายน กำหนดออก เดือนมกราคม ปีได้รับบทความ 30 กันยายน

ฉบับที่สองของปี เดือนพฤษภาคม - สิงหาคม กำหนดออก เดือนพฤษภาคม ปีได้รับบทความ 30 มกราคม

ฉบับที่สามของปี เดือนกันยายน - ธันวาคม กำหนดออก เดือนกันยายน ปีได้รับบทความ 30 พฤษภาคม

วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์ ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเวทีเปิดทางวิชาการให้นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้สนใจได้เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ งานวิจัยและผลงานสร้างสรรค์อื่น ๆ อันเป็นประโยชน์เพื่อร่วมกัน “สรรค์สร้างความรู้ นำสู่สังคม”

สาระในวารสารฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิชาการ 2 บทความ บทความงานวิจัย 9 บทความ บทความวิทยานิพนธ์ 5 บทความ ได้แก่ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา 2 บทความ สาขาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต 1 บทความ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพศึกษา 1 บทความ และสาขาวิชากฎหมายปกครองและการบริหารงานภาครัฐ 1 บทความ โดยเป็นบทความจากภายนอกสถาบัน จำนวน 13 บทความ และบทความจากภายในสถาบัน 3 บทความ

หวังอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะใด ในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

บรรณาธิการ

สารบัญ

ท

หน้า

บทความวิชาการ

- 1 ยุทธศาสตร์การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ.....
.....**ณัฐรดา จิตรแก้วดี, จิตาภรณ์ เฟื่องหนู, สมบัติ เดชบำรุง** 1
- 2 ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารอาชีวศึกษา: จากผู้จัดการสู่ผู้นำการเรียนรู้.....
.....**ชนาวุฒิ มูลจันทร์, สมบัติ เดชบำรุง, สมใจ เดชบำรุง** 15

บทความวิจัย

- 3 รูปแบบการสร้างคุณค่าสาธารณะของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเสพติดในพื้นที่เปราะบาง:
กรณีศึกษาชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80.....**พัชรา สีนลอยมา, วิชิต แยมยิ้ม, เนตรนภา พิมพาพร** 31
- 4 นโยบายสาธารณะของการบริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วน (Fast Track)
เพื่อแก้ไขปัญหาการรับสินบนและยกระดับค่าคะแนน CPI
.....**ฉวีวรรณ นิลวงศ์, ชัยนันท์ ลีระเดิมนพษ์, เนตรนภา พิมพาพร** 47
- 5 การเสริมสร้างศักยภาพนวัตกรชุมชนด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันโดยการมีส่วนร่วม
ของผู้นำทางการศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.....
.....**ภูติพิท อักษรศิษฐ์, พุทธชาติ ยมกิจ, ประวีดา คำแดง** 61
- 6 การประเมินองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกลดภัยของผู้หญิง
ในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่.....**อัมพิกา อ่ำลอย** 79
- 7 กลยุทธ์ของผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแส ในการสรรค์สร้างภาพยนตร์เพื่อส่งประกวด
ในงานเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติ.....**นิวัฒน์ ประสิทธิ์วิทย์** 93
- 8 โมเดลการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบ
หลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พื้นที่อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์.....
.....**ปราณี เนรมิตร** 109
- 9 เมื่ออาหารไม่ใช่แค่ความอร่อย : พฤติกรรมการบริโภคและการรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง
ที่มีต่อความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของสังคมไทย.....
.....**สรัช ทองงาม, เปรมระพี อุยมาวิระหิรัญ, ธันวาท สุทธิชาติ, ชัยวรรณ วิชัยดิษฐ์, สิทธิวิดี เสงพลอย** 121
- 10 ตัวแบบพยากรณ์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเป็นอันดับแรก
ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สถาบันเทคโนโลยีไทย - ญี่ปุ่น.....
.....**ภัทรมน สมานวรกิจ, บุษกร เหมมาชูเกียรติกุล, ภาสกร พันธุ์โอภาส** 135

สารบัญ

ที่

หน้า

บทความวิจัย

- 11 มุมมองของผู้เรียนต่อการใช้พจนานุกรมแบบเล่มในห้องเรียนรายวิชาการแปล.....
.....นิษฐารัตน์ รักษาสัตย์, ดวงพร ทองน้อย, สุดสรวง ยุทธนา 147

บทความวิทยานิพนธ์

- 12 การปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
สงขลา สตูล.....ธัญญลักษณ์ แสงสะโน, รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ 163
- 13 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและแรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันองค์กรของบุคลากร
ในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์.....ปภาวรินทร์ ศิริชนะ, พัชราภา สิงห์ธนสาร 179
- 14 การประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 ที่เรียนวิชาปรีคลินิก
มหาวิทยาลัยนเรศวร.....
.....ธนศ ขำคล้าย, แพรว สุวรรณศรีสุข, อภิรัตน์ หวังธีระประเสริฐ, นิทรา กิจธีระวุฒิมังษ์ 195
- 15 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาชัยนาท.....ณัฐวุฒิ ทิมาชัย, ธนาภัสสร์ สนธิรักษ์, ปพนสรรค์ โพธิพิทักษ์ 209
- 16 ธรรมชาติภาพกับการใช้ดุลพินิจของ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษาในการพิจารณาโอน ย้าย ข้าราชการครู
และบุคลากรทางการศึกษา.....นิรัตน์ สายแก้ว, เอกอนงค์ ศรีสำอางค์, ภิญโญ ภูวัฒนาเสนีย์ 223

Contents

No.		Page
Academic Articles		
1	Strategies for the Management of an Excellent Educational Institution..... <i>Natrada Jitkaewdee, Thidaporn Pengnoo, Sombat Dejbamrung</i>	2
2	Instructional Leadership of Vocational Education Administrators: From Managers to Learning Leaders..... <i>Chanawut Moonchan, Sombat Dejbamrung, Somchai Dejbamrung</i>	16
Research Articles		
3	The Model of Community Public Value Creation for Addressing Drug Problem in Vulnerable Areas: A Case Study of the Rim Khlong Lat Phrao 80 Community..... <i>Patchara Sinloyma, Wichit Yaemyim, Netnapa Pimpaporn</i>	32
4	Public Policy of Digital Government Services and Special Fast Track Channels to Solve Bribery Problems and Raise the CPI Score..... <i>Chaweewan Nilavongse, Chatchanan Leerattempong, Netnapa Pimpaporn</i>	48
5	Enhancing the Capacity of Community Innovators in Wildfire and Haze Management Through the Participation of Educational Leaders in Mueang District, Mae Hong Son Province..... <i>Phudit Aksorndit, Phutthachart Yomkit, Praveda Kamdaeng</i>	62
6	Assessment of Urban Landscape Elements Associated with Women's Perception of Safety in Public Spaces in Chiang Mai..... <i>Aumpika Amloy</i>	80
7	Strategies of Thai Independent Filmmakers in Creating Films for Submission to Intrnational Film Festivals..... <i>Niwat Prasitworawitt</i>	94
8	A Model for Enhancing the Financial Well-Being of Students' Parents Affected by the Post-COVID-19 Pandemic in Phayuha Khiri District, Nakhon Sawan Province..... <i>Pranee Neramit</i>	110
9	When Food is More Than Just Taste: Food Consumption Behavior and Risk Perception of Non-Communicable Diseases on Behavioral Modification Intention in Thai Society..... <i>Sarat Thongngam, Premraphi Ooaymaweerahirun,</i> <i>Tunwa Suthichart, Chatchawun Vichaidith, Sitiwadee Hengploy</i>	122
10	A Predictive Model of Factors Influencing First-Choice University Selection Among First-Year Students at Thai-Nichi Institute of Technology..... <i>Phattamon Samanworakit, Bussakorn Hammachukiattikul, Paskorn Phuenopas</i>	136

Contents

No.		Page
Research Articles		
11	Learning without Technology: The Use of Print Dictionaries from a Translation Classroom Perspective..... <i>Nichadarat Raksasat, Duangporn Thongnoi, Sudsuang Yutdhana</i>	148
Dissertations		
12	Conducting Oneself in Code of Ethics of Teaching Profession Secondary Education Service Area Office, Songkhla, Satun..... <i>Tanyalak Sangsano, Rungchatchadaporn Vehachart</i>	164
13	Transformational Leadership and Work Motivation Affecting Organizational Commitment of Staff in The Nakhon Sawan Provincial Public Health Office..... <i>Paphawarin Sirithana, Phatcharapha Singtanasarn</i>	180
14	Assessment of Self-Directed Learning Behavior Among 2 nd Year Medical Student for Pre-Clinic Study at Naresuan University..... <i>Thanet Khamkhilai, Preaw Suwannasrisuk,</i> <i>Apirath Wangteeraprasert, Nithra Kitreerawutiwong</i>	196
15	Factors Affecting Budget Administration of Schools under the Chainat Primary Educational Service Area Office..... <i>Nattawut Thimachai, Thanaphat Sonthirak, Paponsan Potipitak</i>	210
16	Good Governance and the Exercise of Administrative Discretion by the Area Education Personnel Commission in the Consideration of the Transfer and Reassignment of Teachers and Educational Personnel..... <i>Nirat Saikaeo, Eakanong Srisumaung, Pinyo Khoowattanasenee</i>	224

ยุทธศาสตร์การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ*

ณัฐรดา จิตรแก้วดี¹

จิตาภรณ์ เพ็งหนู² สมบัติ เดชบำรุง³

(วันที่รับบทความ: 26 กันยายน 2568; วันที่แก้ไขบทความ: 18 ธันวาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 29 ธันวาคม 2568)

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ยุทธศาสตร์การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ” มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอกรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์สำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาให้บรรลุความเป็นเลิศเชิงระบบ โดยเน้นบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ต้องมีความสามารถด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ การสื่อสารเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างแรงจูงใจ การเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ อีกทั้งการพัฒนาศักยภาพบุคลากรและนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เนื้อหาหลักของบทความประกอบด้วย 1) แนวคิดและทฤษฎีด้านการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา 2) แนวคิดและรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ และ 3) การประยุกต์ใช้เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBECQA) ในมิติด้านการนำองค์กร กลยุทธ์ ผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ระบบการวัด การวิเคราะห์ การจัดการความรู้ ทรัพยากรบุคคล และกระบวนการปฏิบัติงาน และจากการสังเคราะห์ชี้ให้เห็นความเป็นเลิศของสถานศึกษาที่ต้องอาศัยการบริหารการขับเคลื่อนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ รวมถึงระบบประเมินผลที่เป็นมาตรฐาน การออกแบบกลยุทธ์ที่ตอบสนองบริบท และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ

บทความนี้จึงมีส่วนสนับสนุนการพัฒนากรอบคิดเชิงนโยบายและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทไทย

คำสำคัญ: ยุทธศาสตร์, การบริหารสถานศึกษา, ความเป็นเลิศ, OBECQA

*บทความวิชาการ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, สาขาการบริหารการศึกษา คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, E-mail: wansupa.cha@gmail.com

² อาจารย์, หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, E-mail: tida.aew991@gmail.com

³ อาจารย์, หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, E-mail: sdj2499@gmail.com

Strategies for the Management of an Excellent Educational Institution**Natrada Jitkaewdee¹**Thidaporn Pengnoo² Sombat Dejbamrung³**(Received: September 26, 2025; Revised: December 18, 2025; Accepted: December 29, 2025)*

Abstract

The article entitled “Strategies for the Management of an Excellent Educational Institution” aims to propose a conceptual framework and key strategies for enhancing the quality of educational institution management in order to achieve systemic excellence. The article emphasizes the role of school administrators as change leaders who are required to demonstrate competencies in strategic vision formulation, effective goal communication, motivation enhancement, the cultivation of a learning-oriented organizational culture, and the continuous development of personnel and learners. The main content of the article consists of: 1) concepts and theories of strategic management relevant to education; 2) concepts and models for developing educational institutions toward excellence; and 3) the application of the Office of the Basic Education Commission Quality Award (OBECQA) criteria across key dimensions, including leadership, strategy, learners and stakeholders, measurement, analysis, knowledge management, human resources, and operational processes. The synthesis indicates that educational excellence requires evidence-based management, standardized evaluation systems, context-responsive strategic design, and the systematic participation of all stakeholders within educational institutions.

This article contributes to the development of policy-oriented perspectives and practical guidelines for educational institution management applicable to the Thai educational context.

Keywords: Strategy, Educational Institution Management, Excellence, OBECQA

*The Article from Southeast Asia University

¹ Student in Doctor of Educational Administration, Faculty of Liberal Arts and Sciences, Southeast Asia University, E-mail: wansupa.cha@gmail.com

² Lecturer, Doctor of Philosophy Program, Faculty of Liberal Arts and Sciences, Southeast Asia University, E-mail: tida.aew991@gmail.com

³ Lecturer, Doctor of Philosophy Program, Faculty of Liberal Arts and Sciences, Southeast Asia University, E-mail: sdj2499@gmail.com

บทนำ

ยุทธศาสตร์การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของสถานศึกษา โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความสามารถในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาและยุทธศาสตร์ชาติ สามารถบริหารทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทั้งนี้การใช้ยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาและตัดสินใจเชิงบริหารอย่างเป็นระบบจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงาน และสร้างการยอมรับจากผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้เสียอย่างยั่งยืน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทางสังคม เทคโนโลยี และนโยบายการศึกษาอยู่ตลอดเวลา จากสถานการณ์คุณภาพการศึกษาของประเทศไทยปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายเชิงประจักษ์ด้านคุณภาพผู้เรียน โดยผลการประเมินสมรรถนะผู้เรียนจากโครงการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ (PISA) พบว่าคะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนไทยด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์อยู่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิก OECD อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านการคิดวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ความรู้ผู้เรียนในระดับสากล (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2019) นอกจากนี้ ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินัยพื้นฐาน (O-NET) พบว่าคะแนนเฉลี่ยรายวิชาหลักของผู้เรียนส่วนใหญ่อยู่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ต่อเนื่องหลายปีการศึกษา สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาคุณภาพผู้เรียนที่ยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ (National Institute of Educational Testing Service [NIETS], 2021).

ตามมาตรา 54 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาเพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศ โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ เป็นผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม และเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของประเทศ (The Constitution of the Kingdom of Thailand, 2017) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดเป้าประสงค์ให้ผู้เรียนทุกช่วงวัยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้รับโอกาสทางการศึกษาที่เสมอภาคมีคุณภาพตามมาตรฐานสอดคล้องกับศักยภาพให้เป็นผู้มีสมรรถนะและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (Office of the Basic Education Commission, 2022) การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาบุคคลให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยรัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น โรงเรียนในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมีการปรับหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชีวิตจริง การใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และการเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้สนับสนุนและผู้ให้คำแนะนำ คือปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการเรียนรู้และสามารถพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มที่ จะทำให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จและ

มีประสิทธิภาพตอบสนองความต้องการของชุมชน สังคม และประเทศชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคต การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนและปฏิรูปการจัดการเรียนรู้ สถานศึกษาต้องพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านสาระวิชาหลักและทักษะในศตวรรษที่ 21 ซึ่งประกอบด้วย 3 ทักษะ คือ ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านชีวิตและอาชีพ และทักษะด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารในมิติของการบริหารจัดการ ผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) พบว่าสถานศึกษาบางส่วนยังไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินในด้านกระบวนการบริหารและการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ การพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย (Office for National Education Standards and Quality Assessment, 2020) ขณะเดียวกัน กรณีศึกษาของโรงเรียนที่นำแนวคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์และการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานมาใช้ พบว่า สามารถยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ (Srisuk, 2019)

ดังนั้น ยุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของสถานศึกษา ความเป็นเลิศของโรงเรียนหมายถึงการพัฒนาโรงเรียนให้มีมาตรฐานและคุณภาพ โดยอาศัยการปรับระบบภายในให้พร้อมต่อการพัฒนาทั้งด้านการบริหาร การจัดการเรียนการสอน และการนิเทศทางการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนผ่านกระบวนการบริหารจัดการที่เป็นระบบและต่อเนื่องซึ่งผู้บริหารถือเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนทุกกระบวนการให้บรรลุเป้าหมาย จากสถานการณ์คุณภาพผู้เรียนที่สะท้อนผ่านผลการประเมินระดับชาติและนานาชาติ รวมถึงผลการประเมินคุณภาพสถานศึกษาและกรณีศึกษาของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าปัญหาคุณภาพการศึกษาไม่ได้เกิดจากการจัดการเรียนการสอนเพียงอย่างเดียว แต่มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับประสิทธิภาพของการบริหารจัดการและการกำหนดยุทธศาสตร์ของสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นฐาน จะช่วยให้ผู้บริหารสามารถวางทิศทางการพัฒนา แก้ไขปัญหาได้ตรงจุด และยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 อันจะนำไปสู่ความเป็นเลิศและความยั่งยืนของสถานศึกษาในระยะยาว

เนื้อเรื่อง

ความเป็นเลิศของสถานศึกษา คือการพัฒนาโรงเรียนให้ได้มาตรฐานซึ่งผู้บริหารจะเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด ต้องเปลี่ยนจากกรอบแนวคิดเดิมไปสู่กรอบแนวคิดใหม่โดยการปรับระบบภายในให้มีความพร้อมที่จะพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาโดยอาศัยกระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศทางการศึกษา เพื่อนำไปสู่ผลผลิต คือ นักเรียนมีคุณภาพตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหลักสูตร (Mintzberg, 1994; Sergiovanni, 2009; Office of the Education Council, 2017) ซึ่งทุกกระบวนการ

ของการดำเนินงานจะทำให้ผลงานบรรลุเป้าหมายได้ ดังนั้น การขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ จำเป็นต้องอาศัยการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน เพื่อเป็นกรอบในการวางแผน การตัดสินใจ และการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและมีทิศทางร่วมกัน

ประเด็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

ความหมายของยุทธศาสตร์

แนวคิดเรื่อง “ยุทธศาสตร์” ถูกนำมาใช้ในการบริหารองค์กรอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในองค์กรที่เป็นสถานศึกษาต้องเผชิญความซับซ้อนและการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นนักวิชาการ จึงได้ให้นิยามไว้หลากหลายมุมมอง แต่มีสาระสำคัญร่วมกันดังนี้

Pitileartsirikul (2021) ได้กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ (Strategy) หมายถึง การมององค์กรในสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และการมุ่งไปสู่อนาคตด้วยการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ พิจารณาความสามารถขององค์กร วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอก ในจุดที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ปัญหาขององค์กร การเลือกใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มี และการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการเลือกใช้วิธีการต่าง ๆ และนำมากำหนดเป็นทิศทางการดำเนินการขององค์กร เพื่อดำเนินการไปสู่เป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ หรือเพื่อให้ได้เปรียบในการแข่งขันที่ยั่งยืน

Phanpinya (2021) ได้กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง วิธีการหรือแนวทางในการดำเนินงานที่ดีที่กำหนดขึ้น โดยคาดว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จและเกิดผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ขององค์กรหรือหน่วยงานที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

Mintzberg (1994) ยุทธศาสตร์มิได้หมายถึงแผนที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึง “รูปแบบ” (pattern) ของการตัดสินใจและการกระทำที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในองค์กร ซึ่งสะท้อนทิศทางที่แท้จริงขององค์กรในทางปฏิบัติ มากกว่าทิศทางที่เขียนไว้ในแผนอย่างเป็นทางการ

Porter (1996) ยุทธศาสตร์คือการเลือกที่จะดำเนินกิจกรรมที่แตกต่างจากองค์กรอื่นอย่างมีเอกลักษณ์ เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน โดยเน้นว่ายุทธศาสตร์เกี่ยวข้องกับการ “เลือกและไม่เลือก” (trade-offs) มากกว่าการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานเพียงอย่างเดียว

Johnson, Scholes และ Whittington (2017) ยุทธศาสตร์คือทิศทางและขอบเขตขององค์กรในระยะยาว ซึ่งเกิดจากการกำหนดเป้าหมาย การจัดสรรทรัพยากร และการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เพื่อสร้างคุณค่าและความได้เปรียบให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์แนวคิดความหมายของยุทธศาสตร์

ประเด็นร่วม	สาระสำคัญ
เป้าหมาย	มุ่งสู่การบรรลุวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์องค์กร
กระบวนการ	เป็นแนวทางหรือกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ
บริบท	สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก
ทรัพยากร	การจัดสรรทรัพยากรอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด
ความยั่งยืน	สร้างความได้เปรียบและผลสำเร็จในระยะยาว

กล่าวโดยสรุป ยุทธศาสตร์ หมายถึง วิธีการหรือแนวทางในการดำเนินงานที่ดีที่กำหนดขึ้น โดยคาดว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จและเกิดผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ขององค์กรหรือหน่วยงานที่กำหนดไว้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ความสำคัญของยุทธศาสตร์

การมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้องค์กรสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลง และดำเนินงานได้อย่างมีทิศทาง ตามที่นักวิชาการได้ให้ความสำคัญของยุทธศาสตร์ อาทิ

Chaichara (2018) ได้กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ มีความสำคัญโดยเป็นทิศทางกระบวนการหรือขั้นตอน การดำเนินงานที่กำหนดขึ้นเพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินกิจการตามภารกิจหลักและความรับผิดชอบ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งภายในและภายนอก องค์กร และการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์เป็นการแบ่งสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล อีกทั้งเป็นเครื่องมือสำคัญของผู้บริหารในการปรับเปลี่ยนองค์กรให้สอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ดังนั้นองค์กรจำเป็นต้องอาศัยยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือในการบริหาร ซึ่งจะนำไปสู่ ความสำเร็จของการทำงานและช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมกับบุคลากรในองค์กร

Kongthonglang (2018) ได้กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ มีความสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย หลักความสำเร็จขององค์กรหรือหน่วยงาน โดยคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ที่มีอิทธิพลเกี่ยวข้องผลสำเร็จในการดำเนินงานในองค์กรที่ซับซ้อนหรือองค์กรที่ต้องได้รับผลกระทบจาก การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของสภาพแวดล้อมภายนอก อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม การขยายตัวอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจ

Phanpinya (2021) ได้กล่าวว่า ยุทธศาสตร์มีความจำเป็นอย่างมากสำหรับผู้บริหารที่มุ่งหวังความสำเร็จ การดำเนินงานในองค์กรที่ซับซ้อนหรือองค์กรที่ต้องได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ของสภาพแวดล้อม ผู้บริหารต้องหาวิธีการในการกำหนดทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจน และต้องจัดสรร ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อให้สามารถเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้

โดยการปรับขีดความสามารถขององค์กรให้ดำเนินการภายใต้สภาพแวดล้อมที่จำกัดให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

กล่าวโดยสรุป จากแนวคิดของนักวิชาการพบว่ายุทธศาสตร์มีบทบาทสำคัญใน 3 ประเด็นหลัก คือ เป็นเครื่องมือกำหนดทิศทางและการตัดสินใจของผู้บริหาร ช่วยจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้องค์กรปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เพื่อส่งเสริมสนับสนุนในองค์กรบรรลุเป้าหมายหลักของความสำเร็จตามที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องทั้งภายในและภายนอกองค์กร โดยคำนึงถึงทรัพยากรและสภาพแวดล้อมที่จำกัดให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

ลักษณะของยุทธศาสตร์ที่ดี

ยุทธศาสตร์ที่ดีจึงควรมีจุดเน้นชัดเจน สอดคล้องกับบริบทขององค์กร มีความยืดหยุ่น สามารถปรับตัวได้ มีผู้รับผิดชอบชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

Kongthonglang (2018) ได้กล่าวว่า ลักษณะของยุทธศาสตร์ที่ดีนั้น จะต้องมีความชัดเจน มีกลไกการประสานงานที่ดีมีความคล่องตัวที่จะต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงและที่สำคัญ คือ จะต้องสร้างความมั่นใจให้กับคนในองค์กร ได้ว่า ยุทธศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นนั้นจะมีความเหมาะสมกับสภาพและความต้องการขององค์กรอย่าง

Nanthaphan (2020) ได้กล่าวว่า ลักษณะของยุทธศาสตร์ที่ดีนั้น คือกระบวนการหรือรูปแบบของการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่เป็นระบบ มีความชัดเจน และสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ โดยสอดคล้องกับสภาพบริบทขององค์กร และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติในการพัฒนาองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Phanpinya (2021) ได้กล่าวว่า ลักษณะของยุทธศาสตร์ที่ดีนั้น จะต้องมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม กำลังและความสามารถ ต้องมีเป้าหมาย และจุดเน้นที่ชัดเจนมีความสอดคล้องกับจุดเด่น ทักษะ ค่านิยม และความเชื่อ ขององค์กร มีนโยบายและวิถีทางในทางปฏิบัติครอบคลุมในทุก ๆ เป้าหมาย ที่วางไว้ มีผู้รับผิดชอบต่อการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติได้ใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป ลักษณะของยุทธศาสตร์ที่ดี จะต้องมีความชัดเจนสอดคล้องกับจุดเด่น ทักษะ ค่านิยม และความเชื่อขององค์กร มีกลไกการประสานงานที่ดี มีความคล่องตัว มีการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง สร้างความมั่นใจให้กับคนในองค์กร เป็นกระบวนการรูปแบบของการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมในทุก ๆ ด้านอย่างเป็นระบบ มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้จริง ดังนั้นยุทธศาสตร์จึงมิใช่เพียงแผนงาน แต่เป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงวิสัยทัศน์ การบริหารทรัพยากร และการปฏิบัติจริงขององค์กรเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ

ความหมายของการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงทรัพยากร บุคลากร และการจัดการเรียนรู้เข้าด้วยกัน โดยมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษา ดังนี้

Sira-ar-was (2021) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการที่จะทำให้เกิดวัตถุประสงค์ประสบความสำเร็จโดยความร่วมมือของกลุ่มบุคคลมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษาผ่านกระบวนการที่ประยุกต์ศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการ เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพ

Singha (2018) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การร่วมมือกันบริหารงานด้านต่าง ๆ อันได้แก่ งานวิชาการ งานบริหารบุคคล งานอาคารสถานที่ งานธุรการและการเงิน งานกิจกรรมนักเรียน และงานความสัมพันธ์กับชุมชน ของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพ โดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ คำนึงกับการศึกษามากที่สุด ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ความสามารถ ศักยภาพ ทักษะ ทศนคติค่านิยมคุณธรรมจริยธรรมโดยผ่านวิธีการ ของการจัดองค์กร การสั่งการ การอำนวยความสะดวก และการปรับปรุงการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา

Sawangsri (2022) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การบริหารการศึกษาเป็นการร่วมมือทำงานของบุคคลที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา เพื่อให้มีคุณภาพโดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ผู้เรียนเกิดการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะทัศนคติค่านิยม คุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้ค่านิยมตรงกับความต้องการของสังคมด้วยกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามตามเป้าหมาย บริหารจัดการด้านต่าง ๆ เช่น วิชาการ งบประมาณ บุคลากรและบริหารทั่วไป

Phothi, Yawirach and Uppinnai (2020, p.167) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการ โดยการร่วมมือกันทำงานของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อให้โรงเรียนมีคุณภาพโดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์กับการศึกษามากที่สุด ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ความสามารถ ทักษะ ทศนคติ ค่านิยม คุณธรรมจริยธรรม โดยผ่านวิธีการของการจัดองค์กร การสั่งการ การอำนวยความสะดวก และการปรับปรุงการทำงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา

Sunhun (2021) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง ศิลป์และกลยุทธ์ที่ผู้บริหารใช้เป็นกระบวนการในการดำเนินงานในการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบในสถานศึกษา โดยดำเนินงานด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่ายให้เป็นไปตามจุดหมายของการศึกษาหรือของหลักสูตร รวมถึงการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและปรับปรุงแก้ไขทุกชนิดในสถานศึกษา เพื่อให้การเรียนการสอนของนักเรียนมีประสิทธิภาพที่สุด ได้แก่ งานด้านการจัดแผนการเรียนการสอน งานด้านหลักสูตร งานด้านบุคลากร งานด้านวัดและประเมินผล งานด้านการนิเทศการสอน การจัดกิจกรรม การจัดอาคารสถานที่ และพัสดุครุภัณฑ์ รวมถึง

การสรรหาบุคคลมาดำเนินการหรือมาทำการสอนในสถาบันการศึกษา ให้ผู้เรียนสามารถใช้ประโยชน์ของวิชาที่เรียน จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนและสังคมมีความเจริญงอกงาม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกฝน การอบรม การสืบสวนทางวัฒนธรรมการสร้างสรรค์จรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ให้ผู้เรียนสามารถใช้ประโยชน์ของวิชาที่เรียน มีความสำคัญเกี่ยวกับเศรษฐกิจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม รวมถึงมีสุขภาพที่ดี มีคุณธรรม และเป็นพลเมืองที่ดี

Chaichaiyaphum (2023) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการดำเนินงานที่ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหาร เพื่อพัฒนาสถานศึกษา พัฒนานักเรียนพัฒนาชุมชนให้มีความตระหนักในการดำรงชีวิตตามแบบอย่าง 6 พ. 4 ม. 1 อ. ได้แก่ 6 พ. คือ พอมี พออยู่ พอกิน พอใช้ พอเพียงและพึงพาดตนเอง 4 ม. คือ ไม่สุดโต่ง ไม่ตามกระแส ไม่ฟุ้งเฟ้อ และไม่ฟุ่มเฟือย 1 อ. คือ อริยสัจ 4 และเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของสถานศึกษานั้น ๆ

Prinimit (2023) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินงานต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาโดยกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ร่วมกันในการบริหารจัดการศึกษาให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมให้ได้รับการพัฒนาทางด้านคุณธรรม สติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม ในการที่จะเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

ตารางที่ 2 การสังเคราะห์แนวคิดการบริหารสถานศึกษา

ประเด็นร่วม	สาระสำคัญ
กระบวนการ	การบริหารอย่างเป็นระบบ
ความร่วมมือ	การมีส่วนร่วมของบุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
ทรัพยากร	การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
เป้าหมาย	พัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน
มิติการบริหาร	วิชาการ งบประมาณ บุคลากร และงานทั่วไป

กล่าวโดยสรุป การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการเชิงระบบที่ผู้บริหารใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ โดยอาศัยความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบของสถานศึกษาทั้ง 4 ด้าน อันได้แก่ งานวิชาการ งานงบประมาณงานบุคลากร และงานทั่วไป เพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพโดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์กับการศึกษามากที่สุด ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ความสามารถ ทักษะ ทศนคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม โดยผ่านวิธีการของการจัดการองค์กร การสั่งการ การอำนวยความสะดวก และการปรับปรุงการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา

ขอบข่ายของการบริหารสถานศึกษา

Luesat (2023) ได้กล่าว ขอบข่ายการบริหารสถานศึกษาการบริหารสถานศึกษาหรือการบริหารโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่ต้องดำเนินการในการสนับสนุนและส่งเสริมแก่บุคลากรให้เกิดกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเป็นระบบในการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารต้องตระหนักว่าทุกกิจกรรมในการบริหารจัดการต้องเน้นให้เกิดคุณภาพตามเป้าหมาย เป็นที่พึงพอใจแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยมุ่งเน้นคุณภาพของผู้เรียน และส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Centered Students) ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถตามศักยภาพและตามความเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการตามเป้าหมายทางการศึกษาที่ต้องการ

Campbell, Corbally and Ramseyer (1993) เสนอว่า ขอบข่ายงานที่สำคัญของโรงเรียนมีอยู่ 6 งานด้วยกัน คือ งานพัฒนาหลักสูตรและการสอน งานบริหารกิจการนักเรียน งานบุคลากร งานอาคารสถานที่ งานธุรการและการเงิน งานสัมพันธ์ชุมชน

กล่าวโดยสรุป ขอบข่ายของการบริหารสถานศึกษา ประกอบไปด้วยผู้บริหารโรงเรียนดำเนินการในการสนับสนุน ส่งเสริมบุคลากรให้เกิดกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดคุณภาพตามเป้าหมาย เกิดความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้เรียนมีพัฒนาการเป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษา

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

Singha (2021) ได้กล่าวว่า แนวคิดการบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารควรมีหลักและกระบวนการบริหารสถานศึกษา เป็นการดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ ทักษะคุณลักษณะต่าง ๆ อย่างมีคุณค่าโดยใช้วิธีการต่าง ๆ อย่างเหมาะสม และเน้นการกระจายอำนาจทางการบริหาร 4 ด้าน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานงบประมาณ และการบริหารงานทั่วไป นอกจากนี้ได้กล่าวถึง หลักการบริหารสถานศึกษา ไว้ว่าการบริหารสถานศึกษาจะบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายทางการจัดการศึกษาแล้ว สถานศึกษาอาจมีวิธีการหรือหลักการ ในการบริหารงานที่ดีและเหมาะสมสำหรับสถานศึกษา

เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Office of the Basic Education Commission Quality Award: OBECQA) เป็นกรอบแนวคิดในการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา ให้มีมาตรฐานและความเป็นเลิศเชิงระบบ ใช้เป็นแนวทางในการประเมินตนเอง การพัฒนาองค์กร และการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาสู่ความยั่งยืน มีโครงสร้างที่ครอบคลุมมิติสำคัญของการบริหารจัดการองค์กร ประกอบด้วย 7 หมวดหลัก มีความเชื่อมโยงและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ได้แก่หมวดที่ 1 การนำองค์กร (Leadership) มุ่งเน้นบทบาทของผู้บริหารในการกำหนดวิสัยทัศน์ ค่านิยม ทิศทางการดำเนินงาน และการยึดหลักธรรมาภิบาล เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจแก่บุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมวดที่ 2

การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning) ให้มีความสำคัญกับการกำหนดเป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์ การจัดทำแผนปฏิบัติการ และการถ่ายทอดแผนสู่การปฏิบัติอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงบริบทการเปลี่ยนแปลง และความท้าทายด้านการศึกษาปัจจุบัน หมวดที่ 3 การมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Customer Focus) เน้นการรับฟังความต้องการ ความคาดหวัง และความพึงพอใจของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่าย เพื่อให้การจัดการศึกษาเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนเป็นสำคัญ หมวดที่ 4 การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ (Measurement, Analysis, and Knowledge Management) เป็นเรื่องการใช้ข้อมูลสารสนเทศ และองค์ความรู้ในการตัดสินใจ วางแผน ปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง หมวดที่ 5 เน้นด้านบุคลากร (Workforce Focus) ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา การสร้างแรงจูงใจ การมีส่วนร่วม และคุณภาพชีวิตในการทำงาน อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรทางการศึกษา หมวดที่ 6 การจัดการกระบวนการ (Operations Focus) เน้นด้านการออกแบบและปรับปรุงกระบวนการทำงานให้มีประสิทธิภาพ เกิดความคล่องตัว และตอบสนองต่อเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ และหมวดที่ 7 ผลลัพธ์ การดำเนินงาน (Results) เป็นการสะท้อนผลสัมฤทธิ์จากการดำเนินงานในทุกมิติ ทั้งด้านผลลัพธ์ผู้เรียน คุณภาพการบริหารจัดการ ความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และความยั่งยืนของสถานศึกษา (Office of the Basic Education Commission, 2022). นับเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของการนำเกณฑ์ OBECQA ไปประยุกต์ใช้ ดังนั้นเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (OBECQA) จึงเป็นเครื่องมือเชิงระบบที่ช่วยส่งเสริมให้สถานศึกษาพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการอย่างเป็นองค์รวม สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาและสร้างความเข้มแข็งแก่ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศในระยะยาว

ดังนั้นยุทธศาสตร์จึงเป็นรากฐานสำคัญที่กำหนดทิศทางการพัฒนา ส่วนการบริหารจัดการเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ และความเป็นเลิศของสถานศึกษาเป็นผลลัพธ์ปลายทางที่สะท้อนถึงความสำเร็จของการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ หากสถานศึกษาขาดยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน การบริหารจะขาดทิศทางและไม่สามารถนำไปสู่ความเป็นเลิศได้ แต่หากมีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมและการบริหารที่สอดคล้องกัน ย่อมส่งผลให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและอภิปรายความเชื่อมโยงระหว่างยุทธศาสตร์ การบริหาร และความเป็นเลิศของสถานศึกษา พบว่า การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษา เนื่องจากความเป็นเลิศนั้นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา แต่หมายถึงศักยภาพในการบริหารจัดการที่สามารถปรับตัวและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทภายในและภายนอก

สถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการนำยุทธศาสตร์ไปใช้จริงในบริบทสถานศึกษาไทยยังต้องเผชิญกับความท้าทายจากความแตกต่างด้านทรัพยากร บริบทของแต่ละสถานศึกษา ความเข้าใจเชิงกลยุทธ์ของบุคลากร ข้อจำกัดด้านภาระงานและนโยบาย ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ คือ บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่จะสามารถบูรณาการยุทธศาสตร์กับการบริหารให้สอดคล้องกับบริบทจริง สามารถสร้างการมีส่วนร่วม และขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ เพื่อปรับปรุงและพัฒนายุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง การนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับแผนและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศและยกระดับคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. เชิงนโยบาย (เชื่อมโยงกับปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์) สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายที่สนับสนุนการบริหารเชิงกลยุทธ์ โดยเปิดโอกาสให้สถานศึกษาสามารถปรับใช้ยุทธศาสตร์ตามบริบทเฉพาะของตนได้อย่างยืดหยุ่น ควบคู่กับการพัฒนาสมรรถนะด้านยุทธศาสตร์ของผู้บริหารสถานศึกษา และการปรับลดภาระงานเชิงธุรการที่ไม่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพผู้เรียน ทั้งนี้ เพื่อเอื้อต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ และการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ(เชื่อมโยงกับกระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์) สถานศึกษาควรนำกรอบแนวคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและดำเนินงาน โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์ในการจัดลำดับความสำคัญของภารกิจ สร้างความเข้าใจร่วม และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครู บุคลากร ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย นอกจากนี้ ควรจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลไปใช้ปรับปรุงการบริหารและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์

3. ข้อเสนอแนะเชิงวิจัย (เชื่อมโยงกับผลลัพธ์ความเป็นเลิศของสถานศึกษา) อนาคตการทำวิจัยควรใช้กรอบแนวคิดในการศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างยุทธศาสตร์ การบริหาร และความเป็นเลิศของสถานศึกษา โดยเน้นการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบแนวคิดยุทธศาสตร์ของนักวิชาการ และการศึกษาปัจจัยเชิงบริบทที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การบริหาร และส่งเสริมการวิจัยเชิงผสมผสานเพื่อสะท้อนผลลัพธ์ด้านคุณภาพผู้เรียนและความยั่งยืนของการบริหารสถานศึกษาในบริบทของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- Campbell, R. F., Corbally, J. E., and Ramseyer, J. A. (1993). *Introduction to educational administration* (6th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Chaichaiyaphum, P. (2023). *Guidelines for educational institution administration based on the philosophy of sufficiency economy*. Master thesis, M.Ed., Nakhon Sawan Rajabhat University, Nakhon Sawan. (In Thai).
- Chairacha, U. (2018). *Strategy for management and sustainability of schools under the Church of Christ in Thailand Foundation*. Doctoral dissertation, Ph.D., Chiang Mai Rajabhat University, Chiang Mai. (In Thai).
- Johnson, G., Scholes, K. and Whittington, R. (2017). *Exploring strategy: Text and cases* (11th ed.). Harlow, England: Pearson Education.
- Kongthonglang, N. (2018). *Student affairs management strategy for Nonsung Srithanee School*. Master thesis, M.Ed., Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Nakhon Ratchasima. (In Thai).
- Luesat, R. (2023). *Management strategies toward becoming a digital school*. Doctoral dissertation, Ph.D., Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Nakhon Ratchasima. (In Thai).
- Mintzberg, H. (1994). *The rise and fall of strategic planning*. New York: Free Press.
- Nanthaphan, R. (2020). *Strategy for bilingual school administration*. Master thesis, M.Ed., Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Nakhon Ratchasima. (In Thai).
- National Institute of Educational Testing Service (Public Organization). (2021). *Report on national basic educational testing (O-NET)*. Bangkok: National Institute of Educational Testing Service (Public Organization). (In Thai).
- Office for National Education Standards and Quality Assessment (Public Organization). (2020). *External quality assessment report of basic education institutions*. Bangkok: Office for National Education Standards and Quality Assessment. (In Thai).
- Office of the Basic Education Commission. (2018). *National education standards B.E. 2561 (2018)*. Bangkok: Ministry of Education. (In Thai).
- Office of the Basic Education Commission. (2022). *Office of the Basic Education Commission Quality Award (OBECQA) criteria, B.E. 2022–2025*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission. (in Thai).
- Office of the Basic Education Commission. (2022). *Operational plan and strategies for improving the quality of basic education*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission. (In Thai).

- Office of the Education Council. (2017). *National Education Standards B.E. 2561 (2018)*. Bangkok: The Prime Minister's Office. (In Thai).
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). *PISA 2018 results*. Paris: OECD Publishing.
- Phanpinya, N. (2021). *The study of small school management strategy under the Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office*. Doctoral dissertation, Ed.D., Chaiyaphum Rajabhat University, Chaiyaphum. (In Thai).
- Phothi, P., Yawirach, P. and Uppinnai, S. (2020). Guidelines for professional learning community management for students with special needs. *Journal of Education, Chiang Rai Rajabhat University*, 7(3), 167-186. (In Thai).
- Pitileartsirikul, N. (2021). The academic leadership of school administrators that affects the effectiveness of internal quality assurance. *Ratchapak Journal*, 15(39), 55. (In Thai).
- Porter, M. E. (1996). What is strategy? *Harvard Business Review*, 74(6), 61-78.
- Prinimit, P. (2023). *The role of school administrators in managing professional learning communities (PLC)*. Independent study, M.Ed., University of Phayao, Phayao, Nakhon Sawan. (In Thai).
- Sara-awart, P. (2021). *Development of a school administration model toward small royal award schools*. Doctoral dissertation (Ed.D.), Mahasarakham University, Mahasarakham. (In Thai).
- Sawangstri, T. (2022). *Guidelines for the development of school management based on the sufficiency economy philosophy*. Master thesis, M.Ed., Mahasarakham Rajabhat University, Mahasarakham. (In Thai).
- Sergiovanni, T. J. (2009). *The principalship: A reflective practice perspective* (6th ed.). Boston: Pearson Education.
- Singha, A. (2018). *School management strategy for promoting moral schools*. Doctoral dissertation, Ph.D., Nakhon Pathom Rajabhat University, Nakhon Pathom. (In Thai).
- Srisuk, W. (2019). Strategic management affecting learner quality in basic education schools. *Journal of Educational Administration*, 10(2), 45-60. (In Thai).
- Sunhun, K. (2021). *Study of school administration to enhance the quality of educational management*. Independent study, Master thesis, M.Ed., University of Phayao, Phayao. (In Thai).
- The Constitution of the Kingdom of Thailand. (2017). *The Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560. (2017)*. Bangkok: Royal Gazette. (In Thai).

ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารอาชีวศึกษา: จากผู้จัดการสู่ผู้นำการเรียนรู้*

ชนาวุฒิ มุลจันทร์¹

สมบัติ เดชบำรุง² สมใจ เดชบำรุง³

(วันที่รับบทความ: 5 พฤศจิกายน 2568; วันที่แก้ไขบทความ: 25 ธันวาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 29 ธันวาคม 2568)

บทคัดย่อ

ในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารอาชีวศึกษาจำเป็นต้องพัฒนา “ภาวะผู้นำเชิงวิชาการ” เพื่อขับเคลื่อนคุณภาพการเรียนรู้ของครูและนักเรียนให้สอดคล้องกับสมรรถนะที่ตลาดแรงงานต้องการ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวคิดและพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงวิชาการตามกรอบของ Hallinger และ Murphy และ Sergiovanni ตลอดจนเชื่อมโยงกับแนวคิดภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ของ Bass และภาวะผู้นำการเรียนรู้ (Learning Leadership) ของ Fullan และ Senge เพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางพัฒนาผู้บริหารอาชีวศึกษาให้เป็น “ผู้นำการเรียนรู้” (Learning Leader) ที่สามารถยกระดับคุณภาพการจัดการอาชีวศึกษาไทย

ผลการสังเคราะห์พบว่า ภาวะผู้นำเชิงวิชาการเป็นการผสมผสานระหว่างการกำหนดทิศทางทางวิชาการ การพัฒนาครู และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ โดยอาศัยพลังของการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกและการเรียนรู้ร่วมกันในองค์กร ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงวิชาการจะทำหน้าที่เป็นทั้ง “ผู้นำทางวิชาการ” “โค้ชของครู” และ “แบบอย่างแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ซึ่งช่วยให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาเปลี่ยนผ่านจากการบริหารแบบผู้จัดการระบบสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) อย่างแท้จริง บทความนี้จึงเสนอแนวทางให้ผู้บริหาร ครู และหน่วยงานต้นสังกัดร่วมสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) เพื่อพัฒนาคุณภาพครู ผู้เรียน และองค์กรอาชีวศึกษาให้มีความยั่งยืนในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงวิชาการ, ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง, ผู้นำการเรียนรู้, ผู้บริหารอาชีวศึกษา

* บทความวิชาการ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, สาขาการบริหารการศึกษา คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, E-mail: moonchanaun@gmail.com

² อาจารย์, หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, E-mail: sdj2499@gmail.com

³ อาจารย์, หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, E-mail: s.d.sardar@hotmail.com

Instructional Leadership of Vocational Education Administrators: From Managers to Learning Leaders*

*Chanawut Moonchan*¹

*Sombat Dejbamrung*² *Somchai Dejbamrung*³

(Received: November 5, 2025; Revised: December 25, 2025; Accepted: December 29, 2025)

Abstract

In the era of the knowledge-based economy and rapid technological change, vocational education administrators must develop instructional leadership to enhance the quality of teaching and learning in alignment with labor market competencies. This article aims to explain the concepts and evolution of instructional leadership based on the frameworks of Hallinger and Murphy and Sergiovanni, as well as to connect these ideas with Bass's Transformational Leadership and the learning leadership concepts proposed by Fullan and Senge. The goal is to synthesize these perspectives into a developmental framework that enables vocational education administrators to become learning leaders capable of improving the quality of Thai vocational education management.

The synthesis reveals that instructional leadership integrates the elements of defining academic direction, developing teachers, and fostering a culture of learning, driven by positive transformation and collective learning within the organization. Administrators with strong instructional leadership act as “academic leaders,” “instructional coaches,” and “role models for lifelong learning.” These qualities enable vocational institutions to shift from managerial administration toward becoming authentic learning organizations. The article proposes practical guidelines for administrators, teachers, and supervisory agencies to collaboratively establish a learning ecosystem that enhances the quality and sustainability of vocational teachers, learners, and vocational institutions in the 21st century.

Keywords: Instructional Leadership, Transformational Leadership, Learning Leadership, Vocational Education Administrators

* The Article from Southeast Asia University

¹ Student in Doctor of Educational Administration, Faculty of Liberal Arts and Sciences, Southeast Asia University, E-mail: moonchanaun@gmail.com

² Lecturer, Doctor of Philosophy Program, Faculty of Liberal Arts and Sciences, Southeast Asia University, E-mail: sdj2499@gmail.com

³ Lecturer, Doctor of Philosophy Program, Faculty of Liberal Arts and Sciences, Southeast Asia University, E-mail: s.d.sardar@hotmail.com

บทนำ

ในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้และเทคโนโลยีเปลี่ยนผ่านอย่างรวดเร็ว ผู้บริหารสถานศึกษาอาชีพชาวไทย ต้องเผชิญความท้าทายจากหลายด้าน ทั้งการพัฒนาครูให้มีสมรรถนะตามมาตรฐานอาชีพ การยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และการขับเคลื่อนนวัตกรรม การสอนที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นฐาน

ที่ผ่านมา บทบาทของผู้บริหารอาชีวศึกษามักถูกจำกัดอยู่ในลักษณะของ “ผู้จัดการองค์กร” ซึ่งเป็นคำที่สะท้อนแนวคิดการบริหารจัดการ (Management) ที่มุ่งเน้นการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตามกรอบระบบราชการ อย่างไรก็ตาม การใช้คำว่า “ผู้จัดการองค์กร” ในที่นี้เป็นการนำมาใช้ในเชิงแนวคิด เพื่อสะท้อนภาพบทบาทที่มุ่งเน้นงานบริหารเชิงระบบและงานธุรการเป็นหลัก อันเป็นลักษณะเด่นของการบริหารแบบราชการในอดีต

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในปัจจุบัน บทบาทดังกล่าวไม่เพียงพอต่อการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็น “ผู้จัดการองค์กร” ไปสู่การเป็น “ผู้นำทางการเรียนรู้” ที่มุ่งเน้นการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ของครูและบุคลากร ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ สร้างแรงบันดาลใจ และทำหน้าที่เป็นแบบอย่างของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงวิชาการจึงเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพการจัดการอาชีวศึกษา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับห้องเรียน ครู และองค์กร

เนื้อเรื่อง

เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของผู้บริหารอาชีวศึกษาในฐานะ “ผู้นำการเรียนรู้” อย่างลึกซึ้ง จำเป็นต้องพิจารณาแนวคิดและทฤษฎีที่เป็นรากฐานของภาวะผู้นำเชิงวิชาการ ซึ่งเป็นกรอบคิดสำคัญที่เชื่อมโยงการบริหารจัดการกับการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน โดยเฉพาะในบริบทของอาชีวศึกษาที่ต้องตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสมรรถนะของแรงงานในศตวรรษที่ 21

ส่วนนี้จะนำเสนอแนวคิดหลักทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารอาชีวศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 3 แนวคิดสำคัญ ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงวิชาการ (Instructional Leadership) ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) และภาวะผู้นำการเรียนรู้ (Learning Leadership) โดยแต่ละแนวคิดจะช่วยอธิบายมิติของการเป็นผู้นำการเรียนรู้ในมุมมองที่แตกต่างกัน ทั้งด้านโครงสร้าง พฤติกรรม คุณค่า และกระบวนการเรียนรู้ร่วม ซึ่งเมื่อนบูรณาการร่วมกันแล้ว จะก่อให้เกิดภาพรวมของภาวะผู้นำเชิงวิชาการที่เหมาะสมกับบริบทอาชีวศึกษาไทย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายแนวคิดและพัฒนาการของภาวะผู้นำเชิงวิชาการ (Instructional Leadership) ตามกรอบแนวคิดของ Hallinger & Murphy (1985) และ Sergiovanni (1991) ที่สะท้อนบทบาทของผู้บริหารจาก “ผู้จัดการองค์กร” ตู “ผู้นำทางการเรียนรู้” โดยวิเคราะห์ความสำคัญและการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำเชิงวิชาการในบริบทของสถานศึกษาอาชีวศึกษาไทย ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจฐานความรู้และเทคโนโลยีดิจิทัล และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาผู้บริหารอาชีวศึกษาให้มีคุณลักษณะของ “ผู้นำการเรียนรู้” (Learning Leader) ที่สามารถยกระดับคุณภาพครู ผู้เรียน และองค์กรสู่การเป็น “องค์กรแห่งการเรียนรู้” รวมทั้งเสนอแนวทางการเชื่อมโยงภาวะผู้นำเชิงวิชาการกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) และภาวะผู้นำการเรียนรู้ (Learning Leadership) ในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ประเทศไทย 5.0 ตลอดจนเสนอข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติสำหรับผู้บริหารอาชีวศึกษาในการพัฒนาและประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำเชิงวิชาการอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมและยั่งยืนในสถาบันอาชีวศึกษา

ภาวะผู้นำเชิงวิชาการ (Instructional Leadership)

ภาวะผู้นำเชิงวิชาการ (Instructional Leadership) เป็นแนวคิดสำคัญที่สะท้อนบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะ “ผู้นำทางการเรียนรู้” มากกว่าการเป็น “ผู้จัดการองค์กร” แนวคิดนี้มุ่งเน้นการเสริมสร้างคุณภาพการเรียนการสอนของครูและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ผ่านกระบวนการบริหารที่เน้นการพัฒนาและสนับสนุนการเรียนรู้ของทุกคนในสถานศึกษา (Hallinger and Murphy, 1985; Sergiovanni, 1991)

Hallinger and Murphy (1985) เป็นนักวิชาการที่วางรากฐานสำคัญของทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงวิชาการ โดยเสนอ โมเดลพฤติกรรมของผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพในการบริหารการเรียนการสอน (Instructional Management Behavior Model) ซึ่งประกอบด้วย 3 มิติหลัก และ 10 พฤติกรรมสำคัญ ดังนี้

มิติที่ 1 กำหนดทิศทางทางการเรียนรู้ (Defining the School Mission) มิตินี้สะท้อนบทบาทของผู้บริหารในฐานะ “ผู้นำทางวิสัยทัศน์” ที่ต้องกำหนดทิศทางทางการเรียนรู้ให้ชัดเจน เพื่อให้ครู บุคลากร และนักเรียน มีเป้าหมายเดียวกันในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1. การกำหนดเป้าหมายทางการเรียนรู้ที่ชัดเจน (Framing School Goals) ผู้บริหารต้องร่วมกับครูในการกำหนดเป้าหมายด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ สมรรถนะอาชีพ และคุณลักษณะของผู้เรียนให้สอดคล้องกับนโยบายชาติและบริบทของสถานศึกษา เช่น การผลิตกำลังคนอาชีวศึกษาให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน

2. การสื่อสารและเผยแพร่เป้าหมายสู่บุคลากร (Communicating the School Goals) ผู้บริหารต้องสื่อสารเป้าหมายเหล่านี้ให้บุคลากรทุกฝ่ายเข้าใจตรงกัน ผ่านการประชุม การนิเทศ การสร้างแผนปฏิบัติการร่วมกัน และการใช้สื่อภายใน เพื่อให้ทุกคน “มุ่งไปในทิศทางเดียวกัน”

สำหรับผู้บริหารอาชีวศึกษาควรเชื่อมโยงเป้าหมายกับ “สมรรถนะอาชีพ” และ “นวัตกรรมการเรียนรู้” ที่ตอบโจทย์เศรษฐกิจดิจิทัลและการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดย “สมรรถนะอาชีพ” หมายถึง ชุดความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะหรือเจตคติ (Attitudes) ที่ผู้เรียนจำเป็นต้องมีเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในสาขาอาชีพได้ตามมาตรฐานที่กำหนด และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสภาพการทำงานในอนาคต ขณะเดียวกัน “นวัตกรรมการเรียนรู้” หมายถึง การออกแบบและประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการจัดการเรียนรู้ สื่อ เทคโนโลยี หรือกระบวนการใหม่ ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงรุกและการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน

มิติที่ 2 จัดการการเรียนการสอน (Managing the Instructional Program) มิติด้านนี้สะท้อนบทบาทของผู้บริหารในฐานะ “ผู้นำการสอน” ที่ต้องเข้าใจหลักสูตร วิธีการสอน และผลการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อสนับสนุนและพัฒนาการสอนของครูอย่างใกล้ชิด

1. การกำกับดูแลการสอน (Supervising and Evaluating Instruction) ผู้บริหารควรนิเทศ ติดตาม และให้ข้อเสนอแนะต่อการสอนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อช่วยครูพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ โดยเน้นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและฐานสมรรถนะ

2. การประสานงานหลักสูตร (Coordinating the Curriculum) ผู้บริหารต้องมีบทบาทในการออกแบบ และประสานหลักสูตรให้เชื่อมโยงกันระหว่างรายวิชา ทักษะอาชีพ และประสบการณ์ภาคสนาม เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่ครบวงจร

3. การติดตามผลการเรียนรู้ของผู้เรียน (Monitoring Student Progress) ผู้บริหารควรใช้ข้อมูล ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การสอบมาตรฐานอาชีพ และผลงานของผู้เรียนในการวิเคราะห์และปรับปรุงการสอน ทั้งในระดับรายครูและระดับสถานศึกษา

สำหรับผู้บริหารอาชีวศึกษา มิติด้านนี้สำคัญมากในยุคดิจิทัล ควรใช้ระบบ Data-driven Management และ Learning Analytics เพื่อติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยระบบ Data-Driven Management หมายถึง กระบวนการนำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานของสถานศึกษา มาวิเคราะห์และใช้ประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบาย การวางแผนพัฒนา และการปรับปรุงการดำเนินงาน ขณะเดียวกัน Learning Analytics หมายถึง การวัด การเก็บรวบรวม การวิเคราะห์ และการรายงานข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน และบริบทของการเรียนรู้ เพื่อทำความเข้าใจและปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้

มิติที่ 3 สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ (Developing a Positive School Learning Climate) มิติด้านนี้เป็นหัวใจของการสร้าง “วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ (Learning Culture)” ซึ่งช่วยให้ทั้งครูและนักเรียน มีแรงจูงใจ พลังใจ และพื้นที่ในการเติบโตทางวิชาชีพและการเรียนรู้

1. การคุ้มครองเวลาสำหรับการเรียนการสอน (Protecting Instructional Time) ผู้บริหารต้องบริหารเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ให้กิจกรรมอื่นมารบกวนกระบวนการเรียนการสอน เช่น การจำกัดงานเอกสารหรือกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

2. การส่งเสริมแรงจูงใจและความคาดหวังสูง (Promoting Professional Development and High Expectations) ผู้บริหารควรปลูกฝังวัฒนธรรมของ “มาตรฐานสูงและความเชื่อมั่นในศักยภาพของครูและนักเรียน” รวมทั้งจัดโอกาสให้ครูพัฒนาทักษะใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง

3. การรักษาระเบียบวินัยและบรรยากาศการเรียนรู้ (Maintaining High Visibility & Academic Standards) ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างในการรักษามาตรฐานทางวิชาชีพ และมีการแสดงตัวในห้องเรียนหรือกิจกรรมวิชาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างขวัญกำลังใจและความเชื่อมั่นในทีมงาน

4. การให้รางวัลแก่ความสำเร็จของครูและนักเรียน (Rewarding Instructional Excellence) ควร มีระบบยกย่องและให้รางวัลแก่ความสำเร็จด้านการสอนและการเรียนรู้ เช่น รางวัลครูดีเด่น นวัตกรรม การสอน หรือผลงานของนักเรียนที่โดดเด่น

5. การพัฒนาวิชาชีพของครูอย่างต่อเนื่อง (Providing Incentives for Learning and Growth) ผู้บริหารต้องเป็น “โค้ชและผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้” สนับสนุนให้ครูเข้าร่วมอบรม สัมมนา หรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อเติบโตอย่างยั่งยืน

สำหรับผู้บริหารอาชีวศึกษา การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ควรเชื่อมโยงกับ “การเรียนรู้เชิงอาชีพจริง (Work-Integrated Learning)” และจำเป็นต้องอาศัย “นวัตกรรมดิจิทัล” เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในสถานศึกษากับบริบทการทำงานจริงในสถานประกอบการ โดยนวัตกรรมดิจิทัลในที่นี้หมายถึง การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่ออัจฉริยะในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ สภาพแวดล้อม และประสบการณ์ของผู้เรียนให้มีความสมจริง ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับบริบทอาชีพในยุคอุตสาหกรรมดิจิทัล

Hallinger และ Murphy (1985) แสดงให้เห็นว่า “ภาวะผู้นำเชิงวิชาการมิใช่เพียงการบริหารจัดการ แต่คือการนำด้วยวิสัยทัศน์ทางการเรียนรู้ การใส่ใจการสอน และการสร้างวัฒนธรรมแห่งคุณภาพในโรงเรียน” และในส่วนของผู้บริหารอาชีวศึกษา การนำแนวคิดนี้ไปใช้ หมายถึง การขยับจากบทบาทผู้บริหารทั่วไป (Administrator) ไปสู่ ผู้นำการเรียนรู้ (Learning Leader) ที่มุ่งยกระดับทั้งครูและนักเรียนให้ก้าวหน้ายุคเศรษฐกิจดิจิทัลและสังคมแห่งสมรรถนะ

Sergiovanni (1991) มอง “ผู้บริหารสถานศึกษา” ว่าไม่ใช่เพียง Manager หรือ Administrator ที่ทำหน้าที่บริหารระบบ แต่ต้องเป็น Leader as a Reflective Practitioner “ผู้นำที่ใคร่ครวญและสะท้อนการปฏิบัติของตนเองอย่างต่อเนื่อง” กล่าวคือ ผู้บริหารต้อง คิด-ใคร่ครวญ-เรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อพัฒนาโรงเรียนให้เป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้”

Sergiovanni มองภาวะผู้นำเชิงวิชาการในมุมที่ “ลึกและเป็นมนุษย์มากขึ้น” โดยเสนอแนวคิดเรื่อง “The Principalsip as Reflective Practice” ซึ่งเน้นการเป็น “ผู้นำที่มีคุณค่าภายใน” และ “ผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้”

แนวคิดภาวะผู้นำ 5 ระดับของ Sergiovanni (Five Forces of Leadership)

Sergiovanni (1991) มองว่าภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาไม่ได้เกิดจากตำแหน่งหรืออำนาจ แต่เป็นการ “เติบโตจากภายนอกสู่ภายใน” ของผู้นำ ที่ค่อย ๆ พัฒนาไปตามระดับของแรงผลักดัน (Leadership Forces) จากระดับพื้นฐานที่เน้นการจัดการเชิงเทคนิค ไปจนถึงระดับสูงสุดที่เน้นคุณค่าทางวัฒนธรรมและความหมายของการเรียนรู้

ระดับที่ 1 ทำให้ระบบเดินได้ (Technical Leadership) ภาวะผู้นำเชิงเทคนิค คือ ระดับพื้นฐานที่สุดของผู้บริหาร ที่มุ่งเน้นการจัดการเชิงระบบ เช่น การวางแผน การใช้งบประมาณ การจัดการการสอน การบริหารเวลา และการควบคุมงานธุรการ จุดเน้นอยู่ที่ “ประสิทธิภาพของระบบ” มากกว่าคุณภาพของการเรียนรู้ และผู้บริหารทำหน้าที่คล้าย “ผู้จัดการสำนักงาน” ที่ต้องดูแลให้ทุกอย่างดำเนินไปตามระเบียบ

ในบริบทของสถานศึกษาอาชีวศึกษา ภาวะผู้นำเชิงเทคนิค (Technical Leadership) สะท้อนบทบาทของผู้บริหารที่มุ่งทำให้ระบบการดำเนินงานของสถานศึกษาสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามระเบียบของหน่วยงานต้นสังกัด โดยครอบคลุมภารกิจสำคัญ เช่น การวางแผนและบริหารงบประมาณ การจัดการเรียนและตารางฝึกปฏิบัติ การบริหารทรัพยากรห้องปฏิบัติการและครุภัณฑ์ การกำกับงานธุรการและงานสารบรรณ

ระดับที่ 2 ทำให้คนร่วมมือ (Human Leadership) ภาวะผู้นำที่เน้น “คน” มากกว่า “ระบบ” ผู้บริหารต้องเข้าใจแรงจูงใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อสร้างความร่วมมือและบรรยากาศการทำงานที่ดี โดยใช้ทักษะการสื่อสาร การสร้างแรงบันดาลใจ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และผู้บริหารเป็นเหมือน “โค้ช” หรือ “ผู้สนับสนุน” ที่สร้างทีมงานให้เข้มแข็ง

ในบริบทอาชีวศึกษา ภาวะผู้นำที่เน้น “คน” มากกว่า “ระบบ” มีความสำคัญในการสร้างเครือข่ายครูฝึกจากสถานประกอบการ หรือสร้างความร่วมมือระหว่างแผนกวิชา เพื่อร่วมกันพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ

ระดับที่ 3 ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้น (Educational Leadership) นี่คือหัวใจของ “ภาวะผู้นำเชิงวิชาการ” (Instructional Leadership) ผู้บริหารมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการสอน การเรียนรู้ และหลักสูตร โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางวิชาการโดยตรง เช่น การนิเทศการสอน การพัฒนาครู การประเมินผลการเรียนรู้ และการใช้ข้อมูลเพื่อปรับปรุงหลักสูตร

ในบริบทอาชีวศึกษา ผู้นำควรเข้าใจ “สมรรถนะอาชีพ” และแนวโน้มเทคโนโลยีใหม่ เพื่อผลักดันให้ครูปรับการสอนให้สอดคล้องกับทักษะที่ตลาดแรงงานต้องการ เช่น การเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning: PBL) เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนสร้างความรู้และพัฒนาทักษะผ่านการลงมือปฏิบัติใน “โครงงาน” ที่เชื่อมโยงกับปัญหาหรือสถานการณ์จริงในบริบทวิชาชีพ หรือการจัดการอาชีวศึกษาแบบทวิภาคี (Dual Vocational Training) เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาที่บูรณาการเรียนรู้อะหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการ โดยผู้เรียนสลับหรือผสมผสานการเรียนภาคทฤษฎีในสถานศึกษากับการฝึกปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการอย่างเป็นระบบ

ระดับที่ 4 ทำให้คนเห็นคุณค่า (Symbolic Leadership) ผู้บริหารไม่เพียงบริหารหรือสั่งการ แต่เป็น “สัญลักษณ์ของคุณค่า” (Symbol of Values) ของโรงเรียนแสดงออกถึงค่านิยม ความเชื่อ และจิตวิญญาณของการเรียนรู้ผ่านการกระทำ เป็นแบบอย่างในการเรียนรู้ตลอดชีวิต การทำงานอย่างมีคุณธรรม และความทุ่มเทเพื่อผู้เรียน

ในบริบทอาชีวศึกษา ผู้บริหารที่เป็น “Symbolic Leader” คือผู้ที่ลงพื้นที่เยี่ยมชมการฝึกงานของนักเรียน ร่วมเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่กับครู และสร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรรักในอาชีพครูอาชีวศึกษา

ระดับที่ 5 สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ให้ยั่งยืน (Cultural Leadership) คือ ระดับสูงสุดของภาวะผู้นำตามแนวคิดของ Sergiovanni ผู้บริหารไม่เพียงสร้างระบบหรือแรงจูงใจระยะสั้น แต่สร้าง “วัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization)” ที่ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของและมีคุณค่าร่วมกัน ซึ่งภาวะผู้นำแบบนี้ยั่งยืน เพราะขับเคลื่อนด้วย “ค่านิยมร่วม” มากกว่าคำสั่ง และผู้บริหารเป็นผู้ออกแบบวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ นวัตกรรม และความภาคภูมิใจในองค์กร

ในบริบทอาชีวศึกษา Cultural Leadership คือ การสร้าง “วัฒนธรรมครูมืออาชีพ” ที่เน้นการเรียนรู้จากการทำงานจริง การพัฒนาตนเองต่อเนื่อง และการร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมอย่างมีจริยธรรมและคุณภาพ

จากแนวคิดของ Hallinger and Murphy (1985) และ Sergiovanni (1991) พบว่า Hallinger & Murphy (1985) ให้กรอบเชิงโครงสร้างและพฤติกรรมการบริหาร ส่วน Sergiovanni (1991) ให้กรอบเชิงคุณค่าและจิตวิญญาณของการเป็นผู้นำการเรียนรู้ ทั้งสองจึงเสริมกันอย่างสมบูรณ์ โดยสะท้อนว่าผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ควรมีทั้ง “สมองในการจัดการ (Management Mind)” และ “หัวใจของการเรียนรู้ (Learning Heart)”

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงวิชาการตามแนวคิดของ Hallinger and Murphy (1985) และ Sergiovanni (1991) ชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ต้องไม่เพียงแต่ “บริหารจัดการ” แต่ต้อง “นำทางการเรียนรู้” ด้วยการมีเป้าหมายทางวิชาการที่ชัดเจน สนับสนุนการพัฒนาครู และสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่มีคุณธรรมและคุณค่า เพื่อให้สถานศึกษาก้าวสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง และ

เสนอว่าผู้บริหารที่เป็น “ผู้นำเชิงวิชาการ” จะเน้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนโดยตรง ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ทางการเรียนรู้ การพัฒนาครูให้มีสมรรถนะในการสอน การติดตาม ประเมินผล และให้ข้อมูลย้อนกลับ และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันในองค์กร โดยรวมภาวะผู้นำเชิงวิชาการ จึงมุ่งเน้น “คุณภาพการเรียนรู้” มากกว่า “กระบวนการบริหารงาน”

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารอาชีวศึกษา

1. ปรับบทบาทจากผู้บริหารทั่วไปสู่ผู้นำทางการสอน (Coaching) ผู้บริหารอาชีวศึกษาควรมีส่วนร่วมโดยตรงในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ การนิเทศ และการสร้างวัฒนธรรมคุณภาพในสถานศึกษา
2. สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative Learning Culture) ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรอาชีวศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาแผนการสอนเชิงอาชีพ และนำนวัตกรรมมาปรับใช้ร่วมกัน
3. ใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ (Data-driven Decision Making) นำข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนและผลการสอนมาวิเคราะห์ เพื่อปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอนให้ตอบโจทย์ตลาดแรงงาน
4. ยึดคุณธรรมและคุณค่าทางวิชาชีพเป็นฐานของภาวะผู้นำ ผู้นำควรเป็นแบบอย่างแห่งความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และแรงบันดาลใจให้แก่ครูและนักเรียน

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership)

แนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ของ Bass (1985) ถือเป็นกรอบสำคัญที่อธิบายถึง “วิธีการ” ที่ผู้นำสามารถสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงบุคลากรให้เติบโตเหนือกว่าขอบเขตของผลประโยชน์ส่วนตน เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายร่วมขององค์กร โดยเฉพาะในด้านการศึกษา ภาวะผู้นำลักษณะนี้มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการ “จุดประกายและขับเคลื่อน” การเปลี่ยนแปลงทางวิชาการให้เกิดขึ้นจริงในสถานศึกษา

Bass (1985) ขยายแนวคิดจากผลงานของ Burns (1978) โดยระบุว่า ผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงจะไม่เพียงบริหารตามระบบ (Transactional Leadership) แต่จะมุ่ง “เปลี่ยนแปลงจิตสำนึกและพฤติกรรมของผู้ตาม” ผ่านองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ดังนี้

1. การสร้างแรงบันดาลใจร่วม (Inspirational Motivation) ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการ “จุดไฟในใจ” ของบุคลากร โดยถ่ายทอดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีคุณค่า และมีความหมาย ทำให้ครูและบุคลากรเห็นภาพอนาคตร่วมกัน เช่น การสื่อสารเป้าหมายการเรียนรู้เชิงสมรรถนะให้ครูเข้าใจว่า “การสอนคือการสร้างคนอาชีพแห่งอนาคต”

ในบริบทของอาชีวศึกษา ผู้นำที่มีแรงบันดาลใจร่วมจะช่วยเปลี่ยนการรับรู้ของครูจากการสอนตามแผนไปสู่การสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ “ทำได้จริงในสถานประกอบการ” สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของการอาชีวศึกษาไทย 5.0

2. การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) ผู้นำต้องเป็นผู้สร้างบรรยากาศให้ครูกล้าที่จะ “คิดใหม่ ทำใหม่” โดยเปิดโอกาสให้นักคราตั้งคำถาม ท้าทายแนวทางเดิม ๆ และพัฒนาวิธีการสอน ที่สร้างสรรค์มากขึ้น ตัวอย่างเช่น การสนับสนุนให้ครูทดลองใช้เทคโนโลยี AI, VR หรือ Project-Based Learning เพื่อพัฒนาทักษะสมรรถนะของผู้เรียนอาชีว

ในบริบทของอาชีวศึกษา มิติของการกระตุ้นทางปัญญานี้ ทำให้ผู้นำไม่เพียงเป็นผู้บริหาร แต่เป็น “ผู้อำนวยการเรียนรู้ (Learning Leader)” ที่สร้างวัฒนธรรมแห่งนวัตกรรมการเรียนการสอน

3. การเอาใจใส่รายบุคคล (Individualized Consideration) ผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงให้ความสำคัญ กับ “มนุษย์แต่ละคน” มองเห็นศักยภาพ ความต้องการ และแรงบันดาลใจที่แตกต่างกันของครูและบุคลากร เช่น การให้คำปรึกษา การโค้ช หรือการมอบหมายงานที่สอดคล้องกับความถนัดและแรงจูงใจของแต่ละคน

ในบริบทอาชีวศึกษา มิติดังกล่าวทำให้ผู้บริหารกลายเป็น “ครูของครู” ที่ช่วยยกระดับสมรรถนะครู ด้านเทคนิคและจิตวิญญาณของความเป็นผู้สอน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนอย่างยั่งยืน

แนวคิดผู้นำการเรียนรู้ (Learning Leadership)

อ้างอิง Fullan (2014) และ Senge (1990) ที่มองผู้นำในฐานะ “ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต” และ “ผู้นำ การเรียนรู้ร่วมกันในองค์กร” แนวคิดนี้เชื่อมโยงโดยตรงกับอาชีวศึกษา ซึ่งต้องการผู้นำที่ เรียนรู้เพื่อพัฒนา และพัฒนาเพื่อเรียนรู้

แนวคิดผู้นำการเรียนรู้ (Learning Leadership) ของ Fullan (2014)

Fullan (2014) บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา (Principal) ในการสร้าง ผลกระทบสูงสุดต่อ การเรียนรู้ของนักเรียน Fullan แนะนำว่า ความสำเร็จของสถานศึกษาขึ้นอยู่กับ 3 กุญแจสำคัญ (Three Keys) ที่ผู้นำควรบริหารจัดการอย่างสอดคล้องและต่อเนื่อง

1. การพัฒนาผู้นำภายในและทีมงาน (Focusing on Leadership Capacity) ผู้นำต้อง สร้างศักยภาพ ของตัวเองและทีมงาน ผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน การ โค้ช และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริม การทำงานแบบ ทีมวิชาการ (Leadership Teams) โดยทุกคนมีบทบาทชัดเจนในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ และนวัตกรรม โดยมีแนวคิดสำคัญ คือ ผู้นำต้องเป็น ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learner) และสร้าง สภาพแวดล้อมที่ทุกคนสามารถเรียนรู้ร่วมกัน

2. การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ (Focusing on Moral Purpose and Culture) วัฒนธรรมองค์กรและ ค่านิยมเป็นหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลง และผู้นำต้องกำหนด วิสัยทัศน์เชิงคุณค่า ที่เน้นการเรียนรู้ ของนักเรียน และสร้างบรรยากาศที่ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของเป้าหมายร่วม โดยมีแนวคิดสำคัญ สำหรับ สถานศึกษาที่มีผลลัพธ์สูง คือ สถานศึกษาที่ผู้นำสามารถ ผสมผสานคุณค่า ความเชื่อ และความหมาย ให้เกิดเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

3. การจัดการเชิงกลยุทธ์และการขับเคลื่อนนวัตกรรม (Focusing on Instructional and Strategic Leadership) ผู้นำต้องเข้าใจ ข้อมูลผลลัพธ์การเรียนรู้ และใช้เป็นฐานในการวางแผน ปรับปรุงหลักสูตร และประเมินผลการสอน และสนับสนุน การเรียนการสอนเชิงนวัตกรรม เช่น การเรียนรู้แบบ Project-Based Learning การบูรณาการเทคโนโลยี และการพัฒนาสมรรถนะของนักเรียนให้ตอบสนองตลาดแรงงาน โดยมีแนวคิดสำคัญ คือ ผู้นำไม่ใช่เพียงผู้จัดการระบบ แต่เป็น ผู้ขับเคลื่อนการเรียนรู้และนวัตกรรมในห้องเรียน แนวคิดผู้นำการเรียนรู้ (Learning Leadership) ของ Senge (1990)

Senge (1990) เชื่อว่า การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัย 5 วินัยหลัก (Five Disciplines) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่ผู้นำควรเข้าใจและนำไปปฏิบัติ

1. การคิดเชิงระบบ (Systems Thinking) คือ การมองปัญหาและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในระบบอย่างเป็นองค์รวม ช่วยให้ผู้นำเห็น ความเชื่อมโยงระหว่างการตัดสินใจ การกระทำ และผลลัพธ์

ในบริบทอาชีวศึกษา ช่วยให้ผู้บริหารมองความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตร ครู นักเรียน และความต้องการตลาดแรงงาน

2. ความเชี่ยวชาญและการพัฒนาตนเอง (Personal Mastery) การเรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนา ศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง คือ ผู้นำต้องเป็น แบบอย่างของการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง เพื่อสร้าง แรงบันดาลใจให้บุคลากรในองค์กร

3. แบบจำลองทางความคิด (Mental Models) การทำความเข้าใจและทบทวน สมมติฐาน ความเชื่อ และวิธีคิดเดิม ๆ คือ ผู้นำต้องเปิดใจและกระตุ้นให้ครู บุคลากร มองปัญหาอย่างวิพากษ์และปรับแนวทาง การปฏิบัติ

4. การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Building Shared Vision) การสร้าง เป้าหมายและค่านิยมร่วมขององค์กร คือ ทำให้ทุกคนในองค์กรเห็นความหมายของงานและมีแรงจูงใจในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน

ในอาชีวศึกษา ผู้นำสามารถใช้วิสัยทัศน์ร่วมนี้เพื่อกำหนดเป้าหมายเชิงสมรรถนะและนวัตกรรม การเรียนการสอน

5. การเรียนรู้เป็นทีม (Team Learning) การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันของทีมงาน และสร้าง วัฒนธรรมแห่งการแลกเปลี่ยนความรู้ คือ ผู้นำต้องสนับสนุนการอภิปราย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และ เรียนรู้จากความสำเร็จหรือความล้มเหลว ส่งผลให้เกิด การปรับปรุงการสอนและหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิด ผู้นำการเรียนรู้ (Learning Leadership) มุ่งเน้นการมองผู้บริหารสถานศึกษาไม่ใช่เพียง ผู้จัดการระบบหรือผู้ตัดสินใจเท่านั้น แต่เป็น ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learner) และ ผู้สร้างการเรียนรู้ ร่วมกันในองค์กร (Leader of Collective Learning) แนวคิดนี้สะท้อนบทบาทของผู้นำในการพัฒนาคุณภาพ การเรียนการสอนและสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ของ Fullan (2014) ที่เห็นว่าผู้นำต้องมี

ความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทการศึกษาและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ผู้นำที่เรียนรู้ตลอดเวลาจะสามารถสร้างแรงบันดาลใจและสนับสนุนครูและบุคลากรในการพัฒนาทักษะและแนวทางการสอนอย่างต่อเนื่อง ในบริบทอาชีวศึกษา การเรียนรู้นี้รวมถึงการอัปเดตสมรรถนะวิชาชีพ เทคนิคการสอน และแนวทางนวัตกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการตลาดแรงงาน ในทำนองเดียวกัน Senge (1990) เสนอแนวคิด องค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งผู้นำมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน การเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้าง วิสัยทัศน์ร่วม การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ทำให้ครูและบุคลากรทุกคนเข้าใจ เป้าหมายร่วม มีแรงจูงใจ และสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การคิดเชิงระบบ และการทบทวนสมมติฐานทางความคิด ยังช่วยให้ผู้นำและครูสามารถปรับแนวทางการสอนและบริหารจัดการให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

แนวคิด Learning Leadership ยังเชื่อมโยงกับ Instructional Leadership ซึ่งเน้นบทบาทของผู้นำในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและหลักสูตร รวมทั้งสอดคล้องกับ Transformational Leadership ที่มุ่งสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นให้บุคลากรเติบโต และขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้ การผสมผสานแนวคิดทั้งสามนี้ทำให้ผู้นำสามารถเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรจากการสอนแบบเดิมสู่การเรียนรู้ที่มุ่งเน้นสมรรถนะ และคุณภาพของนักเรียน

สรุปได้ว่า Learning Leadership คือการผสมผสานบทบาทของผู้บริหารในการเรียนรู้ตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน และการขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้ โดยเฉพาะในบริบทอาชีวศึกษา ผู้นำเช่นนี้ จะสามารถสร้าง องค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่ยั่งยืน และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและตลาดแรงงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การสังเคราะห์แนวคิด

ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารอาชีวศึกษาที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ดังนี้

ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารอาชีวศึกษา หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการขับเคลื่อนการเรียนรู้เชิงคุณภาพ โดยผสมผสานบทบาทของ ผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เข้ากับการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Instructional Leadership) เพื่อยกระดับสมรรถนะครูและนักเรียน ให้พร้อมรับมือโลกอาชีพยุคดิจิทัล กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การเปลี่ยนจาก “ผู้บริหารงาน” ไปสู่ “ผู้ขับเคลื่อนการเรียนรู้” ผ่านสามบทบาทหลัก ได้แก่ 1) ผู้นำทางวิชาการ (Academic Leader) ที่กำหนดทิศทางการเรียนรู้ ชัดเจน 2) ผู้นำการพัฒนา (Professional Developer) ที่สนับสนุนและโค้ชครูให้เติบโต และ 3) ผู้นำแห่งการเรียนรู้ (Learning Leader) ที่เป็นแบบอย่างของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวคิด ภาวะผู้นำเชิงวิชาการ (Instructional Leadership) ของ Hallinger & Murphy (1985) และ Sergiovanni (1991) เป็นกรอบสำคัญที่สะท้อนบทบาทของผู้บริหารในฐานะ ผู้นำทางการเรียนรู้ มากกว่าการเป็นผู้จัดการองค์กรทั่วไป โดย Hallinger and Murphy (1985) ได้นำเสนอสามมิติสำคัญ ได้แก่ 1) การกำหนดทิศทางการเรียนรู้ เพื่อให้ครูและนักเรียนมีเป้าหมายร่วม 2) การจัดการการเรียนการสอน โดยนิเทศ ติดตาม และสนับสนุนการพัฒนาการสอน และ 3) การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ เพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ และแรงจูงใจในครูและนักเรียน ในส่วนของ Sergiovanni (1991) เพิ่มมิติที่เน้น คุณค่าและจิตวิญญาณของการเป็นผู้นำ โดยเสนอแนวคิด The Principalsip as Reflective Practice และ Five Forces of Leadership ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารต้องเติบโตจากภายนอกสู่ภายใน ตั้งแต่การจัดการเชิงเทคนิค การสร้างความร่วมมือ การพัฒนาการเรียนรู้ การเป็นแบบอย่างของคุณค่า ไปจนถึงการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารอาชีวศึกษาที่มีประสิทธิภาพต้องผสมผสาน สมองในการจัดการ กับหัวใจของการเรียนรู้

ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership: Bass, 1985) เป็นกรอบที่อธิบายวิธีการสร้างแรงบันดาลใจและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง โดยมุ่งเน้นสามองค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การสร้างแรงบันดาลใจร่วม (Inspirational Motivation) เพื่อให้ครูเห็นภาพเป้าหมายร่วม 2) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) เพื่อให้ครูกล้าคิดและทดลองนวัตกรรมการสอน และ 3) การเอาใจใส่รายบุคคล (Individualized Consideration) เพื่อยกระดับศักยภาพครูแต่ละคน

และแนวคิด ผู้นำการเรียนรู้ (Learning Leadership) ของ Fullan (2014) และ Senge (1990) ขยายกรอบความเข้าใจผู้นำในฐานะ ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learner) และ ผู้สร้างการเรียนรู้ร่วมกันในองค์กร (Leader of Collective Learning) Fullan (2014) เน้นสามคุณลักษณะสำคัญ ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพผู้นำและทีมงาน การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่มีคุณค่า และการจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรม ส่วน Senge (1990) นำเสนอการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ผ่าน 5 วินัยหลัก ได้แก่ การคิดเชิงระบบ (Systems Thinking) การพัฒนาตนเอง (Personal Mastery) การทบทวนสมมติฐานความคิด (Mental Models) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) และการเรียนรู้เป็นทีม (Team Learning)

ในบริบทอาชีวศึกษา การบูรณาการแนวคิดทั้งสามนี้ช่วยให้ผู้บริหารสามารถ เปลี่ยนวัฒนธรรมครูจากการสอนแบบเดิมสู่การสอนที่มุ่งเน้นสมรรถนะและนวัตกรรม สร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและตลาดแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารอาชีวศึกษาเป็นการผสมผสาน Instructional Leadership, Transformational Leadership และ Learning Leadership เพื่อขับเคลื่อน คุณภาพการเรียนรู้ การพัฒนาครู และวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งทำให้ผู้บริหารไม่เพียงจัดการระบบ แต่กลายเป็น ผู้ขับเคลื่อนการเรียนรู้ และนวัตกรรมในองค์กร

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. สำหรับผู้บริหารอาชีวศึกษา

ผู้บริหารอาชีวศึกษาควรปรับบทบาทจาก “ผู้จัดการงาน” ไปสู่ “ผู้นำการเรียนรู้” ที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจและผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการได้อย่างแท้จริง โดยเน้นการพัฒนาทักษะการเป็น Coach และ Mentor เพื่อเสริมพลังครูในการคิด วิเคราะห์ และพัฒนาการสอนของตนเอง ผู้บริหารควรใช้ ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Data-driven Leadership) เช่น ผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน การเข้าร่วมกิจกรรม ฝึกอาชีพ หรือความต้องการตลาดแรงงาน เพื่อวางแผนพัฒนาหลักสูตรและครูอย่างมีทิศทาง นอกจากนี้ ผู้บริหารต้องทำหน้าที่เป็น แบบอย่างของการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเปิดใจเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ และสร้าง วัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วม (Collaborative Learning Culture) ภายในสถานศึกษา เช่น การจัดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) หรือการจัดประชุมแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice Sharing) อย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่าง เช่น ผู้บริหารวิทยาลัยเทคนิคจัดโครงการ “ครูคู่คิด พิชิตนวัตกรรมการสอน” โดยใช้กระบวนการโค้ช (Coaching Process) เพื่อช่วยครูออกแบบแผนการสอนฐานสมรรถนะ และใช้ผลการเรียนรู้ของนักศึกษาเป็นฐานข้อมูลปรับปรุงหลักสูตร

2. สำหรับครูอาชีวศึกษา

ครูอาชีวศึกษาควรเปิดใจต่อการเปลี่ยนแปลงและเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตเช่นเดียวกับผู้บริหาร โดยเฉพาะการเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ (Competency-based Learning) และการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน เช่น การเรียนรู้แบบออนไลน์ (E-learning) หรือการใช้ AI และ Simulation เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพของผู้เรียน ครูควรเข้าร่วม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) อย่างสม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนแนวทางการสอน การแก้ปัญหา และนวัตกรรมที่ได้ผลจริง ยกตัวอย่าง เช่น ครูสาขาช่างยนต์รวมกลุ่มจัด PLC เรื่อง “การสอนด้วยระบบจำลองเสมือนจริง (Virtual Workshop)” เพื่อปรับการเรียนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารในฐานะโค้ช

3. สำหรับหน่วยงานต้นสังกัด

หน่วยงานระดับนโยบาย เช่น สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ควรมีบทบาทสำคัญในการสร้างระบบสนับสนุนการพัฒนา “ผู้นำการเรียนรู้” อย่างยั่งยืน โดยจัดตั้ง ระบบพี่เลี้ยงทางวิชาการ (Academic Mentoring System) สำหรับผู้บริหารใหม่ เพื่อให้ได้รับการโค้ชชิ่งจากผู้บริหารรุ่นพี่ที่มีประสบการณ์จริง ในด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ นอกจากนี้ ควรปรับปรุงเกณฑ์การประเมินผู้บริหารสถานศึกษา ให้เน้นผลลัพธ์ของการเรียนรู้ของผู้เรียนและครู มากกว่าการเน้นเพียงเอกสารหรือกระบวนการบริหาร เช่น ใช้ตัวชี้วัดด้านสมรรถนะครู การพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน และความพึงพอใจของสถานประกอบการต่อผู้เรียนอาชีววะ ยกตัวอย่าง เช่น สอศ. พัฒนา “หลักสูตรพี่เลี้ยงผู้นำอาชีวศึกษา” โดยใช้โมเดลผสม

ระหว่าง Instructional–Transformational–Learning Leadership เพื่อยกระดับผู้อำนวยการให้เป็นผู้นำการเรียนรู้ในระดับวิทยาลัย

สรุปข้อเสนอแนะทั้ง 3 ระดับนี้มุ่งให้เกิด ระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) ในอาชีวศึกษา ที่ผู้บริหาร ครู และหน่วยงานต้นสังกัดทำงานร่วมกันอย่างมีเป้าหมายเดียวกันคือ “ยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และสมรรถนะของผู้เรียนอาชีวศึกษา” ซึ่งจะส่งผลให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีชีวิต และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน กล่าวคือ สถานศึกษาจะมีความสามารถในการปรับตัวเชิงรุก ต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี รูปแบบการทำงาน และความต้องการทักษะใหม่ของตลาดแรงงาน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องของทั้งองค์กร ในเชิงโครงสร้าง ระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็งเอื้อให้เกิดการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับการบริหารและการจัดการเรียนรู้ เช่น การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล ระบบสารสนเทศ และ Learning Analytics เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงข้อมูล การติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน และการออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและเป็นรายบุคคล ทำให้สถานศึกษาสามารถรับมือกับความไม่แน่นอนและความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของยุคดิจิทัลได้ดีขึ้น ในเชิงกระบวนการเรียนรู้ ระบบนิเวศดังกล่าวช่วยให้ครูสามารถพัฒนานวัตกรรม การเรียนรู้และปรับวิธีการสอนให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีและบริบทอาชีพที่เปลี่ยนไป เช่น การเรียนรู้แบบผสมผสาน การใช้สื่อดิจิทัล การจัดการเรียนรู้เชิงโครงการ และการบูรณาการการเรียนรู้ในสถานประกอบการ ส่งผลให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะดิจิทัล การคิดเชิงระบบ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นทักษะสำคัญสำหรับการทำงานและการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ในเชิงวัฒนธรรมองค์กร การทำงานร่วมกันภายใต้ Learning Ecosystem จะก่อให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเปิดรับการเปลี่ยนแปลง และการใช้ข้อมูลและนวัตกรรมเป็นฐานในการพัฒนา เมื่อสถานศึกษาเผชิญกับเทคโนโลยีใหม่หรือรูปแบบอาชีพใหม่ องค์กรจะสามารถเรียนรู้ ทดลอง และปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง แทนที่จะยึดติดกับรูปแบบเดิม ดังนั้น การสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ในอาชีวศึกษา จึงทำให้สถานศึกษาไม่เพียง “ตามทัน” การเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล แต่สามารถ “ขับเคลื่อนและใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง” เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนและความสามารถในการแข่งขันของกำลังคนอาชีวศึกษา อันจะนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีชีวิต มีความยืดหยุ่น และเติบโตได้อย่างยั่งยืนท่ามกลางบริบทดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

บทสรุป

ภาวะผู้นำเชิงวิชาการของผู้บริหารอาชีวศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนผ่านจาก “ผู้จัดการ” ที่มุ่งเน้นระบบงาน สู่ “ผู้นำการเรียนรู้” ที่สร้างคุณค่าแห่งการพัฒนา ทั้งต่อครู ผู้เรียน และองค์กร โดยอาศัยการบูรณาการแนวคิดภาวะผู้นำเชิงวิชาการ (Hallinger and Murphy, 1985) ภาวะผู้นำเชิงคุณค่า

(Sergiovanni, 1991) ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (Bass, 1985) และภาวะผู้นำการเรียนรู้ (Fullan, 2014; Senge, 1990) ซึ่งทั้งหมดสะท้อนบทบาทของผู้บริหารในฐานะ “ผู้สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้” มากกว่าผู้ควบคุมระบบการทำงาน

ผู้บริหารอาชีวศึกษายุคใหม่จึงต้องมีทั้ง “สมองของนักบริหาร” และ “หัวใจของนักการศึกษา” เข้าใจระบบอาชีพเชิงเทคนิคและตลาดแรงงาน พร้อมทั้งขับเคลื่อนการเรียนรู้ของครูและนักเรียนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์กิจดิจิทัล ผ่านการสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการเอาใจใส่รายบุคคล ขณะเดียวกัน ต้องสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ที่ส่งเสริมการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องและการเรียนรู้จากการทำงานจริง (Work-integrated Learning)

ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงวิชาการในบริบทอาชีวศึกษาจึงไม่ได้หมายถึงเพียงการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ แต่คือ “การนำด้วยวิสัยทัศน์ คุณค่า และความเข้าใจในมนุษย์” เพื่อสร้างคนอาชีพคุณภาพที่มีสมรรถนะพร้อมสู่โลกการทำงานในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารอาชีวศึกษาจึงควรก้าวจาก “ผู้จัดการระบบ” ไปสู่ “ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้” ที่สร้างความยั่งยืนให้แก่วงการอาชีวศึกษาไทย

เอกสารอ้างอิง

- Bass, B. M. (1985). *Leadership and performance beyond expectations*. New York: Free Press.
- Fullan, M. (2014). *The Principal: Three Keys to Maximizing Impact*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Hallinger, P., and Murphy, J. (1985). Assessing the instructional management behavior of principals. *The Elementary School Journal*, 86(2), 217-247.
- Sergiovanni, T. J. (1991). *The principalship: A reflective practice perspective*. Boston: Allyn and Bacon.
- Senge, P. (1990). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. New York: Doubleday.

รูปแบบการสร้างคุณค่าสาธารณะของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดใน พื้นที่เปราะบาง: กรณีศึกษาชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80*

พัชรา สินลอยมา¹

วิจิต แยมยิม² เนตรนา ปิมพาพร³

(วันที่รับบทความ: 22 พฤศจิกายน 2568; วันที่แก้ไขบทความ: 27 ธันวาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 29 ธันวาคม 2568)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและถอดบทเรียนเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของยาเสพติดและความเปราะบางทางสังคมในชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80 กรุงเทพมหานคร รวมถึงการวิเคราะห์ศักยภาพและความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการสร้างคุณค่าสาธารณะ และพัฒนาโมเดลการป้องกันยาเสพติดที่สามารถขยายผลสู่ชุมชนเมือง การดำเนินการวิจัยอยู่ภายใต้กิจกรรมของศูนย์กลางองค์ความรู้สากลด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในประเทศไทย (PSDP-Hub) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน และการประเมินผลจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมและแบบสอบถามจำนวน 312 คน

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหายาเสพติดในพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับความยากจน ความไม่มั่นคงทางอาชีพ ความเปราะบางของครอบครัว และสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองที่เสื่อมโทรม ซึ่งสะท้อนถึงปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อการแพร่กระจายของยาเสพติด การดำเนินกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่บูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคธุรกิจ และชุมชน ผ่านมาตรการป้องกันเชิงรุก อาทิ การตรวจคัดกรองผู้เสพ การพัฒนาอาชีพ การปรับปรุงสภาพแวดล้อม และการสร้างพื้นที่ปลอดภัย ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ การมีส่วนร่วม และลดแรงจูงใจในการเข้าสู่วงจรยาเสพติด ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมอยู่ในระดับสูงมาก ($\bar{X} = 4.64$, $S.D. = 0.51$) สะท้อนว่ากิจกรรมสามารถตอบสนองต่อความต้องการและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การวิจัยได้พัฒนาโมเดลต้นแบบ “Shared Value Model for Community Well-being & Drug Prevention” ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การเสริมพลังชุมชน การสร้างอาชีพใหม่ การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ระบบฟื้นฟูและคืนโอกาส และการสนับสนุนจากเครือข่ายพหุภาคี โดยโมเดลดังกล่าวมีศักยภาพในการประยุกต์ใช้และขยายผลในบริบทชุมชนเมืองอื่นของกรุงเทพมหานครได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: คุณค่าร่วม, คุณค่าสาธารณะ, ยาเสพติด

*บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของศูนย์กลางองค์ความรู้สากลด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในประเทศไทย (PSDP-Hub)

คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ทนวิจัยที่ได้จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ พ.ศ.2568

¹ หัวหน้าศูนย์, คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, E-mail: sinloyma@gmail.com

² อาจารย์พิเศษ, คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, E-mail: yaemyim1989@gmail.com, (Corresponding Author)

³ นักวิจัย, คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, E-mail: netnapa.pimpha@gmail.com

The Model of Community Public Value Creation for Addressing Drug Problem in Vulnerable Areas: A Case Study of the Rim Khlong Lat Phrao 80 Community*

Patchara Sinloyma¹

Wichit Yaemyim² Netnapa Pimpaporn³

(Received: November 22, 2025; Revised: December 27, 2025; Accepted: December 29, 2025)

Abstract

This research aims to investigate the problems and extract lessons learned regarding drug proliferation and social vulnerability in the Lat Phrao 80 Canal Community, Bangkok. Additionally, it analyzes the potential and collaboration among the public, private, and civil sectors in creating public value and developing a scalable drug prevention model for other urban communities. Conducted under the activities of the Prevention and Solution on Drug Problem Knowledge Hub in Thailand (PSDP-Hub), the study employed a mixed-methods research design. Data were collected through in-depth interviews with 10 key informants and quantitative assessments from 312 activity participants.

The findings reveal that drug problems in the area are inextricably linked to poverty, occupational instability, family vulnerability, and deteriorated urban environments, reflecting structural factors that facilitate drug distribution. Operational activities integrating cooperation among the government, business sector, and the community through proactive measures-such as user screening, career development, environmental improvement, and the creation of safe spaces-successfully enhanced trust and participation while reducing the incentive to enter the drug cycle. Participant satisfaction with these activities was at a very high level ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.51), indicating that the initiatives appropriately addressed community needs and aligned with the local context. Furthermore, the research developed a prototype titled the “Shared Value Model for Community Well-being & Drug Prevention,” comprising five key components: community empowerment, new career creation, social immunity building, rehabilitation and opportunity restoration systems, and multilateral network support. This model demonstrates significant potential for concrete application and expansion across other urban community contexts in Bangkok.

Keywords: Shared Value, Public Value, Drugs

*This research article is part of the International Knowledge Center for Drug Prevention and Solution in Thailand (PSDP-Hub), Faculty of Forensic Science, Royal Thai Police Cadet Academy, with research funding received from the National Research Council of Thailand (NRCT) in 2025

¹ Head of Center, Faculty of Forensic Science, Royal Police Cadet Academy, E-mail: sinloyma@gmail.com

² Special Lecturer, Faculty of Forensic Science, Royal Police Cadet Academy, E-mail: yaemyim1989@gmail.com, (Corresponding Author)

³ Researcher, Faculty of Forensic Science, Royal Police Cadet Academy, E-mail: netnapa.pimpa@gmail.com

บทนำ

ปัญหาหายาเสพติดเป็นประเด็นความมั่นคงทางสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และความปลอดภัยของประชาชนในหลายประเทศทั่วโลก โดยรายงาน Human Development Report ของสหประชาชาติระบุว่ายาเสพติดเป็นหนึ่งในปัจจัยคุกคามสำคัญที่บั่นทอนศักยภาพการพัฒนาของประเทศ และเพิ่มความเสี่ยงต่อความเหลื่อมล้ำและความไม่มั่นคงในชุมชนเมือง (United Nations Development Programme, 1999) สอดคล้องกับรายงานของ (United Nations Office on Drugs and Crime, 2025) ซึ่งระบุว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นพื้นที่ที่มีการผลิตและลักลอบขนส่งยาเสพติดสังเคราะห์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกลุ่มเมทแอมเฟตามีน (Methamphetamine) ทำให้หลายพื้นที่กลายเป็นทั้งทางผ่านและจุดกระจายตัวของเครือข่ายการค้ายาเสพติดสมัยใหม่

ในบริบทของประเทศไทยปัญหาหายาเสพติดยังคงทวีความซับซ้อน โดยรายงานของ (Office of the Narcotics Control Board, 2024) ระบุว่า ปริมาณของกลางที่ตรวจยึดเพิ่มสูงขึ้นกว่าเดิมหลายเท่าแม้จำนวนคดีจะลดลง สะท้อนการปรับตัววิธีของเครือข่ายค้ายาที่ซ่อนตัวในปริมาณมากแต่มีความถี่ลดลง นอกจากนี้ดัชนีผู้ป่วยจิตเวชจากการใช้ยาเสพติดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยในปี พ.ศ. 2567 มีจำนวนผู้ป่วยสะสมกว่า 521,000 คน เพิ่มขึ้นมากกว่า 190,000 คน จากปีก่อนหน้า (Thai PBS, 2024) ปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนพลวัตของปัญหาที่มีความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และสภาพแวดล้อมของชุมชนเมืองอย่างชัดเจน ในเมืองเขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80 เป็นตัวอย่างของชุมชนเมืองที่มีความหนาแน่นสูงและเผชิญความเปราะบางทางสังคมในหลายมิติ ทั้งความยากจน รายได้ไม่มั่นคง อาชีพรับจ้างไม่ประจำและลักษณะสภาพแวดล้อมที่แออัดและเสื่อมโทรม ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะ “Urban Structural Vulnerability” ที่ถูกอธิบายโดย UN-Habitat (2020) ความเปราะบางดังกล่าวเพิ่มความเสี่ยงของคนในชุมชนต่อการใช้หรือการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เนื่องจากขาดโอกาสทางเศรษฐกิจ พื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเยาวชนและทรัพยากรในการดูแลครอบครัวอย่างเพียงพอ

การแก้ไขปัญหายาเสพติดในบริบทเช่นนี้ไม่อาจอาศัยมาตรการด้านการปราบปรามเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัยมิติการป้องกันเชิงรุก การพัฒนาเชิงสังคม และการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนควบคู่กัน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือระหว่างหลายภาคส่วนตามแนวคิด Collaborative Governance ซึ่งเน้นให้ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาควิชาการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างผลลัพธ์สาธารณะ (Ansell & Gash, 2008)

ดังนั้น บทความวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งวิเคราะห์สภาพปัญหาและความเปราะบางทางสังคมที่ส่งผลการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80 กรุงเทพมหานคร พร้อมศึกษาบทบาทของภาครัฐ เอกชน และประชาชนในการสร้างคุณค่าสาธารณะร่วมกัน รวมถึงพัฒนาโมเดลต้นแบบด้านการป้องกันยาเสพติดที่สามารถนำไปขยายผลในชุมชนเมืองอื่นได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและถอดบทเรียนเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของยาเสพติดและความเปราะบางทางสังคมในชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80 กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทและศักยภาพของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ในการสร้างคุณค่าสาธารณะ (Public Value) เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน
3. เพื่อจัดทำโมเดลต้นแบบด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่สามารถนำไปขยายผลในพื้นที่ชุมชนเมืองอื่น ๆ ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษารูปแบบการสร้างคุณค่าสาธารณะของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่เปราะบาง จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดที่อธิบายทั้งมิติการจัดการภาครัฐ การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ และพลวัตทางสังคมในระดับชุมชน งานวิจัยนี้จึงประยุกต์ใช้แนวคิดคุณค่าสาธารณะ แนวคิดการสร้างคุณค่าร่วม แนวคิดทุนทางสังคม และกรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์เชิงบูรณาการในบริบทชุมชนเมืองของประเทศไทย

1) แนวคิดคุณค่าสาธารณะ (Public Value) เสนอโดย Moore (1995) อธิบายบทบาทของภาครัฐในการสร้างผลลัพธ์ที่มีคุณค่าแก่สังคม โดยคุณค่าดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่เพียงประสิทธิภาพหรือผลตอบแทนเชิงเศรษฐกิจ แต่รวมถึงความเป็นธรรม ความไว้วางใจของประชาชน และความชอบธรรมของกระบวนการกำหนดนโยบาย แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการทำงานแบบเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ มากกว่าการบริหารแบบสั่งการจากส่วนกลางเพียงฝ่ายเดียว (Moore, 1995) ในบริบทของการแก้ไขปัญหายาเสพติด แนวคิดคุณค่าสาธารณะช่วยอธิบายว่าความสำเร็จของมาตรการไม่ได้วัดจากผลลัพธ์เชิงปริมาณ เช่น จำนวนการจับกุมหรือการบำบัดรักษาเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาถึงความรู้สึกปลอดภัยของประชาชน ความเชื่อมั่นต่อหน่วยงานรัฐ และความสามารถของชุมชนในการร่วมจัดการปัญหาอย่างต่อเนื่อง (Bryson, Crosby and Bloomberg, 2014)

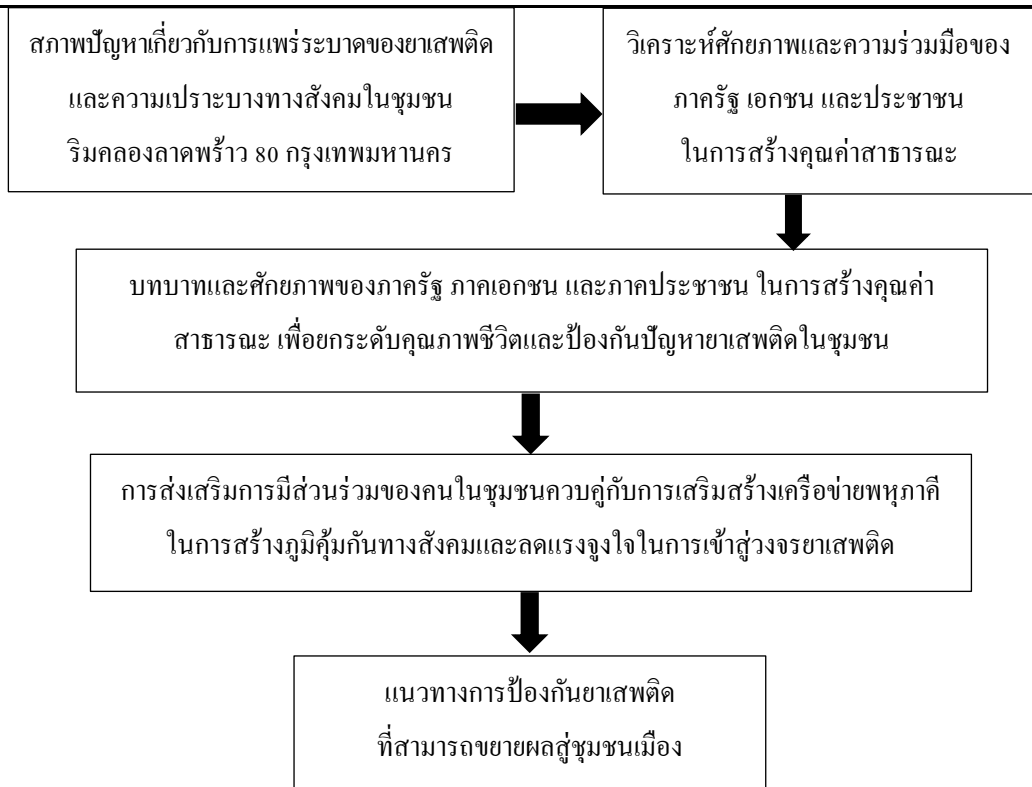
2) แนวคิดการสร้างคุณค่าร่วม (Creating Shared Value: CSV) เสนอโดย Porter และ Kramer (2019) มุ่งอธิบายว่าการแก้ไขปัญหาดังกล่าวสามารถดำเนินไปพร้อมกับการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจได้ โดยการออกแบบกิจกรรมหรือความร่วมมือที่ทำให้ทุกภาคส่วนได้รับประโยชน์ร่วมกัน แนวคิดนี้แตกต่างจากแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรแบบดั้งเดิม เนื่องจากเน้นการผสานเป้าหมายทางสังคมเข้าไว้ในกระบวนการดำเนินงานหลักขององค์กร (Porter and Kramer, 2019) เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการป้องกันยาเสพติดในระดับชุมชน แนวคิดการสร้างคุณค่าร่วมช่วยอธิบายบทบาทของภาคเอกชนและภาคีเครือข่ายในการสนับสนุนการสร้างอาชีพ การพัฒนาทักษะ และการเสริมสร้างความมั่นคงทางรายได้ ซึ่งเป็นปัจจัย

สำคัญในการลดแรงจูงใจในการเข้าสู่ธุรกิจผิดกฎหมาย และสนับสนุนการสร้างคุณค่าสาธารณะในระยะยาว (Porter and Kramer, 2019)

3) แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) อธิบายถึงทรัพยากรทางสังคมที่เกิดจากเครือข่ายความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานร่วมกัน ซึ่งเอื้อต่อการประสานความร่วมมือและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันในสังคม (Putnam, 2000; Coleman, 1988) ทุนทางสังคมที่เข้มแข็งช่วยเพิ่มความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาสาธารณะ โดยเฉพาะปัญหาที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน ในบริบทของชุมชนเมืองเปราะบาง ทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญต่อการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหาอาชญากรรม ผ่านการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครการสื่อสารภายในชุมชน และความไว้วางใจระหว่างประชาชนกับหน่วยงานรัฐ ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการดำเนินงานเชิงป้องกันอย่างยั่งยืน (Sampson, Raudenbush and Earls, 1997; United Nations Office on Drugs and Crime, 2023)

4) กรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืนและ Triple Bottom Line โดย Elkington (1997) เสนอกรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ประเมินผลลัพธ์ผ่านสามมิติ ได้แก่ มิติด้านสังคม (ผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นธรรม) มิติด้านสิ่งแวดล้อม (การใช้ทรัพยากรและความยั่งยืนของระบบนิเวศ) และมิติด้านเศรษฐกิจ (ความคุ้มค่าและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ) กรอบดังกล่าวช่วยให้การประเมินผลการดำเนินงานไม่จำกัดอยู่เพียงผลลัพธ์ระยะสั้น แต่คำนึงถึงผลกระทบในระยะยาวต่อชุมชนและสังคมโดยรวม การนำกรอบนี้มาใช้ในการวิเคราะห์การแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพชีวิตของประชาชน สภาพแวดล้อมของพื้นที่ และโอกาสทางเศรษฐกิจ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความเปราะบางและความสามารถของชุมชนในการรับมือกับปัญหาอย่างยั่งยืน (Elkington, 1997; OECD, 2020)

5) การบูรณาการแนวคิดสู่กรอบการวิเคราะห์ งานวิจัยนี้บูรณาการแนวคิดคุณค่าสาธารณะ การสร้างคุณค่าร่วม ทุนทางสังคม และการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานของชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80 โดยมุ่งทำความเข้าใจกลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ตลอดจนเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อการสร้างผลลัพธ์เชิงบวกในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ การวิเคราะห์ยึดตามข้อมูลเชิงประจักษ์และหลีกเลี่ยงการอ้างผลเกินกว่าขอบเขตของการศึกษา (Bryson, Crosby and Bloomberg, 2014; OECD, 2020)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ได้แก่

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์พลวัตของปัญหาเสพติดและกลไกการสร้างคุณค่าสาธารณะในบริบทชุมชนเมืองเปราะบาง กรณีศึกษาชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80 เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ยาเสพติด ความเปราะบางทางสังคมและแนวคิดคุณค่าสาธารณะ ประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีบทบาทด้านการจัดการปัญหาเสพติดในระดับพื้นที่ ข้อมูลเชิงคุณภาพได้รับการวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์สภาพปัญหาปัจจัยเชิงโครงสร้างและบทเรียนจากการดำเนินงานของชุมชน กระบวนการดังกล่าวใช้เกี่ยวกับการแพร่ระบาดของยาเสพติดและความเปราะบางทางสังคมในชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80

2. การวิจัยเชิงปริมาณ ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 312 คน ซึ่งประกอบด้วยประชาชนในพื้นที่ ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ข้อมูลถูกวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐาน เพื่อประเมินระดับการมีส่วนร่วมการรับรู้ และศักยภาพความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ควบคู่กับการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Workshop) ซึ่งให้ข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบความร่วมมือและกลไกการสร้างคุณค่าสาธารณะ ผลการวิเคราะห์จากทั้งสองแนวทางถูกนำมาสังเคราะห์ร่วมกัน เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและความร่วมมือของภาครัฐ เอกชน และประชาชนในการพัฒนาโมเดลการป้องกันยาเสพติดที่สามารถขยายผลสู่บริบทชุมชนเมือง

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและถอดบทเรียนเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของยาเสพติดและความเปราะบางทางสังคมในชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80 กรุงเทพมหานคร

ชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80 เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะชุมชนแออัด ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้น้อย ประกอบอาชีพรับจ้างรายวันหรือแรงงานในโรงงาน บางส่วนตกงาน ไม่มีอาชีพประจำ ส่งผลให้ครัวเรือนมีความเสี่ยงต่อความยากจนและการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมผิดกฎหมาย รวมถึงการใช้และจำหน่ายยาเสพติด จากข้อความข้างต้นสอดคล้องกับสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“ที่นี้คนส่วนใหญ่รับจ้างรายวัน รายได้ไม่แน่นอน
บางช่วงก็ไม่มียานทำ พอไม่มีเงินก็เครียดแล้วมันก็
หนีไม่พ้นยาเสพติด” (กลุ่มเยาวชนชาย อายุ 19 ปี)

การสัมภาษณ์พบว่าผู้เสพยาส่วนมากมาจากครอบครัวเปราะบางขาดการดูแลและมีความเครียดจากปัญหาเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมคับแคบ ขาดพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเยาวชน จากข้อความข้างต้นสอดคล้องกับสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“ผมอยู่กับยาย ยายก็ทำงานหาเช้ากินค่ำ แม่ติดคุก
พอไม่รู้ไปไหนไม่มีใครดูแล ตอนนั้นเครียดไม่มีเงิน
จะเรียนก็ไม่มีความหมาย เพื่อนชวนเสพยาเลยลอง...มันก็
หลุดไปเรื่อย ๆ” (เยาวชนชาย อายุ 17 ปี ผู้ผ่านการบำบัด)

ปัจจัยที่เอื้อต่อการแพร่ระบาดของยาเสพติดพบปัจจัยร่วมที่สำคัญ ได้แก่ ความยากจน ความไม่มั่นคงทางอาชีพ ปัญหาครอบครัว และการเข้าถึงยาเสพติดได้ง่าย จากข้อความข้างต้นสอดคล้องกับสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“การเข้าถึงยาเสพติดในชุมชนมันง่ายมาก เด็กบางคน
อายุไม่ถึง 15 ยังซื้อได้เลย แค่ว่าจกคนขายหรือมีคนชวน
ก็เข้าถึงได้แล้ว ซึ่งมันเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ต้อง
แก้ทั้งระบบ” (เจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชน เขตห้วย
ขวาง)

ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2569

ปัจจัยปกป้องที่ช่วยให้เกิดการฟื้นฟู ได้แก่ ความรักในครอบครัว แรงบันดาลใจทางศาสนา และการบำบัดอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังพบมิติทางเพศที่แตกต่าง ผู้หญิงมักเผชิญภาระดูแลบุตรและผลกระทบต่อสุขภาพ ขณะที่ผู้ชายได้รับอิทธิพลจากเพื่อนหรือถูกชักชวนเข้าสู่เครือข่ายค้ายา จากข้อความข้างต้นสอดคล้องกับสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“แม่บอกว่าไม่ว่าฉันจะทำผิดอะไร ถ้ากลับตัวแม่ก็จะรอ
ฉันเลยอยากเปลี่ยน อยากให้แม่ภูมิใจอีกครั้ง” (เพศหญิง
อายุ 32 ปี ผู้ผ่านการบำบัดและเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว)

อีกทั้งยังสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกท่านหนึ่งว่า

“ผมบวชแล้วก็ได้สติ ตอนนั้นอยู่ในวัดเลยไม่แตะ
ของพวกนั้นเลย สงบขึ้นเยอะมากครับ” (เพศชาย
อายุ 28 ปี ผู้เข้าร่วมโครงการบำบัดชุมชน)

นอกจากนี้ ยังพบความแตกต่างทางเพศที่น่าสนใจในกระบวนการฟื้นฟู โดยเพศหญิงมักเผชิญกับภาระหลายด้าน เช่น การดูแลบุตร ความเสี่ยงต่อสุขภาพ (ทั้งกายและใจ) และการตีตราจากสังคม ซึ่งส่งผลต่อความเครียดและโอกาสในการเข้าถึงการรักษา ขณะที่เพศชายมักได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน หรือถูกชักชวนเข้าสู่เครือข่ายยาเสพติดอย่างรวดเร็ว จากข้อความข้างต้นสอดคล้องกับสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“เวลาเขารู้ว่าเราเคยติดยาเป็นผู้หญิง เขามองเราแย่
กว่าผู้ชายอีก ยังมีลูกด้วยมันเลยเหมือนต้องพิสูจน์
ตัวเองตลอดเวลา” (เพศหญิง อายุ 35 ปี อดีตผู้เสพยา)

อีกทั้งยังสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกท่านหนึ่งว่า

“เพื่อนผมนี้แหละ ตัวดีเลย ชวนไปลอง ชวนไปส่ง
ของ ตอนนั้นก็ยังเด็ก ยังไม่รู้จะคิดยังไง” (เพศชาย
อายุ 21 ปี เยาวชนผู้ผ่านการคุมประพฤติ)

การแก้ปัญหา ยาเสพติดควรมุ่งสู่แนวทางป้องกันและพัฒนา มากกว่าการปราบปราม โดยเน้นการเสริมสร้างทุนมนุษย์ ความเข้มแข็งของครอบครัว การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และการมีส่วนร่วมของภาคธุรกิจในฐานะหุ้นส่วนทางสังคม เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและลดแรงจูงใจในการเข้าสู่วงจรยาเสพติดอย่างยั่งยืน

2. การวิเคราะห์ศักยภาพและความร่วมมือของภาครัฐ เอกชน และประชาชนในการสร้างคุณค่า สาธารณะและพัฒนาโมเดลป้องกันยาเสพติดที่สามารถขยายผลสู่ชุมชนเมือง

การวิเคราะห์บทบาทของแต่ละภาคส่วน กระบวนการสร้างเครือข่ายพหุภาคี และการพัฒนา
โมเดลการป้องกันยาเสพติดที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย เพื่อให้เห็นภาพการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและ
นำไปสู่การสร้างผลลัพธ์เชิงสังคมที่ยั่งยืน ดังต่อไปนี้

2.1 บทบาทและศักยภาพของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการสร้างคุณค่า
สาธารณะเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน

การสร้างคุณค่าสาธารณะเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน
ริมคลองลาดพร้าว 80 ต้องอาศัยความร่วมมือจาก สามภาคส่วนหลัก ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน
โดยแต่ละภาคส่วนมีบทบาทที่เกื้อหนุนกัน ในลักษณะของกลไกพหุภาคี ที่ขับเคลื่อนไปสู่ความยั่งยืน 1) ภาครัฐ
ทำหน้าที่เป็น ผู้นำเชิงนโยบาย และผู้สนับสนุนหลักในการจัดทำยุทธศาสตร์ การบูรณาการงบประมาณ
ทรัพยากร และบุคลากร หน่วยงานหลัก เช่น สำนักงาน ป.ป.ส. หน่วยงานท้องถิ่น และสถานตำรวจนครบาล
ห้วยขวาง ทำหน้าที่สร้างระบบนิเวศเชิงนโยบายที่เอื้อต่อการดำเนินงานเชิงรุก ไม่เพียงเน้นการปราบปราม
แต่ยังส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเยาวชน การพัฒนาอาชีพ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย
ซึ่งล้วนสะท้อนศักยภาพของรัฐในการสร้าง คุณค่าสาธารณะ (Public Value) อย่างเป็นรูปธรรม 2) ภาคเอกชน
มีบทบาทเป็นหุ้นส่วนทางสังคม (Social Partner) โดยใช้ศักยภาพทางธุรกิจและนวัตกรรมมาช่วยพัฒนา
ชุมชนผ่านกลไก CSR และ Shared Value เช่น สนับสนุนไฟฟ้าส่องสว่างพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อลดพื้นที่
เสี่ยง พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนแบบ Co-branding และเปิดโอกาสจ้างงานให้ผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด
ซึ่งช่วยลดการกลับเข้าสู่วงจรเดิม ผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยลดความเสี่ยงเชิงโครงสร้างและ
เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว และ 3) ภาคประชาชน โดยเฉพาะคณะกรรมการชุมชน
อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และเครือข่ายเยาวชน มีบทบาทเป็นกลไกด้านหน้าในการ
เฝ้าระวัง แจ้งเบาะแส และออกแบบกิจกรรมป้องกันที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การมีส่วนร่วมดังกล่าว
สร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของโครงการ เพิ่มทุนทางสังคม (Social Capital) และความไว้วางใจในชุมชน
ซึ่งเป็นหัวใจของการป้องกันการแพร่ระบาดอย่างยั่งยืน

2.2 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนควบคู่กับการเสริมสร้างเครือข่ายพหุภาคี
ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและลดแรงจูงใจในการเข้าสู่วงจรยาเสพติด

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80 ควบคู่กับการสร้างเครือข่าย
พหุภาคี พบว่า การผั่นกำลังระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และสถาบันการศึกษา มีบทบาทสำคัญ
ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม และลดแรงจูงใจในการเข้าสู่วงจรยาเสพติดอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านกิจกรรม
ภาคสนามที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2568 มีผู้เข้าร่วม 312 คน โดยมุ่งเน้นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ
สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยให้แก่ชุมชน

กิจกรรม “ปันสุข สร้างภูมิคุ้มกัน ด้านภัยพิบัติ” เป็นกลไก CSR ที่ช่วยฝึกพลังทุกภาคส่วน สนับสนุนทุนอาชีพ เครื่องอุปโภคบริโภค และติดตั้งโซลาร์เซลล์ เพื่อเพิ่มความปลอดภัยในพื้นที่ พร้อม ยกย่องบุคคลและองค์กรต้นแบบ สะท้อนถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative Governance) ที่ยั่งยืน อีกทั้งการปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชนตามแนวคิดการป้องกันอาชญากรรมเชิงสภาพแวดล้อม (CPTED) ช่วยลดพื้นที่เสี่ยงต่อการมั่วสุมและอาชญากรรมเพิ่มความปลอดภัยและส่งเสริมคุณภาพชีวิต รวมทั้งใช้พลังงานทางเลือกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงด้านเศรษฐกิจ มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน แบบ Co-branding ระหว่างชุมชนและภาครัฐกิจ เพื่อสร้างแบรนด์และช่องทางจำหน่าย สร้างแรงบันดาลใจ และโอกาสในการมีรายได้จริง ขณะเดียวกัน การจ้างงานกลุ่มเปราะบางและผู้ผ่านการทำบำบัดยาเสพติด ได้เปิดโอกาสคืนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีระบบพี่เลี้ยงคอยดูแลและติดตามต่อเนื่อง ในการพัฒนาระบบเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน ได้มีการเก็บข้อมูลประเมินความพึงพอใจของประชาชนและผู้มีส่วนร่วม ในกิจกรรมความร่วมมือและสร้างการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด จำนวนทั้งสิ้น 312 คน พบว่า โดยภาพรวมผู้เข้าร่วมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, $S.D. = 0.71$) เมื่อ จำแนกรายด้าน พบว่า ด้านการประยุกต์ใช้ ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นช่วยสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันปัญหายาเสพติด อีกทั้งยังสามารถนำทักษะและความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ ในชีวิตประจำวัน ทั้งในครัวเรือนและชุมชนได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่มีคุณค่า โดยมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, $S.D. = 0.51$) รองลงมาคือ ด้านความเหมาะสม ของรูปแบบกิจกรรมและการมีส่วนร่วม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$, $S.D. = 0.58$) และ ด้านการถ่ายทอดจากวิทยากร พบว่า สามารถอธิบายประเด็นที่ซับซ้อนเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติดให้เข้าใจง่าย ถ่ายทอดด้วยภาษาที่เข้าถึงผู้ฟัง ใช้ตัวอย่างจากสถานการณ์จริงและเปิดโอกาส ให้มีการซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมเกิดความเข้าใจเชิงลึกและสามารถ นำความรู้ไปปรับใช้ได้จริง โดยมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$, $S.D. = 0.62$)

ผลการประเมินสะท้อนให้เห็นว่า กิจกรรมที่จัดขึ้นก่อให้เกิดสร้างผลลัพธ์เชิงรูปธรรม ทั้งด้านสร้างการเรียนรู้เชิงป้องกัน การสร้างแรงจูงใจและความตระหนักรู้ในการมีส่วนร่วมของชุมชน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและลดความเสี่ยงต่อปัญหายาเสพติด ซึ่งเป็นการตอกย้ำถึงความสำเร็จของการสร้างคุณค่าร่วม (Shared Value) และคุณค่าสาธารณะ (Public Value) ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างเป็นรูปธรรม

3. เพื่อจัดทำโมเดลต้นแบบด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่สามารถนำไปขยายผล ในพื้นที่ชุมชนเมืองอื่น ๆ ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาสามารถจัดทำโมเดลต้นแบบเพื่อขยายผลในพื้นที่ชุมชนเมืองของกรุงเทพมหานคร มุ่งพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืนโดยยึดแนวคิด Creating Shared Value (CSV) และ Public Value ซึ่งเน้นการสร้างคุณค่าร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และสถาบันการศึกษา

เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งสังคมและเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรมโมเดลดังกล่าวมีชื่อว่า Model of Shared Value for Community Well-being & Drug Prevention โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการที่เชื่อมโยงกันในลักษณะบูรณาการ ได้แก่

- 1) การเสริมพลังชุมชน จัดตั้งคณะกรรมการชุมชนพหุภาคีที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วนเพื่อร่วมกำหนดทิศทางและบริหารจัดการชุมชนอย่างมีส่วนร่วม สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและความยั่งยืนของโครงการในระยะยาว
- 2) การสร้างโอกาสทางอาชีพ พัฒนาอาชีพใหม่ตอบโจทย์อนาคต เช่น อาชีพสีเขียว อาชีพดิจิทัล และการต่อยอดงานอาหารหรือหัตถกรรมเพื่อตอบสนองทั้งความต้องการตลาดและศักยภาพของพื้นที่
- 3) การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเยาวชน เช่น กีฬา ดนตรี และการใช้เทคโนโลยี VR Simulation ในการจำลองสถานการณ์เสี่ยง จึงช่วยให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่สามารถนำไปสู่การปฏิเสธและหลีกเลี่ยงการใช้ยาเสพติดได้จริง
- 4) การฟื้นฟูและคืนโอกาส ออกแบบระบบพี่เลี้ยง (Mentor System) เพื่อให้การดูแลต่อเนื่อง และสร้างแรงสนับสนุนเชิงจิตใจ ขณะเดียวกัน ระบบการติดตามและประเมินผลหลังการฟื้นฟูยังช่วยประเมินความก้าวหน้าและระบุความต้องการเพิ่มเติม ซึ่งเป็นการสร้างความยั่งยืนในการคืนคนดีสู่สังคม
- 5) การสนับสนุนจากภาคี การดำเนินงานจะเกิดผลได้จริงก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นระบบจากภาคีที่หลากหลาย ภาครัฐมีบทบาทในการกำหนดนโยบายและจัดสรรงบประมาณเพื่อเป็นฐานการสนับสนุน ภาครัฐจัดสรรงบประมาณและกำหนดนโยบาย ภาคเอกชนสนับสนุน เข้ามามีส่วนร่วมผ่านการดำเนินกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) การสร้างคุณค่าร่วม สถาบันการศึกษาทำหน้าที่วิจัยและติดตามผล ส่วนภาคประชาชนเป็นกลไกเฝ้าระวังและขับเคลื่อนในระดับพื้นที่

ภาพที่ 2 Model of Shared Value for Community Well-being & Drug Prevention (ผู้วิจัย, 2568)

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและบทเรียนเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของยาเสพติดและความเปราะบางทางสังคม ในชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80 ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80 เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร มีลักษณะเป็นชุมชนเมืองเปราะบางที่เผชิญปัญหาความยากจน ความไม่มั่นคงทางอาชีพ และโครงสร้างครอบครัวที่อ่อนแอ ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เอื้อต่อการแพร่ระบาดของยาเสพติด โดยเฉพาะกลุ่มเมทแอมเฟตามีน ผลการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าความเครียดจากรายได้ไม่แน่นอนการขาดโอกาสทางการศึกษา และการขาดการดูแลจากครอบครัว เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เยาวชนและแรงงานนอกระบบเข้าสู่วงจรยาเสพติด ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดความเปราะบางเชิงโครงสร้างของชุมชนเมือง ซึ่งระบุว่าสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่มั่นคงเพิ่มความเสี่ยงต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนและอาชญากรรม (Sampson, Raudenbush and Earls, 1997; United Nations Office on Drugs and Crime, 2023)

นอกจากนี้ การเข้าถึงยาเสพติดที่ง่ายในพื้นที่ชุมชนและผ่านเครือข่ายสังคม ยังสะท้อนถึงข้อจำกัดของมาตรการเชิงปราบปรามที่ไม่สามารถจัดการกับปัจจัยเชิงระบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาสอดคล้องกับงานของ United Nations Office on Drugs and Crime (2023) และ World Health

Organization (2018) ที่ชี้ว่าการแพร่ระบาดของยาเสพติดในเขตเมืองมักสัมพันธ์กับความเหลื่อมล้ำ การขาดโอกาสทางเศรษฐกิจ และการขาดระบบสนับสนุนทางสังคม ในด้านปัจจัยปกป้อง ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ในครอบครัว แรงยึดเหนี่ยวทางศาสนา และการบำบัดอย่างต่อเนื่องมีบทบาทสำคัญต่อการฟื้นฟูและการลดการกลับไปเสพยา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมที่เน้นความไว้วางใจ ความผูกพัน และเครือข่ายการสนับสนุนในชุมชน (Putnam, 2000; Coleman, 1988) ผลการวิจัยยังสะท้อนความแตกต่างทางเพศอย่างชัดเจน โดยผู้หญิงต้องเผชิญภาระการดูแลบุตร การเดินทางสังคม และความเสี่ยงด้านสุขภาพมากกว่าผู้ชาย ขณะที่ผู้ชายมักได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนและเครือข่ายยาเสพติดเร็วกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยด้าน gendered vulnerability ในบริบทของยาเสพติด (United Nations Office on Drugs and Crime, 2023) ผลการอภิปรายในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาเสพติดจำเป็นต้องขยับจากแนวคิดการปราบปรามไปสู่แนวทางป้องกันและพัฒนา โดยเน้นการเสริมสร้างทุนมนุษย์ ความเข้มแข็งของครอบครัว และโอกาสทางเศรษฐกิจในระดับชุมชน

2. ศักยภาพและความร่วมมือของภาครัฐ เอกชน และประชาชนในการสร้างคุณค่าสาธารณะ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการสร้างคุณค่าสาธารณะในการป้องกันยาเสพติดในชุมชนริมคลองลาดพร้าว 80 เกิดจากการทำงานร่วมกันของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในลักษณะของการกำกับดูแลแบบพหุภาคี (Collaborative Governance) ภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย บูรณาการทรัพยากร และสร้างระบบนิเวศเชิงนโยบายที่เอื้อต่อการดำเนินงานเชิงป้องกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดคุณค่าสาธารณะของ Moore (1995) ที่เน้นบทบาทรัฐในการสร้างผลลัพธ์ที่สังคมให้คุณค่า

ภาคเอกชนทำหน้าที่เป็นหุ้นส่วนทางสังคม โดยนำทรัพยากร นวัตกรรม และกลไกความรับผิดชอบต่อสังคมมาสนับสนุนการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการสนับสนุนด้านอาชีพ การจ้างงาน ผู้ผ่านการบำบัด และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นตัวอย่างของการสร้างคุณค่าร่วมที่ตอบโจทย์ทั้งมิติทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Creating Shared Value (Porter and Kramer, 2019) ขณะที่ภาคประชาชน โดยเฉพาะคณะกรรมการชุมชน อาสาสมัคร และเครือข่ายเยาวชน ทำหน้าที่เป็นกลไกด่านหน้าในการเฝ้าระวังและออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ การมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยเพิ่มทุนทางสังคม ความไว้วางใจ และความรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการป้องกันปัญหาเสพติดอย่างยั่งยืน (Putnam, 2000; Bryson, Crosby and Bloomberg et al., 2014) 3. การพัฒนาโมเดลต้นแบบเพื่อการขยายผลในชุมชนเมือง

3. จากผลการวิจัยสามารถพัฒนา Model of Shared Value for Community Well-being & Drug Prevention ซึ่งเป็นโมเดลต้นแบบที่บูรณาการแนวคิด Public Value และ Creating Shared Value โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การเสริมพลังชุมชน การสร้างโอกาสทางอาชีพ การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม การฟื้นฟูและคืนโอกาส และการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย โมเดลดังกล่าวสะท้อนแนวคิดการพัฒนา

อย่างยั่งยืนที่พิจารณาผลลัพธ์ทั้งมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต (Elkington, 1997) ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในระดับสูงมาก สนับสนุนข้อค้นพบว่าแนวทางการมีส่วนร่วมและการสร้างคุณค่าร่วมสามารถก่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงรูปธรรมในระดับพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยนี้ควรถูกตีความในฐานะหลักฐานเชิงประจักษ์ในระดับกรณีศึกษา และเหมาะสมต่อการขยายผลเชิงแนวคิดมากกว่าการอ้างความมีประสิทธิภาพผลเชิงสากล ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ OECD (2020) ในการพัฒนาโยบายสาธารณะที่เน้นบริบทพื้นที่และความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) กรุงเทพมหานคร กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข และสถานีตำรวจนครบาลห้วยขวาง ควรมีนโยบายด้านการบังคับใช้กฎหมาย ครอบคลุมถึงการสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการป้องกันเชิงรุก เช่น การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในพื้นที่เสี่ยง การพัฒนาระบบไฟฟ้าส่องสว่าง การสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์และการบูรณาการฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการติดตามและประเมินผล ทั้งนี้ เพื่อให้การแก้ไขปัญหาเสพติดมีความยั่งยืนและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2566-2570
2. ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคธุรกิจท้องถิ่นผ่านกลไก CSR และ CSV เพื่อสร้างรายได้ที่มั่นคงในชุมชนและลดความเสี่ยงในการเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทั้งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับชุมชนและการเปิดช่องทางตลาดใหม่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. จัดตั้งกองทุนพหุภาคีที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างภาคธุรกิจ ภาครัฐ และชุมชน เพื่อสนับสนุนกิจกรรมฝึกอาชีพและสร้างงานในชุมชน พร้อมทั้งพัฒนาระบบติดตามและประเมินผลที่มีตัวชี้วัดชัดเจนในการสะท้อนผลลัพธ์ทั้งในด้านรายได้และการลดการหวนกลับสู่วงจรยาเสพติด
2. ส่งเสริมการสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างแรงบันดาลใจผ่านสื่อมวลชน และพัฒนาโมเดลกิจกรรมใหม่ ๆ ที่ตอบสนองต่อความต้องการของเยาวชนและแรงงานรุ่นใหม่ เช่น การฝึกทักษะดิจิทัลและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อลดความเสี่ยงในการเกี่ยวข้องกับยาเสพติดและเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ
3. ควรศึกษาวิจัยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและข้อมูลเชิงพื้นที่ในการป้องกันยาเสพติด โดยเน้นการพัฒนาแพลตฟอร์มแอปพลิเคชัน หรือระบบ GIS เพื่อการเฝ้าระวังวิเคราะห์ความเสี่ยง และสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบาย พร้อมทั้งดำเนินการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ เพื่อเพิ่มความเหมาะสมและการขยายผลเชิงนโยบายในบริบทที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

- Ansell, C. and Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(4), 543-571.
- Bryson, J. M., Crosby, B. C. and Bloomberg, L. (2014). Public value governance: Moving beyond traditional public administration and the New Public Management. *Public Administration Review*, 74(4), 445-456.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, S95-S120.
- Elkington, J. (1997). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business*. Oxford: Capstone Publishing.
- Moore, M. H. (1995). *Creating public value: Strategic management in government*. Massachusetts: Harvard University Press.
- OECD. (2020). *Delivering public value: Managing for results in public governance*. Paris: OECD Publishing.
- Office of the Narcotics Control Board. (2024). *Thailand drug situation report 2024*. Bangkok: Office of the Narcotics Control Board.
- Porter, M. E. and Kramer, M. R. (2011). Creating shared value. *Harvard Business Review*, 89(1-2), 62-77.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Sampson, R. J., Raudenbush, S. W. and Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277(5328), 918-924.
- Thai PBS. (2024). *Psychiatric patients from drug use exceed 500,000 people*. Retrieved November 11, 2025, from <https://www.thaipbs.or.th/> (In Thai).
- United Nations Development Programme (UNDP). (1999). *Human development report 1999: Globalization with a human face*. New York: Oxford University Press.
- United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat). (2020). *World cities report 2020: The value of sustainable urbanization*. Nairobi: United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat).

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2023). *World drug report 2023*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2025). *Synthetic drugs in East and Southeast Asia: Latest developments and challenges 2025*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.

World Health Organization. (2018). *Global status report on alcohol and health*. Geneva: World Health Organization.

นโยบายสาธารณะของการบริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วน (Fast Track) เพื่อแก้ไขปัญหาการรับสินบนและยกระดับค่าคะแนน CPI *

ฉวีวรรณ นิลวงศ์¹ ชัยนันท์ ลีระเต็มพงษ์² เนตรนภา พิมพ์พร³

(วันที่รับบทความ: 12 กุมภาพันธ์ 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 28 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 29 เมษายน 2569)

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์กระบวนการ ขั้นตอน กฎระเบียบ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุมัติ อนุญาตของหน่วยงานภาครัฐ (2) ศึกษาปัญหาและช่องว่างของกระบวนการดังกล่าวที่ส่งผลกระทบต่อ การทุจริตและการยกระดับค่าคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) (3) เสนอแนวทางในการป้องกันและลดช่องว่าง ที่เอื้อต่อการทุจริต และ (4) จัดทำนโยบายสาธารณะด้านการให้บริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและช่องทางพิเศษ แบบเร่งด่วน (Fast Track) เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและประสิทธิภาพของการให้บริการภาครัฐ การวิจัยใช้ระเบียบวิธี เชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 คน การสนทนากลุ่มย่อย จำนวน 15 คน และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการจำนวน 50 คน เพื่อนำไปสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาหลักของระบบอนุญาตคือความล่าช้า ความซับซ้อน และภาระขั้นตอนที่เกิน ความจำเป็น ส่งผลให้เกิดต้นทุนแฝงทางธุรกิจและเปิดช่องให้มีการติดสินบนเพื่อเร่งรัดกระบวนการ นอกจากนี้ กระบวนการพิจารณาอนุญาตยังใช้หลักเกณฑ์และระยะเวลาเดียวกันกับทุกประเภทกิจการโดยไม่คำนึงถึงขนาดหรือ ความเสี่ยงของธุรกิจจึงขาดความยืดหยุ่นและไม่ตอบสนองต่อความแตกต่างของผู้รับบริการ งานวิจัยเสนอให้นำ นโยบายบริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วนมาใช้เพื่อลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น ลดความซ้ำซ้อน และเพิ่มความโปร่งใสผ่านระบบบันทึกข้อมูลที่ตรวจสอบย้อนหลังได้ พร้อมเสนอข้อเสนอเชิงนโยบาย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการอนุมัติอนุญาตเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการบริหารภาครัฐ 2) การพัฒนาทางเลือกการให้บริการที่หลากหลายตามลักษณะผู้รับบริการ และ 3) การพัฒนาแบบฟอร์มเอกสาร และระบบบริการออนไลน์แบบครบวงจร ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวคาดว่าจะช่วยลดโอกาสการทุจริตเพิ่มความ โปร่งใสและยกระดับความเชื่อมั่นต่อภาครัฐในระยะยาว

คำสำคัญ: กระบวนการอนุมัติ อนุญาต, นโยบายสาธารณะ, ช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วน

*บทความวิจัย โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ทนุวิจัยที่ได้จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ พ.ศ.2567

¹ นักวิชาการ, คณะกรรมาธิการกิจการองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ การป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบและส่งเสริมสร้างธรรมาภิบาล
วุฒิสภา, E-mail: tiansawanc@gmail.com

² รองผู้บัญชาการ, โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, E-mail: chatchanun.leeratermpong2945@gmail.com

³ นักวิจัย, คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, E-mail: netnapa.pimpa@gmail.com, (Corresponding Author)

Public Policy of Digital Government Services and Special Fast Track Channels to Solve Bribery Problems and Raise the CPI Score*

Chaweewan Nilavongse¹ Chatchanan Leerattempong² Netnapa Pimpaporn³

(Received: February 12, 2026; Revised: April 28, 2026; Accepted: April 29, 2026)

Abstract

This research aims to: (1) analyze the procedures, regulations, and legal frameworks related to approval and licensing processes in public sector agencies; (2) examine procedural gaps that facilitate corruption and impact the Corruption Perceptions Index (CPI); (3) propose measures to prevent and mitigate opportunities for misconduct; and (4) develop public policies for digital government services and fast-track mechanisms to enhance transparency and efficiency in public service delivery. This research employs a qualitative approach, collecting data through in-depth interviews with 30 key informants, focus group discussions with 15 participants, and a workshop involving 50 participants to synthesize policy recommendations.

The study found that the main problems of the licensing system are delays, procedural complexity, and excessive administrative burdens, which create hidden business costs and open opportunities for bribery to expedite processes. In addition, the licensing procedures apply uniform criteria and timelines to all types of businesses, without considering differences in size or risk levels, resulting in a lack of flexibility and limited responsiveness to diverse service users. The study proposes the adoption of digital public service policies and fast-track channel to streamline unnecessary steps, reduce redundancies, and enhance transparency through auditable digital records. It further recommends three key policy directions: (1) improving the efficiency of licensing processes to support economic benefits and public administration, (2) developing diversified service options tailored to different user groups, and (3) enhancing integrated forms, documentation, and end-to-end online service systems. These approaches are expected to reduce opportunities for corruption, increase transparency, and strengthen long-term public trust in government institutions.

Keywords: Regulatory Licensing, Public Policy, Fast Track Mechanism

*Research Article, Royal Police Cadet Academy, funded by the National Research Council of Thailand (NRCT), 2024

¹Academician, Senate Committee on Independent Organization Affairs under the Constitution, Prevention and Suppression of Corruption and Misconduct, and Strengthening Good Governance, senate, E-mail: tiansawanc@gmail.com

²Deputy Commandant, Royal Police Cadet Academy, E-mail: chatchanan.leeratermpong2945@gmail.com

³Researcher, Faculty of Forensic Science, Royal Police Cadet Academy, E-mail: netnapa.pimpa@gmail.com, (Corresponding Author)

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจดิจิทัล ภาครัฐจำเป็นต้องปรับตัวสู่รูปแบบธรรมาภิบาลที่เน้นความโปร่งใส ประสิทธิภาพ และความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการแข่งขันระดับสากล (Rhodes, 1996) สำหรับประเทศไทย ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาภาครัฐดิจิทัลเพื่อลดการทุจริตและยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (Office of the National Economic and Social Development Council, 2023) อย่างไรก็ตาม ปัญหาการเรียกรับและให้สินบนในกระบวนการอนุมัติ อนุญาต และการให้บริการสาธารณะยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความเชื่อมั่นของภาคธุรกิจและนักลงทุน (Transparency International, 2023) ข้อมูลดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ของประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาอยู่ในระดับประมาณ 35–38 คะแนนจาก 100 คะแนนเต็ม ซึ่งสะท้อนถึงความท้าทายด้านธรรมาภิบาลอย่างต่อเนื่อง (Transparency International, 2023) ขณะเดียวกัน ความล่าช้าและความซับซ้อนของกระบวนการอนุญาตยังก่อให้เกิดต้นทุนแฝงแก่ผู้ประกอบการทั้งในรูปของการสูญเสียโอกาสทางธุรกิจและความสามารถในการแข่งขัน (Djankov et al., 2002) ดังนั้น การพัฒนาระบบบริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและกลไกแรงจูงใจที่โปร่งใส ตรวจสอบได้และลดการใช้ดุลพินิจโดยไม่จำเป็น จึงเป็นแนวทางสำคัญในการลดโอกาสการทุจริตและเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารภาครัฐในระยะยาว

ปัญหาการทุจริตและการติดสินบน เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืน องค์การสหประชาชาติ ได้เสนอวาระการพัฒนาระดับโลกเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals SDGs) ภายในปี พ.ศ. 2579 หรือ ค.ศ. 2030 ซึ่งมีประเทศสมาชิกทั้งหมด 193 ประเทศร่วมลงนามรับรอง เมื่อปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ลงนามรับรองวาระ จากรายงาน Sustainable Development Solutions Network (SDSN) ได้เผยแพร่รายงาน Sustainable Development Report 2023 และจัดอันดับ SDGs Index 2023 ได้ส่งสัญญาณเร่งด่วนต่อโลกว่ายังห่างไกลจากเป้าหมายที่จะบรรลุความสำเร็จที่ตั้งไว้ ทั้งยังมีความเสี่ยงเพิ่มมากขึ้นเป็นเท่าตัว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ายังไม่มีการพัฒนาที่ยั่งยืน หากโลกยังเผชิญกับการทุจริตสอดคล้องกับรายงานมาตรวัดคอร์รัปชันระดับโลก (Global Corruption Barometer : GCB) ปี ค.ศ. 2020 ระบุว่าประเทศไทยอยู่อันดับที่ 5 จาก 17 ประเทศในภูมิภาคเอเชียที่มีความรุนแรงของการจ่ายสินบนสูงมาก สอดคล้องกับการสำรวจความคิดเห็นโดย SDG Move ปี ค.ศ. 2023 ที่พบว่า คนส่วนใหญ่เห็นว่า “ปัญหาการทุจริตและการติดสินบน” เป็นปัญหาใหญ่ที่สุดของประเทศไทยที่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืน และสอดคล้องกับข้อมูลของ SDG Index ปี พ.ศ. 2565 ที่พบว่าประเทศไทยมีความท้าทายอย่างมากในการบรรลุเป้าหมาย SDG16 (สังคมสงบสุข ยุติธรรม และสถาบันเข้มแข็ง) โดยประเทศไทยต้องเร่งแก้ไขเป้าหมายย่อยที่ 16.5 (ลดการทุจริตและรับสินบน) (Intaprasert, 2023)

สำหรับประเทศไทย ภาครัฐได้ตระหนักถึงปัญหาการใช้ระบบอนุญาตเกินความจำเป็น โดยเฉพาะในเรื่องการประกอบกิจการต่าง ๆ เพราะระบบอนุญาตอาจเป็นอุปสรรคต่อการทำธุรกิจและการลงทุนของภาคเอกชน และมีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมด้วยเหตุนี้ จึงมีความพยายามในการจำกัดการใช้ระบบอนุญาตในกฎหมาย สำหรับกฎหมายที่จะตราขึ้นใหม่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติหลักการตรากฎหมายไว้ในมาตรา 77 วรรคสาม ให้รัฐใช้ระบบอนุญาตเฉพาะกรณีจำเป็น และในส่วนของกฎหมายต่าง ๆ ที่ใช้บังคับอยู่ก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญก็บัญญัติให้มีกลไกดำเนินการปรับปรุงกฎหมายดังกล่าวให้สอดคล้องกับหลักการของมาตรา 77 โดยใช้ระบบอนุญาตเท่าที่จำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของพระราชกฤษฎีกาการทบทวนความเหมาะสมของกฎหมาย พ.ศ. 2558 ที่กำหนดให้มีการพิจารณาทบทวนการใช้การอนุมัติอนุญาต ใบอนุญาต การจดทะเบียน หรือระบบกำกับควบคุมอื่น เพียงเท่าที่จำเป็น ซึ่งหมายถึงการยกเลิกการ อนุญาต หรือระบบกำกับควบคุมที่ไม่มีความจำเป็น (Office of the Council of State, 2017)

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการอนุมัติ อนุญาตของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อระบุจุดที่ก่อให้เกิดปัญหาความล่าช้า ความยุ่งยาก และการคอร์รัปชันซึ่งภาคเอกชนต้องเผชิญในการติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis) ของกระบวนการดังกล่าวที่ส่งผลต่อการยกระดับค่าคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ตลอดจนศึกษาแนวทางในการป้องกันและลดช่องว่างของกระบวนการอนุมัติ อนุญาตของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อจำกัดโอกาสการทุจริตและเสริมสร้างความโปร่งใส อันจะนำไปสู่การจัดทำนโยบายสาธารณะด้านการให้บริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัล และช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการขั้นตอนตลอดจนกฎระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุมัติ อนุญาตของหน่วยงานภาครัฐ
2. เพื่อศึกษาปัญหาที่เป็นช่องว่างของกระบวนการอนุมัติ อนุญาต ของหน่วยงานภาครัฐที่ส่งผลต่อการยกระดับค่าคะแนน CPI
3. เพื่อศึกษาแนวทางการป้องกันปัญหาช่องว่างของกระบวนการอนุมัติ อนุญาต ของหน่วยงานภาครัฐที่ส่งผลต่อการยกระดับค่าคะแนน CPI
4. เพื่อจัดทำนโยบายสาธารณะของการบริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วน (Fast Track) เพื่อแก้ไขปัญหาการรับสินบนและยกระดับค่าคะแนน CPI

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เพื่อนำไปสู่การจัดทำนโยบายสาธารณะของการบริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วน เพื่อแก้ไขปัญหาการรับสินบนและยกระดับค่าคะแนน CPI ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบการวิจัย โดยมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

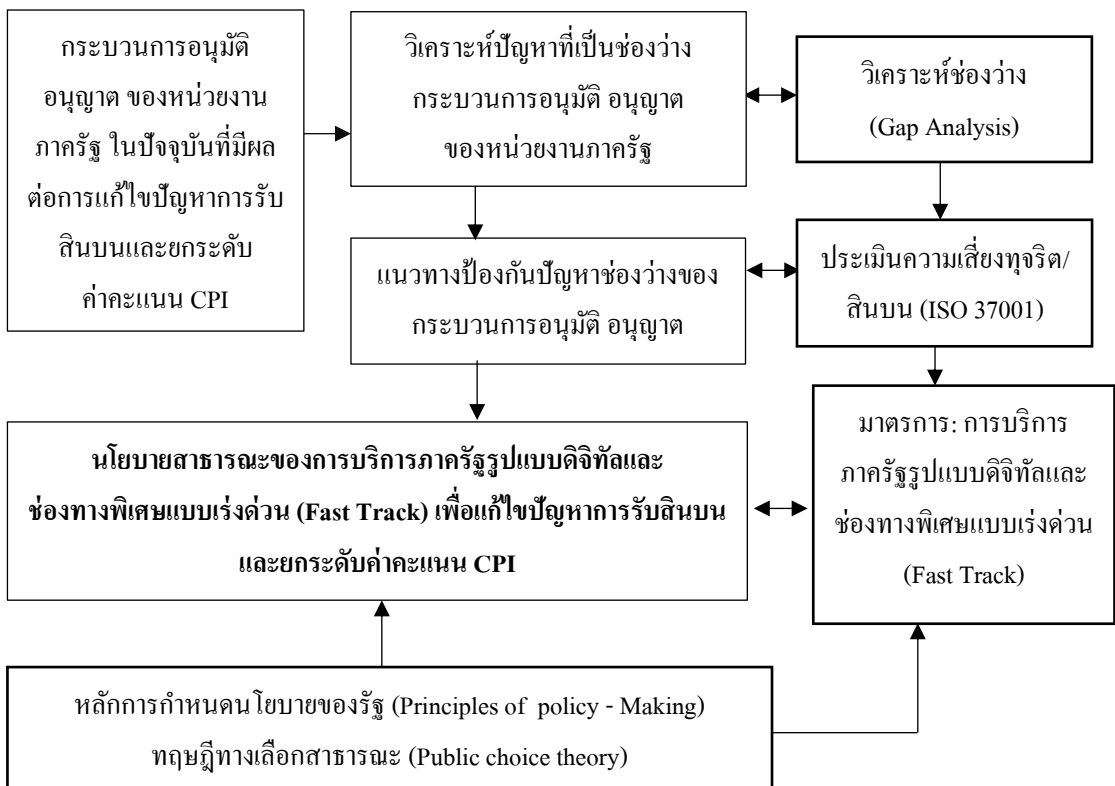
1. แนวคิดการกำหนดนโยบายมาตรการการบริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วน โดยทำการวิเคราะห์ช่องว่าง (GAP Analysis) ที่เป็จุดอ่อนเป็นอุปสรรคความไม่สะดวก (Pain Points) ของกระบวนการอนุมัติ อนุญาต ที่มีผลกระทบต่อค่าคะแนน CPI ในแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในการอำนวยความสะดวกการขอรับบริการภาครัฐ ช่องว่างหรือจุดอ่อนโดยปัจจัยเหล่านี้จะนำมาซึ่งความเสี่ยงหรือโอกาสที่จะมีการทุจริต/สินบน ใช้แนวทางการประเมินความเสี่ยงที่มุ่งเน้นการตัดสินใจ โดยประยุกต์ใช้ตามมาตรฐาน ISO 37001 (Anti-Bribery Management Systems) หรือระบบการจัดการต่อต้านการตัดสินใจและใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดนโยบายมาตรการ ได้แก่ หลักการกำหนดนโยบายของรัฐ (Principles of policy - Making) กระบวนการและขั้นตอนของนโยบายสาธารณะประกอบด้วย การก่อตัวนโยบาย (Policy Formation) การกำหนดนโยบาย (Policy Formulation) การนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) และการประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation) โดยมุ่งการกำหนดนโยบาย (Policy Formulation) ที่มีประสิทธิภาพของการบริการภาครัฐ ได้แก่ การออกแบบนโยบายสาธารณะที่ดีหัวใจสำคัญอยู่ที่มาตรการของนโยบายที่นำมาเข้ามาแก้ไขปัญหาจะต้องมีทฤษฎีที่เชื่อถือได้ และมีหลักฐานเชิงประจักษ์มารองรับ สามารถเห็นถึงความสำเร็จที่แน่นอนได้ (Chandarasorn, 2019)

2. หลักการของทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ (Public choice theory) นำส่วนที่ดีของภาคเอกชนซึ่งได้แก่ กลไกตลาด (Market Mechanism) เข้ามาปรับปรุงการให้บริการภาครัฐ กลไกตลาดที่มีมาจากการต้องการของปัจเจกบุคคลที่แตกต่างกันจึงเป็นหน้าที่ของผู้ประกอบการภาคเอกชนที่จะต้องแสวงหาวิธีการให้บริการของภาครัฐที่นั่น ๆ โดยนำฐานคติของทฤษฎีทางเลือกสาธารณะมาประยุกต์ใช้ฐานคดียังมีทางเลือก (Exit) ในการให้บริการมากเท่าใด ประชาชนผู้รับบริการก็จะได้รับประโยชน์มากขึ้นเท่านั้น โดยการออกแบบการให้บริการหลายทาง เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ประชาชนผู้รับบริการมากที่สุด ทำให้ประชาชนได้รับความสะดวกมากขึ้นการเรียกร้องผลประโยชน์ทางมิชอบจะลดน้อยลง (Chandarasorn, 2019)

3. แนวคิดการกำกับดูแลภาครัฐดิจิทัล (Digital Governance) เน้นการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการยกระดับประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และการตรวจสอบได้ของภาครัฐ โดยเฉพาะการลดการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ และการสร้างระบบที่สามารถติดตามและตรวจสอบย้อนหลังได้ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการลดโอกาสการทุจริตในกระบวนการให้บริการสาธารณะ ทั้งนี้ การพัฒนารัฐบาลดิจิทัลยังช่วยลดขั้นตอน

ที่ซ้ำซ้อน เพิ่มความรวดเร็วในการให้บริการ และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ใช้บริการ (Bertot Jaeger and Grimes, 2016) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการพัฒนาระบบ Fast Track ที่ใช้เทคโนโลยีเป็นกลไกสำคัญในการลดช่องว่างของกระบวนการอนุมัติ อนุญาต และเพิ่มความโปร่งใสของภาครัฐ

4. แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) มุ่งเน้นการนำหลักการบริหารจัดการของภาคเอกชนมาใช้ในการพัฒนาภาครัฐ เช่น การมุ่งเน้นประสิทธิภาพ ผลสัมฤทธิ์ และความพึงพอใจของผู้รับบริการ รวมถึงการลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นและเพิ่มความคล่องตัวขององค์กร (Hood, 1991) แนวคิดนี้สนับสนุนให้ภาครัฐออกแบบบริการที่หลากหลายและยืดหยุ่น เช่น การพัฒนาช่องทาง Fast Track เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและภาครัฐกิจได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ อันจะช่วยลดต้นทุนแฝงและลดแรงจูงใจในการทุจริต

ภาพที่ 1 กรอบการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษานโยบายสาธารณะด้านการบริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วน เพื่อแก้ไขปัญหาการรับสิ้นบนและ

ยกระดับค่าคะแนน CPI โดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการอนุมัติ อนุญาตของหน่วยงานรัฐกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และเทคนิค Snowball Sampling จนเกิดความอิ่มตัวของข้อมูล (Saturation) ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 30 คน ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 15 คน ผู้เข้าร่วมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ จำนวน 50 คน และพื้นที่ศึกษา ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ชลบุรี สมุทรปราการ เชียงใหม่ และระยอง

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ 1) แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการอนุมัติ อนุญาต ของหน่วยงานภาครัฐในปัจจุบันที่มีผลต่อการแก้ไขปัญหาการรับสินบนและยกระดับค่าคะแนน CPI รวมถึงประเด็นเกี่ยวกับปัญหาที่เป็นช่องว่างของกระบวนการอนุมัติ อนุญาต ของหน่วยงานภาครัฐที่ส่งผลต่อการยกระดับค่าคะแนน CPI 2) แบบการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางป้องกันปัญหาช่องว่างกระบวนการอนุมัติ อนุญาต ของหน่วยงานภาครัฐ และ 3) แบบสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อหาข้อสรุปนโยบายสาธารณะบริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัล และช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วน (Fast Track) เครื่องมือผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน และคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า $IOC \geq 0.60$

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดสนทนากลุ่ม และการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ พร้อมวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการในพื้นที่ศึกษา 5 จังหวัด ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 โดยมุ่งศึกษาปัญหา ช่องว่าง และแนวทางพัฒนากระบวนการอนุมัติ อนุญาตของภาครัฐ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจำแนกประเด็นเปรียบเทียบและสังเคราะห์ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยบูรณาการผู้สังเกต ทฤษฎี วิธีการ และข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อลดอคติและเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย ครอบคลุมการเปรียบเทียบข้อมูล (Data) การใช้ผู้วิจัยและผู้วิเคราะห์หลายคน (Investigator/Analyst) การทบทวนโดยบุคคลภายนอก (Review) การใช้หลายวิธีการ (Methods) หลายกรอบทฤษฎี (Theory) และสหวิทยาการ (Interdisciplinary) จากนั้นจึงตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และสังเคราะห์เป็นผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์กระบวนการขั้นตอนตลอดจนกฎระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุมัติอนุญาตของหน่วยงานภาครัฐ

การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในยุคปัจจุบันได้ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐปรับปรุงการให้บริการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้นับสนับสนุนการทำงานและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน การปรับปรุงเว็บไซต์และฐานข้อมูลเพื่อเปิดเผยข้อมูล (Open Data) ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น และส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ นอกจากนี้ การเตรียมความพร้อมบุคลากรและการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานยังเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับการบริการภาครัฐให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัล ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ความโปร่งใส และการสร้างโอกาสทางสังคมอย่างเท่าเทียม

การประกอบกิจการในปัจจุบันต้องเผชิญกับขั้นตอนการขออนุญาตที่ซับซ้อนและใช้เวลานาน เนื่องจากกฎหมายหลายฉบับมีความเชื่อมโยงกัน และขาดความชัดเจนในเรื่องระยะเวลาและเอกสารที่ต้องใช้ ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ พ.ศ. 2558 เพื่อกำหนดขั้นตอนและระยะเวลาการพิจารณาให้ชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังคงมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การกำหนดระยะเวลาที่ไม่ชัดเจนในระดับปฏิบัติ และความซับซ้อนของขั้นตอนการขออนุญาตที่เกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน ส่งผลให้การขออนุญาตยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับผู้ประกอบการ

การขออนุญาตประกอบกิจการในปัจจุบันยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับผู้ประกอบการ เนื่องจากขั้นตอนซับซ้อนและใช้เวลานาน เพื่อแก้ไขปัญหา รัฐบาลจึงได้มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ พ.ศ. 2558 เป็นพระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตและการให้บริการแก่ประชาชน พ.ศ. ... มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อลดขั้นตอนการอนุมัติที่ซับซ้อน ลดช่องทางการทุจริต และปรับปรุงระบบให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงแต่จะเพิ่มความสะดวกสบายให้กับประชาชนและภาคเอกชนเท่านั้น แต่ยังเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ และยกระดับดัชนีความพร้อมของปัจจัยต่าง ๆ ในการทำธุรกิจ (B-READY) ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจึงต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่องเพื่อให้บริการที่ทันสมัยและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการในยุคดิจิทัล

2. ผลการศึกษาปัญหาที่เป็นช่องว่างของกระบวนการอนุมัติ อนุญาต ของหน่วยงานภาครัฐที่ส่งผลต่อการยกระดับค่าคะแนน CPI

ปัญหาที่เป็นช่องว่างของกระบวนการอนุมัติ อนุญาต ของหน่วยงานภาครัฐที่ส่งผลต่อการยกระดับค่าคะแนน CPI ได้แก่

1) ความล่าช้าจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการพิจารณาเอกสารและความซับซ้อนของเอกสารที่จำเป็นในการยื่นขออนุมัติ อนุญาตจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นเหตุผลหลักในการก่อให้เกิดการให้และรับสินบนระหว่างเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานและผู้ขอรับบริการ เพื่อให้ได้รับการบริการที่สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

2) ปัญหาด้านการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุมัติ อนุญาต เนื่องจากปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับที่มีความเชื่อมโยงกัน ส่งผลให้พระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ พ.ศ. 2558 ไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) การพิจารณาการอนุมัติ อนุญาตภายใต้หลักเกณฑ์เดียวกันไม่ว่าจะเป็นกิจการขนาดเล็ก ขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่

4) หน่วยงานภาครัฐบางส่วนขาดการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ขอรับบริการจากหน่วยงานภาครัฐ

5) การขาดความร่วมมือจากหน่วยงานภาคเอกชนและประชาชนในการตรวจสอบกระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ

3. ผลการศึกษาแนวทางการป้องกันปัญหาช่องว่างของกระบวนการอนุมัติ อนุญาต ของหน่วยงานภาครัฐที่ส่งผลต่อการยกระดับค่าคะแนน CPI

แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตเกี่ยวกับการออกใบอนุญาต ได้แก่

1) หน่วยงานภาครัฐมีการพัฒนาระบบเทคโนโลยี เพื่อใช้สำหรับการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุมัติ อนุญาตในรูปแบบออนไลน์ได้ โดยเปิดโอกาสให้หน่วยงานภาคเอกชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนา ระบบ

2) การมีระบบ One Stop Service เพื่อลดขั้นตอนและการทำงานที่ซ้ำซ้อนจากการขอรับบริการจากหน่วยงานภาครัฐจำนวนหลายแห่งตามที่กฎหมายกำหนด เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน

3) การกำหนดมาตรการป้องกันการละเลยการทำงานของเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐอย่างชัดเจน เช่น คู่มือการปฏิบัติงาน กรอบระยะเวลาในการดำเนินงาน การประเมินผลงานจากหน่วยงานภายนอก เป็นต้น

4) การให้หน่วยงานเอกชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนการตรวจสอบหรือการดำเนินงานภายใต้ข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์การทำงานของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้เกิดการพิจารณาที่รวดเร็วมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการลดการใช้ดุลพินิจ ลดช่องว่าง และโอกาสในการเรียกรับสินบน

4. ผลการจัดทำนโยบายสาธารณะของการบริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วน เพื่อแก้ไขปัญหาการรับสินบนและยกระดับค่าคะแนน CPI

นโยบายสาธารณะของการบริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและช่องทางพิเศษ แบบเร่งด่วน เพื่อแก้ไขปัญหาการรับสินบนและยกระดับค่าคะแนน CPI ประกอบด้วยข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 3 ด้าน 9 มาตรการ ดังนี้

นโยบาย ด้านที่ 1 พัฒนาประสิทธิภาพการพิจารณา อนุมัติ อนุญาตในการให้บริการประชาชน ให้เกิดประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานภาครัฐ

การทบทวนและวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis) ของกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาอนุมัติ อนุญาตในการให้บริการประชาชน หรือจุดอ่อนที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติ เพื่อปรับกระบวนการ ลดขั้นตอนราชการที่ยุ่งยาก ประกอบด้วย 4 มาตรการ ดังนี้

มาตรการที่ 1.1 การเพิ่มอายุของใบอนุญาตให้มีระยะเวลามากกว่า 1 ปี จึงมีการต่อใบอนุญาตใหม่ อาจเป็นการกำหนดระยะเวลาใบอนุญาตเป็น 3 ปี หรือ 5 ปี เป็นต้น รวมทั้งการออกใบอนุญาตในรูปแบบดิจิทัล (e-License)

มาตรการที่ 1.2 การลดขั้นตอนและระยะเวลาที่เจ้าหน้าที่รัฐต้องทำการตรวจสอบสถานที่ก่อนต่อใบอนุญาต ให้ผู้ประกอบการสามารถต่อใบอนุญาตได้เลยทันที โดยพิจารณาใบอนุญาตที่ไม่มีความเสี่ยงหรือเสี่ยงต่ำ

มาตรการที่ 1.3 กำหนดให้มีระบบอนุญาตหลัก (Super license) กรณีผู้ประกอบการมีธุรกิจหลายประเภทหรือหลายสถานที่ ควรมีการออกกฎหมายที่กำหนดให้ใบอนุญาตใดเป็นใบอนุญาตหลักและใบอนุญาตรอง แต่ต้องมีการชำระค่าธรรมเนียมให้ครบตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรการที่ 1.4 จัดกลุ่มประเภทกิจการหรืองานให้บริการเป็นกลุ่มตามขนาดของกิจการ ให้พิจารณาตามขนาดของกิจการ คือ ขนาดเล็ก (Small – S) ขนาดกลาง (Medium – M) ขนาดใหญ่ (Large – L) ขนาดใหญ่พิเศษ (Extra Large – XL) จากนั้นจึงกำหนดกระบวนการอนุมัติ อนุญาต ตามขนาดของกิจการนั้น ๆ

นโยบายด้านที่ 2 พัฒนาทางเลือกในการพิจารณา อนุมัติ อนุญาตในการให้บริการประชาชนที่มี ความหลากหลายและแตกต่างกันของผู้รับบริการ

การนำรูปแบบการปฏิบัติปฏิบัติงานของหน่วยงานภาคเอกชนบางประการมาปรับใช้ เช่น กลไกตลาด โดยการมีทางเลือกให้แก่ผู้ขอรับบริการจากหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย 4 มาตรการ ดังนี้

มาตรการที่ 2.1 ลดข้อจำกัดกระบวนการที่ต้องมีการให้ความเห็นหรือการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ จัดให้มีทางเลือกการขยายช่องทางการให้บริการภาครัฐโดยอาศัยความร่วมมือจากภาคเอกชน

มาตรการที่ 2.2 พัฒนารูปแบบการให้บริการภาครัฐให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ขอรับบริการ เพื่อให้เกิดความรวดเร็วโดยการพัฒนากระบวนการให้บริการด้วยการยินยอมจ่ายค่าธรรมเนียมอย่างถูกต้อง ลดปัญหาการจ่ายค่าธรรมเนียมนอก เช่น การให้ประชาชนสามารถใช้บริการรัฐผ่านเอกชน (Outsourcing) ได้

มาตรการที่ 2.3 จัดทำระบบช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วน เพิ่มเดิมจากช่องทางปัจจุบันเพื่อให้เกิดความรวดเร็วในการให้บริการแก่ประชาชนและภาคธุรกิจผู้ประกอบการขั้นตอนการตรวจสอบเอกสารหรือหลักฐานต่าง ๆ ด้วยการบูรณาการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ และหน่วยงานภาคเอกชน

มาตรการที่ 2.4 การให้บริการเคลื่อนที่ (Mobilized Fast-Track Service) เพื่อให้บริการที่สะดวก รวดเร็ว มีความเท่าเทียมและความเป็นธรรมในการให้บริการของหน่วยงานภาครัฐ ให้ประชาชนสามารถ รับบริการได้อย่างทั่วถึง

นโยบายด้านที่ 3 พัฒนาแบบฟอร์มและเอกสารพร้อมระบบการให้บริการออนไลน์

แบบฟอร์มและเอกสารที่ผู้รับบริการต้องกรอกรายละเอียดมีความยุ่งยากและซับซ้อน ต้องใช้ การตีความส่งผลให้ผู้ขอรับบริการต้องเข้าพบเจ้าหน้าที่ก่อนมีการยื่นเอกสารจริง จึงมีมาตรการ ดังนี้

มาตรการที่ 3.1 พัฒนาแบบฟอร์มและเอกสารพร้อมระบบการให้บริการออนไลน์ เพื่อลด ข้อผิดพลาดที่เกิดจากการกรอกเอกสารของผู้ขอรับบริการ รวมทั้งความผิดพลาดที่เกิดจากการพิจารณาเอกสาร ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และพัฒนาระบบการให้บริการออนไลน์สามารถยื่นขอรับบริการได้จากทุกแห่ง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาสามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิด เชิงทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา ได้ดังนี้

ในการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการ ขั้นตอน กฎระเบียบ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุมัติ อนุญาตของหน่วยงานภาครัฐ พบว่า กระบวนการดังกล่าวยังคงมีลักษณะซับซ้อน หลายขั้นตอนและมีความซ้ำซ้อนในการดำเนินงานซึ่งก่อให้เกิด “Pain Points” ในการให้บริการทั้งในด้านความล่าช้าและภาระ ต้นทุนแฝงของผู้รับบริการ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis) ที่มุ่ง ระบุจุดอ่อนของกระบวนการซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของความเสี่ยงในการทุจริต โดยเฉพาะในขั้นตอนที่เกี่ยวข้อง กับการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ การออกแบบนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัย กระบวนการนโยบายสาธารณะอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การก่อตัวนโยบาย การกำหนดคนนโยบาย การนำนโยบาย ไปปฏิบัติ และการประเมินผลนโยบาย (Chandarasorn, 2019)

ในการศึกษาปัญหาและช่องว่างของกระบวนการอนุมัติ อนุญาต พบว่า “ช่องว่างของกระบวนการ” เป็นจุดเสี่ยงสำคัญของการให้และรับสินบน โดยเฉพาะ 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การตรวจสอบเอกสาร การลงพื้นที่และการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็น “จุดสัมผัส (touchpoints)” ระหว่างรัฐกับผู้รับบริการ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานของ Makwijit and Sukphanit (2024) ซึ่งว่าความเสี่ยงการทุจริตเกิดในจุดที่มีการติดต่อโดยตรง รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารความเสี่ยงด้านการทุจริตตามมาตรฐาน ISO 37001 และข้อเสนอของ Vian (2020) ที่เน้นการลดการเผชิญหน้าผ่านระบบดิจิทัลเพื่อลดการทุจริตเชิงโครงสร้าง ทั้งนี้ แนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาปรับใช้คือ การให้บริการแบบ Fast Track ในฐานะช่องทางเสริมที่เพิ่ม ความรวดเร็วและความสะดวก โดยต้องไม่ลดมาตรฐานของช่องทางปกติหรือก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ และต้องกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน เช่น รูปแบบบริการในสนามบิน บริการช่องทางด่วนของสำนักงาน

คณะกรรมการอาหารและยาและบริการ Drive Thru ของกรมการขนส่งทางบก ซึ่งสะท้อนแนวทางการพัฒนาบริการที่รวดเร็ว โปร่งใส และตอบสนองความต้องการของประชาชน ปรับให้ทันสมัย

ในการศึกษาแนวทางการป้องกันปัญหาช่องว่างของกระบวนการ พบว่า การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นและการออกแบบระบบที่สามารถตรวจสอบย้อนหลังได้เป็นแนวทางสำคัญในการลดโอกาสการทุจริต โดยเฉพาะการลดบทบาทของดุลพินิจเจ้าหน้าที่ในกระบวนการให้บริการแนวทางดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิด Digital Governance ที่มุ่งเพิ่มความโปร่งใสและความสามารถในการตรวจสอบของภาครัฐ (Bertot Jaeger and Grimes, 2016) รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิด New Public Management ที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพและความคล่องตัวของภาครัฐ (Hood, 1991) ซึ่งช่วยลดต้นทุนแฝงและลดแรงจูงใจในการทุจริตได้อย่างเป็นรูปธรรม

อีกทั้ง ในการจัดทำนโยบายสาธารณะด้านการบริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วน พบว่า การเพิ่มทางเลือกในการให้บริการสามารถช่วยลดระยะเวลาและลดแรงจูงใจในการให้สินบนได้ โดยสอดคล้องกับทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ (Public Choice Theory) ที่ชี้ว่าการเพิ่มทางเลือก (exit) จะช่วยลดอำนาจผูกขาดของเจ้าหน้าที่และเพิ่มประโยชน์แก่ผู้รับบริการ (Chandarasorn, 2019) อย่างไรก็ตาม การออกแบบระบบ Fast Track จำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการ โดยต้องมีกลไกกำกับให้ช่องทางปกติยังคงมีมาตรฐานที่ยอมรับได้ ไม่ถูกลดทอนคุณภาพจนกลายเป็นการบังคับให้ผู้รับบริการต้องเลือกใช้ช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วน ทั้งนี้ การกำหนดมาตรฐานการให้บริการ (Service Level Agreement: SLA) และการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส จะช่วยสร้างสมดุลระหว่าง “ประสิทธิภาพ” และ “ความเป็นธรรม” ซึ่งเป็นหลักสำคัญของธรรมาภิบาลภาครัฐ

กล่าวโดยสรุป ผลการวิจัยชี้ว่า “ช่องว่างของกระบวนการอนุมัติ อนุญาต” เป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เชื่อมโยงโดยตรงกับการเกิดการทุจริต และการพัฒนานโยบายสาธารณะในรูปแบบดิจิทัลร่วมกับ Fast Track ภายใต้กรอบคิดเชิงทฤษฎีที่เหมาะสม จะสามารถลดความเสี่ยงดังกล่าว และนำไปสู่การยกระดับความโปร่งใสและค่าคะแนน CPI ของประเทศไทยได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. พัฒนาระบบดิจิทัลและ Fast Track ผลักดันบริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วน เพื่อลดความล่าช้า ลดช่องว่างการรับสินบน และเพิ่มความโปร่งใสในกระบวนการอนุมัติ อนุญาต อันจะช่วยยกระดับคะแนน CPI และขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

2. ปฏิรูปกฎหมายและกลไกกำกับ ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการอำนวยความสะดวกฯ และยุทธศาสตร์ชาติโดยลดการใช้ดุลพินิจที่ไม่จำเป็นและเสริมกลไกตรวจสอบที่โปร่งใส

3. บูรณาการความร่วมมือและติดตามผลส่งเสริมความร่วมมือทุกภาคส่วนในการป้องกันการทุจริต พร้อมกำกับติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การปฏิรูประบบบริการภาครัฐเกิดผลอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การทบทวนผลการดำเนินงานและประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายบริการ ภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและช่องทางพิเศษแบบเร่งด่วน เพื่อแก้ไขปัญหาการรับสินบนและยกระดับค่าคะแนน CPI ทำให้เห็นว่าค่าคะแนน CPI ของประเทศไทยมีความผันแปรตามปัจจัยภายในและภายนอก ดังนั้นจึง จำเป็นต้องมีการปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

2. การประเมินผลกระทบของนโยบายบริการภาครัฐรูปแบบดิจิทัลและช่องทางพิเศษ (Fast Track) ในการแก้ไขปัญหาการรับสินบนและยกระดับค่าคะแนน CPI ควรมีการติดตามและเปรียบเทียบค่าคะแนน การรับรู้การทุจริตก่อนและหลังการนำนโยบายไปใช้

3. การส่งต่อบางส่วนของงานบริการภาครัฐให้ภาคเอกชน จะช่วยให้ภาครัฐสามารถนำทรัพยากร ที่มีอยู่ไปใช้ในงานที่ซับซ้อนและมีความสำคัญมากขึ้น อย่างไรก็ตาม หน่วยงานภาครัฐต้องมีการกำหนด ขอบเขตและมาตรฐานการทำงานที่ชัดเจน เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนจะได้รับการดูแล อย่างปลอดภัย

เอกสารอ้างอิง

- Bertot, J. C., Jaeger, P. T. and Grimes, J. M. (2016). Using ICTs to create a culture of transparency: E-government and social media as openness and anti-corruption tools. *Government Information Quarterly*, 33(2), 264-271.
- Chandarasorn, V. (2019). *Public administration: The science and art of public governance*. Chanthaburi : Taksin foundation for educational development. (In Thai).
- Djankov, S., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Shleifer, A. (2002). The regulation of entry. *Quarterly Journal of Economics*, 117(1), 1-37.
- Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public Administration*, 69(1), 3-19.
- Intaprasert, P. (2023, September 27). *SDG insights: Corruption undermines sustainability*. SDG Move. Retrieved December 12, 2024, from <https://www.sdgmovement.com/2023/09/27/sdg-insights-anti-corruption> (In Thai).
- Makwijit, M. and Sukphanit, K. (2024). Guidelines for enhancing the bribery perception index and information disclosure of city municipalities. *Journal of Criminology and Forensic Science*, 10(2), 132-148. (In Thai).

- Office of the Council of State. (2017). *A study on the use of licensing systems and alternative regulatory measures in foreign legal systems*. Retrieved December 12, 2024, from <https://www.lawreform.go.th/uploads/files/1570530592-xp1dm-6yl4k.pdf> (In Thai).
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2023). *Master plan under the national strategy (2023–2037) (Revised edition)* Retrieved December 12, 2024, from http://nscr.nesdc.go.th/wp-content/uploads/2023/08/ns_document_08082566.pdf (In Thai).
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2020). *Digital government index 2019*. Paris: OECD Publishing.
- Rhodes, R. A. W. (1996). The new governance: Governing without government. *Political Studies*, 44(4), 652-667.
- Transparency International. (2023). *Corruption perceptions index*. Berlin: Transparency International.
- Vian, T. (2020). Anti-corruption, transparency and accountability in health: concepts, frameworks, and approaches. *Global Health Action*, 13, 1-24.

การเสริมสร้างศักยภาพนวัตกรชุมชนด้านการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน โดยการมีส่วนร่วมของผู้นำทางการศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน*

ภูดิท อักษรดิษฐ์¹ พุทธชาติ ยมกิจ² ประวีดา คำแดง³

(วันที่รับบทความ: 4 มีนาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 25 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2569)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาแผนการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟฟ้าและฝุ่นควันระดับหมู่บ้าน และ 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนและเปรียบเทียบศักยภาพก่อนและหลังการพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนด้านการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟฟ้าและฝุ่นควัน โดยการมีส่วนร่วมของผู้นำทางการศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ศึกษาแนวการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันโดยชุมชน นวัตกรชุมชน และผู้นำทางการศึกษามีส่วนร่วม เป็นกรอบการวิจัย กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษา ผู้นำท้องถิ่น และตัวแทนชุมชน จำนวน 60 คน ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง และนวัตกรชุมชน จำนวน 30 คน ใช้วิธีสุ่มเลือกตัวอย่างอย่างง่าย โดยใช้วิธีจับสลากจากรายชื่อนวัตกรชุมชนจาก 6 ตำบล ตำบลละ 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 4 ชนิด คือ 1) แบบสำรวจข้อมูลชุมชน 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3) แนวทางการจัดเวทีสนทนากลุ่ม 4) แบบประเมินศักยภาพนวัตกรชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และ เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยแบบ T-test Dependent ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาแผนการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟฟ้าและฝุ่นควันระดับหมู่บ้านทำให้ได้ฐานข้อมูลชุมชนที่แสดงข้อมูลจุดเสี่ยง ลักษณะภูมิประเทศ ทิศทางสังคม และเครือข่ายความร่วมมือ ในรูปแบบแผนที่ที่ชุมชนเข้าถึงได้ง่าย และ 2) การพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนในภาพรวมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทุกด้าน โดยด้านทักษะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการตัดสินใจมีการพัฒนามากที่สุด ($t = 15.634, p < .001$)

คำสำคัญ: การจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน, การมีส่วนร่วม, นวัตกรชุมชน, ผู้นำทางการศึกษา

* บทความวิจัย สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2568

¹ นักวิจัย, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, E-mail: Phudit_aks@cmru.ac.th, (Corresponding Author)

² อาจารย์, วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

³ อาจารย์, คณะพยาบาลศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Enhancing the Capacity of Community Innovators in Wildfire and Haze Management Through the Participation of Educational Leaders in Mueang District, Mae Hong Son Province*

Phudit Aksorndit¹ Phutthachart Yomkit² Praveda Kamdaeng³

(Received: March 4, 2026; Revised: April 25, 2026; Accepted: April 27, 2026)

Abstract

This research article aims to: 1) develop village-level management plans for the prevention and mitigation of wildfires and haze, and 2) develop the capacity of community innovators and compare their capacity before and after the capacity development program in wildfire and haze prevention and mitigation management through the participation of educational leaders in Mueang District, Mae Hong Son Province. The study employed Participatory Action Research (PAR) as its methodology, with the concepts of community-based wildfire and haze management, community innovators, and educational leader participation serving as the research framework. The sample group consisted of 60 school administrators, educational personnel, local leaders, and community representatives selected through purposive sampling, and 30 community innovators selected through simple random sampling across six sub-districts. Four research instruments were used: 1) a community data survey, 2) an in-depth interview form, 3) focus group discussion guidelines, and 4) a community innovator capacity assessment form. Data analysis employed descriptive statistics and a dependent t-test for mean comparison, while qualitative data were analyzed using content analysis. The research findings revealed that: 1) the development of village-level management plans for the prevention and mitigation of wildfires and haze, resulted in a community database displaying risk point data, topographical characteristics, social capital, and cooperative networks in an accessible community mapping format, and 2) overall community innovator capacity increased significantly at the 0.01 statistical level across all dimensions, with technology application skills for decision-making showing the most significant improvement ($t = 15.634, p < .001$).

Keywords: Wildfire and Haze Management, Participation, Community Innovator, Educational Leaders

* Research Article form Educational Administration Program, Chiang Mai Rajabhat University, 2025

¹ Researcher, Institute for Local Development Research, Chiang Mai Rajabhat University, E-mail: Phudit_aks@cmru.ac.th, (Corresponding Author)

² Lecturer, Maehongson College, Chiang Mai Rajabhat University

³ Lecturer, Faculty of Nursing, Chiang Mai Rajabhat University

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

ปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันในภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถือเป็นวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่ทวีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง จากรายงานของกรมควบคุมมลพิษ (2567) พบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2563-2567 พื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีจุดความร้อน (Hotspot) เพิ่มขึ้นร้อยละ 35 และมีค่าฝุ่นละออง ขนาดไม่เกิน 2.5 ไมครอน (PM2.5) เกินค่ามาตรฐาน (50 ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตร) ติดต่อกันมากกว่า 60 วัน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีพื้นที่ป่าไม้ถึงร้อยละ 85.17 ของพื้นที่ ทั้งหมด จึงเป็นพื้นที่เสี่ยงสูงโดยพบว่า ผู้ป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจ เพิ่มขึ้น กว่าร้อยละ 24.34 ในช่วงฤดูแล้ง (Mae Hong Son Provincial Office of Natural Resources and Environment, 2024) สาเหตุสำคัญของการเกิดไฟป่ามาจากการเผาเพื่อเตรียมพื้นที่เกษตรและการหาของป่า ซึ่งเป็นวิถีชีวิต ที่สืบทอดมาช้านานในชุมชน

แนวคิดนวัตกรรมชุมชน ถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยั่งยืน นวัตกรรมชุมชน คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในชุมชนที่มีความสามารถในการนำความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีมาบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ (Reina-Rozo, 2019) กระบวนการพัฒนานวัตกรรม ชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในพื้นที่จริง และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาคี ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการแก้ปัญหาของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Khunthong, Mianmit and Wanthongchai (2024, p.37) ที่ว่าการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการ ปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันอย่างยั่งยืนโดยเฉพาะการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระดับพื้นที่

บทบาทของผู้นำทางการศึกษาในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะตัวกลาง เชื่อมโยงระหว่างองค์ความรู้ทางวิชาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการปฏิบัติจริงในชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีศักยภาพในการสร้างความตระหนักรู้ ถ่ายทอดนวัตกรรมและเทคโนโลยีการเฝ้าระวังไฟป่า รวมถึงเป็นแกนนำใน การระดมชุมชนเข้าร่วมกระบวนการวางแผน จัดการสิ่งแวดล้อม ((Pumnuch, Pansiri and Chotientip, 2025; Duangthai, 2022) การศึกษาในบริบทภาคเหนือชี้ให้เห็นว่าสถาบันการศึกษาที่มี ส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน สามารถเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม อันนำไปสู่การลดการเผาในพื้นที่อย่างยั่งยืน

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นรูปแบบการวิจัยที่เน้น การดำเนินงานที่ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) และการสะท้อนผล (Reflect) (Kemmis, McTaggart and Nixon, 2014; Reason and Bradbury, 2008) ไม่เพียงสร้างองค์ความรู้ใหม่ หากยังสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ยั่งยืน ผ่านการเรียนรู้ร่วมกันของ ทุกฝ่าย จึงมีความเหมาะสมสำหรับการเสริมสร้างศักยภาพนวัตกรรมชุมชนในบริบทการจัดการไฟป่า และฝุ่นควัน ที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วนทั้งชุมชน ผู้นำทางการศึกษา และหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ (Purnomo et al., 2024, p. 5) ที่เพื่อเสริมสร้างศักยภาพนวัตกรรม ชุมชนในการจัดการปัญหาไฟป่าและ ฝุ่นควัน โดยการ

มีส่วนร่วมของ ผู้นำทางการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การ สหประชาชาติ ได้แก่ เป้าหมายที่ 3 สุขภาพและ ความเป็นอยู่ที่ดี เป้าหมายที่ 13 การรับมือกับ การเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศ และเป้าหมายที่ 15 การปกป้อง พื้นฟู และส่งเสริมการใช้ ระบบนิเวศทางบก อย่างยั่งยืน)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ผ่านมายังมีช่องว่างในด้านการพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชน ที่เชื่อมโยง กับบทบาทของผู้นำทางการศึกษาในการจัดการปัญหาไฟป่าและฝุ่นควัน โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่ ที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศ จากการสำรวจและจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2566 พบว่า ชุมชนยังขาดกระบวนการจัดทำฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน และขาดกลไกการพัฒนา ศักยภาพผู้นำชุมชนในการจัดการ ปัญหาอย่างเป็นระบบ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่ง ประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาแผนการจัดการป้องกัน และแก้ไข ปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันระดับหมู่บ้าน และพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของผู้นำ ทางการศึกษา อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและ แนวทาง การแก้ไขปัญหาในพื้นที่ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน รวมทั้งสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายการพัฒนา ที่ยั่งยืนใน ระดับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแผนการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันระดับหมู่บ้าน โดยการมีส่วนร่วมของผู้นำทางการศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนและเปรียบเทียบศักยภาพก่อนและหลังการพัฒนาศักยภาพ นวัตกรชุมชนด้านการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและฝุ่นควัน โดยการมีส่วนร่วมของผู้นำ ทางการศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. สถานการณ์ไฟป่าและฝุ่นควันในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย

ปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันในภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นวิกฤต สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นซ้ำซากทุกปี ส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อสุขภาพ เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของ ประชาชน ความซับซ้อนของปัญหานี้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และการเกษตรของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ รายงานของ Mae Hong Son Provincial Office of Natural Resources and Environment (2024) ที่ระบุว่าสาเหตุหลักของวิกฤตฝุ่น PM2.5 ที่เกินมาตรฐานมาจากการเผาในที่โล่ง ทั้งจากการทำไร่หมุนเวียนตามวิถีดั้งเดิม การหาของป่า และไฟป่าที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ รายงานยัง เน้นย้ำว่าการออกมาตรการควบคุมจากภาครัฐเพียงอย่างเดียวโดยขาดความเข้าใจในบริบททางสังคมและ เศรษฐกิจของชุมชน อาจนำไปสู่ความขัดแย้งและไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น แนวทางการแก้ไข

ปัญหาจึงควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและการบูรณาการความรู้ทั้งจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์

2. แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมชุมชนและการพัฒนาศักยภาพชุมชน

นวัตกรรมชุมชนและการพัฒนาศักยภาพเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีทรัพยากรจำกัด ครอบคลุมทั้งนวัตกรรมเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางสังคม (Reina-Rozo, 2019, pp.2-3) การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งผลให้เกิดนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์และบริการ นำไปสู่การเพิ่มรายได้และเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง (Nakpibal and Chantanee, 2021, p. 1666) ในยุคดิจิทัล ชุมชนออนไลน์มีบทบาทสำคัญผ่านแนวคิด Community-Based Innovation (CBI) ที่ดึงดูดสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยอาศัยความหลากหลายทางความคิดและการสื่อสารแบบเปิดกว้าง (Blanco, 2022, p. 99) ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนเป็นแหล่งความคิดสร้างสรรค์ที่องค์กรธุรกิจให้ความสำคัญมากขึ้น (Roberts, 2017) อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของนวัตกรรมชุมชนขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำ ความพร้อมของทรัพยากรและความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

3. การมีส่วนร่วมของผู้นำทางการศึกษาในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม

การมีส่วนร่วมของผู้นำด้านการศึกษาในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมแนวทางปฏิบัติที่ยั่งยืนในสถาบันการศึกษา ผู้นำที่มีประสิทธิภาพไม่เพียงสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดวิสัยทัศน์ร่วมกัน แต่ยังบูรณาการดูแลสิ่งแวดล้อมเข้ากับกรอบการศึกษา (Qablan, A., Alblooshi, K. M., and Alkaabi, F. A., 2023, p. 378) การส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยผู้นำการศึกษาช่วยพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นและระดับโลก ขณะที่ความเป็นผู้นำที่เข้มแข็งส่งเสริมวัฒนธรรมความร่วมมือในโรงเรียนและการมีส่วนร่วมในความคิดริเริ่มด้านความยั่งยืน (Judijanto et al., 2024, p. 212) อย่างไรก็ตาม โรงเรียนหลายแห่งยังขาดนโยบายหรือคณะกรรมการด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ ความท้าทายสำคัญที่ผู้นำด้านการศึกษาเผชิญได้แก่ การจำกัดทรัพยากร ทั้งด้านงบประมาณและเวลา (Kariuki, Kathambi and Inyega, 2023, pp. 1-2) รวมถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้นำด้านการศึกษาสามารถจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ (Sudan and Zuin, 2022, pp. 2-3) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันแสดงถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบเพื่อสนับสนุนความเป็นผู้นำในความพยายามด้านป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

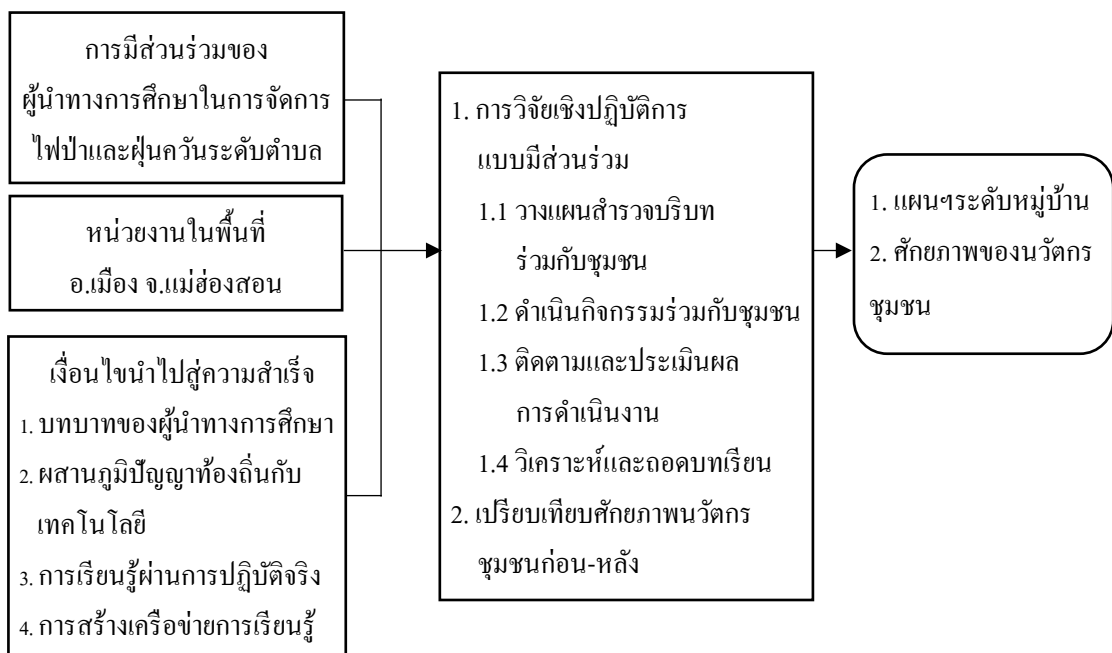
4. การจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันโดยชุมชนมีส่วนร่วม เป็นการบูรณาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์กับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทหลักในกระบวนการวางแผน ดำเนินการ และติดตามประเมินผล ได้พัฒนา "ต้นแบบ" ศูนย์เรียนรู้ชุมชนการจัดการปัญหาหมอกควันไฟฟ้าจังหวัดลำปาง ชุมชน

ที่มีการจัดตั้งเครือข่ายการจัดการไฟฟ้าแบบมีส่วนร่วมมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จในการควบคุมไฟฟ้าและลดปัญหาหมอกควันได้ดีกว่าพื้นที่ที่พึ่งพาเฉพาะหน่วยงานของรัฐ สอดคล้องกับการศึกษาของ Khunthong, Mianmit and Wanthongchai (2024, p.47) ที่ชี้ให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงและมีความเข้าใจในพลวัตของปัญหา การสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายชุมชนในการเฝ้าระวังและจัดการเชื้อเพลิงถือเป็นหัวใจสำคัญของการป้องกันและแก้ไขปัญหาในระยะยาว ทั้งนี้การจัดการไฟฟ้าโดยชุมชนต้องคำนึงถึงมิติทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์เช่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน

5. แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นกระบวนการวิจัยที่บูรณาการการดำเนินการและการสะท้อนคิด โดยมีผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Plan) การดำเนินการ (Act) การสังเกตการณ์ (Observe) และ การสะท้อนคิด (Reflect) (Kemmis, McTaggart and Nixon, 2014) กระบวนการช่วยสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์จริง ส่งเสริมการพัฒนา ศักยภาพชุมชนในการแก้ปัญหของตนเองอย่างยั่งยืน และเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับ การเสริมสร้างศักยภาพนวัตกรชุมชนในบริบทการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน เนื่องจากชุมชน เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา วางแผนแก้ไข และประเมินผล

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดำเนินงานวิจัยในพื้นที่ 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลห้วยผา ตำบลหมอกจำแป่ ตำบลปางหมู ตำบลผาป่อง ตำบลห้วยปูลิง และตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีการแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจบริบท สถานการณ์ และจัดทำแผนการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันในพื้นที่

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษา ผู้นำท้องถิ่น และตัวแทนชุมชนจาก 6 ตำบล รวม 60 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เกณฑ์การคัดเลือก (1) มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การบริหาร การศึกษา หรือผู้นำชุมชนในพื้นที่ (2) อาศัยหรือปฏิบัติงานในพื้นที่มาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี (3) ยินดีให้ข้อมูล และเข้าร่วมกิจกรรมวิจัยตลอดกระบวนการ เกณฑ์การคัดออก ไม่สามารถเข้าร่วม กิจกรรมวิจัยได้ครบตามกำหนด การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง 60 คน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ 6 ตำบล กำหนดตัวแทนตำบลละ 10 คน (ผู้บริหารสถานศึกษา 2 คน บุคลากร ทางการศึกษา 3 คน ผู้นำท้องถิ่น 2 คน ตัวแทนชุมชน 3 คน) รวม 60 คน ซึ่งสอดคล้องกับ หลักการอิ่มตัว ข้อมูล (Data Saturation) ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Creswell and Poth, 2018, p. 158) ที่ระบุว่า 6–12 คน ต่อหมวดหมู่เป็นจำนวนที่เหมาะสมสำหรับการให้ข้อมูลเชิงลึกในแต่ละบริบทพื้นที่

เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบสำรวจข้อมูลชุมชน แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแนวทางการจัดเวทีสนทนากลุ่ม ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ($IOC > 0.67$) และทดลองใช้กับกลุ่มที่มีบริบทพื้นที่ใกล้เคียงกัน คือ ตำบลเมืองแปง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจบริบทพื้นที่ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 คน และจัดเวทีสนทนากลุ่ม จำนวน 6 ครั้ง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์เนื้อหาอย่างเป็นระบบตามแนวทางของ Miles, Huberman และ Saldaña (2020) ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การย่อข้อมูล โดยการกำหนดรหัส และจัดหมวดหมู่ (2) การนำเสนอข้อมูล ในรูปแบบตารางและแผนผัง และ (3) การสรุปและยืนยันผล โดยใช้การตรวจ สอบสามเส้า (Triangulation) จากแหล่งข้อมูล 3 ประเภท ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลบริบทพื้นที่

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ

กลุ่มตัวอย่าง คือ นวัตกรชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกจาก 6 ตำบล รวมทั้งสิ้น 60 คน (ตำบลละ 10 คน) ผู้วิจัยสุ่มอย่างง่ายโดยการจับสลากได้ตำบลละ 5 คน รวม 30 คน การคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง ใช้สูตร

การวิเคราะห์อำนาจ ของ Cohen (1988) สำหรับการทดสอบ t-test แบบ Dependent กำหนดระดับนัยสำคัญ α เท่ากับ 0.05 อำนาจการทดสอบ (Power) เท่ากับ 0.80 และขนาดอิทธิพล (Effect Size) d เท่ากับ 0.80 ตามเกณฑ์ของ Cohen ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ n เท่ากับ 15 คน การศึกษาครั้งนี้ใช้ n เท่ากับ 30 คน ซึ่งสูงกว่าค่าขั้นต่ำ 2 เท่า เพื่อเพิ่มความแม่นยำและชดเชยข้อมูลที่สูญหายจากการเก็บรวบรวมข้อมูล เกณฑ์การคัดเข้า (1) เป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งหรือยืนยันจากชุมชนให้เป็นนักวิจัยชุมชน ในพื้นที่ 6 ตำบล (2) มีอายุ 18 ปีขึ้นไป (3) สามารถเข้าร่วมการอบรมได้ครบ 4 โมดูล เกณฑ์การคัดออก ขาดการอบรมเกิน 1 โมดูล หรือไม่ส่ง แบบประเมินหลังการอบรม

เครื่องมือประกอบด้วยแบบประเมินศักยภาพนักวิจัยชุมชน (ก่อน-หลัง) และแนวทางการจัดกิจกรรมเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ 4 โมดูล ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน (IOC > 0.67) ทดลองใช้กับกลุ่มที่มีบริบทพื้นที่ใกล้เคียงกัน คือ ตำบลเมืองแปง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และหาความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.875 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการประเมินก่อน-หลัง จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ 4 ครั้ง ใช้สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และบันทึกสะท้อนคิด วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนาและ การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย t-test Dependent ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้การตรวจสอบสามเส้า

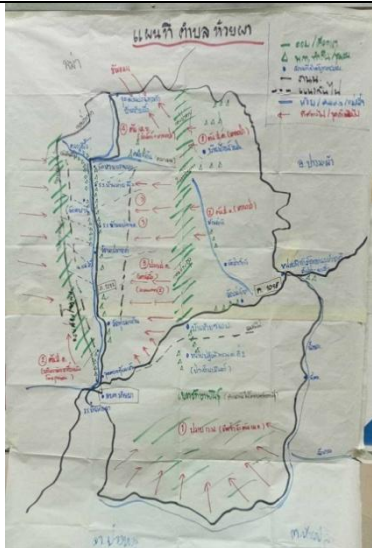
สรุปผลการวิจัย

1. การพัฒนาแผนการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันระดับหมู่บ้าน โดยความร่วมมือร่วมของผู้นำทางการศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

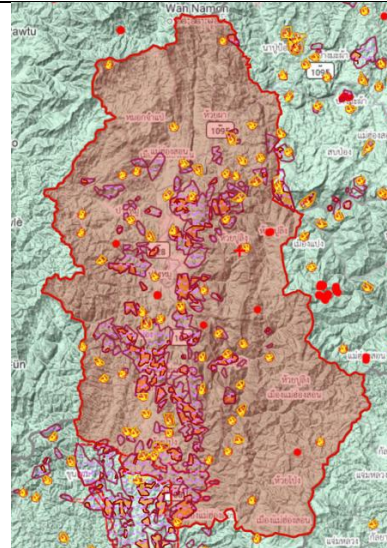
ผลการสำรวจบริบท สถานการณ์ และจัดทำแผนการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันในพื้นที่ นำไปสู่การพัฒนาฐานข้อมูลชุมชนที่มีลักษณะสำคัญดังนี้

1.1 ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการแผนการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันระดับหมู่บ้านที่พัฒนาขึ้น เป็นแผนที่ผู้นำทุกหน่วยงานในพื้นที่ร่วมจัดทำ ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล กรมป่าไม้ กรมอุทยาน สถานศึกษาในพื้นที่ และสถาบันอุดมศึกษา ร่วมบูรณาการข้อมูลเชิงพื้นที่และข้อมูลเชิงวิชาการเข้าด้วยกัน โดยแสดงข้อมูลในรูปแบบแผนที่จุดเสี่ยงไฟในพื้นที่ ชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ง่าย ประกอบด้วยข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่

1) ข้อมูลจุดเสี่ยงการเกิดไฟป่าซ้ำซาก จากการวิเคราะห์ข้อมูลย้อนหลัง 5 ปี (พ.ศ. 2563-2567) พบจุดเสี่ยงการเกิดไฟป่าซ้ำซากในพื้นที่ 6 ตำบล รวม 78 จุด โดยตำบลผาบ่องมีจุดเสี่ยงมากที่สุด จำนวน 23 จุด (ร้อยละ 29.5) รองลงมาคือตำบลปางหมู จำนวน 19 จุด (ร้อยละ 24.4) ตำบลห้วยโป่ง จำนวน 14 จุด (ร้อยละ 17.9) ตำบลห้วยผา จำนวน 10 จุด (ร้อยละ 12.8) ตำบลห้วยปูลิง จำนวน 7 จุด (ร้อยละ 9.0) และตำบลหมอกจำแป่ จำนวน 5 จุด (ร้อยละ 6.4) ดังภาพที่ 1 และ ภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ตัวอย่างแผนที่จุดเสี่ยงไฟตำบลผาป่อง
อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 3 แผนที่จุดเสี่ยงไฟจาก Tamfire.net
อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) ข้อมูลลักษณะภูมิประเทศและการใช้ประโยชน์ที่ดิน แสดงข้อมูลของพื้นที่ ประเภทป่าไม้ และรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน พบว่าพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดไฟป่ามากที่สุดเป็นพื้นที่ป่าเต็งรัง ซึ่งมักถูกใช้เพื่อการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน การเก็บของป่าและล่าสัตว์ เกิดในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (ร้อยละ 58.17) รองมา คือ ป่าสงวนแห่งชาติ (ร้อยละ 38.72) พื้นที่ชุมชน (ร้อยละ 2.19) พื้นที่เกษตร (ร้อยละ 0.75) เขต สปก. (ร้อยละ 0.16) และริมทางหลวง (ร้อยละ 0.01) ตามลำดับ

3) ข้อมูลทุนทางสังคมและภูมิประเทศ ประกอบด้วยตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งน้ำ จุดรวมผลของชุมชน เส้นทางเข้าถึงพื้นที่เสี่ยง แนวกันไฟ และปราชญ์ชาวบ้านด้านการจัดการไฟป่า จากการสำรวจพบว่าปราชญ์ชาวบ้านด้านการจัดการไฟป่ารวม จำนวน 27 คน กระจายอยู่ใน 6 ตำบล โดยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์และภูมิปัญญาในการสังเกตการเกิดไฟป่าและวิธีการควบคุมไฟในพื้นที่

4) ข้อมูลเครือข่ายความร่วมมือ แสดงเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการไฟป่าและผืนคว้น ประกอบด้วยสถานศึกษา จำนวน 18 แห่ง สถาบันอุดมศึกษา จำนวน 2 แห่ง หน่วยงานราชการ จำนวน 12 แห่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 6 แห่ง และองค์กรภาคประชาสังคม จำนวน 3 แห่ง ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมถึงช่องทางการติดต่อประสานงานและการสนับสนุนทรัพยากรในพื้นที่

1.2 กระบวนการพัฒนาแผนการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและผืนคว้นระดับหมู่บ้านแบบมีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนสำคัญดังนี้

1) ระดมความคิดเห็นและกำหนดขอบเขตของข้อมูล ผู้นำทางการศึกษา คณะกรรมการหมู่บ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันกำหนดขอบเขตและประเภทข้อมูลที่ต้องการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน โดยคำนึงถึงความต้องการใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ผลจากการจัดเวทีสนทนากลุ่ม 6 ครั้ง ทำให้ได้กรอบการจัดเก็บข้อมูลที่อยู่ในแผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหไฟฟ้า หมอกควัน และฝุ่นละออง ระดับหมู่บ้าน ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน ประกอบด้วย 1.1) แผนที่หมู่บ้าน 1.2) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน 1.3) อาณาเขตพื้นที่ติดต่อ 1.4) ลักษณะภูมิประเทศ 1.5) ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านตาม จปฐ. และ กชช.2ค. 1.6) ข้อมูลทรัพยากร ธรรมชาติที่สำคัญ สถานภาพและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร เช่น ป่าต้นน้ำ การเป็นแหล่งท่องเที่ยว น้ำตก เส้นทางเดินป่า เป็นต้น 1.7) ข้อมูลด้านการคมนาคม และ 1.8) ข้อมูลด้านประเพณีและวัฒนธรรม ส่วนที่ 2 แผนที่และช่วงเวลา ที่เกิดเผาไหม้ไฟในชุมชน ประกอบด้วย 2.1) แผนที่รอบนอกแสดงจุดเสี่ยงในการเกิดไฟฟ้าตามช่วงเวลาในการเกิดไฟ 2.2) จุด/บริเวณ/ป่า/คอย ที่เกิดไฟฟ้า พื้นที่เสี่ยงที่เกิดไฟฟ้า โดยไล่ลำดับการเกิดไฟ 2.3) สาเหตุของการเกิดไฟฟ้าในพื้นที่ และ 2.4) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ส่วนที่ 3 กฎระเบียบของชุมชน และส่วนที่ 4 แผนการดำเนินงาน ป้องกันและแก้ไขปัญหไฟฟ้า หมอกควัน และฝุ่นละออง จำแนกตามมาตรการของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้นำทางการศึกษา คณะกรรมการหมู่บ้าน และนักเรียนในพื้นที่มีบทบาทสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยใช้แผนระดับหมู่บ้านที่พัฒนาขึ้นเพื่อบันทึกพิกัดและรายละเอียดของจุดเสี่ยง แหล่งน้ำ และทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมของโรงเรียนในกระบวนการนี้ช่วยสร้างความตระหนักรู้และความรู้สึกเป็นเจ้าของข้อมูลให้กับชุมชน

3) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยชุมชน จัดเวทีนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นให้ชุมชนตรวจสอบความถูกต้องและเพิ่มเติมข้อมูล โดยเฉพาะข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการไฟฟ้า กระบวนการนี้ช่วยเพิ่มความแม่นยำของข้อมูลและเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุและปราชญ์ชาวบ้านได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ในพื้นที่

4) การพัฒนาระบบนำเสนอข้อมูล หน่วยงานในพื้นที่และผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์พัฒนาระบบนำเสนอข้อมูลในรูปแบบแผนที่ดิจิทัลที่สามารถเข้าถึงได้ผ่านเว็บไซต์ และแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ โดยออกแบบให้มีความเรียบง่าย ใช้งานสะดวก และเหมาะสมกับผู้ใช้ที่มีทักษะด้านเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน

2. พัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนและเปรียบเทียบศักยภาพก่อนและหลังการพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนด้านการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหไฟฟ้าและฝุ่นควันโดยการมีส่วนร่วมของผู้นำทางการศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.1 ผลการพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการที่มีผู้นำทางการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยศักยภาพนวัตกรชุมชนด้านการจัดการ ไฟฟ้าและฝุ่นควันก่อนและหลัง

ศักยภาพพัฒนา นวัตกรชุมชน	ก่อน การพัฒนา		หลัง การพัฒนา		Mean Diff (95% CI)	t	Cohen's d	p-value
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.				
1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุ และผลกระทบของ ไฟฟ้าและฝุ่นควัน	3.24	0.52	4.18	0.38	0.94 [0.71, 1.17]	8.473*	1.55	<.001
2. ทักษะการคิดเชิงกลยุทธ์และการ วางแผน	2.65	0.48	4.35	0.35	1.70 [1.43, 1.97]	12.852*	2.35	<.001
3. ทักษะการบริหารจัดการโครงการ/ กิจกรรม	2.82	0.51	4.28	0.32	1.46 [1.19, 1.73]	11.234*	2.05	<.001
4. ทักษะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เพื่อการตัดสินใจ	2.35	0.59	4.42	0.3	2.07 [1.79, 2.35]	14.963*	2.73	<.001
5. ทักษะการสื่อสารและการทำงาน ร่วมกับชุมชน	3.28	0.47	4.02	0.29	0.74 [0.53, 0.95]	7.325*	1.34	<.001
ภาพรวม	2.87	0.45	4.25	0.32	1.38 [1.20, 1.56]	15.634*	2.85	<.001

จากตารางที่ 1 พบว่า ภายหลังจากเข้าร่วมการพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนด้านการจัดการ ไฟฟ้าและฝุ่นควัน นวัตกรชุมชนมีค่าเฉลี่ยศักยภาพในภาพรวมเพิ่มขึ้นจาก 2.87 คะแนน (S.D. = 0.45) เป็น 4.25 คะแนน (S.D. = 0.32) ผลต่างค่าเฉลี่ย = 1.38 (95% CI [1.20, 1.56]) และเมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้วยสถิติ T-test dependent พบว่า ค่าเฉลี่ยการศักยภาพหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทุกด้าน ($t = 15.634, p < .001$) ขนาดอิทธิพล Cohen's $d = 2.85$ อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทักษะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการตัดสินใจมีการพัฒนามากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 2.35 คะแนน (S.D. = 0.59) เป็น 4.42 คะแนน (S.D. = 0.30) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($t = 14.963, p < .001$) รองลงมาคือ ทักษะการคิดเชิงกลยุทธ์และการวางแผน มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 2.65 คะแนน (S.D. = 0.48) เป็น 4.35 คะแนน (S.D. = 0.35) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($t = 12.852, p < .001$) ส่วนด้านที่มีการพัฒนาน้อยที่สุดคือ ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับชุมชน มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 3.28 คะแนน (S.D. = 0.47) เป็น 4.02 คะแนน (S.D. = 0.29) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($t = 7.325, p < .001$) ตามลำดับ

2.2 ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชน จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และบันทึกสะท้อนคิดของนวัตกรชุมชน พบว่า ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนมีดังนี้

1) บทบาทของผู้นำทางการศึกษา ผู้นำทางการศึกษามีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวกลางเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นผู้อำนวยความสะดวกในกระบวนการเรียนรู้อาชีพที่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาศักยภาพ ทำให้เกิดวัฒนธรรมชุมชนเกิดความเชื่อมั่นและมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ นอกจากนี้ สถานศึกษายังเป็นพื้นที่กลางที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการทำงานร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ผู้ให้ข้อมูล กล่าวว่า “การที่ท่านผอ. มานั่งเรียนด้วยตั้งแต่ต้นจนจบทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเขาไม่ได้ถูกทิ้งให้เรียนคนเดียว โรงเรียนเป็นที่พึ่งของชุมชนได้จริง ๆ ไม่ใช่แค่สอนเด็ก”

2) การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ กระบวนการพัฒนาศักยภาพให้ความสำคัญกับการบูรณาการองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชนเกี่ยวกับการจัดการไฟฟ้า เช่น การสังเกตสภาพอากาศ การอ่านทิศทางลม และการจัดการเชื้อเพลิง เข้ากับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ แอปพลิเคชันติดตามจุดความร้อน ได้แก่ แอปพลิเคชัน FireD และอากาศยานไร้คนขับ (โดรน) ทำให้วัฒนธรรมชุมชนสามารถต่อยอดองค์ความรู้เดิมและเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการไฟฟ้า ผู้ให้ข้อมูล กล่าวว่า “ผมคุศิสมได้จากใบไม้ที่ร่วงจากต้นไม้ ทำให้รู้ว่าไฟจะลามไปทิศทางไหน แต่พอได้เรียนรู้วิธีการทำแผนที่จากโดรน ได้เห็นภาพจากด้านบน ก็เข้าใจมากขึ้น ภูมิปัญญาเดิมกับของเทคโนโลยีสมัยใหม่มั่นแน่นเต็มกันได้อย่างดี”

3) การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง รูปแบบการเรียนรู้เน้นการปฏิบัติจริงในพื้นที่ ได้แก่ (1) การวิเคราะห์สถานการณ์และการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (2) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเฝ้าระวังและควบคุมไฟฟ้า (3) การบริหารจัดการทรัพยากรและเครือข่ายความร่วมมือ และ (4) การสื่อสารและรณรงค์สร้างความตระหนักรู้ในชุมชน แต่ละขั้นตอนประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติและมีการติดตามให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง ทำให้วัฒนธรรมชุมชนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้ ผู้ให้ข้อมูล กล่าวว่า “การได้ลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่ของตัวเอง ไม่ใช่แค่นั่งฟัง ทำให้เราทำได้ นำกลับไปใช้ได้จริง ถ้าแค่นั่งเรียนในห้องคงลืมหมดแล้ว”

4) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาศักยภาพส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมชุมชนจากต่างพื้นที่ ผ่านกิจกรรมการศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการทำโครงการ/กิจกรรมร่วมกัน นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น มหาวิทยาลัย กรมป่าไม้ กรมอุทยาน สุนัขวิจัยและพัฒนาการเกษตร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ทำให้วัฒนธรรมชุมชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้และทรัพยากรที่หลากหลาย ผู้ให้ข้อมูล กล่าวว่า “ก่อนมีโครงการนี้แต่ละตำบลจัดการไฟฟ้าของตัวเองแยกกัน พอได้มาเรียนรู้ร่วมกัน เราเริ่มโทรหากัน ช่วยกันไฟเกิดที่ไหนก็แจ้งกันได้ทันที นี่ก็เครือข่าย”

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า ทักษะการประยุกต์ ใช้เทคโนโลยีมีการพัฒนามากที่สุด ($d = 2.73$) ซึ่งสอดคล้องกับผลเชิงคุณภาพที่ พบว่า “การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยี

สมัยใหม่" เป็น ปัจจัยความสำเร็จสำคัญ ในทางกลับกัน ทักษะการสื่อสารมีการพัฒนาน้อยที่สุดเชิงปริมาณ ($d = 1.34$) แต่ผลเชิงคุณภาพจาก ซึ่งให้เห็นว่าการสร้างเครือข่าย เริ่มเกิดขึ้นบ่งชี้ว่าการพัฒนาทักษะนี้ ต้องการ ระยะเวลาและการติดตามในระยะยาวมากกว่าทักษะด้านอื่น การบูรณาการผลทั้งสองมิติทำให้ ได้กระบวนการ พัฒนานวัตกรรมที่สมบูรณ์และเข้าใจกลไกความสำเร็จได้ลึกยิ่งขึ้น

โดยสรุป กระบวนการพัฒนาศักยภาพนวัตกรรมชุมชนในการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประสบความสำเร็จด้วยปัจจัยสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ (1) บทบาทของผู้นำทางการศึกษา ที่ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างองค์ความรู้วิชาการกับบริบทชุมชน (2) การผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ในลักษณะที่เกื้อกูลกัน (3) รูปแบบการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการในพื้นที่จริง ที่ส่งเสริม การนำความรู้ไปใช้ได้ทันที และ (4) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ข้ามตำบลที่ทำให้เกิดความร่วมมือ เชิงบูรณาการในระยะยาว ปัจจัยทั้ง 4 ประการนี้ทำงานร่วมกันในเชิงเสริมฤทธิ์ (Synergistic Effect) ซึ่งสะท้อน ให้เห็นในค่า Cohen's d ในระดับมาก ของทุกประเด็นการพัฒนาศักยภาพ ($d = 1.34-2.85$) และยืนยันด้วย หลักฐานเชิงคุณภาพจากการความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาแผนการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟฟ้าและฝุ่นควันระดับหมู่บ้าน โดยการมี ส่วนร่วมของผู้นำทางการศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีลักษณะเป็นการบูรณาการข้อมูลเชิงพื้นที่ และข้อมูลเชิงวิชาการเข้าด้วยกัน ซึ่งนำเสนอในรูปแบบแผนที่จุดเสี่ยงไฟในพื้นที่ที่ประชาชนสามารถเข้าถึง และนำไปใช้ประโยชน์ได้ง่าย ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควัน โดย การมีส่วนร่วมของชุมชนของ Khunthong, Mianmit and Wanthongchai (2024, p.42-43) ที่เสนอการพัฒนา "ต้นแบบ" ศูนย์เรียนรู้ชุมชนการจัดการปัญหาหมอกควันไฟฟ้า โดยเน้นว่าชุมชนที่มีการจัดตั้งเครือข่าย การจัดการไฟฟ้าแบบมีส่วนร่วมมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จในการควบคุมไฟฟ้าและลดปัญหา หมอกควันได้ดีกว่าพื้นที่ที่พึ่งพาเฉพาะหน่วยงานของรัฐ การมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาศักยภาพ ผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการปัญหาอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาฐานข้อมูลชุมชนประกอบด้วยข้อมูลที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ข้อมูลจุดเสี่ยงการเกิดไฟฟ้าช๊าก ข้อมูลลักษณะภูมิประเทศและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ข้อมูลทุนทางสังคม และภูมิประเทศ และข้อมูลเครือข่ายความร่วมมือ สอดคล้องกับแนวคิดของ Reina-Rozo (2019, p 3) ที่เสนอ ว่านวัตกรรมชุมชนและการพัฒนาศักยภาพเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีทรัพยากรจำกัด ครอบคลุมทั้งนวัตกรรมเทคโนโลยีและนวัตกรรม ทางสังคม เช่นเดียวกับแนวคิดของ Duangthai (2022, p.155) ที่เสนอการใช้นวัตกรรมจัดการผ่าน แอปพลิเคชันเพื่อการสื่อสารในการป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควันและไฟฟ้า ซึ่งช่วยในการเฝ้าระวัง ไฟฟ้าและเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการปัญหาไฟฟ้าและฝุ่นควัน

ผลการวิจัยยังพบว่ากระบวนการพัฒนาแผนการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันระดับหมู่บ้านมีขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การระดมความคิดเห็นและกำหนดขอบเขตของข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยชุมชน และการพัฒนาระบบนำเสนอข้อมูล สะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Nakpibal and Chantancee (2021, p. 1666) ที่พบว่าการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งผลให้เกิดนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์และบริการ นำไปสู่การเพิ่มรายได้และเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง ดังนั้น การพัฒนาแผนการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันระดับหมู่บ้านที่เน้นการมีส่วนร่วมจึงมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหา

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยข้างต้นควรพิจารณาในบริบทเฉพาะของพื้นที่แม่ฮ่องสอน กล่าวคือ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์สูง ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลัก ได้แก่ ปกาเกอญอ ไทยใหญ่ และม้ง ซึ่งแต่ละกลุ่มมีระบบความรู้ดั้งเดิม เกี่ยวกับการจัดการไฟป่าและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ อาทิเช่น กลุ่มปกาเกอญอมีระบบการจัดการไร่หมุนเวียนที่ฝังรากอยู่กับวิถีชีวิตและมีบทบาทต่อการเกิดไฟป่า ในช่วงเฉพาะของรอบการเกษตร ขณะที่กลุ่มม้งมักตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สูงและมีรูปแบบการใช้ไฟที่แตกต่างออกไป ความแตกต่างเหล่านี้ส่งผลต่อการรับรู้และการยอมรับมาตรการจัดการไฟป่า ดังที่ Snapp, Bezner K. R. and Chikowo (2023, p. 344) ระบุว่าแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์จำเป็นต้องออกแบบกระบวนการที่เคารพและสอดคล้องกับระบบความรู้ดั้งเดิมของแต่ละกลุ่ม มิเช่นนั้นอาจเกิดการต่อต้านและขาดความยั่งยืน

ส่วนผลการวิจัยในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนด้านการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและฝุ่นควันโดยการมีส่วนร่วมของผู้นำทางการศึกษา ส่งผลให้ นวัตกร ชุมชนมีศักยภาพเพิ่มขึ้นในทุกด้าน โดยเฉพาะทักษะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการตัดสินใจ ($t = 14.963$, $p < .001$, $d = 2.73$) และทักษะการคิดเชิงกลยุทธ์และการวางแผน ($t = 12.852$, $p < .001$, $d = 2.35$) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Pumnuch, Pansiri and Chotientip (2025, p. 157) ที่ว่าผู้บริหารการศึกษาจำเป็นต้องศึกษา นวัตกรรมให้พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม กับบริบทของชุมชนทั้งนี้อาจเป็นเพราะในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีความก้าวหน้าและแพร่หลายมากขึ้น ทำให้ นวัตกรชุมชนสามารถเข้าถึงและเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีได้ง่ายขึ้น

ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่ บทบาทของผู้นำทางการศึกษา การประสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Roberts (2017) ที่เสนอว่าปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนเป็นแหล่งความคิดสร้างสรรค์ที่สำคัญ และความสำเร็จของนวัตกรรมชุมชนขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำ ความพร้อมของทรัพยากร และความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

บทบาทของผู้นำทางการศึกษาจึงเป็นปัจจัยความสำเร็จสำคัญในการพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ Qablan, Alblooshi and Alkaabi (2023, pp. 378–379) ที่เสนอว่า ผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ไม่เพียงสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดวิสัยทัศน์ร่วมกัน แต่ยังบูรณาการการดูแล สิ่งแวดล้อมเข้ากับกรอบการศึกษา และช่วยพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้นำทางการศึกษา มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังที่ Sudan and Zuin (2022, pp. 2–3) เสนอว่าการเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้นำด้านการศึกษามีการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งจำเป็น ความท้าทายสำคัญในการพัฒนาศักยภาพ นวัตกรชุมชนคือข้อจำกัด ด้านทรัพยากรทั้งงบประมาณและเวลา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Kariuki et al. (2023, pp. 1-2) ที่พบว่าความท้าทายสำคัญที่ผู้นำด้านการศึกษาเผชิญในการจัดการปัญหา สิ่งแวดล้อม ได้แก่ การจำกัด ทรัพยากร ทั้งด้านงบประมาณและเวลา

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยที่พบว่าทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับชุมชนมีการพัฒนา น้อยที่สุด ($d = 1.34$) แม้จะยังอยู่ในระดับมาก แต่ควรพิจารณาในบริบทของความหลากหลายทางภาษา และวัฒนธรรมในพื้นที่แม่ฮ่องสอน กล่าวคือ นวัตกรชุมชนบางส่วนใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นภาษาหลัก ทำให้ การสื่อสารข้ามกลุ่มชาติพันธุ์มีอุปสรรคด้านภาษาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการอบรมระยะสั้น 4 โมดูล สอดคล้องกับที่ Santiago-Gómez and Rodríguez-Rodríguez (2023, p. 11) ระบุว่า การมีส่วนร่วมของ ชุมชนพหุวัฒนธรรมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการต้องการกลยุทธ์การสื่อสารที่ออกแบบเฉพาะตามบริบท ภาษาและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม มิเช่นนั้นผลการพัฒนาจะกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มที่มีความสามารถ ด้าน ภาษาสูงกว่า ซึ่งอาจทำให้ผลการวิจัยไม่ได้สะท้อนภาพรวมของทุกกลุ่มอย่างแท้จริง การนำผลการวิจัยไป ใช้ในอนาคต การพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชนในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทาง ชาติพันธุ์ควรออกแบบ โมดูลการเรียนรู้ที่แยกตามบริบทวัฒนธรรม โดยอาจใช้ล่ามหรือผู้อ่านวย กระบวนการที่มาจากกลุ่มชาติ พันธุ์เดียวกัน รวมถึงควรมีการบูรณาการภาษาและองค์ความรู้ดั้งเดิม ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เข้าไปใน เนื้อหาการอบรม เพื่อให้กระบวนการพัฒนาศักยภาพมีความยั่งยืน และตอบสนองต่อความต้องการที่ แท้จริงของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. นำกระบวนการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนอื่น ๆ ที่ต้องการบูรณาการความรู้เชิงวิชาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจัดการขยะที่เพิ่มสูงขึ้นในชุมชน ที่ห่างไกล การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจากการบุกรุกพื้นที่ป่า และการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพ ภูมิอากาศที่ส่งผลต่อผลผลิตทางการเกษตร

2. ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับชุมชนรวม เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการสื่อสารความเสี่ยงโดยใช้สื่อที่มีการใช้ภาษาท้องถิ่นร่วมด้วย และการจัดสรรทรัพยากรทั้งด้านงบประมาณและเวลาให้เพียงพอกับการดำเนินงาน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. ควรบรรจบหาทบทวนวัดการชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมในแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในทุกพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และภาษา เช่น การพัฒนาแอปพลิเคชันเวอร์ชันภาษาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบของการบูรณาการการศึกษากับการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

2. ควรใช้การวิจัยเชิงคุณภาพติดตามวัดการชุมชนของเครือข่ายการจัดการไฟฟ้าและฝุ่นควันแบบมีส่วนร่วมเป็นระยะเวลา 3-5 ปี

เอกสารอ้างอิง

- Blanco, D. G. (2022). Analysis of scientific and methodological approaches to and concepts of innovation communities. *The Problems of Economy*, 1(51), 99-104.
<https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-1-99-104>.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. (2nd ed.). New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Creswell, J. W. and Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. (4th ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Duangthai, T. (2022). Management innovation through communication applications for prevention and resolution of haze and forest fire problems in Northern Thailand. *Communication Arts Review*, 26(1), 155-166. (In Thai).
- Judijanto, L., de Araújo Sarmiento, A., Saefrudin, S., Runtu, A. and Meydiansyah, M. H. (2024). Pentingnya kepemimpinan dalam manajemen pendidikan. *Jurnal Ilmiah Edukatif*, 10(2), 212-222. <https://doi.org/10.37567/jie.v10i2.3310>.
- Kariuki, C. N., Kathambi, B. E. and Inyega, J. O. (2023). Incorporating capacity building as a pathway to environmental stewardship for public schools in Kenya. *Indonesian Journal of Social and Environmental Issues (IJSEI)*, 4(1), 1-11. <https://doi.org/10.47540/ijsei.v4i1.739>.

- Kemmis, S., McTaggart, R. and Nixon, R. (2014). *The action research planner: Doing critical participatory action research*. New York: Springer.
- Khunthong, S., Mianmit, N. and Wanthongchai, K. (2024). Network participation in forest fire and haze problem solving in Doi Suthep-Pui National Park, Mueang District, Chiang Mai Province. *Thai Journal of Forestry*, 43(1), 37-48. (In Thai).
- Mae Hong Son Provincial Office of Natural Resources and Environment. (2024). Summary report on lessons learned from forest fire, haze, and particulate matter prevention and resolution operations for the year 2024. *Mae Hong Son Provincial Office of Natural Resources and Environment (p.1-10)*. (In Thai).
- Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2020). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (4th ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Nakpibal, P. and Chantane, M. (2021). Innovation of community potential development in Khlong Luang district, Pathum Thani province. *PAE*, 58(1), 1666–1673. <https://doi.org/10.17762/PAE.V58I1.965>
- Pollution Control Department. (2024). *Thailand pollution situation report 2024*. Bangkok: Ministry of Natural Resources and Environment (p. 120-132). (In Thai).
- Pumnuch, T., Pansiri, W. and Chotientip, T. (2025). Innovation in Basic Education Administration in the Digital Technology Era. *Suan Dusit Graduate School Academic Journal*, 21(1), 157-169. (In Thai).
- Purnomo, H., Puspitaloka, D., Okarda, B., Andrianto, A., Qomar, N., Sutikno, S., Muhammad, A., Basuki, I., Jalil, A., Yesi, Prasetyo, P., Tarsono, Zulkardi, Kusumadewi, S. D., Komarudin, H., Dermawan, A., & Brady, M. A. (2024). Community-based fire prevention and peatland restoration in Indonesia: A participatory action research approach. *Environmental Development*, 50, Article 100971. <https://doi.org/10.1016/j.envdev.2024.100971>.
- Qablan, A., Alblooshi, K. M., & Alkaabi, F. A. (2023). Education for sustainable development (ESD) and school leadership. In A. K. Abdallah & A. M. Alkaabi (Eds.), *Restructuring leadership for school improvement and reform* (pp. 378–398). New York: IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-7818-9.ch019>
- Reason, P. and Bradbury, H. (Eds.). (2008). *The SAGE handbook of action research: Participative inquiry and practice* (2nd ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publications.

- Reina-Rozo, J. D. (2019). Communal innovation: Collective creation towards wellbeing. *Social Science Research Network*. <https://doi.org/10.2139/SSRN.3639564>.
- Roberts, J. (2017). Community, creativity and innovation. In H. Bathelt, P. Cohendet, S. Henn, & L. Simon (Eds.), *The Elgar companion to innovation and knowledge creation* (pp. 342–359). Massachusetts: Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781782548522.00030>.
- Santiago-Gómez, E., & Rodríguez-Rodríguez, C. (2023). Building forest fires resilience, the incorporation of local knowledge into disaster mitigation strategies. *Social Sciences*, 12(7), Article 420. <https://doi.org/10.3390/socsci12070420>.
- Snapp, S. S., Bezner Kerr, R. and Chikowo, R. (2023). Participatory action research generates knowledge for Sustainable Development Goals. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 21(4), 341–349. <https://doi.org/10.1002/fee.2591>.
- Sudan, D. C. and Zuin, V. G. (2022). Reflections on educational leadership for sustainability: A Brazilian case study. *Discover Sustainability*, 3(1). <https://doi.org/10.1007/s43621-022-00072-z>.

การประเมินองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิง ในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่*

อัมพิกา อัมลอย¹

(วันที่รับบทความ: 8 มีนาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 26 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2569)

บทคัดย่อ

การใช้พื้นที่สาธารณะอย่างปลอดภัยเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตและสิทธิในการเข้าถึงเมืองของผู้หญิง อย่างไรก็ตาม ลักษณะทางกายภาพของภูมิทัศน์เมืองมีความเกี่ยวข้องกับความรู้สึกปลอดภัยในการใช้พื้นที่สาธารณะ บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ประเมินระดับการรับรู้ความปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่ และ (2) ศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่ การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างผู้หญิงที่ใช้พื้นที่สาธารณะในเขตเมืองเชียงใหม่ จำนวน 120 คน โดยใช้การเลือกตัวอย่างแบบสะดวก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ความปลอดภัยตามองค์ประกอบภูมิทัศน์เมือง ได้แก่ แสงสว่าง การมองเห็นพื้นที่ ความชัดเจนของเส้นทาง การดูแลรักษาพื้นที่ และการมีผู้คนใช้งานพื้นที่ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้หญิงมีระดับการรับรู้ความปลอดภัยในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.55$, S.D. = 0.81) โดยองค์ประกอบภูมิทัศน์เมืองที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ แสงสว่างในพื้นที่สาธารณะ การมองเห็นพื้นที่โดยรอบได้อย่างชัดเจน และการมีผู้คนใช้งานพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ขณะที่พื้นที่ที่มีแสงสว่างไม่เพียงพอ มีจุดอับสายตา หรือขาดการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม มีแนวโน้มทำให้ผู้หญิงหลีกเลี่ยงการใช้พื้นที่ดังกล่าว ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบและจัดการภูมิทัศน์เมืองที่คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้หญิง โดยเฉพาะการพัฒนาาระบบแสงสว่าง การออกแบบพื้นที่ให้สามารถมองเห็นได้ชัดเจน และการส่งเสริมกิจกรรมที่เพิ่มการใช้งานพื้นที่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและพัฒนาเมืองให้มีความปลอดภัยและเป็นมิตรต่อผู้หญิงมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิง, พื้นที่สาธารณะ, ภูมิทัศน์เมือง, การรับรู้ความปลอดภัย, เมืองเชียงใหม่

* บทความวิจัย, ทุน Greater Chiang Mai พ.ศ. 2568

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, E-mail: aumpika.amloy@cmu.ac.th

Assessment of Urban Landscape Elements Associated with Women's Perception of Safety in Public Spaces in Chiang Mai*

Aumpika Amloy¹

(Received: March 8, 2026; Revised: April 26, 2026; Accepted: April 27, 2026)

Abstract

The safe use of public spaces is an important factor associated with women's quality of life and their right to access urban environments. However, the physical characteristics of urban landscapes are related to women's perceptions of safety in public spaces. This research aimed to: (1) assess the women's perceived level of safety in using public spaces in Chiang Mai and (2) examine urban landscape elements associated with women's perceptions of safety in public spaces. This research employed a quantitative methodology. Data were collected through questionnaires from a sample of 120 women using public spaces in Chiang Mai, selected through convenience sampling. The research instrument was a questionnaire measuring perceived safety across five key urban landscape elements, including lighting conditions, visibility, clarity of circulation paths, maintenance, and the presence of people. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation. The findings indicated that women's overall perception of safety in public spaces in Chiang Mai was at a moderate level ($\mu = 3.55$, S.D. = 0.81). The urban landscape elements with the highest mean scores were adequate lighting, clear visibility of surrounding areas, and the continuous presence of people. In contrast, areas with insufficient lighting, blind spots, or inadequate maintenance tended to be avoided by women. These findings highlight the necessity of urban landscape design and management that consider women's safety, particularly through improving lighting systems, enhancing spatial visibility, and promoting continuous public use of public spaces. These findings can serve as practical guidelines for planning more secure and inclusive urban environments for women.

Keywords: Women's Safety Perception, Public Spaces, Urban Landscape, Urban Safety, Chiang Mai

* Research Article, Greater Chiang Mai Grant 2025

¹ Assistant Professor, Faculty of Architecture, Chiang Mai University, E-mail: aumpika.amloy@cmu.ac.th

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

พื้นที่สาธารณะในเมืองเป็นองค์ประกอบสำคัญของการดำรงชีวิตของประชาชน เนื่องจากเป็นพื้นที่สำหรับการสัญจร การพักผ่อน การพบปะทางสังคม และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะของกลุ่มประชากรแต่ละกลุ่มอาจแตกต่างกัน โดยเฉพาะในมิติของเพศภาวะ (gender) ซึ่งส่งผลต่อประสบการณ์และการรับรู้พื้นที่ของผู้ใช้งาน งานวิจัยด้านสังคมศาสตร์จำนวนมากชี้ให้เห็นว่า มิติทางเพศภาวะมักถูกละเลยหรือขาดหายไปในการวิเคราะห์พื้นที่และการพัฒนาเมือง ทั้งที่ประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิงและพื้นที่ทางสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมร่วมสมัย (Hengsuwan, 2019)

ในหลายสังคม โครงสร้างทางวัฒนธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายยังคงเกี่ยวข้องกับการกำหนดพื้นที่และบทบาททางสังคมของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงอาจเผชิญข้อจำกัดในการเข้าถึงหรือใช้พื้นที่บางประเภทเมื่อเทียบกับผู้ชาย ระบบเพศภาวะในสังคมมีบทบาทกำหนดบทบาท สถานภาพ และความคาดหวังต่อผู้หญิงและผู้ชายผ่านกระบวนการขจัดเกลางานสังคม ส่งผลให้ผู้หญิงในหลายบริบทมีโอกาสและอำนาจในการใช้พื้นที่ทางสังคมแตกต่างจากผู้ชาย (Srimanta, 2014) นอกจากนี้ การศึกษาในด้านสตรีศึกษาและสังคมศาสตร์ยังชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นพื้นที่ที่ผู้หญิงต้องต่อสู้อำนาจและบทบาทอยู่เสมอ เพื่อสร้างพื้นที่ของตนเองในสังคมที่มีโครงสร้างอำนาจเชิงเพศเป็นพื้นฐาน (Jeranutkan, 2022; Yawsangrat, 2010)

ในบริบทของเมือง การออกแบบและจัดการพื้นที่สาธารณะจึงมีความสำคัญต่อการสร้างความรู้สึกปลอดภัยของผู้ใช้งาน โดยเฉพาะผู้หญิง ซึ่งมักมีประสบการณ์การใช้พื้นที่ที่เมืองแตกต่างจากผู้ชาย ทั้งในแง่รูปแบบการใช้พื้นที่ ช่วงเวลาในการใช้งาน และระดับความรู้สึกปลอดภัย พื้นที่ที่มีลักษณะทางกายภาพไม่เหมาะสม เช่น แสงสว่างไม่เพียงพอ พื้นที่เปลี่ยว หรือการมองเห็นที่จำกัด อาจส่งผลให้ผู้หญิงรู้สึกไม่ปลอดภัยและหลีกเลี่ยงการใช้พื้นที่ดังกล่าว ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและกิจกรรมทางสังคมในเมือง งานวิจัยในระดับนานาชาติยังพบว่า องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมเมือง เช่น การจัดวางพื้นที่การมองเห็นพื้นที่ และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ มีบทบาทสำคัญต่อการรับรู้ความปลอดภัยของผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะ (Chen et al., 2024; Dubey, Bailey and Lee, 2025) อีกทั้งการปรับปรุงหรือออกแบบพื้นที่เมืองโดยคำนึงถึงมิติทางเพศสามารถช่วยเพิ่มระดับความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิงและส่งเสริมการใช้พื้นที่สาธารณะได้มากขึ้น (Jauregui, Trinidad and Vozmediano, 2024; Zuleta et al., 2025)

ในขณะเดียวกัน แนวคิดการศึกษาพื้นที่ของผู้หญิงยังเน้นว่าพื้นที่ทางสังคมเป็นพื้นที่ของการต่อรองและการสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิง ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์เชิงอำนาจและโครงสร้างทางสังคมในแต่ละบริบท (Kitsuntorn and Eiamrerai, 2023) นอกจากนี้ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชีวิตของผู้หญิงยัง

แสดงให้เห็นว่าความปลอดภัยในพื้นที่สังคมมีผลต่อคุณภาพชีวิต การมีส่วนร่วมทางสังคม และการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้หญิง (Khunrak, Madadam and Marnraden, 2021; Wiriyaenawat, 2025)

จังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองสำคัญของภาคเหนือที่มีการพัฒนาเมืองอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และการขยายตัวของพื้นที่เมือง ส่งผลให้พื้นที่สาธารณะในเมืองมีบทบาทเพิ่มขึ้นต่อวิถีชีวิตของประชาชน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเมืองที่ผ่านมาทำให้ความสำคัญกับมิติทางกายภาพและการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจเป็นหลัก ขณะที่มิติด้านเพศภาวะและความรู้สึกปลอดภัยของผู้ใช้งาน โดยเฉพาะผู้หญิงยังได้รับความสนใจค่อนข้างจำกัด การศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิงจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากสามารถช่วยสะท้อนมุมมองและประสบการณ์ของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาและออกแบบพื้นที่เมืองให้มีความปลอดภัยและเป็นมิตรต่อผู้ใช้งานทุกกลุ่ม

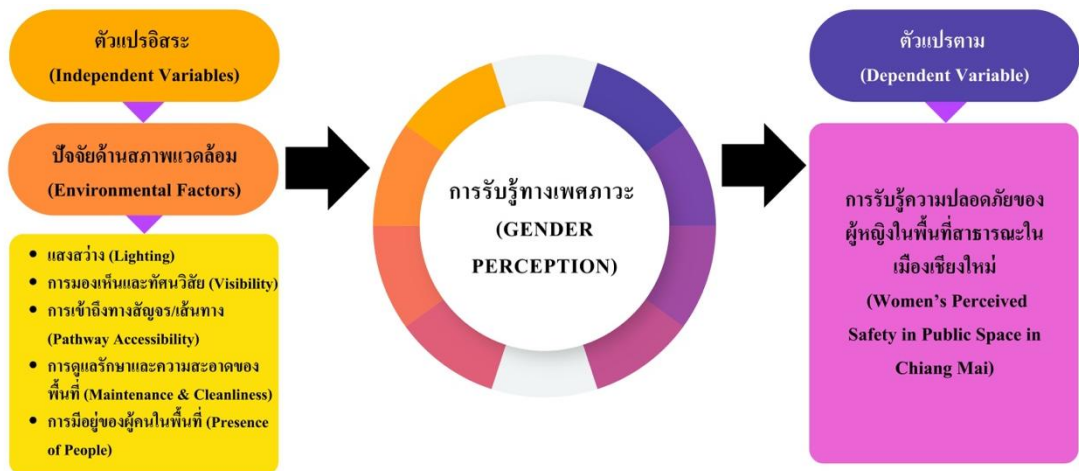
ดังนั้น บทความวิจัยนี้จึงมีความจำเป็น เพื่อทำความเข้าใจระดับการรับรู้ความปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะ รวมทั้งศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกดังกล่าว ผลการศึกษาจะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ในมิติของเพศภาวะและพื้นที่เมือง ตลอดจนเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการวางแผน ออกแบบ และพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้มีความปลอดภัย เหมาะสม และตอบสนองต่อความต้องการของผู้หญิงและประชาชนในเมืองอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินระดับการรับรู้ความปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้หญิงในเมืองเชียงใหม่มีระดับการรับรู้ความปลอดภัยในการใช้พื้นที่สาธารณะอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับมาก
2. องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมือง ได้แก่ แสงสว่าง การมองเห็นพื้นที่ ความชัดเจนของเส้นทาง การดูแลรักษาพื้นที่ และการมีผู้คนใช้งานพื้นที่ มีความเกี่ยวข้องกับความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ประเภทของงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาระดับการรับรู้ความปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่ และศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกลดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการวิจัย

ช่วงเวลาในการวิจัย โดยวันเริ่มต้นโครงการ คือ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2569 ส่วนวันสิ้นสุดโครงการ คือ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2569

จริยธรรมการวิจัยในคน บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการการศึกษาประสบการณ์ความปลอดภัยของผู้หญิงในภูมิทัศน์เมืองวัฒนธรรมล้านนา: กรณีศึกษา ย่านประวัติศาสตร์และย่านการค้า เมืองเชียงใหม่ ได้รับการรับรองการพิจารณาจริยธรรมโครงการวิจัย ตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากลจากคณะกรรมการจริยธรรมในคน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เลขที่ COA No. 69/019 วันที่รับรองการพิจารณาจริยธรรม คือ วันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2569 และวันหมดอายุ คือ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2570

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ผู้หญิงที่มีอายุระหว่าง 21-60 ปี ซึ่งใช้พื้นที่สาธารณะในเขตเมืองเชียงใหม่ เช่น สวนสาธารณะ ทางเดินสาธารณะ และลานกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 คน ได้มาจากการเลือกตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) โดยใช้วิธีการเลือกแบบสะดวก (Convenience Sampling) เนื่องจากสามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ใช้พื้นที่สาธารณะจริงในบริบทพื้นที่ศึกษาได้อย่างเหมาะสมในช่วงเวลาที่ดำเนินการเก็บข้อมูล

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือ องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกปลอดภัยในการใช้พื้นที่สาธารณะ ได้แก่ แสงสว่างในพื้นที่ (Lighting) การมองเห็นพื้นที่และการลดจุดอับสายตา (Visibility) ความชัดเจนของเส้นทางสัญจร (Pathway Clarity) การดูแลรักษาและความสะอาดของพื้นที่ (Maintenance) การมีผู้คนใช้งานพื้นที่ (Presence of People)

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่ (Women's Perceived Safety in Public Spaces)

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่พัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ (1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (2) การประเมินองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมือง และ (3) ระดับการรับรู้ความปลอดภัย ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) 5 ระดับ แบบสอบถามได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน โดยมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 และมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.85

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับผู้หญิงที่ใช้พื้นที่สาธารณะในเขตเมืองเชียงใหม่ โดยชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและขอความยินยอมก่อนการเก็บข้อมูล จากนั้นให้ผู้ตอบแบบสอบถามกรอกข้อมูลด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการรับรู้ความปลอดภัย และระดับความคิดเห็นต่อองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมือง โดยกำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยตามระดับของมาตราส่วนลิเคิร์ต และนำเสนอผลในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายลักษณะข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น อายุ อาชีพ ความถี่ในการใช้พื้นที่สาธารณะ และช่วงเวลาที่ใช้พื้นที่สาธารณะ โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตาราง เพื่อแสดงจำนวนและสัดส่วนของผู้ตอบแบบสอบถามในแต่ละกลุ่ม ซึ่งช่วยให้เห็นลักษณะโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

2. การวิเคราะห์ระดับการรับรู้ความปลอดภัยและองค์ประกอบภูมิทัศน์เมือง

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการรับรู้ความปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะ และการประเมินองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกลดภัย ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมือง ได้แก่ แสงสว่างในพื้นที่ การมองเห็นพื้นที่ ความชัดเจนของเส้นทาง การดูแลรักษาพื้นที่ และการมีผู้คนใช้งานพื้นที่

แบบสอบถามในส่วนนี้ใช้มาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) 5 ระดับ โดยกำหนดค่าคะแนน ดังนี้

5 หมายถึง มากที่สุด

4 หมายถึง มาก

3 หมายถึง ปานกลาง

2 หมายถึง น้อย

1 หมายถึง น้อยที่สุด

ในการแปลผลค่าเฉลี่ย ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลผลระดับความคิดเห็นดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง ระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง ระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง ระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบาย เพื่อแสดงระดับการรับรู้ความปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่ และเพื่อประเมินองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองที่มีผลต่อความรู้สึกลดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะ

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินระดับการรับรู้ความปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่

ข้อ	รายการ	ค่าเฉลี่ย (μ)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)	ระดับการรับรู้
1	ผู้หญิงรู้สึกปลอดภัยเมื่อใช้พื้นที่สาธารณะในช่วงเวลากลางวัน	3.82	0.74	มาก
2	ผู้หญิงรู้สึกปลอดภัยเมื่อใช้พื้นที่สาธารณะในช่วงเวลากลางคืน	3.34	0.88	ปานกลาง
3	ผู้หญิงรู้สึกมั่นใจในการใช้พื้นที่สาธารณะเพียงลำพัง	3.41	0.83	ปานกลาง
4	ผู้หญิงรู้สึกปลอดภัยเมื่อมีผู้คนใช้งานพื้นที่อย่างต่อเนื่อง	3.88	0.71	มาก
5	ผู้หญิงรู้สึกปลอดภัยจากเหตุการณ์อาชญากรรมในพื้นที่สาธารณะ	3.30	0.90	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม		3.55	0.81	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้หญิงมีระดับการรับรู้ความปลอดภัยในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.55$) โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ความรู้สึกปลอดภัยเมื่อมีผู้คนใช้งานพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ($\mu = 3.88$) รองลงมาคือ ความรู้สึกปลอดภัยเมื่อใช้พื้นที่สาธารณะในช่วงเวลากลางวัน ($\mu = 3.82$) ขณะที่ความรู้สึกปลอดภัยจากเหตุการณ์อาชญากรรมมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะ

ข้อ	รายการ	ค่าเฉลี่ย (μ)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)	ระดับการรับรู้
1	พื้นที่สาธารณะมีแสงสว่างเพียงพอในช่วงเวลากลางคืน	3.94	0.69	มาก
2	พื้นที่สาธารณะสามารถมองเห็นพื้นที่โดยรอบได้ชัดเจน และไม่มีจุดอับสายตา	3.87	0.71	มาก
3	พื้นที่สาธารณะมีผู้คนและกิจกรรมใช้งานพื้นที่อย่างต่อเนื่อง	3.79	0.75	มาก
4	พื้นที่สาธารณะมีเส้นทางสัญจรที่ชัดเจนและสามารถเข้าถึงได้สะดวก	3.58	0.82	มาก
5	พื้นที่สาธารณะมีการดูแลรักษาและจัดการพื้นที่อย่างเหมาะสม	3.34	0.86	ปานกลาง
	ค่าเฉลี่ยรวม	3.70	0.77	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิงมากที่สุดคือ แสงสว่างในพื้นที่สาธารณะ ($\mu = 3.94$) รองลงมาคือ การมองเห็นพื้นที่โดยรอบได้อย่างชัดเจน ($\mu = 3.87$) และการมีผู้คนใช้งานพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ($\mu = 3.79$) ขณะที่ การดูแลรักษาพื้นที่สาธารณะ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แสดงให้เห็นว่าการจัดการและบำรุงรักษาพื้นที่ยังเป็นปัจจัยที่ควรได้รับการพัฒนาเพื่อเพิ่มความรู้สึกปลอดภัยในการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้หญิง

สรุปผลการวิจัย

สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ดังนี้

1. ผลการประเมินระดับการรับรู้ความปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า ผู้หญิงในเมืองเชียงใหม่มีระดับการรับรู้ความปลอดภัยในการใช้พื้นที่สาธารณะ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.55$) สะท้อนให้เห็นว่าแม้เชียงใหม่จะเป็นเมืองท่องเที่ยวและเมืองวัฒนธรรมที่มีภาพลักษณ์ของความสงบและความน่าอยู่ แต่ผู้หญิงยังคงประเมินความปลอดภัยของพื้นที่เมืองอย่างระมัดระวัง โดยเฉพาะเมื่อใช้พื้นที่สาธารณะในช่วงเวลาที่มีผู้ใช้งานน้อยหรือในช่วงเวลากลางคืน

เมื่อพิจารณารายข้อ พบลักษณะสำคัญที่สะท้อนบริบทเฉพาะของเมืองเชียงใหม่ ดังนี้

1.1 ผู้หญิงเชียงใหม่รู้สึกปลอดภัยมากขึ้นเมื่อพื้นที่มีผู้คนและกิจกรรมของเมือง รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ผู้หญิงรู้สึกปลอดภัยเมื่อมีผู้คนใช้งานพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ($\mu = 3.88$) แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงในเชียงใหม่ให้ความสำคัญกับความมีชีวิตของพื้นที่เมืองมากกว่าการประเมินจากโครงสร้างกายภาพเพียงอย่างเดียว ในบริบทของเชียงใหม่ พื้นที่ที่มีผู้คนใช้งานอย่างต่อเนื่องมักเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมทางวัฒนธรรม การค้า และการท่องเที่ยว เช่น ย่านเมืองเก่า ประตูป่าแพ ช้างม่วย หรือพื้นที่จัดเทศกาลสร้างสรรค์อย่าง Chiang Mai Design Week ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ทำให้เกิดการเฝ้าระวังตามธรรมชาติ (natural surveillance) และช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยวของผู้หญิงในการใช้พื้นที่เมือง ผลการศึกษานี้สะท้อนว่า ในเมืองเชียงใหม่วัฒนธรรมการใช้พื้นที่ร่วมกันของผู้คนในเมืองมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิง

1.2 ผู้หญิงรู้สึกปลอดภัยในช่วงเวลากลางวันมากกว่ากลางคืน ผู้หญิงมีระดับความรู้สึกปลอดภัยในการใช้พื้นที่สาธารณะในช่วงเวลากลางวันอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.82$) ในขณะที่ความรู้สึกปลอดภัยในช่วงเวลากลางคืนอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.34$) ลักษณะนี้สะท้อนโครงสร้างการใช้พื้นที่ของเมืองเชียงใหม่ที่ยังคงมีจังหวะของเมืองตามวิถีชีวิตแบบเมืองวัฒนธรรม กล่าวคือ พื้นที่บางส่วนของเมืองมีชีวิตชีวาในช่วงกลางวันและช่วงเทศกาล แต่เมื่อพ้นช่วงเวลากิจกรรมหลัก พื้นที่บางแห่งจะมีการใช้งานลดลงอย่างชัดเจน ส่งผลให้ผู้หญิงประเมินความปลอดภัยของพื้นที่แตกต่างกันตามช่วงเวลา

1.3 ผู้หญิงยังมีความกังวลในการใช้พื้นที่สาธารณะเพียงลำพัง ผลการวิจัยพบว่า ผู้หญิงรู้สึกมั่นใจในการใช้พื้นที่สาธารณะเพียงลำพังอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.41$) และมีความรู้สึกปลอดภัยจากเหตุการณ์อาชญากรรมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.30$) ประเด็นนี้สะท้อนข้อจำกัดของโครงสร้างเมืองเชียงใหม่ที่ยังขาดระบบขนส่งสาธารณะที่มีความต่อเนื่องและคาดการณ์ได้ ทำให้ผู้หญิงจำนวนมากต้องพึ่งพาอาศัยส่วนตัวหรือการเดินทางที่ต้องต่อรถกับระบบการเดินทางที่ไม่เป็นทางการ เช่น รถแดง หรือการเดินทางในพื้นที่ที่ไม่มีจุดจอดที่เป็นมาตรฐาน ส่งผลให้การใช้พื้นที่เมืองเพียงลำพังยังคงเป็นสถานการณ์ที่ผู้หญิงต้องใช้เวลาระมัดระวังสูง

2. ผลการศึกษาองค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมืองที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิงโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.70$) แสดงให้เห็นว่าคุณภาพของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิง

2.1 แสงสว่างเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของความปลอดภัย องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ พื้นที่สาธารณะมีแสงสว่างเพียงพอในช่วงเวลากลางคืน ($\mu = 3.94$) แสดงให้เห็นว่าแสงสว่างเป็น

ปัจจัยพื้นฐานของความรู้สึกลดคึกซ์ในการใช้พื้นที่สาธารณะของผู้หญิง ในบริบทของเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองที่มีการใช้พื้นที่กลางแจ้งจำนวนมาก เช่น ตลาดกลางคืน ถนนคนเดิน และเทศกาลทางวัฒนธรรม การมีแสงสว่างที่เพียงพอจึงช่วยให้ผู้หญิงสามารถมองเห็นพื้นที่โดยรอบและประเมินสถานการณ์ได้ดีขึ้น

2.2 การมองเห็นพื้นที่และการไม่มีจุดอันตรายเป็นปัจจัยสำคัญ องค์ประกอบที่มีความสำคัญรองลงมาคือ การมองเห็นพื้นที่โดยรอบได้ชัดเจนและไม่มีจุดอันตราย ($\mu = 3.87$) ซึ่งสะท้อนว่าผู้หญิงให้ความสำคัญกับลักษณะพื้นที่ที่เปิดโล่ง สามารถมองเห็นผู้คนและกิจกรรมรอบตัวได้ ลักษณะนี้มีความสำคัญในเมืองเชียงใหม่ที่มีพื้นที่สาธารณะหลากหลายรูปแบบ ทั้งพื้นที่ชุมชนดั้งเดิม พื้นที่สีเขียว และพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งบางแห่งอาจมีโครงสร้างทางกายภาพที่บดบังสายตา เช่น กำแพง ต้นไม้ หรืออาคารเก่า

2.3 การมีผู้คนและกิจกรรมในพื้นที่เป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์ความปลอดภัย ผลการวิจัยพบว่าการมีผู้คนและกิจกรรมใช้งานพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ($\mu = 3.79$) เป็นองค์ประกอบสำคัญของความรู้สึกลดคึกซ์ ซึ่งสะท้อนลักษณะเฉพาะของเมืองเชียงใหม่ที่มีวัฒนธรรมการใช้พื้นที่ร่วมกันของชุมชนและกิจกรรมทางวัฒนธรรม พื้นที่ที่มีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง เช่น ตลาด งานเทศกาล งานศิลปะ หรืองานหัตถกรรม ช่วยสร้างบรรยากาศของเมืองที่มีชีวิต และเพิ่มความรู้สึกมั่นใจให้กับผู้หญิงในการใช้พื้นที่

2.4 การดูแลรักษาพื้นที่เป็นประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนา องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือการดูแลรักษาและจัดการพื้นที่สาธารณะ ($\mu = 3.34$) ซึ่งสะท้อนว่าพื้นที่สาธารณะบางแห่งในเมืองเชียงใหม่ยังขาดการดูแลอย่างต่อเนื่อง ประเด็นนี้มีความสำคัญในบริบทของเชียงใหม่ซึ่งกำลังเผชิญความท้าทายจากหลายปัจจัย เช่น ปัญหามลพิษทางอากาศ การขยายตัวของเมือง การจราจร และโครงการพัฒนาเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งล้วนมีผลกระทบต่อคุณภาพของพื้นที่สาธารณะและการรับรู้ความปลอดภัยของผู้ใช้งาน

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความรู้สึกลดคึกซ์ของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางกายภาพของพื้นที่เพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการผสมผสานระหว่างคุณภาพของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมือง จังหวะของกิจกรรมเมืองและการใช้พื้นที่ของผู้คน บริบททางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนเมืองเชียงใหม่ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เมืองเชียงใหม่จะเป็นเมืองที่ปลอดภัยสำหรับผู้หญิงได้ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกรอบแบบพื้นที่ให้สวยงามหรือมีแสงสว่างเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นเมืองที่มีชีวิต มีผู้คน มีการดูแลพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และมีการใช้พื้นที่ร่วมกันของชุมชนอย่างเข้มแข็ง

อภิปรายผลการวิจัย

สามารถอภิปรายผลตามประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

ประการแรก ผู้หญิงในเมืองเชียงใหม่มีระดับการรับรู้ความปลอดภัยในการใช้พื้นที่สาธารณะโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนให้เห็นว่าการใช้พื้นที่สาธารณะยังคงเกี่ยวข้องกับกระบวนการประเมินความเสี่ยงของผู้ใช้งาน โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ต้องใช้พื้นที่เพียงลำพังหรือในช่วงเวลากลางคืน

ผลการศึกษาที่สอดคล้องกับ Dubey, Bailey and Lee (2025) ที่ระบุว่า การรับรู้ความปลอดภัยของผู้หญิงมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและประสบการณ์การใช้พื้นที่ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับงานวิจัยในเมืองขนาดใหญ่หรือบริบทที่มีความหนาแน่นสูง พบว่าระดับการรับรู้ความปลอดภัยของผู้หญิงในงานศึกษานี้ไม่ได้อยู่ในระดับต่ำมาก แต่เป็นระดับปานกลาง ซึ่งอาจสะท้อนลักษณะเฉพาะของเมืองเชียงใหม่ที่มีขนาดเมืองและจังหวะกิจกรรมเมือง (urban rhythm) ที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ แม้จะมีภาพลักษณ์ของเมืองวัฒนธรรมที่สงบและน่าอยู่ แต่พื้นที่เมืองบางช่วงเวลาและบางพื้นที่ยังคงขาดความต่อเนื่องของการใช้งาน ส่งผลให้ผู้หญิงยังต้องใช้ในการประเมินความเสี่ยงในการตัดสินใจใช้พื้นที่

ประการที่สอง องค์ประกอบของภูมิทัศน์เมือง ได้แก่ แสงสว่าง การมองเห็นพื้นที่ และการมีผู้คนใช้งานพื้นที่ มีระดับการรับรู้สูง และมีความเกี่ยวข้องกับความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิง ซึ่งสอดคล้องกับ Chen et al. (2024) ที่ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของสภาพแวดล้อมทางกายภาพต่อการรับรู้ความปลอดภัย อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญเพิ่มเติมว่า ปัจจัยเชิงสังคม เช่น การมีผู้คนและกิจกรรมในพื้นที่ มีบทบาทควบคู่ไปกับปัจจัยทางกายภาพ มิได้แยกขาดจากกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความปลอดภัยในพื้นที่สาธารณะไม่ได้เกิดจากการออกแบบทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และผู้คน (people–place interaction) ซึ่งกำหนดบรรยากาศและความรู้สึกของพื้นที่ในเชิงพลวัต

ในประเด็นนี้ การมีผู้คนใช้งานพื้นที่อย่างต่อเนื่องสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดการเฝ้าระวังตามธรรมชาติ (Natural Surveillance) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการออกแบบเมืองที่ปลอดภัย โดยการมีผู้คนและกิจกรรมในพื้นที่ช่วยเพิ่มโอกาสในการมองเห็นและลดความรู้สึกโดดเดี่ยวของผู้ใช้งาน อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นเพิ่มเติมว่า แม้พื้นที่จะมีองค์ประกอบทางกายภาพที่เหมาะสม หากขาดการใช้งานอย่างต่อเนื่องหรือขาดการดูแลรักษา ก็อาจไม่สามารถสร้างความรู้สึกปลอดภัยได้อย่างเพียงพอ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดของแนวคิดที่เน้นเฉพาะการออกแบบทางกายภาพโดยไม่คำนึงถึงมิติของการใช้งานจริง

เมื่อพิจารณาในบริบทของเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองที่มีลักษณะเฉพาะด้านวัฒนธรรมและกิจกรรมเมือง พื้นที่ที่มีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง เช่น ย่านเมืองเก่า ตลาด หรือพื้นที่กิจกรรมทางวัฒนธรรม มักเป็นพื้นที่ที่ผู้หญิงมีระดับความรู้สึกปลอดภัยสูงกว่า ในขณะที่พื้นที่ที่มีการใช้งานน้อยหรือขาดการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมมีแนวโน้มถูกหลีกเลี่ยง ผลการศึกษานี้จึงสะท้อนแนวคิดเรื่องความมีชีวิตของพื้นที่ (urban vitality) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของภูมิทัศน์เมืองที่มีความเกี่ยวข้องกับการรับรู้ความปลอดภัยของผู้ใช้งาน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้หญิง

ในเชิงทฤษฎี ผลการศึกษานี้มีส่วนช่วยขยายความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภูมิทัศน์เมืองและการรับรู้ความปลอดภัย โดยชี้ให้เห็นว่าความปลอดภัยในพื้นที่สาธารณะควรถูกพิจารณาในฐานะปรากฏการณ์ที่เกิดจากทั้งมิติทางกายภาพและมิติทางสังคมร่วมกัน มิใช่เพียงผลขององค์ประกอบทางกายภาพของพื้นที่เพียงด้านเดียว

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดบางประการ ได้แก่ การใช้การเลือกตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) ซึ่งอาจส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างไม่สามารถเป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมดได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ การใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าอาจสะท้อนเพียงการรับรู้ของผู้ตอบในช่วงเวลาหนึ่ง และไม่สามารถอธิบายบริบทเชิงลึกหรือประสบการณ์เฉพาะสถานการณ์ได้ ดังนั้น การศึกษาครั้งต่อไปควรใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสังเกตการณ์เชิงพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในมิติของประสบการณ์และพฤติกรรมการใช้พื้นที่

ในเชิงการนำไปใช้ ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาเมืองให้มีความปลอดภัยสำหรับผู้หญิงควรให้ความสำคัญทั้งด้านกายภาพและสังคมควบคู่กัน ได้แก่ การปรับปรุงระบบแสงสว่าง การออกแบบพื้นที่ให้มองเห็นได้ชัดเจน การลดจุดอับสายตา และการส่งเสริมกิจกรรมในพื้นที่เพื่อเพิ่มการใช้งานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับการวางแผนและพัฒนาเมืองให้มีความปลอดภัยและเป็นมิตรต่อผู้หญิงมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมโยธาธิการและผังเมือง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรนำผลการศึกษาไปใช้ในการปรับปรุงองค์ประกอบของพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะการเพิ่มแสงสว่าง การลดจุดอับสายตา และการดูแลรักษาพื้นที่ เพื่อเพิ่มความรู้สึกปลอดภัยของผู้หญิงในการใช้พื้นที่สาธารณะในเมืองเชียงใหม่

2. ควรส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้พื้นที่มีการใช้งานอย่างต่อเนื่องและเกิดการเฝ้าระวังตามธรรมชาติ (Natural Surveillance) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเมืองปลอดภัย (Safe City) และช่วยเสริมสร้างความปลอดภัยของผู้ใช้งาน โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิง

3. หน่วยงานด้านการวางผังเมืองและการพัฒนาเมืองควรบูรณาการผลการศึกษาเข้ากับแนวทางการออกแบบเมืองที่คำนึงถึงมิติทางเพศ (Gender-sensitive Urban Design) เพื่อให้การพัฒนาเมืองมีความครอบคลุมและตอบสนองต่อผู้ใช้งานทุกกลุ่มอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาประสบการณ์และมุมมองของผู้หญิงต่อความปลอดภัยในพื้นที่สาธารณะด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสังเกตการณ์เชิงพื้นที่ เพื่อทำความเข้าใจบริบทการใช้พื้นที่และประสบการณ์จริงของผู้ใช้งาน

2. ควรขยายพื้นที่ศึกษาไปยังพื้นที่สาธารณะประเภทต่าง ๆ ในเมืองเชียงใหม่ หรือเปรียบเทียบกับเมืองอื่น เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างขององค์ประกอบภูมิทัศน์เมืองที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกปลอดภัยในบริบทที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

- Chen, S., Lin, S., Yao, Y. and Zhou, X. (2024). Urban public space safety perception and the influence of the built environment from a female perspective: Combining street view data and deep learning. *Land*, 13(12), 2108.
- Dubey, S., Bailey, A. and Lee, J. B. (2025). Women's perceived safety in public places and public transport: A narrative review of contributing factors and measurement methods. *Cities*, 156, 105534.
- Hengsuwan, P. (2019). Research And Women's Knowledge Space (Missing). *Udon Thani Rajabhat University Journal Of Humanities And Social Science*, 8(2), 23-43. (In Thai).
- Jauregui, C., Trinidad, A. and Vozmediano, L. (2024). Women's safety perception before and after the reconstruction of an urban area: A mixed method research. *OSF Preprints*.
- Jeranutkan, J. (2022). The Construction of 21st Century's Women Spaces and Representation Together With Decoding the Meaning of Thai Women via Hollywood Films. *Journal of Communication Arts*, 26(1), 140-154. (In Thai).
- Khunrak, M. M., Madadam, A. and Marnraden, A. (2021). Living Space: The Impact of Family Alcoholism on Life Quality of the Muslim Women in Satun Province. *Journal of Islamic Studies, Prince of Songkla University*, 12(2), 42–63. (In Thai).
- Kitsuntorn, T. and Eiamrerai, T. (2023). Power and Factors Affecting the Existence of Lanna Women in Ritual Media Space to Worship Ancestral Spirits (Phi Pu Ya). *Journal of MCU Peace Studies*, 11(2), 569–583. (In Thai).
- Srimanta, T. (2014). Identity Asean and Gender: Competing for Expression Spaces of Women in Thailand. *Journal of Research for Social and Community Development, Rajabhat Maha Sarakham University*, 1(1), 47-57. (In Thai).
- Wiriyaenawat, P. (2025). Representing Women from Regional Areas in Metropolitan and Local Cities: A Case Study of It's Boring Here, Pick Me Up_by Mariko Yamauchi. *Journal of Liberal Arts*, 25(3), 158-189. (In Thai).
- Yawsangrat, P. (2010). Women's participation in the public sphere through SMS in television news talk. *Journal of Communication Arts*, 28(1), 65-76. (In Thai).

Zuleta, D., Idrovo, R., Vega, E. and Pinto, J. (2025). Gender-sensitive architecture: Spatial strategies for enhancing safety and well-being of women and girls in Latin American cities. *Revista de Investigaciones en Energía, Medio Ambiente y Tecnología (RIEMAT)*, 10(2), 1-15.

กลยุทธ์ของผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแส ในการสรรค์สร้างภาพยนตร์ เพื่อส่งประกวดในงานเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติ*

นิวัฒน์ ประสิทธิ์วรวิทย์¹

(วันที่รับบทความ: 23 มีนาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 21 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2569)

บทคัดย่อ

การศึกษาวិชาการครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและเนื้อหาอันเป็นจุดร่วมของภาพยนตร์ไทยนอกกระแสที่ผ่านการคัดเลือกให้เข้าร่วมฉายในงานเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติจากทั่วโลก และเพื่อศึกษากลยุทธ์ของผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแสในการส่งผลงานเข้าประกวดในงานเทศกาลภาพยนตร์ที่มีชื่อเสียง การศึกษาวิชาการนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ตัวบท และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีการนำเสนอข้อมูลที่ได้อาศัยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยได้เลือกศึกษาภาพยนตร์ไทยนอกกระแสที่ออกฉายในปี พ.ศ. 2543-2568 โดยเลือกเอาภาพยนตร์ไทยจำนวน 12 เรื่องจากผู้กำกับชาวไทย 11 ท่าน มาศึกษาวิเคราะห์ด้านโครงสร้างการเล่าเรื่องทั้ง 7 องค์ประกอบ โดยเลือกเอาภาพยนตร์ที่เข้าร่วมฉายในเทศกาลภาพยนตร์ที่เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ และเป็นผลงานภาพยนตร์เรื่องแรก ๆ ของผู้กำกับภาพยนตร์ไทย ซึ่งผลิตในขณะที่ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก เพื่อให้เกณฑ์การคัดเลือกของคณะกรรมการปราศจากความคุ้นเคยต่อผู้ผลิต หรือชื่อเสียงของผู้ผลิตภาพยนตร์ นอกจากนี้ ยังใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้กำกับภาพยนตร์ไทยนอกกระแส ผู้อำนวยการสร้าง และคณะกรรมการคัดเลือกในเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติ

ผลการวิจัยพบว่า ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสส่วนใหญ่ที่ร่วมฉายในเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติจากทั่วโลก มีรูปแบบบางประการที่เป็นจุดร่วมในโครงสร้างการเล่าเรื่อง โดยมีความคล้ายคลึงกันในด้านรูปแบบตัวละคร การใช้สัญลักษณ์สื่อความหมาย การให้ความสำคัญกับฉากหลัง และการสร้างปมขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับระบบสังคม ในขณะที่องค์ประกอบด้านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง และมุมมองผู้เล่าเรื่องมีความเฉพาะตัว แตกต่างกันไปตามความนึกคิดของผู้ผลิตภาพยนตร์แต่ละท่าน นอกจากนี้ ยังพบกลยุทธ์ของผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแสว่า พวกเขา มักเลือกส่งผลงานเข้าร่วมในเทศกาลภาพยนตร์ที่มีชื่อเสียงระดับรองลงมา มากกว่าการส่งภาพยนตร์เข้าร่วมเทศกาลภาพยนตร์ระดับสูงสุด ได้แก่ คานส์ เวนิส เบอร์ลิน โตรอนโต้ และซันแดนซ์ เนื่องจากเทศกาลเหล่านี้มีการแข่งขันที่สูงมาก ในขณะที่มุมมองจากผู้คัดเลือกภาพยนตร์ให้เข้าฉาย มักมีแนวโน้มที่จะเลือกภาพยนตร์ที่มีเสน่ห์เฉพาะตัว หรือนำเสนอประเด็นปัญหาเฉพาะท้องถิ่น มากกว่าภาพยนตร์ที่เล่าเรื่องตามขนบ และมีประเด็นที่เป็นสากล

คำสำคัญ: ภาพยนตร์ไทย, ภาพยนตร์นอกกระแส, เทศกาลภาพยนตร์นานาชาติ, ผู้ผลิตภาพยนตร์, กลยุทธ์

*บทความงานวิจัย, สาขาวิชาภาพยนตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

¹ อาจารย์, สาขาวิชาภาพยนตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, E-mail: niwat.pr@bsru.ac.th

Strategies of Thai Independent Filmmakers in Creating Films for Submission to International Film Festivals*

Niwat Prasitworawitt¹

(Received: March 23, 2026; Revised: April 21, 2026; Accepted: April 27, 2026)

Abstract

The objectives of this research were to study similarity in formula and content of Thai independent cinemas which is selected to screen in international film festivals around the world and to study strategies of Thai independent filmmakers when submitting their works to renowned international film festivals. The study is a qualitative research which based on content analysis and in-depth interview and be revealed by descriptive analysis methodology. The scope focuses on 12 Thai independent films released between 2000 and 2025, directed by 11 filmmakers. These 12 films were selected based on two criteria: they must have been screened at internationally recognized festivals and represent the early works of directors who were relatively unknown at the time of selection, ensuring that the committees' decisions were based on the merits of the work rather than the producers' reputations. These 12 films are materials for analysis of its 7 elements of narrative structures. Furthermore, in-depth interview methodology was conducted with Thai filmmakers, producers as well as international film festival program director.

The study revealed that most of Thai independent films among international film festivals had some formulas in their narrative structures, similarity in their kind of characters, using of symbol as metaphor, significance of setting, and the depiction of conflicts between individuals and social systems. Whereas these films had distinction in plot structures, theme, and narrator's point of view, depending on individual aspects or imagination of its filmmakers. Apart from that, the study revealed strategies of Thai independent filmmakers that they tended to submit their films to reputable secondary-tier festivals rather than the highly competitive "Big Five" (Cannes, Venice, Berlin, Toronto, and Sundance). While the film festival program committee preferred unique films or films which represent local theme rather than formulated films or films with universal theme.

Keywords: Thai Cinema, Independent Cinema, International Film Festival, Filmmakers, Strategies

*Research Article from Film Department, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

¹ Lecturer, Film Department, Bansomdejchaopraya Rajabhat University, E-mail: niwat.pr@bsru.ac.th

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

ตลอดกว่า 70 ปีที่ผ่านมา มีผู้ผลิตภาพยนตร์ชาวไทยมากมายที่ได้สร้างสรรค์ผลงานภาพยนตร์ที่มีคุณภาพ น่าสนใจ และมีคุณค่าทางสังคม โดยส่งประกวดผลงานในเวทีต่าง ๆ ทั่วโลก จนได้รับการยอมรับให้เข้าร่วมฉายในเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติ และสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศชาติ และกลุ่มผู้ผลิตภาพยนตร์ชาวไทย ซึ่งเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติเป็นเครื่องมือหนึ่งของผู้ผลิตภาพยนตร์ ในการที่จะได้รับผลตอบแทนที่ดี ทั้งในแง่ของรายได้และคำวิจารณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับภาพยนตร์นอกกระแสหรือภาพยนตร์อิสระที่ผู้สร้างไม่ได้มีงบประมาณด้านโปรดัคชั่น ไม่ได้ใช้นักแสดงที่มีชื่อเสียงโด่งดัง หรือมีงบประมาณในการโฆษณาประชาสัมพันธ์มากมายเท่ากับภาพยนตร์กระแสหลัก (Mainstream Cinema) บริษัทผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแสเหล่านี้จึงเลือกใช้งานเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติที่มีชื่อเสียง เป็นพื้นที่สำหรับการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างจุดขายให้กับภาพยนตร์ของตน

อย่างไรก็ตาม เมื่อภาพยนตร์ถูกจัดให้อยู่ในฐานะ “งานศิลปะแขนงหนึ่ง” (Boonyaketmala, 1990, p. 27) ทำให้การประกวดภาพยนตร์ไม่สามารถชี้วัดตัดสินคุณภาพของผลงานได้จากคำดัชนีใด ๆ ซึ่งภาพยนตร์ทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องการประกวดล้วนถูกตัดสินจากมนุษย์ที่อยู่ในบทบาทของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนั้นผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยที่มุ่งหวังให้ผลงานของตนผ่านการคัดเลือกให้เข้าร่วมฉายในเทศกาลภาพยนตร์ก็ต้องมีหลักหรือกลยุทธ์บางประการเพื่อเอาชนะใจคณะกรรมการเหล่านั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาภาพยนตร์ไทยที่ผ่านการคัดเลือกจากเทศกาลภาพยนตร์ระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพยนตร์ไทยในช่วงหลังจากที่ภาพยนตร์เรื่อง “ฟ้าทะลายโจร” และ “ดอกฟ้าในมือมาร” ได้เข้าฉายที่เทศกาลภาพยนตร์เมืองคานส์ ในปี พ.ศ.2543 ประเทศไทยก็ได้รับการจับตามองจากวงการภาพยนตร์ศิลปะทั่วโลก เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยงานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษากลยุทธ์และรูปแบบร่วมของภาพยนตร์ไทยที่ผ่านการคัดเลือกจากคณะกรรมการ ซึ่งแม้ว่าในอดีตจะมีงานวิจัยที่ศึกษาภาพยนตร์ไทยนอกกระแสอยู่บ้าง แต่การวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่การวิเคราะห์เนื้อหาภาพยนตร์และประวัติของผู้ผลิตภาพยนตร์ เพื่อให้เข้าใจภาพยนตร์เป็นรายเรื่อง แต่ยังขาดความเชื่อมโยงและข้อสรุปที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ผลิตภาพยนตร์รุ่นหลัง งานวิจัยนี้จึงเป็นการสังเคราะห์องค์ความรู้ในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแสหน้าใหม่ เพื่อให้พวกเขาสามารถผลิตผลงานเพื่อเข้าแข่งขันในระดับนานาชาติได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและเนื้อหาอันเป็นจุดร่วมของภาพยนตร์ไทยนอกกระแส ที่สามารถผ่านการคัดเลือกให้เข้าร่วมฉายในงานเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติ
2. เพื่อศึกษากลยุทธ์การวางแผนการผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแส ที่ผู้ผลิตมีความตั้งใจที่จะส่งผลงานไปประกวดในงานเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ภาพยนตร์นอกกระแส ภาพยนตร์นอกกระแส (Independent Movie) ตามความหมายทั่วไป คือ ภาพยนตร์ที่ผลิตนอกระบบสตูดิโอ โดยกลุ่มผู้ผลิตอิสระ ด้วยเงินงบประมาณไม่มากนัก ภาพยนตร์นอกกระแสมักมีกลวิธีการเล่าเรื่องและเรื่องเล่าที่แปลกออกไป โดยเนื้อหา มักเกี่ยวกับประสบการณ์ในชีวิตมนุษย์ ปัญหาสังคม หรือความต้องการแสดงออกทางศิลปะ และแม้จะมีต้นทุนที่ต่ำ แต่ภาพยนตร์นอกกระแส มักอุดมด้วยความคิดสร้างสรรค์ และประเด็นเนื้อหาอันหนักแน่น (DeGuzman, 2025)

นิยามอีกแบบของ “ภาพยนตร์นอกกระแส” เกิดขึ้นพร้อมการกำเนิดของเทศกาลภาพยนตร์ชั้นแดนซ์ในช่วงทศวรรษ 1980 ในสหรัฐอเมริกา (Kitvisla, 2003, p.9) โดยเอ็บบราฮิม คาทซ์ (Ephraim Katz) จากนิตยสาร The Film Encyclopedia ได้ระบุว่าภาพยนตร์นอกกระแสคือภาพยนตร์ที่ผู้สร้างภาพยนตร์อยู่นอกกระแสของฮอลลีวูด โดยมีแหล่งเงินทุนจากที่อื่น และยังสามารถรักษาความเป็นศิลปะของภาพยนตร์ในระดับที่มากกว่า พวกเขามีต้นทุนต่ำ และมุ่งความสนใจไปที่ตลาดเฉพาะกลุ่ม เช่น ภาพยนตร์ภาษาต่างประเทศ (Foreign Film) ภาพยนตร์ศิลปะ (Arthouse Cinema)

เทศกาลภาพยนตร์ เทศกาลภาพยนตร์ คือ กิจกรรมการฉายภาพยนตร์ที่จัดขึ้นโดยกลุ่มบุคคลหรือคณะทำงาน (Rex Provost, 2024) โดยมีจำนวนเรื่องที่ฉายมากพอสมควร และผ่านการคัดเลือกมาแล้ว การฉายนั้นต้องมีสถานที่และห้วงเวลาในการฉายที่จำกัดและชัดเจน และหากเป็นเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติ จะเป็นการฉายภาพยนตร์ที่ผลิตโดยผู้ผลิตจากหลากหลายประเทศ

เทศกาลภาพยนตร์จึงถือเป็นกิจกรรมที่มีความซับซ้อน และผนวกงานย่อย ๆ หลายลักษณะเข้าด้วยกัน เช่น การฉายภาพยนตร์ในสายประกวด (Competition) การฉายตัวอย่างภาพยนตร์เพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ (Promotion) หรือหยังเสียงตอบรับของผู้ชม (Test Screening) ตลาดนัดพบผู้ผลิตภาพยนตร์ และผู้จัดจำหน่ายจากทั่วโลก (Film Market) การประชุมสัมมนาด้านภาพยนตร์ (Symposium) การเสวนากับบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ (Masterclass) งานประกาศรางวัล (Awards Ceremony)

องค์ประกอบแห่งการเล่าเรื่องในภาพยนตร์ สามารถจำแนกองค์ประกอบหลักออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ โครงเรื่อง ตัวละคร ความขัดแย้ง แก่นเรื่อง ฉาก สัญลักษณ์ และ มุมมองผู้เล่าเรื่อง

1. โครงเรื่อง เป็นการร้อยเรียงเรื่องราวในลักษณะของชุดเหตุการณ์ตั้งแต่ต้นจนจบ มักเป็นสูตรโครงสร้างแบบ 3 องก์ (Three-act structure) (Wiwatsinudom, 2004, p.25) ได้แก่ องก์ที่ 1 คือ การปูเรื่อง มีการแนะนำตัวละคร วางเงื่อนไขผูกพันของเรื่อง องก์ที่ 2 : การดำเนินเรื่อง นำเสนอความขัดแย้งหรือการเผชิญหน้า ตัวละครจะเผชิญอุปสรรคที่ต้องถูกแก้ไขและเอาชนะ และองก์ที่ 3 : การคลี่คลายปัญหา หมายถึงการหาทางออกของตัวละคร เป็นช่วงแก้ไขปัญหทั้งหมดในเรื่อง

2. **ตัวละครในภาพยนตร์** คือ สิ่งที่เชื่อมโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และทำให้เรื่องมีทิศทางชัดเจนขึ้น (Wiwatsinudom, 2005, p.69) ซึ่งมีมิติของตัวละคร ได้แก่ ปุ่มหลัง (background) ของตัวละคร “ความต้องการ” (Dramatic Need) และ “การกระทำ” (Action) ของตัวละคร

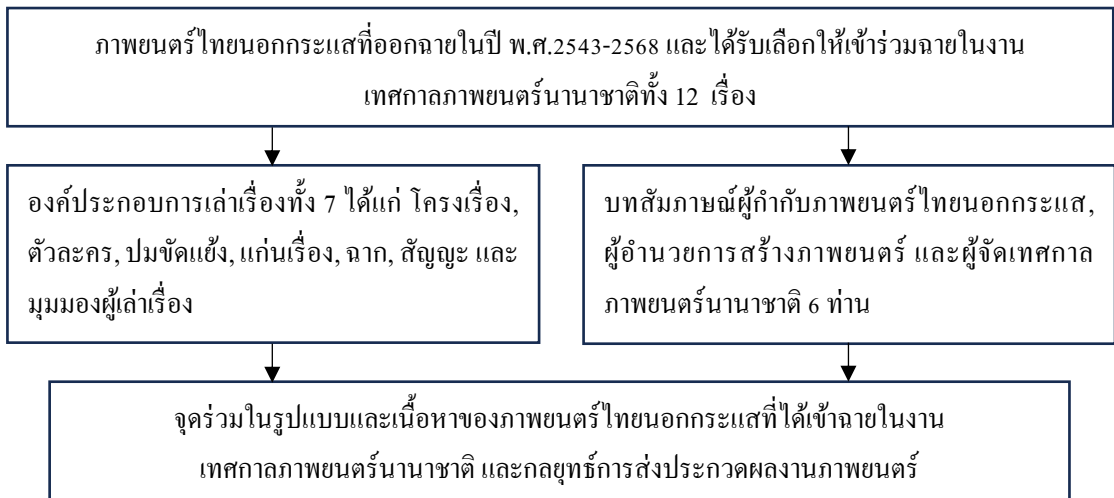
3. **ความขัดแย้ง** เป็นการกำหนดความต้องการหรือตั้งเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งให้ตัวละครแล้วสร้างอุปสรรคให้ตัวละครแก้ปัญหาหรือพยายามบรรลุเป้าหมายนั้น หมายความว่า ตัวละครต้องพบอุปสรรคคอยขัดขวางและจำเป็นต้องเอาชนะอุปสรรคนั้น

4. **แก่นเรื่อง** คือ ความคิดหลักในการดำเนินเรื่อง โดยผู้ชมเองสามารถเข้าใจได้จากการสังเกตองค์ประกอบต่าง ๆ แก่นความคิดที่ได้รับความนิยม คือ ความดี-ความชั่ว ความรัก หรือความเกลียด (Kittipeerachol, 2017, p.13) โดยแก่นเรื่องมักสรุปให้เข้าใจได้ง่ายด้วยประโยคสั้น ๆ เช่น ธรรมะย่อมชนะอธรรมได้ในที่สุด ความรักชนะได้ทุกสิ่ง

5. **ฉาก** หมายถึง เวลา (Time) และสถานที่ (Place) ซึ่งเรื่องดำเนินอยู่ ทั้งสองอย่างนี้ทำหน้าที่สร้างบริบทแวดล้อมให้กับตัวละคร ซึ่งอาจเป็นบริบททางการเมือง สังคม หรือวัฒนธรรม หรือทุกอย่างรวมกัน เช่น กรุงโตเกียวยุคสร้างหอคอยเสร็จใหม่ ๆ ห้องน้ำรกร้างภายใต้แสงไฟสลัว เป็นต้น

6. **สัญลักษณ์ (Symbol)** หมายถึง ชุดของสัญลักษณ์ (Set of Signs) ที่ถูกสร้างเพื่อให้ความหมาย (Meaning) แทนของจริง (Object) ในตัวบท สัญลักษณ์พิเศษจะช่วยอธิบายหรือบ่งบอกความหมายของเรื่องราว (Tatiyaworagulwong, 2010, p.30) โดยสัญลักษณ์สากล คือ สัญลักษณ์ที่ผู้คนทั่วโลกเข้าใจตรงกัน เช่น สัญลักษณ์ไฟจราจร ส่วนสัญลักษณ์เฉพาะกาล คือ สัญลักษณ์ที่ผู้สร้างภาพยนตร์สมมติขึ้นเพื่อใช้เฉพาะภาพยนตร์เรื่องนั้น ๆ เช่น แหวนทองในเรื่อง Lord of the Ring เป็นภาพแทนของกิเลส หรือหน้ากากตัวตลกในเรื่อง Joker กลายเป็นสัญลักษณ์ของคนชนชั้นล่างที่ไม่แยแสต่อการกดขี่ข่มเหง เป็นต้น

7. **มุมมองผู้เล่าเรื่อง (Point of View)** หมายถึง ภาพยนตร์นำเสนอเนื้อหาที่ถูกถ่ายทอดออกมาในลักษณะใด โดยมี 4 แบบ (Giannett, 1972, p.45) ได้แก่ 1) เล่าเรื่องจากมุมมองของบุคคลที่หนึ่ง (The First-Person Narrator) คือ การเล่าเรื่องที่ตัวละครที่เป็นตัวเอกของเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องเอง 2) เล่าเรื่องจากมุมมองบุคคลที่สาม (The Third-Person Narrator) คือ การที่ผู้เล่ากล่าวถึงตัวละครตัวอื่น เหตุการณ์อื่น ที่ตัวผู้เล่าพบเห็นหรือเกี่ยวพันด้วย 3) เล่าเรื่องจากมุมมองที่เป็นกลาง (The Objective) เป็นมุมมองที่ผู้สร้างพยายามเป็นกลาง ปราศจากอคติ เป็นการเล่าจากภายนอก เป็นการสังเกต หรือรายงานเหตุการณ์โดยให้ผู้ชมตัดสินใจเรื่องราวเอง 4) เล่าเรื่องแบบรู้รอบด้าน (The Omniscient) คือ การเล่าเรื่องที่หยั่งรู้จิตใจตัวละครทุกตัวสามารถย้ายข้ามเหตุการณ์ สถานที่ และเวลาได้อย่างเป็นอิสระ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย**ประเภทของงานวิจัย**

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โครงสร้างและเนื้อหาของภาพยนตร์ไทยขนาดยาว (Feature Films) รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยนำเสนอข้อมูลที่ได้ด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่เป็นสื่อภาพยนตร์ ได้แก่ ภาพยนตร์ไทยนอกกระแส ที่ได้รับการคัดเลือกให้จัดฉายในงานเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติที่มีชื่อเสียงในเวทีโลก ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2543-2568 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสยุคใหม่กลายเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ โดยกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสจำนวน 12 เรื่อง ได้แก่ ฟ้ายะลาโยธ (2543) ดอกฟ้าในมือมาร (2543) สุดเสน่หา (2545) สวรรค์บ้านนา (2552) 36 (2555) ตั้งวง (2556) ดาวคะนอง (2559) กระเบนราหู (2561) คินยูติ-ธรรม (2562) Duck Academy : โรงเรียนกินนอนสอนเปิด (2563) เวลา (2564) และอีसानอำพราง (2568)

ประชากรบุคคล ได้แก่ ผู้เกี่ยวข้องกับการผลิตและการคัดเลือกภาพยนตร์ในเทศกาลภาพยนตร์ต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกมาทำการศึกษาวิจัย คือ ผู้กำกับภาพยนตร์ไทยนอกกระแส ผู้อำนวยการสร้าง และกรรมการผู้คัดเลือกภาพยนตร์ในเทศกาลภาพยนตร์ รวมทั้งสิ้น 6 ท่าน ประกอบไปด้วยผู้กำกับภาพยนตร์ไทยนอกกระแส ผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์ และคณะกรรมการผู้ตัดสินคัดเลือกภาพยนตร์ในงานเทศกาล

ภาพยนตร์นานาชาติ โดยรายนามผู้ให้สัมภาษณ์ได้แก่ คุณ ตุลพ แสงเจริญ คุณ ชัยยศ พันสิทธิวรกุล คุณ กนก ภัทรวดี คุณ สุริยนต์ จงสิทธิ์ คุณ สรยศ ประภาพันท์ และคุณ เอลเลน คิม

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

ในการศึกษาวิจัยนี้ อาศัยเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ 1) อุปกรณ์บันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์บุคคล 2) สมุดจดบันทึก สำหรับใช้บันทึกข้อมูลขณะเก็บข้อมูล 3) ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสจำนวน 12 เรื่อง ที่ได้รับการจัดฉายในงานเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติที่มีชื่อเสียงในเวทีโลก ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2543-2568 และ 4) ประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ โดยใช้คำถามปลายเปิด อาทิ เสน่ห์หรือเอกลักษณ์ของภาพยนตร์ไทยนอกกระแสคืออะไร? ผู้กำกับภาพยนตร์มีการปรับตัวอย่างไรให้สามารถรักษาสมดุล ระหว่าง ภาพยนตร์ในแบบฉบับที่ตนเองอยากทำกับภาพยนตร์ที่เป็นที่ชื่นชอบในงานเทศกาลภาพยนตร์ หรือผู้จัดเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติต้องการภาพยนตร์แบบใดไปฉายในงาน?

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) จากภาพยนตร์ไทยนอกกระแสทั้งหมด 12 เรื่อง และเริ่มวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่ช่วงเดือนมกราคม พ.ศ.2568 - มีนาคม พ.ศ.2569 และดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแส และคณะกรรมการผู้คัดเลือกภาพยนตร์ในงานเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติ ในช่วงเดือนมกราคม - มีนาคม พ.ศ.2569

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากชมภาพยนตร์ไทยนอกกระแสทั้ง 12 เรื่อง ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบแห่งการเล่าเรื่องทั้ง 7 ประการ และนำเสนอโดยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) รวมถึงนำบทสัมภาษณ์ที่ผ่านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) มาทำการวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุป และอภิปรายผลการวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาวิเคราะห์ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสที่ฉายในเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติในช่วงปี พ.ศ. 2543-2568 (ค.ศ. 2000-2025) ตามหลักองค์ประกอบการเล่าเรื่อง ผู้วิจัยพบรูปแบบและเนื้อหาอันเป็น จุดร่วมและจุดแตกต่างของภาพยนตร์ไทยนอกกระแสในองค์ประกอบทั้ง 7 ประการ ดังนี้

1.1 โครงเรื่อง (Plot) ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสทั้ง 12 เรื่องที่นำมาศึกษา สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ ภาพยนตร์นอกกระแสที่ผู้ผลิตตั้งใจให้เป็นภาพยนตร์ตลาด (Commercial Cinema) ภาพยนตร์ศิลปะ (Arthouse Cinema) และภาพยนตร์สารคดี (Documentary)

ในกลุ่มของภาพยนตร์ตลาด ได้แก่ ฟ้าทะลายโจร ตั้งวง และกึ่งยุดิ-ธรรม ทั้ง 3 เรื่องนี้ยังคงยึดตามสูตรสำเร็จของการเล่าเรื่องแบบ 3 องค์ที่ผู้ชมทั่วไปคุ้นเคย กล่าวคือ องค์แรก แนะนำตัวละครหลัก ประกาศภารกิจสำคัญ องค์ที่สองเป็นการดำเนินเรื่อง คือการที่ตัวละครเผชิญกับปัญหาอุปสรรค และฝ่าฟันไปให้ได้ องค์ที่สาม คือ การเผชิญหน้าศัตรูหรือการทำการกิจสำคัญที่ผู้ชมต้องลุ้นว่าจะสำเร็จหรือไม่

ในขณะที่ภาพยนตร์ส่วนใหญ่ หรือ 6 จาก 12 เรื่อง ได้แก่ ดอกฟ้าในมือมาร สุดเสนหา 36 ดาวคะนอง กระเบนราหู และเวลา จัดเป็นภาพยนตร์ศิลปะ ซึ่งผู้ผลิตสามารถจัดวางโครงสร้างเรื่องได้อย่างอิสระ ไม่ต้องครบวงจรของการปูเรื่อง-เผชิญปัญหา-แก้ปัญหาในแบบ 3 องค์ อย่างไรก็ตาม ภาพยนตร์ในกลุ่มนี้มี 5 เรื่องที่แบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 ส่วน โดยสุดเสนหามีครั้งแรกกล่าวถึงหญิงสาวสองคนที่มีปัญหาในความรัก คนหนึ่งรักกับแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย ส่วนอีกคนอยากมีลูกจึงแอบไปมีสัมพันธ์กับชายชู้ ส่วนครึ่งหลังคือช่วงที่ตัวละครทั้งหมดพากันเข้าไปปิกนิกในป่า และเริ่มพลอดรักกัน 36 มีครั้งแรกที่เล่าความสัมพันธ์ของสเก๊าท์โกลเดชั่นสาวที่พุดคุยถูกคอกับชายหนุ่มฝ่ายศิลปินในกองถ่ายจนมีใจรักกัน ครึ่งหลังคือช่วงเวลาที่ยุสเก๊าท์โกลเดชั่นสาวเลิกรากับหนุ่มคนนั้นไปแล้ว แต่ยังคงคิดถึงช่วงเวลาที่ได้ใช้ชีวิตร่วมกัน กระเบนราหูมีครั้งแรกที่เล่าเรื่องของชาวประมงที่พยายามช่วยเหลือเหยี่ยวาหนุ่มโรฮิงยาที่บาดเจ็บ ส่วนครึ่งหลังบอกเล่าเรื่องของหนุ่มโรฮิงยาที่ต้องทำหน้าที่แทนชาวประมงที่หายตัวไปอย่างลึกลับ รวมไปถึงการอยู่กินกับสายใจ เมียเก่าของชายชาวประมง ทั้งนี้สุดเสนหาและกระเบนราหูมีลักษณะที่คล้ายกัน ในแง่ที่ว่าครึ่งหลังของภาพยนตร์มีลีลาการเล่าเรื่องที่ดูเหนือจริง (Surreal) กว่าครึ่งแรกอย่างชัดเจน

ภาพที่ 2a (ซ้าย) ครึ่งเรื่องแรกของกระเบนราหูเล่าเรื่องชาวประมงที่บังเอิญไปพบหนุ่มโรฮิงยา ในแบบสันนิษ
ภาพที่ 2b (ขวา) ครึ่งเรื่องหลังของกระเบนราหูเล่าถึงความสัมพันธ์แปลก ๆ ป่าลึกลับ การหายตัวไปแบบเหนือจริง
ที่มา : Phuttiaphong Aroonpheng. (Director) (2018). *Manta Ray*. [Film].

ขณะที่ดาวคะนองและเวลาใช้วิธีเล่าแบบแบบตัดสลับ (Cross Cutting) โดยดาวคะนองตัดสลับเหตุการณ์ในอดีตที่นักศึกษาเตรียมการประท้วงก่อนถูกกวาดล้างในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 กับเหตุการณ์ปัจจุบันที่มีผู้พยายามนำผู้รอดชีวิตมาสัมภาษณ์และนำเรื่องของเธอไปสร้างเป็นภาพยนตร์ เวลาเล่าถึงเหตุการณ์อดีตที่เหล่าทหารหนุ่มกำลังเรื่องอำนาจในช่วงเวลาแห่งการปฏิวัติ ตัดสลับกับเหตุการณ์

ปัจจุบันที่นายทหารเผ่ากำลังทุกข์ทรมานจากอาการป่วยติดเตียง โดยมีหญิงชราคอยดูแล ทั้งสองเรื่องนี้มีการตัดสลับเวลาเพื่อก่อให้เกิดการเปรียบเทียบความเหมือนและต่างกันของเหตุการณ์

ในกลุ่มนี้ ดอกฟ้าในมือมารเป็นเรื่องเดียวที่ใช้วิธีการแบบเปลี่ยนตัวละครดำเนินเรื่องไปเรื่อย ๆ (Exquisite Corpse) โดยกำหนดให้เล่าเรื่องราวของครูดอกฟ้าที่หายตัวไปอย่างเป็นปริศนา

สำหรับภาพยนตร์เรื่อง สวรรค์บ้านนา Duck Academy : โรงเรียนกินนอนสอนเปิด อีสานอำพราง เป็นภาพยนตร์สารคดี ซึ่งโดยหลักแล้ว สารคดีไม่ได้มีโครงสร้างการเล่าเรื่องตายตัวเหมือนเช่นภาพยนตร์เล่าเรื่อง (Narrative Films)

1.2 ตัวละคร (Character) ส่วนใหญ่มีลักษณะไม่ตรงตามสูตรสำเร็จของตัวละครทั้ง 6 แบบ ซึ่งได้แก่ วีรบุรุษ ตัวร้าย ตัวตลก คนรัก นักปราชญ์ และคนเจ้าเล่ห์กลับกลอก โดยมักเป็นตัวละครที่คล้ายคลึงกับมนุษย์ที่เราพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน พวกเขามักปฏิบัติหรือมีปฏิกิริยาต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างสมจริง (Realist) เช่น ทำใจได้ที่จะไม่สมหวังในความรัก เลือกที่จะปฏิเสธการไปร่ำแก๊งกับพวกพ้องเพราะไม่ยอมทำ ไม่ยอมทำเกษตรอินทรีย์เพราะคิดว่ายาจะประสบความสำเร็จ หรือบางครั้งก็กระทำแบบเหนือจริง (Surreal) เช่น ไม่ว่าอะไรที่ชายคนอื่นจะมีความสัมพันธ์กับอดีตภรรยาของตน ลูกขึ้นเดินแบบจินตลีลาในพื้นที่ป่า เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มภาพยนตร์นอกกระแสที่เป็นภาพยนตร์ตลาด ก็มีบางตัวละครที่มีลักษณะตรงตามสูตรสำเร็จของตัวละคร 1 ใน 6 แบบรวมอยู่ด้วย ได้แก่ ตัวละครที่มีภาพลักษณ์ของผู้ที่กล้าหาญต่อสู้กับสิ่งเลวร้าย (Hero Archetype) และตัวละครที่มีการใช้กลอุบายหรือเล่ห์เหลี่ยม เพื่อทำให้ตนได้ผลประโยชน์ (Trickster Archetype) โดยทั้งสองแบบพบในภาพยนตร์เรื่องกีนยูติ-ธรรมและฟ้าทะลายโจร

สำหรับปมหลังของตัวละคร พบว่าตัวละครที่พบร่วมกันในทั้ง 12 เรื่อง มี 4 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ นักเรียนนักศึกษา หรือเด็กและเยาวชน พบในเรื่องดอกฟ้าในมือมาร สวรรค์บ้านนา ตั้งวง ดาวคะนอง และอีสานอำพราง กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มคนชายขอบ ที่ไร้สิทธิ์พื้นฐานบางประการ เช่น คนต่างด้าว ผู้ไร้ที่ทำกิน คนพิการ พบได้ในดอกฟ้าในมือมาร กระเบนราหู สุดเสนหา สวรรค์บ้านนา เวลา และอีสานอำพราง กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มผู้มีอำนาจจากสถาบันใหญ่ เช่น ตำรวจ ทหาร นักการเมือง พบในเรื่องฟ้าทะลายโจร สวรรค์บ้านนา กีนยูติ-ธรรม ดาวคะนอง เวลา และถูกเอ่ยถึงในตั้งวง และอีสานอำพราง ส่วนกลุ่มสุดท้ายคือ กลุ่มเกษตรกร ทั้งชาวนาและชาวไร่ พบในเรื่องสวรรค์บ้านนา โรงเรียนกินนอนสอนเปิด

ความต้องการหลักของตัวละคร มักเกี่ยวข้องกับอาชีพและการหาเลี้ยงชีวิต รองลงมาคือความต้องการด้านความรัก นอกจากนี้ยังมีการตั้งคำถามถึงความถูกต้องเหมาะสมของระบบสังคมในประเทศไทย อาทิ การกระจายอำนาจและทรัพยากร การคอร์รัปชันในวงการตำรวจ ความชอบธรรมในเหตุปราบปรามจลาจล ความมั่งคั่งและการอนุรักษ์รากเหง้าทางวัฒนธรรมไทย

1.3 ปมขัดแย้ง (Conflict) ปมขัดแย้งที่ปรากฏมากที่สุด ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับสังคม (A Struggle Against Society) เกิดขึ้นจากการที่บุคคลนั้นไม่พึงพอใจในสังคมอันเป็นบริบทแวดล้อมชีวิต อันอาจจะเป็นความไม่ชอบธรรมบางอย่างที่เกิดขึ้นในสังคม (Holman, Harmon, and Thrall, 1992, p.118) โดยพบในแทบทุกเรื่อง เนื่องจากผู้ผลิตภาพยนตร์รับรู้และตระหนักถึงปัญหาสังคม จึงสอดแทรกปมขัดแย้งนี้ไว้ ตัวอย่างเช่น ปัญหาที่ดินทำกินของเกษตรกรกับระบบทุนนิยมและเกษตรเชิงพาณิชย์ในสวรรค์บ้านนา นโยบายอนุรักษ์ความเป็นไทยผ่านวาทกรรมในดั่งง การคืนรนเอาตัวรอดของคนชายขอบที่ปราศจากสวัสดิการที่ดีของภาครัฐในสุดเสนหาและกระเบนราหู การรับเงินใต้โต๊ะของตำรวจในกีนยูติ-ธรรม จนประชาชนผู้บริสุทธิ์กลายเป็นแพะรับบาป ส่วนความขัดแย้งภายในจิตใจตัวละครพบได้ในภาพยนตร์เรื่อง 36 สวรรค์บ้านนา ดาวคะนอง ดั่งง กระเบนราหู และเวลา

1.4 แก่นเรื่อง (Theme) ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสทั้ง 12 เรื่องนั้นไม่มีแก่นเรื่องที่ซ้ำกันเลย ตัวอย่างเช่น ฟ้าทะลายโจรมีแก่นเรื่องเกี่ยวกับว่า ความรักสามารถเปลี่ยนคนเลวให้รู้สึกผิดชอบชั่วดีได้หรือไม่ สุดเสนหามีแก่นเรื่องของการแสวงหาพื้นที่อิสระของผู้คน เพราะสังคมไม่อนุญาตให้พวกเขาแสดงออกถึงความต้องการของตนเอง ดั่งงมีแก่นเรื่องที่ตั้งคำถามว่า ความเป็นไทยคืออะไร ดาวคะนองวางแก่นเรื่องไว้ที่ว่า เหตุการณ์สำคัญทั้งในสังคมและในชีวิตผู้คนเมื่อครั้งอดีตส่งผลกระทบต่อชีวิตในปัจจุบันอย่างไร กีนยูติ-ธรรมมีแก่นเรื่องเกี่ยวกับความน้อยถอยของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่เงินมีอำนาจเหนือความยุติธรรม เวลามีแก่นเรื่องเกี่ยวกับทหารในยุคเผด็จการที่สุดท้ายก็ต้องชดใช้กรรมในช่วงบั้นปลายชีวิต ส่วนแก่นเรื่องของอีสานอำพรคือ การที่คนอีสานถูกเอาเปรียบจากรัฐบาลกลางอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยสาเหตุที่ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสมีแก่นเรื่องเฉพาะตัวมาจากความสนใจส่วนตัวของผู้ผลิตภาพยนตร์แต่ละท่านที่สนใจประเด็นต่าง ๆ แตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม ประเด็นร่วมที่มักปรากฏในภาพยนตร์ไทยนอกกระแส ได้แก่ ความเห็นต่างทางการเมือง และความเหลื่อมล้ำของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม

1.5 ฉาก (Setting) การดำเนินเรื่องในภาพยนตร์ไทยนอกกระแสทั้ง 12 เรื่องนั้น ฉากมีความสำคัญในหลาย ๆ เรื่อง ฉากได้กลายมาเป็นตัวละครหลัก อีกทั้งยังมีผลต่อการสร้างอารมณ์ร่วมให้กับผู้ชม ผ่านโทนสี (Mood and Tone) และเสียงบรรยากาศประกอบ (Diegetic Sound)

ในภาพยนตร์เรื่องเวลา ฉากห้องรับแขกที่ถูกดัดแปลงให้เป็นสถานดูแลผู้ป่วยติดเตียง กลายเป็นสถานที่อันเงียบเหงาโดดเดี่ยว ทำให้ตัวละครถูกตัดขาดจากโลกภายนอกและตายลงอย่างช้า ๆ ฉากเสาโศภณที่ถูกทิ้งร้างและตั้งเป็นแนวยาวสุดลูกหูลูกตา โดยมีเกษตรกรพลัดถิ่นที่อาศัยพื้นที่เบื้องล่างหลับนอน ในภาพยนตร์เรื่องสวรรค์บ้านนา ฉากโรงแรมร้างที่เต็มไปด้วยซากปรักหักพังและข้าวของที่เคยใช้งานเมื่อนานมาแล้วในภาพยนตร์เรื่อง 36 ช่วยถ่ายทอดอารมณ์อ้างว้างและเปลี่ยวเหงาของสองตัวละครที่ทำงานในเมืองใหญ่ ถนนยามดึกในกรุงเทพมหานครในเรื่องกีนยูติ-ธรรมที่ชายหนุ่มใช้เดินทางเพื่อไล่ล่าหาตัวผู้สมรู้ร่วมคิดในการอำพรางคดีมาลงโทษช่วยสะท้อนความมืดมิดในจิตใจของตัวละครที่บอบช้ำไปด้วย

ไฟแค้น ป่าละเมาะและห้องเช่าราคาถูกที่มีหลอดไฟกระพริบระยิบระยับประดับประดาไปทั่วบริเวณในกระเบ็นราหูสร้างบรรยากาศเหนือจริงราวกับตัวตัวละครนั้นไม่ได้อยู่ร่วมโลกเดียวกับเรา และพวกเขามีความลับมากมายซุกซ่อนไว้ ศาลพ่อปู่ในภาพยนตร์เรื่องดังวึ่งที่ตั้งอยู่ในสวนสาธารณะที่มีผู้คนมากราบไหว้ขอพร ให้บรรยากาศที่เข้มข้น ทว่าขัดแย้งกับความเจริญทางวัตถุของสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ป่าในสุดแสนหาที่รู้รักทั้งสองไปนั่งปิกนิก พุดคุย และพลอดรัก มีความดิบ และแทบไม่มีการปรุงแต่งด้วยงานภาพหรือองค์ประกอบศิลป์เพื่อสะท้อนธรรมชาติที่ชื่อใส เป็นตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์ รวมถึงทุ่งนาสีทองใน ฟ้ายะลวยโจรที่ประดิษฐ์และตกแต่งขึ้นในสตูดิโอ ไม่ได้เน้นความสมจริง แต่เพื่อขบขันเน้นความเป็นศิลปะอันจัดจ้าน และเคารพในวิธีการทำงานของภาพยนตร์ในอดีต

ภาพที่ 3 (ซ้าย) ฉากทุ่งสีทองในฟ้ายะลวยโจร / ภาพที่ 4 (ขวา) ฉากคนเร่ร่อนในกรุงเทพฯ ในสวรรค์บ้านนา
ที่มา : (ซ้าย) Wisit Sasanatieng (Director) (2000). *Tears of the Black Tiger* [Film]
(ขวา) Uruphong Raksasad. (Director) (2000). *Agrarian Utopia* [Film].

1.6 สัญลักษณ์ (Symbol) ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสทั้ง 12 เรื่องมีการใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายเป็นนัย โดยสามารถแบ่งสัญลักษณ์ออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามลักษณะที่ปรากฏได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงสัญลักษณ์และความหมายที่ใช้ในภาพยนตร์ไทยนอกกระแสที่ออกฉายในปี พ.ศ. 2543-2568

สัญลักษณ์	ความหมาย
1. ใช้ธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์	
1.1 ฝนตก	น้ำตา, ความโศกเศร้า
1.2 ป่า (ป่าละเมาะ, ป่าชายเลน)	ความลึกลับ, สันดานดิบหรือสัญชาตญาณพื้นฐานของมนุษย์
1.3 ถ้ำ	ชีวิต, ความมืดบอด, ความไม่รู้
1.4 ทุ่งฟ้า	ชีวิตที่ดำเนินไป, ครอบครองของสังคม
1.5 แม่น้ำ, สายน้ำ, ทะเล	การชำระล้างความผิดบาป, สันดานดิบหรือสัญชาตญาณพื้นฐานของมนุษย์, การเปิดเผยตัวตน, ความอ่อนคลาย
1.6 ลมพายุ	อุปสรรคในชีวิต, การต่อสู้กับโชคชะตา

ตารางที่ 1 (ต่อ)

สัญลักษณ์	ความหมาย
2. ใช้สัตว์เป็นสัญลักษณ์	
2.1 สุนัข	มนุษย์ที่ถูกเลี้ยงดูให้เชื่อง, มนุษย์ที่ถูกไล่ต้อน
2.2 ปลากระเบน	คนต่างด้าว, แรงงานอพยพ, ผู้ไร้สิทธิ์ไร้เสียงในสังคม
2.3 ไคโนเสาร์	ผู้ที่อยู่มาเก่าแก่, ชาวอีสาน
2.4 กบ	การเปลี่ยนแปลง, การเปลี่ยนผ่าน
3. ใช้สิ่งของเป็นสัญลักษณ์	
3.1 ผ้าขาวม้า	ความเป็นอีสาน
3.2 ซากปรักหักพัง	ความเสื่อมสลายและความไม่มั่นคงของมนุษย์
3.3 นาฬิกา	การเปลี่ยนผันของเวลา, วัฏจักร
3.4 เทียนไข	ความหวังเล็ก ๆ
3.5 การ์ตูนญี่ปุ่น, ไม่ป้องกัน	ความเป็นต่างชาติ
4. ใช้การกระทำเป็นสัญลักษณ์	
4.1 การเดิน	การเปิดใจ, การแสดงความรู้สึกที่แท้จริง
4.2 การเปลื้องผ้า, การเปลือยกาย	การเปิดเผยตัวตน, การแสดงออกถึงสันดานดิบหรือสัญชาตญาณพื้นฐานของมนุษย์
4.3 การพูดไม่ได้, การนิ่งเงียบ	การไม่มีสิทธิ์มีเสียงในสังคม
4.4 การเที่ยวในงานรื่นเริงต่าง ๆ	การหลีกหนีความจริง
4.5 การรำ การละเล่นพื้นบ้าน	ความเป็นไทย และความเป็นท้องถิ่น
4.6 การกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์	ความเชื่อในเทพเจ้า, เทวนิยม

1.7 มุมมองผู้เล่าเรื่อง (Point of View) ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสนิยมเล่าเรื่องผ่านมุมมองที่เป็นกลางเพื่อให้เห็นและเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมโดยรวม โดยมักเล่าผ่านมุมมองของตัวละครที่เป็นคนชนชั้นล่าง คนชายขอบ รวมถึงคนชั้นกลาง ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เผชิญปัญหาทางสังคม เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายสาธารณะต่าง ๆ ของรัฐ โดยมีภาพยนตร์ 7 เรื่องที่เล่าเรื่องผ่านมุมมองของชนชั้นล่าง ได้แก่ ฟ้ายะลวยโจร (ผ่านมุมมองโจร) ดอกฟ้าในมือมาร (ผ่านมุมมองชาวบ้านหลากหลายอาชีพ) สุดเสน่หา (ผ่านมุมมองผู้ใช้แรงงานและผู้สูงอายุ) สวรรค์บ้านนา (ผ่านมุมมองชาวนาในภาคเหนือ) Duck Academy : โรงเรียนก๊วนนอนสอนเปิด (ผ่านมุมมองของเกษตรกรที่ทำนาปลอดสารพิษในจังหวัดลพบุรี) กระเบนราหู (ผ่านมุมมองของผู้ใช้แรงงานที่ทำเรือและแรงงานต่างด้าวชาวโรฮิงยา) และอีสานอำพราง (เล่าผ่านมุมมองชาวอีสาน กลุ่มหนุ่มสาวที่ทำงานเป็นหางเครื่องในคณะหมอลำ) ส่วนภาพยนตร์อีก 5 เรื่องนั้นเล่าเรื่องผ่าน

มุมมองคนชนชั้นกลางเป็นหลัก ได้แก่ 36 (ผ่านมุมมองหญิงสาวชาวกรุงที่ทำงานในกองถ่ายภาพยนตร์) ตั้วว (ผ่านมุมมองกลุ่มเด็กวัยรุ่นและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย) ดาวคะนอง (ผ่านมุมมองหญิงสาวนักเขียนบท ดารานักแสดง และนักคิคนักเขียน) คินยูติ-ธรรม (ผ่านมุมมองพนักงานบัญชีที่ทำงานในบริษัท) และเวลา (ผ่านมุมมองของหญิงสาวลูกเจ้าของร้านนาฬิกาในต่างจังหวัดเป็นหลัก)

นอกจากนี้ ภาพยนตร์บางเรื่องยังใช้วิธีเล่าผ่านหลายมุมมอง (Multiple Point of View) อาทิ ดอกฟ้าในมือมาร ตั้วว ดาวคะนอง สุดเสน่หา เวลา และอีสานอำพราง ซึ่งทำให้เรื่องราวในภาพยนตร์มีมิติมากขึ้น รวมถึงทำให้ผู้ชมเข้าใจตัวละครในกลุ่มต่าง ๆ อย่างทั่วถึง เนื่องจากผู้ผลิตภาพยนตร์ต้องการให้ผู้ชมเข้าใจถึงปัญหาหรือปรากฏการณ์ทางสังคมแบบรอบด้านนั่นเอง

2. การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการส่งประกวดภาพยนตร์ไทยนอกกระแส ในเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติ พบกลยุทธ์การวางแผนการผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแส ในประเด็นต่อไปนี้

2.1 การวางโครงเรื่องให้เหมาะกับการประกวด การผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแสเน้นโดยส่วนตัวผู้กำกับแล้ว การเลือกประเด็นที่จะเล่าเรื่อง การสร้างสรรค์ตัวละคร การผูกโยงเหตุการณ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ปัจจัยเหล่านี้ไม่ได้ถูกบังคับหรือถูกตั้งเงื่อนไขจากเทศกาลภาพยนตร์ใด ๆ ทั้งสิ้น โดยคุณตุลพ แสงเจริญ ผู้กำกับภาพยนตร์ไทยแนวทดลอง เรื่อง A Room with a Coconut View และ Mangosteen ให้ทัศนะว่า ภาพยนตร์ของเขาทุกเรื่องสร้างจากแนวคิดของเขาเอง เขามีอิสระในการกำหนดทิศทาง และสามารถใส่เทคนิคทางภาพยนตร์ทุกรูปแบบที่เขาต้องการได้ เมื่อภาพยนตร์นั้นสำเร็จ เขาก็ค่อยมาเลือกเวทีเทศกาลที่จะส่งผลงานเข้า ซึ่งวิธีนี้เป็นกลยุทธ์ที่ง่ายกว่าสำหรับผู้ผลิต สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของเอลเลน คิม หัวหน้าคณะกรรมการคัดเลือกภาพยนตร์สายเอเชีย จากเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติบูซอน ซึ่งกล่าวไว้ว่า ทางเทศกาลต้องการภาพยนตร์ที่มีความหลากหลายในแต่ละปี ไม่ได้มีการกำหนดว่า ภาพยนตร์แนวใดจะได้รับความสนใจเป็นพิเศษ อีกทั้งผู้คัดเลือกยังชื่นชอบภาพยนตร์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความสดใหม่ในการนำเสนอมากกว่าภาพยนตร์ที่ดำเนินเรื่องตามสูตรสำเร็จมากเกินไป

อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นสำหรับภาพยนตร์ไทยที่นำเสนอเพื่อการแข่งขัน (Project Pitching) จากกองทุนหรือจากเทศกาลภาพยนตร์โดยตรง เช่น ภาพยนตร์เรื่อง Duck Academy : โรงเรียนกินนอนสอนเปิด ที่ผู้ผลิตได้ทุนจากโครงการเวิร์คช็อปภาพยนตร์สารคดีที่ประเทศญี่ปุ่น จึงมีการปรับเปลี่ยนบทโดยใช้วิธีเล่าเรื่องผ่านมุมมองของ “เปิด” แทนมุมมองของ “ชวานาเกษตรอินทรีย์” ซึ่งเป็นชนบทการเล่าเรื่องแบบเดิมที่คุณสุริยนต์ จงสิทธิ์ ผู้กำกับภาพยนตร์นั้นคุ้นเคยมากกว่า จึงทำให้ภาพยนตร์เรื่องนี้มีกลิ่นอายแบบสารคดีของช่องโทรทัศน์เอ็นเอชเค (NHK) อย่างชัดเจน

2.2 เทศกาลภาพยนตร์ที่เป็นเป้าหมายหลักของผู้ผลิตภาพยนตร์นอกกระแสชาวไทย เทศกาลภาพยนตร์นานาชาติที่ผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยมักตั้งเป้าส่งผลงานเข้าร่วมเป็นลำดับแรก คือเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติระดับรองจากเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติแกลวนัว หรือรองจากกลุ่มบิ๊กไฟว์ ซึ่งได้แก่

เทศกาลภาพยนตร์นานาชาติเมืองคานส์ เวนิส เบร์ลิน ชันแดนซ์ และโตรอนโต เนื่องจากเทศกาลเหล่านี้ มีการแข่งขันสูงมาก โอกาสที่จะได้รับการพิจารณาจึงเป็นเรื่องที่ยาก ดังนั้นเทศกาลภาพยนตร์ที่มีชื่อเสียง รองลงมาเช่น เทศกาลภาพยนตร์ดูการ์โน (สวิตเซอร์แลนด์) รอตเตอร์ดัม (เนเธอร์แลนด์) บูเอโนสไอเรส (อาร์เจนตินา) โตเกียว (ญี่ปุ่น) และปูซาน (เกาหลีใต้) จึงมักได้รับความสนใจจากผู้ผลิตภาพยนตร์นอก กระแสชาวไทยมากกว่า นอกจากนี้ คุณธัญสกล พันสีทธิวรกุล ผู้กำกับภาพยนตร์เรื่องอีสานอำพรยังให้ ข้อมูลว่า เทศกาลภาพยนตร์รอตเตอร์ดัมเป็นเทศกาลที่ผู้ผลิตชาวไทยชื่นชอบ เนื่องจากมีคณะกรรมการ คัดเลือกที่สนใจภาพยนตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นพิเศษ และส่งผลเชิงประจักษ์คือ เทศกาลภาพยนตร์ นานาชาติรอตเตอร์ดัมในช่วงปี ค.ศ.2006-2015 มีภาพยนตร์ไทยที่ชนะรางวัลไทเกอร์ อวอร์ด ซึ่งเป็น รางวัลสูงสุดถึง 4 เรื่อง คือ Wonderful Town, เจ้านกกระจอก, ที่รัก และ Vanishing Point

2.3 ความเป็นสากลและเสน่ห์ของท้องถิ่น สิ่งที่อาจสร้างความลึกลับใจให้กับผู้ผลิตภาพยนตร์ไทย นอกกระแส คือ การรักษาสมาคมระหว่างแนวทางความเป็นสากล (Universality) และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) ภายในภาพยนตร์ ซึ่งทางเอลเลน คิม หัวหน้าคณะกรรมการคัดเลือกภาพยนตร์จาก เทศกาลภาพยนตร์นานาชาติบูซอน ได้ให้ทัศนะว่า ผู้ชมในเทศกาลภาพยนตร์นานาชาตินั้นมักเปิดใจยอมรับ เนื้อหาที่มีความเฉพาะตัว และเต็มไปด้วยบริบททางสังคมที่พวกเขาไม่คุ้นเคย อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนี้เอง ที่ทำให้ภาพยนตร์แต่ละเรื่องมีความโดดเด่น น่าสนใจ ผู้ผลิตภาพยนตร์นอกกระแสจำนวนมากให้ความสำคัญ กับอัตลักษณ์ความเป็นไทย หรือประเด็นปัญหาเฉพาะท้องถิ่น มากกว่าการพยายามสร้างตัวละครที่ผู้ชม คุ้นเคย หรือปมขัดแย้งที่ผู้ชมทั่วโลกเข้าใจตรงกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสที่ได้รับการยอมรับจากเทศกาลภาพยนตร์นานาชาตินั้น มีองค์ประกอบ การเล่าเรื่องบางส่วนที่คล้ายคลึงกัน เช่น มีตัวละครที่มีความเป็นมนุษย์ ที่รู้สึกและตัดสินใจในแบบที่ แตกต่างกัน มีการใช้สัญลักษณ์เพื่อสร้างชั้นเชิงให้การเล่าเรื่อง มากกว่าบอกเล่าตรง ๆ กับผู้ชม มีการใช้ ฉากหลังที่น่าตื่นตาตื่นใจ ทั้งสถานที่ธรรมชาติ และการประดับตกแต่งฉากให้สวยงามเหนือจริง รวมถึง การสร้างปมขัดแย้งในระดับบุคคลกับระบบสังคมเป็นหลัก ทั้งการเผชิญหน้ากับระบบทุนนิยม ระบบอบ เเผด็จการ การคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่รัฐและผู้มีอำนาจ อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบในการเล่าเรื่องใน ประเด็นอื่น ได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง และมุมมองผู้เล่าเรื่อง เป็นสิ่งที่ผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแส มักคิดสร้างสรรค์ตามความถนัดและสนใจ สำหรับปัจจัยการได้รับเลือกให้ฉายในงานเทศกาลภาพยนตร์ ได้แก่ คุณภาพของภาพยนตร์โดยรวม ชื่อเสียงของผู้กำกับภาพยนตร์ ประเด็นหรือปมขัดแย้งที่สะท้อน ปัญหาสังคม เทคนิคทางภาพยนตร์ที่โดดเด่น รวมไปถึงทัศนคติของคณะผู้จัดงานเทศกาลภาพยนตร์แต่ละแห่ง ว่ามีจุดยืนหรือหลักการในเรื่องใดเป็นพิเศษ

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแสหน้าใหม่ยังไม่สามารถผลิตผลงานที่มีคุณภาพทัดเทียมผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแสรายเดิมได้มากนัก ซึ่งเป็นผลจากการขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากภาครัฐ หรือการที่ประเทศไทยมีวงเสวนา งานวิจัย และหนังสือเกี่ยวกับการผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแสที่น้อยลง ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ไทยนอกกระแส ทั้งผู้ผลิต ผู้ให้บริการสตรีมมิ่ง หรืออินฟลูเอนเซอร์ ด้านภาพยนตร์ อาจต้องจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดฉายภาพยนตร์นอกกระแสในพื้นที่สาธารณะ การเอื้อเฟื้อสถานที่ถ่ายทำ เพื่อให้ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสยังคงมีลมหายใจต่อไปได้

2. ผู้ผลิตภาพยนตร์นอกกระแสส่วนใหญ่พุ่งเป้าไปที่การผลิตภาพยนตร์ศิลปะ ซึ่งผู้ชมส่วนใหญ่ในประเทศมองว่า ภาพยนตร์ของพวกเขาไม่บันเทิง มีเนื้อหาความเฉพาะกลุ่มมากเกินไป ซึ่งอาจเป็นผลเสียต่อวงการภาพยนตร์ไทยในระยะยาว ผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยนอกกระแสในปัจจุบันจึงต้องการบุคคลหรือองค์กรที่จะเป็นพี่เลี้ยงในการผลิตผลงานที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ชมในวงกว้างได้ด้วย นอกเหนือจากการส่งประกวดในเวทีเทศกาลภาพยนตร์ต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- Aroonpheng, P. (Director). (2018). *Manta Ray*. [Film]. Diversion; Les Films de l'Étranger and Youku Pictures.
- Boonyaketmala, B. (1990). *Film as Seventh Art, For Tradition of Film Reviews*. Bangkok: Medsai Publishing. (In Thai).
- DeGuzman, K. (2025). *What is an Indie Film — Definition & History Explained*. Retrieved February 2, 2026, from <https://www.studiobinder.com/blog/what-is-an-indie-film-definition/>
- Giannetti, L. (1972.). *Understanding Movies*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Holman, C. H., Harmon, W. and Thrall, W. F. (1992). *A Handbook to Literature*. New York: Macmillan.
- Kittipeerachol, T. (2017). *The Intertextuality of Narrative in Films: Rashomon and The Outrage*. Independent Study, M.Com.Arts., Bangkok University. Pathumthani. (In Thai).
- Kitvisala, K. (2003). *A Content Analysis of Non-Mainstream Films in Thailand*. Master Thesis, M.A., Thammasat University, Bangkok. (In Thai).
- Provost, R. (2024). *What is a Film Festival — Everything You Need to Know*. Retrieved February 18, 2026, from <https://www.studiobinder.com/blog/what-is-a-film-festival-definition/>
- Raksasad, U. (Director) (2000). *Agrarian Utopia* [Film]. Extra Vergin.

- Sasanatieng, W. (Director). (2000). *Tears of the Black Tiger [Film]*. Five Star Production.
- Tatiyaworagulwong, P. (2010). *Narration and Attitudes Regarding Violence in Thai and Hollywood Films*. Master Thesis, M.Com.Arts., Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai).
- Wiwatsinudom, R. (2004). *Three-Act Structure Screenwriting*. Bangkok: Baanfah Co., Ltd. (In Thai).
- Wiwatsinudom, R. (2005). *Three-Act Structure Screenwriting*. Bangkok: Arthitsanitchan. (In Thai).

โมเดลการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียน
ที่ได้รับผลกระทบหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
พื้นที่อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์*

ปราณี เนรมิตร¹

(วันที่รับบทความ: 16 มีนาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 28 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 29 เมษายน 2569)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนในอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ หลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขทางการเงิน และ 3) พัฒนาโมเดลการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงิน ดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพและปัจจัยที่เกี่ยวข้องจากกลุ่มตัวอย่างผู้ปกครองนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 319 คน โดยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือคือแบบสอบถามที่มีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) ระหว่าง 0.67-1.00 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาโมเดลฯ ด้วยกระบวนการสนทนากลุ่มผู้ปกครองที่ได้รับการยอมรับจากผู้นำชุมชนว่ามีความรู้ทางการเงินและสามารถวางแผนการเงินได้อย่างเหมาะสมจำนวน 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีระดับความอยู่ดีมีสุขทางการเงินโดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสม โดยมีสภาพคล่องและภาระหนี้สินอยู่ในระดับที่จัดการได้ ร้อยละ 79.94 และ 80.25 ตามลำดับ 2) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยด้านสุขภาพ ปัจจัยด้านครอบครัวและการอยู่อาศัย และปัจจัยด้านความรู้ทางการเงิน 3) โมเดลการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนในอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์เป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการขับเคลื่อน (Process) องค์ประกอบหลัก (Core Components) และผลลัพธ์ (Outcomes)

คำสำคัญ: การเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงิน, ผู้ปกครองนักเรียน, ผลกระทบหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

* งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2568

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, E-mail: pranee.n@nsru.ac.th

A Model for Enhancing the Financial Well-Being of Students' Parents Affected by the Post-COVID-19 Pandemic in Phayuha Khiri District, Nakhon Sawan Province*

Pranee Neramit¹

(Received: March 16, 2029; Revised: April 28, 2026; Accepted: April 29, 2026)

Abstract

This research aimed to: 1) study the level of financial well-being among parents of secondary school students in Phayuha Khiri District, Nakhon Sawan Province, following the COVID-19 pandemic; 2) study the factors influencing their financial well-being; and 3) develop a model to enhance financial well-being. The study was conducted in two phases. Phase I involved a survey of 319 secondary school parents, selected through stratified random sampling. The research instrument was a questionnaire with content validity (IOC) index ranging from 0.67 to 1.00, Data were analyzed using frequency, percentage, and mean. Phase II involved developing the model through a focus group discussion with five parents identified by community leaders for their exemplary financial discipline and effective financial management practices, and the data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that: 1) overall, the most parents demonstrated an appropriate level of financial well-being, with manageable liquidity and debt levels (79.94% and 80.25%, respectively). 2) The factors influencing financial well-being consisted of four key dimensions: socioeconomic, health, family and living conditions, and financial literacy. 3) The developed model for enhancing financial well-being is an integrative conceptual framework that illustrates the interrelationships among inputs, process mechanisms, core components, and outcomes.

Keywords: Enhancement of Financial Well-being, Students' Parents, Post-COVID-19 Pandemic Impacts

* This research project is supported by Faculty of Management Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University, 2025

¹ Assistant Professor, Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: pranee.n@nsru.ac.th

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วโลก รวมถึงครอบครัวในประเทศไทย ผลกระทบสำคัญคือ การลดลงของรายได้และความมั่นคงทางการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวที่มีรายได้ต่ำและพึ่งพาเศรษฐกิจท้องถิ่นหรือแรงงานนอกระบบ (UNICEF Thailand, 2022) ปัญหาด้านการเงินนี้ส่งผลกระทบต่อความสามารถของผู้ปกครองในการดูแลลูกหลานทั้งในด้านการศึกษา สุขภาพ และความเป็นอยู่โดยรวม นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการดำรงชีวิตในช่วงวิกฤต เช่น การเรียนออนไลน์และการทำงานจากบ้าน ได้เพิ่มค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (Sothom, 2021) ส่งผลให้หลายครอบครัวต้องพึ่งพาหนี้สินเพิ่มขึ้น อันส่งผลกระทบต่อความเครียดและสุขภาพจิตของผู้ปกครอง

จากผลการวิจัยของ Lekfuangfu et al. (2020) ระบุว่า การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบต่อแรงงานที่จำเป็นต้องพบปะใกล้ชิดกับผู้อื่นหรือไม่สามารถทำงานจากที่บ้านได้ โดยเฉพาะแรงงานที่มีรายได้ต่ำจะได้รับผลกระทบมากกว่าแรงงานที่มีรายได้สูง มีข้อค้นพบว่าเงินออมของครัวเรือนรายได้ต่ำปรับลดลงอย่างรวดเร็วในช่วงที่เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ระบาด ดัชนีความยากจนในปี พ.ศ. 2563 มีคนไทยที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนเพิ่มขึ้นประมาณ 400,000 คน ทำให้อัตราความยากจนเพิ่มขึ้นมาอยู่ที่ร้อยละ 6.84 จาก 6.24 ในปี พ.ศ. 2562 โดยในช่วงต้นของการระบาดระลอกแรกส่งผลให้รายจ่ายของครัวเรือนรายได้ต่ำเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้มีรายงานการสำรวจความคิดเห็นผู้ปกครองในช่วงเดือนเมษายนถึงสิงหาคม พ.ศ. 2563 พบว่าผู้ปกครองเด็กเล็กส่วนใหญ่ถูกลดค่าจ้างหรือลดชั่วโมงทำงาน และการถูกเลิกจ้างในที่สุด (National Statistical Office, Thailand Development Research Institute and UNICEF, 2020)

พื้นที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์มีโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 2 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจำนวน 6 โรงเรียนและโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 23 โรงเรียน ในปีการศึกษา 2567 มีจำนวนนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งสิ้น 3,657 คน ซึ่งหมายความว่าผู้ปกครองนักเรียนมากกว่า 3,000 คนในพื้นที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์ที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งจากผลการศึกษาของ Thumthong (2022) พบว่าการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลให้ผู้ปกครองต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเพื่อสร้างความพร้อมในการเรียนให้กับบุตรหลาน ในปีการศึกษา 2567 ที่อยู่ในช่วงการฟื้นตัวภายหลังการระบาดของโควิด-19 ซึ่งสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากรวมทั้งระบบการจัดการศึกษาที่มีการพึ่งพิงเทคโนโลยีเป็นอย่างมากทั้งด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนการสอน เป็นที่แน่นอนว่าผู้ปกครองย่อมมีส่วนรับภาระต่อค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นของนักเรียนมากขึ้น

ความอยู่ดีมีสุขทางการเงิน (Financial Well-Being) เป็นสถานะที่บุคคลมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรทางการเงินอย่างมีประสิทธิภาพและเพียงพอต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน รวมถึงการเตรียมพร้อมรับมือกับเหตุการณ์ไม่คาดฝันในอนาคต โดยไม่เกิดความเครียดจากปัญหาการเงิน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาโมเดลการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบหลังการแพร่

ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การศึกษาครั้งนี้มุ่งพัฒนาโมเดลการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมศักยภาพด้านการบริหารจัดการทางการเงิน และยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือน อันจะนำไปสู่ความมั่นคงทางการเงินอย่างยั่งยืนในระยะยาวได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

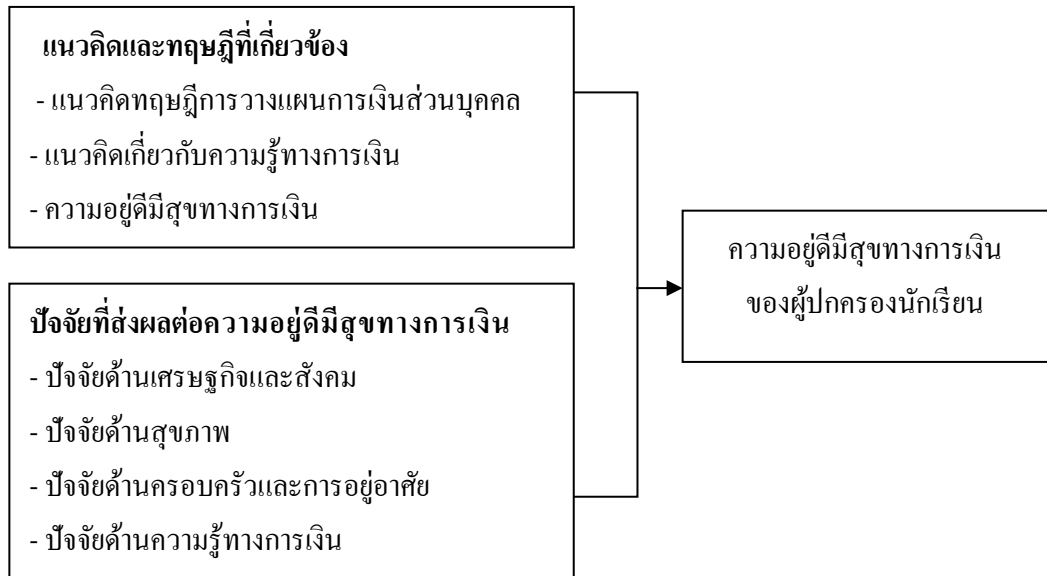
1. เพื่อศึกษาระดับความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในพื้นที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในพื้นที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์
3. เพื่อพัฒนาโมเดลการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในพื้นที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการวางแผนการเงินส่วนบุคคล (Personal Financial Planning) เป็นกระบวนการวิเคราะห์และบริหารจัดการทรัพยากรทางการเงินของบุคคลหรือครัวเรือนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายทางการเงินได้โดยเน้นการจัดสรรรายได้ การควบคุมรายจ่าย การออม และการลงทุนอย่างเหมาะสม อันจะนำไปสู่ความมั่นคงทางการเงินและการยกระดับคุณภาพชีวิตในระยะยาว (Gitman, Joehnk, and Billingsley, 2016) ความอยู่ดีมีสุขทางการเงิน (Financial Well-Being) เป็นความสามารถของบุคคลในการจัดการสถานะทางการเงินของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความมั่นคงเพียงพอต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน และมีความพร้อมในการรับมือกับเหตุการณ์ต่างๆ ในอนาคตโดยไม่ก่อให้เกิดความเครียดทางการเงิน ทั้งนี้ ความอยู่ดีมีสุขทางการเงินไม่เพียงพิจารณาเฉพาะระดับรายได้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงพฤติกรรมทางการเงิน การวางแผนล่วงหน้า และความสามารถในการควบคุมการใช้จ่ายในบริบทของครัวเรือน การส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขทางการเงินสามารถดำเนินการผ่านการพัฒนาความรู้และทักษะทางการเงิน (Financial Literacy) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจทางการเงินได้อย่างเหมาะสม มีการวางแผนทางการเงินอย่างเป็นระบบ และมีวินัยในการออมและการใช้จ่าย (Lusardi and Mitchell, 2014) รวมถึงการเตรียมความพร้อมสำหรับสถานการณ์ฉุกเฉินทางการเงิน

นอกจากนี้ ความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของครัวเรือนยังได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลายด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น ระดับรายได้ อาชีพ และการศึกษา ปัจจัยด้านสุขภาพซึ่งอาจก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม ปัจจัยด้านครอบครัวและการอยู่อาศัย เช่น จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและภาระการพึ่งพิง ตลอดจนปัจจัยด้านความรู้และพฤติกรรมทางการเงิน ซึ่งล้วนมีผลต่อความสามารถในการบริหารจัดการทางการเงินและระดับความมั่นคงทางการเงินของครัวเรือน (Xiao, 2016) ดังนั้น การบูรณาการ

แนวความคิดวางแผนการเงินส่วนบุคคลร่วมกับการพัฒนาความรู้ทางการเงินและการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินที่เหมาะสม จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียน โดยเฉพาะในบริบทหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน แสดงกรอบแนวความคิดการวิจัยดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ ผู้ปกครองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 1,049 คน กลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาเชิงปริมาณ จำนวน 319 คน ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (1967) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 5%

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Performance) ได้แก่ ผู้ปกครองที่ได้รับการยอมรับจากผู้นำชุมชนว่ามีวินัยทางการเงินและสามารถวางแผนการเงินได้อย่างเหมาะสม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถามความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นแบบสอบถามแบบมาตรา

ส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมีโครงสร้างแบบสอบถามเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพการสมรส ฯลฯ ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อความอยู่ดีมีสุขทางการเงิน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แบบบันทึกการสนทนากลุ่มการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครอง เป็นแบบบันทึกแบบปลายเปิด (Open-ended Questions)

โดยเครื่องมือทั้ง 2 ชุดได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ใช้ค่าดัชนีความเที่ยงตรง (IOC) ≥ 0.50 ซึ่งจากการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่าข้อคำถามทุกข้อมีค่าความเที่ยงตรงอยู่ระหว่าง 0.67-1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยออกแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยประสานงานผ่านครูประจำชั้นโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ และทำหนังสือขอเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเพื่อนำส่งแบบสอบถามผู้ปกครองนักเรียนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 319 คน และตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อพัฒนาโมเดลการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จากการสนทนากลุ่มผู้ปกครองนักเรียนในพื้นที่อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้วิธีบันทึกเสียงและจดบันทึกข้อมูล โดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลอย่างชัดเจน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นและความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของกลุ่มตัวอย่างใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของกลุ่มตัวอย่าง ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีเกณฑ์การวัดระดับความรู้ทางการเงินมาก 4 ระดับ คือ ช่วงคะแนน 20-25 คะแนน ระดับความรู้มากที่สุด ช่วงคะแนน 14-19 คะแนน ระดับความรู้มาก ช่วงคะแนน 7-13 คะแนน ระดับความรู้พอใช้ ช่วงคะแนน 1-6 คะแนน ระดับความรู้ควรปรับปรุง

ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อหาประเด็นหลักที่สะท้อนถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครอง หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์ ตีความ และสังเคราะห์ข้อมูลในลักษณะเชิงอธิบาย พร้อมทั้งตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลก่อนนำไปพัฒนาโมเดล

สรุปผลการวิจัย

1. ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่มีระดับความอยู่ดีมีสุขทางการเงินโดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสม โดยมีสภาพคล่องทางการเงินเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 79.94 มีภาระหนี้สินเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 80.25 และเงินออมไม่เหมาะสมคิดเป็นร้อยละ 80.88 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละสภาพด้านความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในพื้นที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์

อัตราส่วนทางการเงิน	ความอยู่ดีมีสุขทางการเงิน					
	สภาพคล่อง		หนี้สิน		เงินออม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เหมาะสม	160	50.16	277	86.83	61	19.12
ไม่เหมาะสม	159	49.84	42	13.17	258	80.88
รวม	319	100.00	319	100.00	319	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่วนใหญ่มีสภาพคล่องทางการเงินในระดับเหมาะสม จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 50.16 มีหนี้สินเหมาะสม จำนวน 277 คน คิดเป็นร้อยละ 86.83 และผู้ปกครองส่วนใหญ่มีเงินออมไม่เหมาะสมจำนวน 258 คน คิดเป็นร้อยละ 80.88

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยด้านสุขภาพ ปัจจัยด้านครอบครัวและการอยู่อาศัย และปัจจัยด้านความรู้ทางการเงิน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในพื้นที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์

ปัจจัย	จำนวน	ร้อยละ
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม		
-รายได้ต่อเดือน < 15,000 บาท	208	65.20
-รายจ่าย < 15,000 บาท	92	67.40
-เงินออม < 50,000 บาท	259	81.20
-ไม่มีอาชีพเสริม	209	65.50
-การศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี	266	83.40

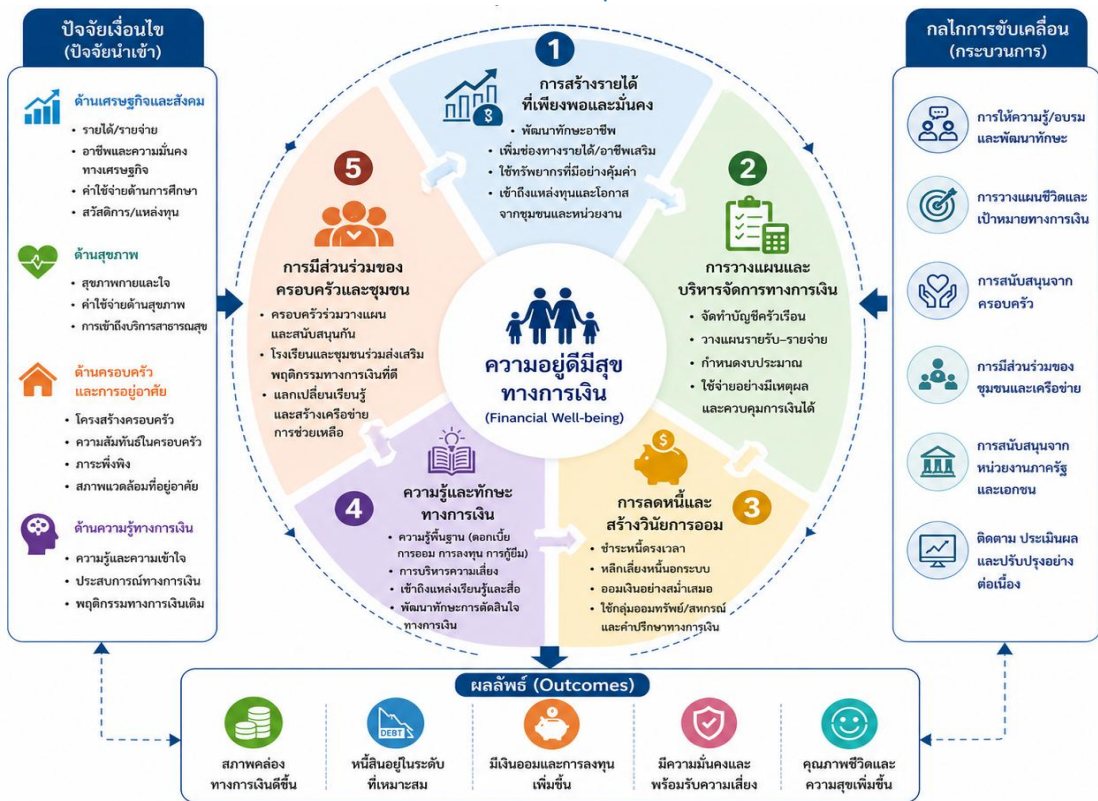
ตารางที่ 2 (ต่อ)

ปัจจัย	จำนวน	ร้อยละ
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม		
-รายได้ต่อเดือน < 15,000 บาท	208	65.20
-รายจ่าย < 15,000 บาท	92	67.40
-เงินออม < 50,000 บาท	259	81.20
-ไม่มีอาชีพเสริม	209	65.50
-การศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี	266	83.40
ปัจจัยด้านสุขภาพ		
-ไม่มีปัญหาสุขภาพ	214	67.10
-ไม่มีความเสี่ยงสุขภาพ	182	57.10
ปัจจัยด้านครอบครัวและการอยู่อาศัย		
-ครอบครัวขยาย	168	52.70
-สมาชิก > 4 คน	135	42.30
-มีผู้สูงอายุในครัวเรือน (1-2 คน)	186	58.30
-เป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย	214	67.10
ความรู้ทางการเงิน		
-ระดับมาก	223	69.91
-ระดับมากที่สุด	13	4.08

จากตารางที่ 2 พบว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 15,000 บาท มีเงินออมต่ำกว่า 50,000 บาท และไม่มีอาชีพเสริม อีกทั้งส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ปริญญาตรี ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดด้านศักยภาพทางเศรษฐกิจที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเงิน ด้านสุขภาพ พบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาสุขภาพและไม่มีความเสี่ยงด้านสุขภาพ ด้านครอบครัวและการอยู่อาศัย พบว่าส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในครอบครัวขยาย มีสมาชิกในครอบครัวจำนวนมาก และมีผู้สูงอายุในครัวเรือน ซึ่งอาจเพิ่มภาระการดูแลและค่าใช้จ่าย ขณะที่ส่วนใหญ่มีสถานะเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย สำหรับด้านความรู้ทางการเงิน พบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความรู้ทางการเงินอยู่ในระดับมาก แต่มีสัดส่วนผู้ที่มีความรู้ในระดับมากที่สุดค่อนข้างน้อย

3. โมเดลการเสริมสร้างความรู้ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบหลังสถานการณ์โควิด-19 ซึ่งเป็นโมเดลเชิงระบบที่บูรณาการปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ ดังนี้ 1) ปัจจัยนำเข้าประกอบด้วยปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม สุขภาพ ครอบครัวและการอยู่อาศัย และความรู้ทางการเงิน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของพฤติกรรมทางการเงิน 2) กระบวนการพัฒนาเน้น 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การสร้างรายได้ที่เพียงพอและมั่นคง การวางแผนและบริหารจัดการทางการเงิน การลดหนี้และสร้างวินัยการออม การพัฒนาความรู้และทักษะทางการเงิน และการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน โดยมีการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกลไกขับเคลื่อน และ 3) ผลลัพธ์ของโมเดลนำไปสู่การมีสภาพคล่องทางการเงิน การลดภาระหนี้สิน การเพิ่มขึ้นของเงินออมและการลงทุน ความมั่นคงทางการเงินและคุณภาพชีวิตที่เพิ่มขึ้น ดังภาพที่ 2

โมเดลการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พื้นที่อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

ภาพที่ 2 โมเดลการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของผู้ปกครองนักเรียนที่ได้รับผลกระทบหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พื้นที่อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่มีระดับความอยู่ดีมีสุขทางการเงินโดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสม โดยมีสภาพคล่องทางการเงินเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 79.94 มีภาระหนี้สินเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 80.25 และเงินออมไม่เหมาะสมคิดเป็นร้อยละ 80.88 ซึ่งสะท้อนถึงพฤติกรรมทางการเงินที่ยังขาดการวางแผนเพื่ออนาคต แม้จะสามารถจัดการรายจ่ายในชีวิตประจำวันได้ทั้งนี้เป็นเพราะทั้งนี้เพราะผู้ปกครองส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับการวางแผนทางการเงินระยะยาว โดยเฉพาะในเรื่องการจัดการสรเงินออมและการสร้างความมั่นคงทางการเงินในอนาคต อีกทั้งอาจมีข้อจำกัดด้านรายได้ที่เพียงพอแค่ครอบคลุมรายจ่ายประจำวัน จึงไม่สามารถกันเงินส่วนหนึ่งไว้เพื่อการออมได้อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังพบว่าแม้ผู้ปกครองจะมีความสามารถในการบริหารจัดการค่าใช้จ่ายประจำวันและภาระหนี้สินได้ดี แต่การออมยังไม่ได้ถูกให้ความสำคัญในเชิงพฤติกรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการเสริมสร้าง

ความรู้และเจตคติที่ดีต่อการออมเงิน รวมถึงการส่งเสริมพฤติกรรมทางการเงินที่ยั่งยืนผ่านกลไกของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน เมื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดของ Consumer Financial Protection Bureau: CFPB (2015) ที่ให้ความสำคัญกับความสามารถในการบริหารจัดการทางการเงินในชีวิตประจำวัน การรับมือเหตุการณ์ฉุกเฉิน และความพึงพอใจในสถานะทางการเงิน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ผลการวิจัยสอดคล้องเพียงบางส่วน โดยเฉพาะด้านความสามารถในการจัดการรายจ่าย แต่ยังคงต้องพิจารณาองค์ประกอบด้านการออมและความมั่นคงทางการเงินในระยะยาว

2. ปัจจัยที่เกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขทางการเงิน ได้แก่ รายได้ต่อเดือน รายจ่ายต่อเดือน ภาระหนี้สิน การมีรายได้เสริม ความรู้ทางการเงิน และสภาพครอบครัว โดยมีค่าสหสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลางถึงสูง แสดงว่าผู้ที่มียาได้ที่มั่นคง ไม่มีหนี้สินเกินตัว มีความรู้ทางการเงิน และมีรายได้เสริมจะมีแนวโน้มมีความอยู่ดีมีสุขทางการเงินสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับวรรณกรรมของ Brüggem et al. (2017) ที่ระบุว่าความอยู่ดีมีสุขทางการเงินขึ้นกับรายได้ ที่เพียงพอ การบริหารหนี้ ความรู้ทางการเงิน และการสนับสนุนจากครอบครัวหรือเครือข่ายทางสังคม ทั้งนี้ ผู้ปกครองที่มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า 15,000 บาท และไม่มีอาชีพเสริม มีแนวโน้มที่จะมีความอยู่ดีมีสุขทางการเงินในระดับต่ำ ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านศักยภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนเปราะบางหลังไวรัสโคโรนา 2019 และผลการวิจัยยังพบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความรู้ทางการเงินในระดับ "มาก" (ร้อยละ 69.91) แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่ดีในการเรียนรู้ด้านการเงิน แต่อาจยังไม่เพียงพอในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น การออมอย่างเป็นระบบ หรือการวางแผนทางการเงินระยะยาว สอดคล้องกับงานของ Lusardi and Mitchell (2014) ที่พบว่า แม้บุคคลจะมีความรู้ทางการเงิน แต่หากไม่ได้ถูกฝึกฝนหรือเสริมพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรม อาจไม่สามารถนำไปสู่ผลลัพธ์เชิงบวกได้อย่างเต็มที่

3. โมเดลการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงินโมเดลเชิงระบบที่บูรณาการปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ โดยปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม สุขภาพ ครอบครัวและการอยู่อาศัย และความรู้ทางการเงิน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่กำหนดพฤติกรรมทางการเงินของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาทั้ง 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ รายได้ที่เพียงพอและมั่นคง การวางแผนและบริหารจัดการทางการเงิน การลดหนี้และสร้างวินัยการออม ความรู้และทักษะทางการเงิน การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน โมเดลนี้สะท้อนแนวคิดการพัฒนาทางพฤติกรรม ความรู้ และเจตคติ ผ่านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง โดยเน้นการสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานภายนอก ทั้งนี้เป็นเพราะการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงินไม่สามารถพัฒนาได้จากการเรียนรู้เชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงในระดับพฤติกรรม ความคิด และทัศนคติควบคู่กัน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ปกครองที่มีข้อจำกัดด้านรายได้และโอกาสเข้าถึงแหล่งความรู้ทางการเงิน นอกจากนี้ผลลัพธ์ของโมเดลนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงบวก ได้แก่ การมีสภาพคล่องทางการเงิน การลดภาระหนี้สิน การเพิ่มขึ้นของเงินออม และการลงทุน ตลอดจนการเสริมสร้างความมั่นคงทางการเงินและคุณภาพชีวิตของครัวเรือน ทั้งนี้

สอดคล้องกับแนวคิดความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของ Consumer Financial Protection Bureau: CFPB (2015) ที่เน้นความสามารถในการบริหารจัดการการเงินในปัจจุบันและการเตรียมพร้อมในอนาคต รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิดของ Lusardi and Mitchell (2014) ที่อธิบายว่าการพัฒนาความรู้ทางการเงินควบคู่กับการปรับพฤติกรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางการเงินอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกลไกสนับสนุนและเสริมแรงเชิงระบบ ทั้งในด้านการให้ข้อมูล ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ การแนะแนว และการส่งเสริมวินัยทางการเงินที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละครัวเรือนสอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขทางการเงินของ Consumer Financial Protection Bureau: CFPB (2015) ที่เน้นการเสริมศักยภาพทางพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมจากครอบครัวและชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรมีการสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน มีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรื่องการเงิน ผ่านกิจกรรมง่าย ๆ เช่น การออมเงินประจำวันหรือการตั้งเป้าหมายร่วมกันในครอบครัว
2. โรงเรียนหรือสถานศึกษาควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนกิจกรรมส่งเสริมความรู้ทางการเงินแก่ผู้ปกครองและนักเรียน เช่น การจัดอบรม การให้คำปรึกษา หรือการบูรณาการในกิจกรรมชุมชนของโรงเรียน
3. ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในการพัฒนาพฤติกรรมทางการเงิน เช่น การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะช่วยเสริมแรงทางสังคมและเพิ่มประสิทธิภาพของการพัฒนาอย่างยั่งยืน
4. ควรสนับสนุนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครอบครัว ชุมชน และ โรงเรียน เพื่อขับเคลื่อนการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขทางการเงินในระดับพื้นที่อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังพื้นที่อื่นที่มีบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลายเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยที่ส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขทางการเงินในระดับภูมิภาค หรือระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท ซึ่งจะช่วยให้สามารถพัฒนาโมเดลที่มีความยืดหยุ่นและนำไปใช้ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น
2. ควรศึกษาผลของการนำโมเดลไปใช้จริงในรูปแบบโครงการนำร่อง (Pilot Study) เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของโมเดลที่พัฒนาไว้ และประเมินความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม การรับรู้ และคุณภาพชีวิตของผู้ปกครองหลังได้รับการส่งเสริมตามแนวทางของโมเดล
3. ควรศึกษาปัจจัยเชิงจิตวิทยา เช่น ความวิตกกังวลทางการเงิน หรือความมั่นใจในการบริหารเงิน ซึ่งอาจมีผลต่อพฤติกรรมทางการเงินของผู้ปกครอง แม้จะมีความรู้เพียงพอแต่ยังขาดแรงจูงใจหรือความมั่นใจในการลงมือปฏิบัติ

เอกสารอ้างอิง

- Brüggen, E. C., Hogreve, J., Holmlund, M., Kabadayi, S. and Löfgren, M. (2017). Financial well-being: A conceptualization and research agenda. *Journal of Business Research*, 79, 228-237.
- Consumer Financial Protection Bureau (CFPB). (2015). (December 11, 2015). *Financial well-being: The goal of financial education*. Retrieved June 23, 2025, from <https://www.consumerfinance.gov/data-research/research-reports/financial-well-being/>
- Gitman, L. J., Joehnk, M. D. and Billingsley, R. S. (2016). *Personal financial planning*. (14th ed.). New South Wales: Pearson Higher Education.
- Lekfuangfu, W.N., Piyapromdee, S., Porapakkarm, P., and Wasi, N. (April 2020). On Covid-19: New Implications of Job Task Requirements and Spouse's Occupational Sorting. Retrieved June 23, 2025, from <https://ssrn.com/abstract=3583954>
- Lusardi, A. and Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5-44.
- National Statistical Office, Thailand Development Research Institute and UNICEF (2020). *The impact of COVID-19 on vulnerable families: Families with young children*. Retrieved June 23, 2025, from <https://www.unicef.org/thailand/media/6206/file/COVID-19%20Impact%20on%20young%20children.pdf> (In Thai).
- Sothorn, K. (2021). *Economic Impacts of COVID-19 in Southeast Asia*. Retrieved June 23, 2025, from https://pcasia.org/wp-content/uploads/2025/10/18.12.2023.-background-paper_Dr.-Kem-Sothorn.pdf
- Thumthong, B. (2022). Effects of the COVID Situation on Thai Education Management: Alternative Education is the Main Way and the Way to Survive Education in the Future. *Journal of Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus*, 33(3), 15-29. (In Thai).
- UNICEF Thailand. (May 2022). *Impact of COVID-19 on Children and Families in Thailand*. Retrieved June 23, 2025, from <https://www.unicef.org/thailand/media/8811/file/COVID-19%20Impact%20on%20Children%20EN.pdf>
- Xiao, J. J. (2016). Consumer financial capability and financial satisfaction. *Social Indicators Research*, 128(1), 331-349.
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). Harper and Row.

เมื่ออาหารไม่ใช่แค่ความอร่อย : พฤติกรรมการบริโภคและการรับรู้ความเสี่ยงโรค ไม่ติดต่อเรื้อรังที่มีต่อความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของสังคมไทย*

สรวิช ทองงาม¹ เปรมระพี อูมวารีระหิรัญ² ธันวาท สุทธิชาติ³

พัชรพรรณ วิชัยดิษฐ์⁴ สิทธิวิทย์ เสงพลอย⁵

(วันที่รับบทความ: 23 มีนาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 23 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2569)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับพฤติกรรมการบริโภคอาหาร การรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของประชากรไทย และ 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการบริโภคอาหารการรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง กับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของประชากรไทย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณแบบสำรวจภาคตัดขวาง กลุ่มตัวอย่างคือประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไปในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน โดยแบ่งตามช่วงวัยออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ Gen Z Gen Y Gen X และ Baby Boomer การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิตามโควตา เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมการบริโภคอาหารเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.91$) การรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.86$) ความตั้งใจในการปรับพฤติกรรม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.45$) และพฤติกรรมการบริโภคอาหารเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรังและการรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง, พฤติกรรมการบริโภค, การรับรู้, ความตั้งใจ, ช่วงวัย

* บทความวิจัย คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

¹ อาจารย์, สาขาวิชาอาหารและโภชนาการ คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, E-mail: Sarat.t@rmup.ac.th, (Corresponding Author)

² อาจารย์ ดร., สาขาวิชาอาหารและโภชนาการ คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, E-mail: Premraphi.o@rmup.ac.th

³ อาจารย์, สาขาวิชาอาหารและโภชนาการ คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, E-mail: Tunwa.su@rmup.ac.th

⁴ นักกำหนดอาหารวิชาชีพ, ฝ่ายโภชนาการและโภชนบำบัด โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย, E-mail: chatchawun.v@chulahospital.org

⁵ นักกำหนดอาหารวิชาชีพ, ฝ่ายงานบริหารโภชนาการ, บริษัท ฟู้ดส์ เน็กซ์ จำกัด สาขาโรงพยาบาลรามคำแหง, E-mail: sitiwadee@foodnextth.com

When Food is More Than Just Taste: Food Consumption Behavior and Risk Perception of Non-Communicable Diseases on Behavioral Modification Intention in Thai Society*

Sarat Thongngam¹ Premraphi Ooaymaweerahirun² Tunwa Suthichart³

Chatchawun Vichaidith⁴ Sitiwadee Hengploy⁵

(Received: March 23, 2026; Revised: April 23, 2026; Accepted: April 27, 2026)

Abstract

This research aimed to: 1) examine the levels of food consumption behavior, risk perception of non-communicable diseases (NCDs), and behavioral modification intention among Thai population, and 2) investigate the relationships between food consumption behavior, risk perception of NCDs, and behavioral modification intention among Thai population. A cross-sectional quantitative survey design was employed. The sample consisted of 400 Thai individuals aged 15 years and above residing in Bangkok, stratified into four generational groups: Gen Z, Gen Y, Gen X, and Baby Boomers, selected through stratified quota sampling. Data were collected using a questionnaire and analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson's correlation coefficient. The results revealed that food consumption behavior at risk for NCDs was at a high level ($\bar{X} = 3.91$), risk perception of NCDs was at a high level ($\bar{X} = 3.86$), and behavioral modification intention was at a moderate level ($\bar{X} = 3.45$). Furthermore, both food consumption behavior at risk for NCDs and risk perception of NCDs showed statistically significant positive relationships with behavioral modification intention at the .01 level.

Keywords: Non-Communicable Diseases (NCDs), Food Consumption Behavior, Risk Perception, Behavioral Modification Intention, Generations

* Research article, Faculty of Home Economics Technology, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon

¹ Lecturer, Foods and Nutrition Program, Faculty of Home Economics Technology, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon,
E-mail: Sarat.t@rmutp.ac.th, (Corresponding Author)

² Lecturer Ph.D., Foods and Nutrition Program, Faculty of Home Economics Technology, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon,
E-mail: Premraphi.o@rmutp.ac.th

³ Lecturer, Foods and Nutrition Program, Faculty of Home Economics Technology, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon,
E-mail: Tunwa.su@rmutp.ac.th

⁴ Registered Dietitian, Dietetics and Diet Therapy, King Chulalongkorn Memorial Hospital, E-mail: chatchawun.v@chulahospital.org

⁵ Registered Dietitian, Nutrition Management Department, FOOD NEXT CO., LTD. Ramkhamhaeng Hospital, E-mail: sitiwadee@foodnextth.com

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

ในยุคที่โลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอย่างรวดเร็วจากกระแสโลกาภิวัตน์และการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัล มนุษย์มีพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งการขยายตัวของธุรกิจอาหาร รวมถึงการเติบโตของการบริการจัดส่งอาหาร และกระแสการบริโภคเครื่องดื่มรสหวานที่แพร่หลายในทุกภูมิภาคทั่วโลก ส่งผลให้โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-Communicable Diseases: NCDs) กลายเป็นภัยคุกคามสุขภาพอันดับหนึ่งของโลก องค์การอนามัยโลกรายงานว่าโรค NCDs เป็นสาเหตุการเสียชีวิตกว่าร้อยละ 74 ของการเสียชีวิตทั้งหมดทั่วโลก หรือประมาณ 41 ล้านคนต่อปี และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (World Health Organization, 2023)

สำหรับประเทศไทย สถานการณ์โรค NCDs มีความน่าวิตกอย่างยิ่ง Department of Disease Control, Ministry of Public Health (2023) รายงานว่าโรค NCDs เป็นสาเหตุการเสียชีวิตของคนไทยสูงถึงร้อยละ 75 หรือประมาณ 320,000 คนต่อปี ขณะที่ตลาดอาหารสำเร็จรูปและ การส่งอาหารรูปแบบบริการ (Delivery) ในไทยเติบโตกว่าร้อยละ 35 ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีการบริโภคของคนไทยที่หันไปพึ่งพาอาหารแปรรูปและบริการออนไลน์มากขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ที่เป็นศูนย์กลางของกระแสการบริโภคดังกล่าว Statista (2023) แต่สิ่งที่น่ากังวลไปยิ่งกว่านั้นคือ แม้ประชากรไทยจะรับรู้ถึงโรค NCDs มีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นจากการรณรงค์ของภาครัฐและการเผยแพร่ข้อมูลสุขภาพผ่านสื่อออนไลน์อย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงพบช่องว่างสำคัญระหว่างการรับรู้ความเสี่ยงและการปรับพฤติกรรมจริง นั่นคือการที่ประชาชนมักประเมินความเสี่ยงของตนเองต่ำกว่าความเป็นจริง หรือที่เรียกว่าปรากฏการณ์อคติจากการมองโลกในแง่ดี (Optimism Bias) คือ แนวโน้มที่บุคคลจะประเมินโอกาส ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ สอดคล้องกับแบบจำลองด้านสุขภาพของ Rosenstock (1966) ที่ระบุว่าบุคคลจะปรับพฤติกรรมสุขภาพได้อย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อรับรู้ทั้งโอกาสเสี่ยงและความรุนแรงของโรคควบคู่กัน รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการบริโภคอาหารเสี่ยง การรับรู้ความเสี่ยง และความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของประชากรไทยในทุกช่วงวัยยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะเรื่องช่องว่างระหว่างวัย (Generation Gap) ซึ่งมีพฤติกรรมการบริโภคและการรับรู้ความเสี่ยงที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ อันเป็นผลมาจากความแตกต่างของวิถีชีวิต ค่านิยม และการเปิดรับสื่อในแต่ละยุคสมัย

จากปัญหาพฤติกรรมการบริโภคดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษาพฤติกรรมการบริโภคอาหารและการรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่มีต่อความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของประชากรไทยในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนสถานการณ์จริงของสังคมไทย

ในยุคปัจจุบัน อันจะเป็นข้อมูลสำคัญต่อการพัฒนานโยบายสาธารณสุขและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพ ที่มีประสิทธิภาพในการลดความเสี่ยงโรค NCDs ของประชากรไทยได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมการบริโภคอาหาร การรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของประชากรไทย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการบริโภคอาหารการรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรังกับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของประชากรไทย

สมมติฐานการวิจัย

พฤติกรรมการบริโภคอาหารและการรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรังมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของประชากรไทย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) ของ WHO (2023) อธิบายว่า กลุ่มโรคที่ไม่ได้เกิดจากเชื้อโรคและไม่แพร่กระจายจากคนสู่คน ประกอบด้วยโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจและหลอดเลือด และโรคอ้วน ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่มีน้ำตาล ไขมัน และโซเดียมสูง รวมถึงอาหารแปรรูปและฟาสต์ฟู้ด ทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยเสี่ยงที่สามารถป้องกันได้หากปรับพฤติกรรมการบริโภคอย่างเหมาะสม

2. แบบจำลองด้านสุขภาพ ของ Rosenstock (1966) อธิบายว่า บุคคลจะปรับพฤติกรรมสุขภาพเมื่อรับรู้ว่ามีโอกาสเสี่ยงต่อโรคและโรคนั้นมีความรุนแรงเพียงพอ โดยมีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ การรับรู้โอกาสเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรง การรับรู้ประโยชน์ และการรับรู้อุปสรรค ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมการบริโภคอาหารของประชากรไทย

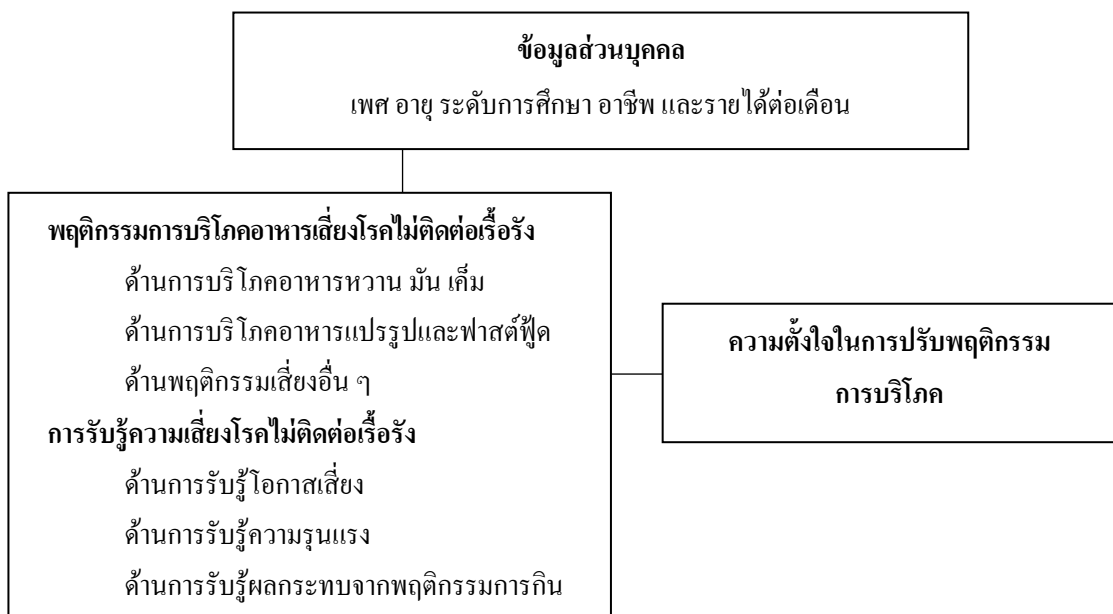
3. ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน ของ Ajzen (1991) อธิบายว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากความตั้งใจเป็นปัจจัยนำ โดยได้รับอิทธิพลจากทัศนคติต่อพฤติกรรม บรรทัดฐานทางสังคม และการรับรู้ความสามารถของตนเอง ทฤษฎีนี้ช่วยอธิบายว่าเหตุใดประชากรไทยบางส่วนจึงมีความตั้งใจปรับพฤติกรรมการบริโภคแต่ยังไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้

4. ทฤษฎีแรงจูงใจ ของ Rogers (1975) อธิบายว่า บุคคลจะเกิดแรงจูงใจป้องกันตนเองเมื่อประเมินว่าภัยคุกคามมีความรุนแรงและตนเองมีโอกาเสี่ยง ควบคู่กับการประเมินว่าตนเองมีความสามารถรับมือได้ ทฤษฎีนี้ช่วยอธิบายบทบาทของการรับรู้ความเสี่ยงโรค NCDs ที่มีต่อความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมการบริโภคของประชากรไทย

5. แนวคิดเรื่องพฤติกรรมผู้บริโภค ของ Serirat (2003) เน้นการศึกษา กล่องสีดำ (Buyer's Black Box) ในหัวใจผู้บริโภคผ่านแบบจำลองสิ่งกระตุ้นและการตอบสนอง โดยวิเคราะห์ปัจจัยภายใน (จิตวิทยา) และภายนอก (สังคม/วัฒนธรรม) ที่ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อ ผ่านหลัก 6Ws 1H เพื่อให้ธุรกิจตอบสนองความต้องการได้ตรงจุดที่สุด

6. แนวคิดเรื่องความตั้งใจในเชิงพฤติกรรม ของ Venkatesh et al. (2008) อธิบายว่า ความตั้งใจเชิงพฤติกรรม (Behavioral Intention) หมายถึง ระดับที่บุคคลวางแผนและตั้งใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยแผนที่กำหนดไว้ส่งผลต่อพฤติกรรมในอนาคต ความตั้งใจเชิงพฤติกรรมถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในการทำนายการตัดสินใจของบุคคล โดยมีปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ระยะเวลา ความถี่ และความรุนแรงของพฤติกรรม ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำนายพฤติกรรมการบริโภคอาหารและความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของประชากรไทยได้

ตัวแปรที่ศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ประเภทของงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประเภทการวิจัยเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Study) โดยมุ่งเน้นการวัดและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงตัวเลขเพื่ออธิบาย

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มประชากรเป้าหมายอย่างเป็นระบบ รวบรวมข้อมูล ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง เพื่อประเมินสถานการณ์ของโรคหรือพฤติกรรม โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ประชากรไทยอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 10,539,415 คน (National Statistical Office, 2023) กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรไทยที่มีพฤติกรรมการบริโภคอาหารนอกบ้านหรืออาหารสำเร็จรูปอย่างน้อย 1 ครั้งต่อสัปดาห์ จำนวน 400 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

ใช้วิธีการคัดเลือกแบบการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิตามโควตา (Stratified Quota Sampling) โดยแบ่งตามช่วงวัยออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ Gen Z (15–26 ปี) Gen Y (27–42 ปี) Gen X (43–58 ปี) Baby Boomer (59 ปีขึ้นไป) กลุ่มละ 100 คน เท่ากัน โดยกำหนดเกณฑ์คัดเข้าคือ มีสัญชาติไทย อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร อย่างน้อย 6 เดือน และยินยอมเข้าร่วมวิจัย และเกณฑ์คัดออก คือ ผู้ที่ได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรคติดต่อไม่เรื้อรังและผู้ที่ตอบแบบสอบถามไม่ครบถ้วน

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ 1.ข้อมูลส่วนบุคคล 2. พฤติกรรมการบริโภคอาหารเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ประกอบด้วย ด้านการบริโภคอาหารหวาน มัน เค็ม ด้านการบริโภคอาหารแปรรูปและฟาสต์ฟู้ด และด้านพฤติกรรมเสี่ยงอื่น ๆ 3. การรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ประกอบด้วย ด้านการรับรู้โอกาสเสี่ยง ด้านการรับรู้ความรุนแรง และด้านการรับรู้ผลกระทบจากการกิน

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมการบริโภค

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม โดยประยุกต์จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ตอนที่ 2 พฤติกรรมการบริโภคอาหารเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ตอนที่ 3 การรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และตอนที่ 4 ความตั้งใจในการปรับพฤติกรรม โดยตอนที่ 2–4 ใช้มาตรวัดแบบ Likert 5 ระดับ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 และนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียง 30 คน ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.85 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนด (0.70)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถามในพื้นที่ เช่น ห้างสรรพสินค้า ตลาด ชุมชน หอพัก เป็นต้น ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ.2568 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2569 โดยใช้แจ้งวัตถุประสงค์ของ

การวิจัยและขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัยก่อนทุกครั้ง และรับรองว่าข้อมูลที่ได้จะถูกเก็บรักษาเป็นความลับและนำไปใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient)

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้บริโภค จำนวน 400 คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 51.25 มีสัดส่วนอายุเท่ากันทุกกลุ่ม กลุ่ม Gen Z Gen Y Gen X และกลุ่ม Baby Boomer ร้อยละ 25 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 49.50) ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชนมากที่สุด ร้อยละ 35.50 และมีรายได้ต่อเดือนอยู่ในช่วง 15,001–30,000 บาท มากที่สุด ร้อยละ 39.00

วัตถุประสงค์ข้อ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับพฤติกรรมการบริโภคอาหาร การรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และความตั้งใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชากรไทย

ตารางที่ 1 แสดงระดับพฤติกรรมการบริโภคอาหารเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

ข้อ	พฤติกรรมการบริโภคอาหารเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง	ระดับความสำคัญ		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1	การบริโภคอาหารหวาน/มัน/เค็ม	4.21	0.68	สูงมาก
2	การบริโภคอาหารแปรรูปและฟาสต์ฟู้ด	3.89	0.74	สูง
3	พฤติกรรมเสี่ยงอื่นๆ	3.62	0.81	สูง
รวม		3.91	0.74	สูง

จากตารางที่ 1 พบว่า พฤติกรรมการบริโภคอาหารหวาน มัน เค็ม โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูงมาก ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.68) โดยพฤติกรรมที่พบมากที่สุด คือ การดื่มเครื่องดื่มรสหวาน เช่น ชานมไข่มุกและน้ำอัดลม ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = 0.62) รองลงมาคือการบริโภคขนมหวานและเบเกอรี่ ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.71) และการบริโภคอาหารทอดและอาหารที่มีไขมันสูง ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.69)

พฤติกรรมการบริโภคอาหารแปรรูปและฟาสต์ฟู้ดโดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.74) โดยพฤติกรรมที่พบมากที่สุด คือ การสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชัน Delivery ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.71) อยู่ในระดับสูงมาก รองลงมาคือการบริโภคขนมมีกึ่งสำเร็จรูปและอาหารสำเร็จรูปแบบซอง ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.77) และการบริโภคอาหารฟาสต์ฟู้ด ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 0.82)

พฤติกรรมเสี่ยงอื่น ๆ โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X}=3.62$, S.D. = 0.81) โดยพฤติกรรมที่พบมากที่สุด คือ การรับประทานอาหารนอกบ้านมากกว่าปรุงเองที่บ้าน ($\bar{X}=4.05$, S.D. = 0.76) รองลงมาคือการข้ามมื้ออาหารหรือรับประทานไม่เป็นเวลา ($\bar{X}=3.88$, S.D. = 0.82) และการรับประทานอาหารดึกหลัง 3 ทุ่มเป็นประจำ ($\bar{X}=3.85$, S.D. = 0.88) ในขณะที่พฤติกรรมการไม่อ่านฉลากโภชนาการและการเลือกอาหารตามความอร่อยมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.25$ และ 3.15)

ตารางที่ 2 แสดงระดับการรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

ข้อ	การรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง	ระดับความสำคัญ		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1	การรับรู้โอกาสเสี่ยง	3.28	0.88	ปานกลาง
2	การรับรู้ความรุนแรง	4.35	0.65	สูงมาก
3	การรับรู้ผลกระทบจากพฤติกรรมการกิน	3.95	0.72	สูง
รวม		3.86	0.75	สูง

จากตารางที่ 2 พบว่า การรับรู้โอกาสเสี่ยงโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.28$, S.D. = 0.88) โดยพฤติกรรมการกินในปัจจุบันที่เพิ่มความเสี่ยงโรค NCDs มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}=3.45$, S.D. = 0.89) รองลงมาคือความกังวลว่าจะเป็นโรค NCDs หากยังกินอาหารแบบเดิม ($\bar{X}=3.38$, S.D. = 0.91) ในขณะที่การรับรู้ว่าตนเองมีโอกาสเป็นโรคเบาหวาน ความดัน หรือโรคหัวใจมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X}=3.15$, S.D. = 0.95)

การรับรู้ความรุนแรงของโรค NCDs โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูงมาก ($\bar{X}=4.35$, S.D. = 0.65) โดยการเรียนรู้ว่าโรค NCDs ส่งผลร้ายแรงต่อสุขภาพร่างกายในระยะยาวมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}=4.58$, S.D. = 0.61) รองลงมาคือการเรียนรู้ว่าโรค NCDs ทำให้คุณภาพชีวิตแย่ลง ($\bar{X}=4.42$, S.D. = 0.66) และการเรียนรู้ว่าโรค NCDs สร้างภาระค่าใช้จ่ายสูง ($\bar{X}=4.38$, S.D. = 0.68)

การรับรู้ผลกระทบจากพฤติกรรมการกินโดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X}=3.95$, S.D. = 0.72) โดยการเรียนรู้ว่าการกินหวาน มัน เค็ม เป็นประจำส่งผลเสียต่อสุขภาพโดยตรงมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}=4.18$, S.D. = 0.71) รองลงมาคือการเรียนรู้ว่าการบริโภคอาหารแปรรูปและฟาสต์ฟู้ดบ่อยๆ เพิ่มความเสี่ยงโรค NCDs ($\bar{X}=4.02$, S.D. = 0.73) และการเรียนรู้ว่าพฤติกรรมการกินในปัจจุบันกำลังสะสมความเสี่ยงโรค NCDs ($\bar{X}=3.95$, S.D. = 0.75) ในขณะที่การรู้สึได้ถึงผลเสียของอาหารเสี่ยงที่มีต่อร่างกายมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แต่ยังคงอยู่ในระดับสูง ($\bar{X}=3.78$, S.D. = 0.82)

ตารางที่ 3 แสดงระดับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมการบริโภค

ข้อ	ความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมการบริโภค	ระดับ		แปลผล
		ความสำคัญ		
		$\bar{X}$	S.D.	
1	ตั้งใจจะลดการบริโภคเครื่องดื่มรสหวานและน้ำอัดลม	3.45	0.92	ปานกลาง
2	ตั้งใจจะลดการบริโภคอาหารทอดและอาหารที่มีไขมันสูง	3.58	0.88	สูง
3	ตั้งใจจะลดการบริโภคอาหารรสเค็มและลดการเติมเครื่องปรุง	3.52	0.9	สูง
4	ตั้งใจจะลดการบริโภคอาหารแปรรูปและฟาสต์ฟู้ด	3.35	0.95	ปานกลาง
5	ตั้งใจจะปรุงอาหารเองที่บ้านแทนการสั่ง Delivery	3.12	0.98	ปานกลาง
6	ตั้งใจจะอ่านฉลากโภชนาการทุกครั้งก่อนซื้ออาหาร	3.28	0.94	ปานกลาง
7	ตั้งใจจะเพิ่มการบริโภคผัก ผลไม้ และอาหารที่มีประโยชน์	3.82	0.82	สูง
8	มุ่งมั่นรักษาพฤติกรรมบริโภคที่ดีต่อสุขภาพอย่างต่อเนื่อง	3.48	0.91	ปานกลาง
รวม		3.45	0.91	ปานกลาง

จากตารางที่ 3 พบว่า ความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมการบริโภคโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.45$, S.D. = 0.91) โดยความตั้งใจที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การเพิ่มการบริโภคผัก ผลไม้ และอาหารที่มีประโยชน์ ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.82) รองลงมาคือการลดการบริโภคอาหารทอดและอาหารที่มีไขมันสูง ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = 0.88) และการลดการบริโภคอาหารรสเค็มและลดการเติมเครื่องปรุง ($\bar{X} = 3.52$, S.D. = 0.90) ในขณะที่ความตั้งใจที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ การปรุงอาหารเองแทนการสั่ง Delivery ($\bar{X} = 3.12$, S.D. = 0.98) รองลงมาคือการอ่านฉลากโภชนาการก่อนซื้อ ($\bar{X} = 3.28$, S.D. = 0.94) และการลดการบริโภคอาหารแปรรูปและฟาสต์ฟู้ด ($\bar{X} = 3.35$, S.D. = 0.95)

วัตถุประสงค์ข้อ 2 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมบริโภคอาหาร การรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง กับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของประชากรไทย

ตารางที่ 4 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันของพฤติกรรมบริโภคอาหาร กับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของประชากรไทย

พฤติกรรมบริโภคอาหาร	r	ระดับความสัมพันธ์
การบริโภคอาหารหวาน/มัน/เค็ม	0.42**	ปานกลาง
การบริโภคอาหารแปรรูป/ฟาสต์ฟู้ด	0.38**	ต่ำ
พฤติกรรมเสี่ยงอื่นๆ	0.31**	ต่ำ
ภาพรวมการรับรู้ความเสี่ยง	0.57**	ปานกลาง

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4 พบว่า พฤติกรรมการบริโภคอาหารทุกด้านมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสนับสนุนสมมติฐาน ดังนี้

ด้านพฤติกรรมการบริโภคอาหารเสี่ยง พบว่า พฤติกรรมการบริโภคอาหารหวาน มัน เค็ม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมในระดับปานกลาง ($r = 0.42, p < .01$) แสดงให้เห็นว่าผู้ที่บริโภคอาหารรสจัดบ่อยครั้งเริ่มตระหนักและมีความตั้งใจที่จะปรับพฤติกรรมมากขึ้น รองลงมาคือพฤติกรรมการบริโภคอาหารแปรรูปและฟาสต์ฟู้ดมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำ ($r = 0.38, p < .01$) และพฤติกรรมเสี่ยงอื่นๆ มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำเช่นกัน ($r = 0.31, p < .01$) โดยภาพรวมพฤติกรรมการบริโภคอาหารเสี่ยงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมในระดับต่ำ ($r = 0.38, p < .01$)

ตารางที่ 5 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สันของการรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง กับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของประชากรไทย

การรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง	r	ระดับความสัมพันธ์
การรับรู้โอกาสเสี่ยง	0.55**	ปานกลาง
การรับรู้ความรุนแรง	0.48**	ปานกลาง
การรับรู้ผลกระทบจากการกิน	0.62**	ปานกลาง
ภาพรวมการรับรู้ความเสี่ยง	0.57**	ปานกลาง

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 5 พบว่า การรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ทุกด้านมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสนับสนุนสมมติฐาน ดังนี้

ด้านการรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง พบว่า การรับรู้ผลกระทบจากการกินมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมสูงที่สุดในระดับปานกลาง ($r = 0.62, p < .01$) รองลงมาคือ การรับรู้โอกาสเสี่ยง ($r = 0.55, p < .01$) และการรับรู้ความรุนแรงของโรค ($r = 0.48, p < .01$) ส่วนมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางทั้งหมด โดยภาพรวมการรับรู้ความเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรังมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมในระดับปานกลาง ($r = 0.57, p < .01$) ซึ่งมีระดับความสัมพันธ์สูงกว่าพฤติกรรมการบริโภคอาหารเสี่ยง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการรับรู้ความเสี่ยงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของประชากรไทยมากกว่าพฤติกรรมการบริโภคที่เสี่ยงเพียงอย่างเดียว

อภิปรายผลการวิจัย

พฤติกรรมการบริโภคอาหารเสี่ยงโรค NCDs ของประชากรไทยโดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะการบริโภคอาหารหวาน มัน เค็ม อยู่ในระดับสูงมาก และพฤติกรรมการสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชัน Delivery ก็มีค่าเฉลี่ยสูงเช่นกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิถีชีวิตของสังคมเมืองในยุคดิจิทัลที่เน้นความสะดวกสบายและรวดเร็ว ทำให้ประชากรไทยพึ่งพาอาหารสำเร็จรูปและบริการ Delivery มากขึ้น ประกอบกับกลยุทธ์การตลาดของธุรกิจอาหารที่เน้นรสชาติจัดจ้านเพื่อกระตุ้นการบริโภค สอดคล้องกับแนวคิดพฤติกรรมผู้บริโภคของ Serirat (2003) ที่ระบุว่าปัจจัยภายนอก ทั้งสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีอิทธิพลสำคัญต่อการตัดสินใจบริโภคของบุคคล

การรับรู้ความเสี่ยงโรค NCDs โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยการรับรู้ความรุนแรงอยู่ในระดับสูงมาก แต่การรับรู้โอกาสเสี่ยงของตนเองกลับอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์ Optimistic Bias ที่แม้ประชากรไทยจะรู้ว่าโรค NCDs มีความรุนแรง แต่ยังมองว่าตนเองมีโอกาสน้อยกว่าความเป็นจริง ซึ่งสอดคล้องกับแบบจำลองด้านสุขภาพของ Rosenstock (1966) ที่ระบุว่า การรับรู้โอกาสเสี่ยงและความรุนแรงต้องเกิดขึ้นควบคู่กันจึงจะนำไปสู่การปรับพฤติกรรมที่แท้จริง

ความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยความตั้งใจเพิ่มการบริโภคผักผลไม้มีค่าสูงสุด แต่ความตั้งใจปรุงอาหารเองแทน Delivery มีค่าต่ำสุด แสดงให้เห็นถึงประชากรไทยมีแนวโน้มเลือกปรับพฤติกรรมที่ไม่กระทบต่อวิถีชีวิตเดิมมากนัก มากกว่าพฤติกรรมที่ต้องใช้ความพยายามหรือการเปลี่ยนแปลงสูง ได้สอดคล้องกับแนวคิดความตั้งใจเชิงพฤติกรรมของ Venkatesh, Brown, Maruping และ Bala (2008) ที่ระบุว่า ความเคยชินของพฤติกรรมเดิม ทั้งในด้านระยะเวลาและความถี่ มีอิทธิพลต่อระดับความตั้งใจในการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ ยังได้สอดคล้องกับ Thongngam and Papattha (2023) ที่พบว่า ประชาชนวัยทำงานในกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มเลือกบริโภคอาหารที่ดีต่อสุขภาพเป็นหลัก แม้ว่าระดับความตั้งใจโดยรวมจะอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อประชาชนมีความตระหนักรู้และมีความตั้งใจในพฤติกรรมที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ง่าย ก็มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การเลือกบริโภคอาหารที่ดีต่อสุขภาพในระยะยาว

พฤติกรรมการบริโภคอาหารเสี่ยงมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตั้งใจในการปรับพฤติกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน โดยการบริโภคอาหารหวาน มัน เค็ม มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง สูงกว่าการบริโภคอาหารแปรรูปและฟาสต์ฟู้ด และพฤติกรรมเสี่ยงอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่บริโภคอาหารรสจัดบ่อยครั้งสามารถรับรู้ผลกระทบต่อร่างกายได้ง่ายกว่า เช่น น้ำหนักที่เพิ่มขึ้นหรืออาการผิดปกติที่เกิดขึ้น จึงกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจปรับพฤติกรรมมากกว่า สอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของ Ajzen (1991) ที่อธิบายว่าทัศนคติเชิงลบต่อพฤติกรรมที่ตนปฏิบัติอยู่เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่นำไปสู่ความตั้งใจในการเปลี่ยนแปลง

การรับรู้ความเสี่ยงโรค NCDs มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตั้งใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในระดับปานกลาง ซึ่งสูงกว่าความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการบริโภคอย่างชัดเจน โดยการรับรู้ผลกระทบจากพฤติกรรมการกินมีความสัมพันธ์สูงสุด สูงกว่าการรับรู้โอกาสเสี่ยง และการรับรู้ความรุนแรง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการรับรู้ว่าการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนที่ส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพมีพลังกระตุ้นมากกว่า การรับรู้ความรุนแรงของโรคในเชิงนามธรรม เนื่องจากเชื่อมโยงกับประสบการณ์ตรงของแต่ละบุคคล ได้ชัดเจนกว่า สอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจของ Rogers (1975) ที่ระบุว่า การประเมินภัยคุกคามที่เชื่อมกับตนเองโดยตรงมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการป้องกันตนเองมากกว่าการรับรู้ภัยคุกคามในระดับกว้าง ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการสร้างการรับรู้ความเสี่ยงโดยเน้นผลกระทบที่เชื่อมโยงกับพฤติกรรมการกินในชีวิตประจำวันจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าการสื่อสารเรื่องความรุนแรงของโรคเพียงอย่างเดียว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. เป็นข้อมูลเชิงนโยบายให้กับภาครัฐและหน่วยงานสาธารณสุขควรพัฒนาสื่อการรณรงค์ด้านสุขภาพผ่านโซเชียลมีเดียที่เข้าถึงง่าย โดยเน้นให้ประชาชนตระหนักถึงความเสี่ยงโรค NCDs จากพฤติกรรมการบริโภคอาหารในชีวิตประจำวัน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้จริง
2. เป็นข้อมูลให้กับผู้ประกอบการธุรกิจอาหารและแอปพลิเคชัน Delivery ควรแสดงข้อมูลโภชนาการและค่าเตือนด้านสุขภาพบนแพลตฟอร์มออนไลน์อย่างชัดเจน เพื่อช่วยให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจเลือกอาหารที่ดีต่อสุขภาพได้สะดวกและง่ายขึ้นในชีวิตประจำวัน
3. เป็นข้อมูลให้กับสถาบันการศึกษาควรส่งเสริมการเรียนรู้ด้านความรู้เกี่ยวกับโภชนาการและการรับรู้ความเสี่ยงโรค NCDs ในทุกระดับ โดยเน้นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เช่น การอ่านฉลากโภชนาการและการเลือกบริโภคอาหารที่เหมาะสม เพื่อสร้างพื้นฐานพฤติกรรมสุขภาพที่ดีตั้งแต่วัยเรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายขอบเขตการวิจัยให้ครอบคลุมกลุ่มประชากรเฉพาะเจาะจงมากขึ้น เช่น วัยรุ่น ผู้สูงอายุ และผู้ป่วยโรคเรื้อรัง รวมถึงขยายพื้นที่วิจัยไปยังทั้งเขตเมืองและชนบทในหลายภูมิภาคทั่วประเทศ พร้อมทั้งเพิ่มตัวแปรที่เกี่ยวข้อง เช่น อิทธิพลของครอบครัว กลุ่มเพื่อน สื่อออนไลน์ และความรู้ด้านโภชนาการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสะท้อนบริบทความแตกต่างของสังคมไทยในแต่ละพื้นที่ได้อย่างรอบด้านมากขึ้น
2. ควรนำวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) มาใช้ โดยผสมผสานแบบสอบถามเชิงปริมาณกับการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้เข้าใจเหตุผลเบื้องหลังพฤติกรรมบริโภคของสังคมไทยได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3. การศึกษาติดตามผลในระยะยาว (Longitudinal Study) เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การบริโภคและความตั้งใจในการปรับพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างในช่วงเวลาต่างๆ และประเมินว่า ความตั้งใจที่มีนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจริง

เอกสารอ้างอิง

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. (2nd ed.). New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Department of Disease Control, Ministry of Public Health. (2023). *Non-communicable diseases situation report 2023*. Bangkok: Ministry of Public Health.
- National Statistical Office. (2023). *Demographic and housing statistics*. Bangkok: National Statistical Office.
- Prochaska, J. O. and DiClemente, C. C. (1983). Stages and processes of self-change of smoking: Toward an integrative model of change. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 51(3), 390-395. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.51.3.390>
- Rogers, R. W. (1975). A protection motivation theory of fear appeals and attitude change. *Journal of Psychology*, 91(1), 93-114. <https://doi.org/10.1080/00223980.1975.9915803>
- Rosenstock, I. M. (1966). Why people use health services. *Milbank Memorial Fund Quarterly*, 44(3), 94-127. <https://doi.org/10.2307/3348967>
- Serirat, S. (2003). *Consumer behavior*. Bangkok: Teerapfilm and Scitex.
- Statista. (2023). *Food delivery market in Thailand: Statistics and facts*. Retrieved November 11, 2025, from <https://www.statista.com/topics/food-delivery-thailand>
- Story, M., Neumark-Sztainer, D. and French, S. (2008). Individual and environmental influences on adolescent eating behaviors. *Journal of the American Dietetic Association*, 102(3), 40-51. [https://doi.org/10.1016/S0002-8223\(02\)90421-9](https://doi.org/10.1016/S0002-8223(02)90421-9)
- Thongngam, S. and Papattha, C. (2023). Factors affecting healthy food consumption behavior of working-age people in Bangkok. *Dusit Thani College Journal*, 17(1), 174-188.

- Venkatesh, V., Brown, S. A., Maruping, L. M. and Bala, H. (2008). Predicting different conceptualizations of system use: The competing roles of behavioral intention, facilitating conditions, and behavioral expectation. *MIS Quarterly*, 32(3), 483-502. <https://doi.org/10.2307/25148853>
- World Health Organization. (2023). *Noncommunicable diseases: Key facts*. Retrieved November 11, 2025, from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/noncommunicable-diseases>
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). New York: Harper and Row.

ตัวแบบพยากรณ์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเป็นอันดับแรก ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สถาบันเทคโนโลยีไทย - ญี่ปุ่น*

ภัทธรณ สมานวรกิจ¹

บุษกร เหมมาชูเกียรติกุล² ภาสกร พันธุ์โอภาส³

(วันที่รับบทความ: 24 มีนาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 28 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 29 เมษายน 2569)

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ดำเนินการศึกษาวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเป็นอันดับแรกของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น และพัฒนาแบบจำลองสำหรับพยากรณ์โอกาสของการตัดสินใจดังกล่าว ประชากร คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ของสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น ที่ขึ้นทะเบียนในปีการศึกษา 2568 จำนวน 980 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวน 375 คน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ 1) เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น และ 2) เป็นนักศึกษาที่เข้าเรียนในช่วงสัปดาห์แรกของการเรียนปรับพื้นฐาน เครื่องมือหลักที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ตัวแปรอิสระที่นำมาศึกษา ได้แก่ ภาพลักษณ์และคุณภาพของสถาบัน (X_1) ความเชื่อมโยงบริบทญี่ปุ่น (X_2) ลักษณะของหลักสูตร (X_3) ต้นทุนทางการศึกษา (X_4) อิทธิพลจากครอบครัว (X_5) และอิทธิพลทางสังคมและการรับรู้ต่อสถาบัน (X_6) ตัวแปรตาม คือ การตัดสินใจเลือกเข้าเป็นอันดับแรก ($Y=1$) และ การตัดสินใจไม่เลือกเป็นอันดับแรก ($Y=0$)

ผลการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองสมการถดถอยโลจิสติกไบนารี แสดงให้เห็นว่า มี 2 ปัจจัย ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ภาพลักษณ์และคุณภาพของสถาบัน (X_1) ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงบวก ($\text{Sig.} = .006$, $\text{Exp(B)} = 2.081$) และอิทธิพลจากครอบครัว (X_5) ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงลบ ($\text{Sig.} = .014$, $\text{Exp(B)} = 0.724$) โดยแบบจำลองมีความแม่นยำในการจำแนกกลุ่ม (Accuracy = 84.4%) สมการพยากรณ์สามารถเขียนได้ดังนี้ $Y = -2.051 + 0.733X_1 - 0.322X_5$

คำสำคัญ: สมการถดถอยโลจิสติกไบนารี, ตัวแบบพยากรณ์, การตัดสินใจศึกษาต่อ, นักศึกษาชั้นปีที่ 1

* บทความวิจัย คณะวิศวกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีไทย - ญี่ปุ่น

¹ อาจารย์ประจำ, คณะวิศวกรรมศาสตร์, สถาบันเทคโนโลยีไทย - ญี่ปุ่น, E-mail: phattamon@tni.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะวิศวกรรมศาสตร์, สถาบันเทคโนโลยีไทย - ญี่ปุ่น, E-mail: bussakorn@tni.ac.th, (Corresponding Author)

³ อาจารย์ประจำ, คณะวิศวกรรมศาสตร์, สถาบันเทคโนโลยีไทย - ญี่ปุ่น, E-mail: paskorn@tni.ac.th

A Predictive Model of Factors Influencing First-Choice University Selection Among First-Year Students at Thai-Nichi Institute of Technology*

Phattamon Samanworakit¹

Bussakorn Hammachukiattikul² Paskorn Phuenopas³

(Received: March 24, 2026; Revised: April 28, 2026; Accepted: April 29, 2026)

Abstract

This study aimed to investigate the factors influencing first-year students' decision to select the Thai-Nichi Institute of Technology as their first-choice university and to develop a predictive model for estimating the likelihood of such a decision. The population consisted of 980 first-year undergraduate students enrolled at the Thai-Nichi Institute of Technology in the 2025 academic year. The sample comprised 375 students, selected using purposive sampling to ensure alignment with the research objectives. The inclusion criteria were as follows: (1) being a first-year student currently enrolled at the Thai-Nichi Institute of Technology, and (2) attending classes during the first week of the preparatory program. The independent variables included institutional image and quality (X_1), Japanese-related context (X_2), program characteristics (X_3), educational cost (X_4), family influence (X_5), and social influence and institutional perception (X_6). The dependent variable was the decision outcome, classified into two categories: selecting the institution as the first choice ($Y=1$) and not selecting it as the first choice ($Y=0$).

The results from the binary logistic regression analysis revealed that two factors were statistically significant. Institutional image and quality (X_1) showed a positive relationship with the decision (Sig. = .006, Exp(B) = 2.081), indicating that more favorable perceptions increase the likelihood of selecting the institution as the first choice. In contrast, family influence (X_5) had a negative relationship (Sig. = .014, Exp(B) = 0.724), suggesting a reduced likelihood of such a decision. The model achieved an overall classification accuracy of 84.4%. The predictive equation can be expressed as follows: $Y = -2.051 + 0.733X_1 - 0.322X_5$

Keywords: Binary Logistic Regression Analysis, Predictive Model, Higher Education Decision-Making, First-Year Students

* Research Article from Thai-Nichi Institute of Technology

¹ Lecturer, Faculty of Engineering, Thai-Nichi Institute of Technology, E-mail: phattamon@tni.ac.th

² Assistant Professor, Faculty of Engineering, Thai-Nichi Institute of Technology, E-mail: bussakorn@tni.ac.th, (Corresponding Author)

³ Lecturer, Faculty of Engineering, Thai-Nichi Institute of Technology, E-mail: paskorn@tni.ac.th

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น (Thai-Nichi Institute of Technology) เป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่จัดตั้งขึ้นภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ โดยได้รับอนุญาตให้ดำเนินการเมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2549 และเริ่มเปิดการเรียนการสอนในปีการศึกษา 2550 ปัจจุบันเปิดสอนทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ครอบคลุม 3 คณะหลัก ได้แก่ คณะบริหารธุรกิจ คณะวิศวกรรมศาสตร์ และคณะเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งนี้ แนวทางการจัดการศึกษามุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่กับทักษะเชิงปฏิบัติเพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมในบริบทของภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรม

ในระหว่างที่ผ่านมา สถาบันได้ดำเนินกิจกรรมด้านการประชาสัมพันธ์และการสร้างการรับรู้อย่างต่อเนื่อง อาทิ การจัดกิจกรรมเปิดบ้าน (Open House) การประสานงานกับครูแนะแนวในสถานศึกษาทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ตลอดจนการสื่อสารผ่านช่องทางสื่อที่หลากหลายเพื่อเผยแพร่ข้อมูลของหลักสูตร อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาข้อมูลการรับเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีที่ผ่านมา กลับพบว่าจำนวนผู้เข้าศึกษายังไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การเข้าถึงข้อมูลเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการกระตุ้นการตัดสินใจของผู้เรียนในเชิงพฤติกรรม เนื่องจากการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อมักเกิดจากการพิจารณาปัจจัยหลายด้านร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ต่อภาพลักษณ์ของสถาบัน ความคาดหวังของครอบครัว หรืออิทธิพลจากสภาพแวดล้อมทางสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Premruthai, 2002) ที่ระบุว่า คุณลักษณะของสถาบันและอิทธิพลของบุคคลในครอบครัวล้วนเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดทิศทางการเลือกศึกษาต่อ ยิ่งไปกว่านั้น ปัจจัยเหล่านี้ยังมีผลโดยตรงต่อการจัดลำดับความต้องการ โดยเฉพาะการตัดสินใจเลือกให้เป็น "ตัวเลือกอันดับแรก" ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นและระดับความไว้วางใจที่ผู้เรียนมีต่อสถาบันได้อย่างชัดเจน

สภาพปัญหาที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยเชิงลึกที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเป็นอันดับแรก ของกลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น พร้อมทั้งนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาเป็นตัวแบบพยากรณ์ (Predictive Model) เพื่อทำนายการตัดสินใจดังกล่าว การค้นพบจากงานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นสารสนเทศที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการปรับปรุงกลยุทธ์การรับสมัครนักศึกษา การออกแบบการสื่อสารเพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่กลุ่มผู้ปกครอง ตลอดจนการยกระดับภาพลักษณ์ของสถาบันให้ตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้เรียน อันจะช่วยเสริมสร้างศักยภาพทางการแข่งขันและดึงดูดผู้เรียนในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเป็นอันดับแรกของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น
2. เพื่อสร้างตัวแบบพยากรณ์โอกาสในการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเป็นอันดับแรกของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง**แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ**

แนวคิดกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภคของ (Kotler, 2000) อธิบายว่าการตัดสินใจเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นลำดับ ตั้งแต่การรับรู้ความต้องการ การค้นหาข้อมูล การประเมินทางเลือก ไปจนถึงการตัดสินใจเลือกและพฤติกรรมภายหลังการตัดสินใจ ขณะที่ (Chapman, 1981, pp. 490-505) อธิบายเพิ่มเติมว่าการเลือกสถานการศึกษาไม่ได้ขึ้นอยู่กับกระบวนการภายในเพียงอย่างเดียว แต่ยังได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก เช่น ลักษณะของสถาบัน ข้อมูลข่าวสาร และบุคคลรอบข้าง ซึ่งมีบทบาทต่อการรับรู้และการประเมินทางเลือกของผู้เรียน เมื่อพิจารณาร่วมกัน แนวคิดทั้งสองช่วยอธิบายได้ว่าการเลือกศึกษาต่อของผู้เรียนเป็นทั้งกระบวนการเชิงขั้นตอนและเป็นผลจากอิทธิพลของปัจจัยแวดล้อม โดยผู้เรียนจะค่อย ๆ เปรียบเทียบทางเลือกภายใต้ข้อมูลและบริบทที่ได้รับ ก่อนนำไปสู่การตัดสินใจในท้ายที่สุด

แนวคิดทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (TPB)

ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของไอเชค ไอเซน อธิบายว่าพฤติกรรมของบุคคลมีพื้นฐานมาจาก “ความตั้งใจ” ซึ่งถือเป็นตัวแปรสำคัญที่สะท้อนแนวโน้มของการกระทำในอนาคต โดยความตั้งใจไม่ได้เกิดขึ้นโดยลำพัง แต่เป็นผลจากการประเมินของบุคคลต่อสถานการณ์และปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยจึงได้นำทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนมาใช้เป็นกรอบแนวคิดหลักในการสร้างตัวแบบพยากรณ์เพื่ออธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเป็นตัวเลือกอันดับแรกของนักศึกษาผ่านองค์ประกอบ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

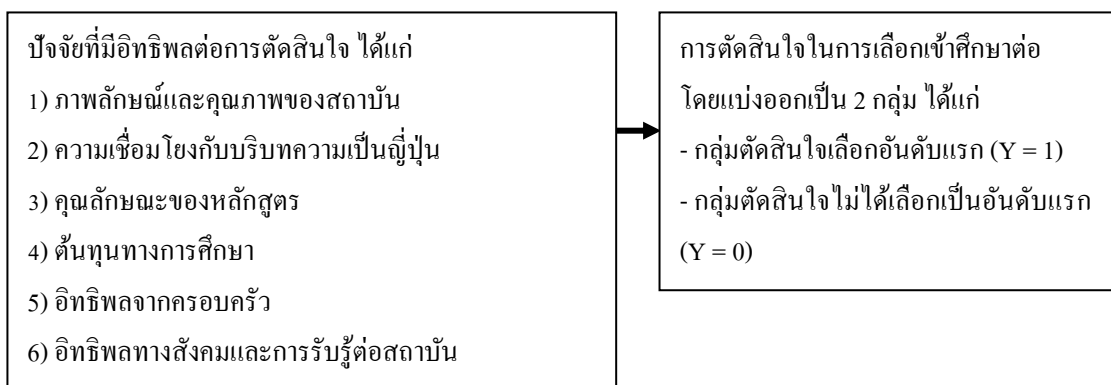
ทัศนคติต่อพฤติกรรม (Attitude Toward the Behavior) หมายถึง การประเมินของบุคคลว่าการกระทำนั้นมีความเหมาะสมหรือก่อให้เกิดผลลัพธ์ในทางบวกหรือลบเพียงใด ตามแนวคิดของ (Ajzen, 2012) หากบุคคลมีมุมมองเชิงบวกต่อพฤติกรรมใด ย่อมมีแนวโน้มที่จะเกิดความตั้งใจในการแสดงพฤติกรรมนั้นเพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้าม หากการรับรู้เป็นไปในเชิงลบ ความตั้งใจจะลดลงตามไปด้วย ในบริบทของการเลือกเข้าศึกษาต่อ ทัศนคติสะท้อนผ่านการรับรู้ของผู้เรียนต่อคุณค่าและความน่าสนใจของสถาบัน ดังนั้น ตัวแปรที่สะท้อนทัศนคติของผู้เรียนในการเลือกศึกษาต่อ คือ ภาพลักษณ์และคุณภาพ

ของสถาบัน คุณลักษณะของหลักสูตร และความเชื่อมโยงกับบริบทความเป็นญี่ปุ่น ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดมุมมองเชิงบวกหรือเชิงลบต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อ

บรรทัดฐานทางสังคม (Subjective Norm) หมายถึง การรับรู้ของบุคคลต่อแรงกดดันหรืออิทธิพลจากบุคคลสำคัญรอบข้างว่าควรหรือไม่ควรกระทำพฤติกรรมใด ตามแนวคิดของ (Ajzen, 2012) หากบุคคลรับรู้ากลุ่มอ้างอิงมีทัศนคติสนับสนุนพฤติกรรมดังกล่าว ย่อมมีแนวโน้มที่จะคล้อยตามและเกิดความตั้งใจในการแสดงพฤติกรรมนั้นเพิ่มขึ้น ในการศึกษาครั้งนี้ ตัวแปรที่อธิบายอิทธิพลทางสังคมที่ส่งผลต่อความตั้งใจเลือกศึกษาต่อ ได้แก่ อิทธิพลจากครอบครัว อิทธิพลทางสังคมและการรับรู้ต่อสถาบัน

การรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control) หมายถึง การประเมินของบุคคลเกี่ยวกับความยากง่ายในการแสดงพฤติกรรม โดยพิจารณาจากความเชื่อมั่น ว่าตนเองมีทรัพยากร โอกาส หรือศักยภาพเพียงพอในการจัดการกับข้อจำกัดที่อาจเกิดขึ้น ตามแนวคิดของ (Ajzen, 2012) แม้บุคคลจะมีทัศนคติที่ดีและได้รับการสนับสนุนจากบุคคลรอบข้าง แต่หากรับรู้ว่ามีอุปสรรคที่ตนไม่สามารถควบคุมได้ ความตั้งใจในการแสดงพฤติกรรมนั้นย่อมลดลง ในบริบทของการเลือกเข้าศึกษาต่อ ปัจจัยด้านทรัพยากร โดยเฉพาะข้อจำกัดทางการเงิน ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ผู้เรียนและครอบครัวต้องพิจารณา หากผู้เรียนประเมินว่าตนเองมีศักยภาพเพียงพอในการรองรับค่าใช้จ่าย หรือสามารถเข้าถึงแหล่งสนับสนุน เช่น ทุนการศึกษา ย่อมเพิ่มโอกาสในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อให้เกิดขึ้นได้จริง ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยนำองค์ประกอบด้านการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมมาใช้ เพื่ออธิบายข้อจำกัดและเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น โดยพิจารณาผ่านตัวแปรด้านต้นทุนทางการศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ประเภทของงานวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการสำรวจ (Survey Method) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ และอธิบายแนวโน้มการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อของผู้เรียน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยเลือกใช้ การวิเคราะห์สมการถดถอยโลจิสติกแบบไบนารี (Binary Logistic Regression) ซึ่งมีความเหมาะสมกับลักษณะของตัวแปรตาม (Dependent Variable) ที่เป็นแบบจำแนกประเภทสองกลุ่ม (Dichotomous Variable) (Vanichbancha, 2003) โดยสถิติดังกล่าวจะถูกนำมาใช้ในการพยากรณ์โอกาสที่ผู้เรียนจะตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเป็นตัวเลือกอันดับแรก

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้กำหนดประชากรเป้าหมายคือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ของสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น ที่ขึ้นทะเบียนในปีการศึกษา 2568 จำนวน 980 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมีจำนวน 375 คน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ 1) เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น และ 2) เป็นนักศึกษาที่เข้าเรียนในช่วงสัปดาห์แรกของการเรียนปรับพื้นฐาน ทั้งนี้ การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้อ้างอิงตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลแบบพหุตัวแปร (Multivariate Data Analysis) ซึ่ง (Hair, et al., 1998) เสนอว่าควรใช้จำนวนตัวอย่างไม่น้อยกว่า 200 ตัวอย่าง เพื่อให้ผลการวิเคราะห์มีความน่าเชื่อถือ ดังนั้น จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 375 คน ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จึงอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมและเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ภาพลักษณ์และคุณภาพของสถาบัน (X_1) ความเชื่อมโยงกับบริบทญี่ปุ่น (X_2) คุณลักษณะของหลักสูตร (X_3) ต้นทุนทางการศึกษา (X_4) อิทธิพลจากครอบครัว (X_5) และอิทธิพลทางสังคมและการรับรู้ต่อสถาบัน (X_6)

ตัวแปรตาม คือ กลุ่มที่ตัดสินใจเลือกอันดับแรก ($Y = 1$) และกลุ่มที่ตัดสินใจไม่ได้เลือกเป็นอันดับแรก ($Y = 0$)

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งพัฒนาขึ้นให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดและตัวแปรที่กำหนด ผู้วิจัยทำการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

โดยการนำร่างแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ข้อคำถามและความเหมาะสมในการใช้ภาษา ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาลงความเห็นตามเกณฑ์การให้คะแนน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) $IOC = .924$ แสดงว่ารายการคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในระดับที่เหมาะสม นอกจากนี้ผู้วิจัยได้มีการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ของสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น จำนวน 30 คน พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha) เท่ากับ 0.86 ซึ่งบ่งชี้ว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับดีและสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ดำเนินการจากทั้งแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยข้อมูลปฐมภูมิได้จากการสำรวจด้วยแบบสอบถามในกลุ่มนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ของสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการวิจัย สำหรับข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยสืบค้นและรวบรวมจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนแหล่งข้อมูลออนไลน์ที่เชื่อถือได้ เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการอธิบายผลและสนับสนุนการตีความเชิงวิชาการของการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความเหมาะสมเบื้องต้นของข้อมูล

1. การตรวจสอบปัญหา Multicollinearity ระหว่างตัวแปรอิสระเพื่อให้การประมาณค่าในแบบจำลองมีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยได้ประเมินความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ โดยใช้ค่า Tolerance และค่า VIF เป็นตัวชี้วัดผลการวิเคราะห์ จากตารางที่ 1 พบว่าค่า Tolerance ของตัวแปรอิสระมีค่าระหว่าง 0.435 - 0.701 มีค่ามากกว่า 0.20 และค่า VIF มีค่าระหว่าง 1.426 - 2.299 ซึ่งน้อยกว่า < 5 แสดงว่าไม่พบปัญหา Multicollinearity ระหว่างตัวแปรอิสระ

ตารางที่ 1 แสดงผลค่า VIF และค่า Tolerance

Variable	Tolerance	VIF
ภาพลักษณ์และคุณภาพของสถาบัน	0.435	2.299
ความเชื่อมโยงกับบริบทญี่ปุ่น	0.610	1.639
คุณลักษณะของหลักสูตร	0.473	2.112
ต้นทุนทางการศึกษา	0.566	1.767
อิทธิพลจากครอบครัว	0.701	1.426
อิทธิพลทางสังคมและการรับรู้ต่อสถาบัน	0.469	2.132

2. การทดสอบความเหมาะสมของโมเดล (Model Fit)

การทดสอบความสอดคล้องของโมเดลด้วยสถิติ Hosmer and Lemeshow จากตารางที่ 2 พบว่าค่าไคสแควร์มีค่าเท่ากับ 7.726 ที่ระดับอิสระ 8 และมีค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.461 ซึ่งมีค่ามากกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (0.05) แสดงให้เห็นว่าโมเดลไม่มีความแตกต่างจากข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญ จึงสามารถพิจารณาได้ว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลและเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในการวิเคราะห์ขั้นต่อไป

ตารางที่ 2 การทดสอบ Hosmer and Lemeshow Test

Hosmer and Lemeshow Test			
Step	Chi-square	df	Sig.
1	7.726	8	0.461

สรุปผลการวิจัย

จากตารางที่ 3 ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาออกเป็นประเด็นสำคัญ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลุ่มตัวอย่างจำนวน 375 คน โดยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 225 คน คิดเป็นร้อยละ 60 และเพศหญิงจำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 40 เมื่อจำแนกตามคณะ พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในคณะเทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 46.4 รองลงมา ได้แก่ คณะบริหารธุรกิจ จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 27.2 และคณะวิศวกรรมศาสตร์ จำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 26.4

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์ของแบบจำลองโลจิสติก

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเป็นอันดับแรกของนักศึกษาชั้นปีที่ 1						
ปัจจัย	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)
X_1	.733	.265	7.657	1	.006	2.081
X_2	.196	.240	.666	1	.414	1.216
X_3	-.210	.256	.674	1	.412	.810
X_4	-.045	.198	.051	1	.821	.956
X_5	-.322	.131	6.033	1	.014	.724
X_6	.170	.192	.781	1	.377	1.185
ค่าคงที่	-2.051	.941	4.756	1	.029	.129

หมายเหตุ X_1 แทน ภาพลักษณ์และคุณภาพของสถาบัน X_2 แทน ความเชื่อมโยงกับบริษัทผู้ป้อน X_3 แทน คุณลักษณะของหลักสูตร X_4 แทน ต้นทุนทางการศึกษา X_5 แทน อิทธิพลจากครอบครัว X_6 แทน อิทธิพลทางสังคมและการรับรู้ต่อสถาบัน B คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระในสมการถดถอยโลจิสติก

แบบไบนารี S.E. (Standard Error) คือ ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของสัมประสิทธิ์ Wald คือ ค่าสถิติที่ใช้ทดสอบนัยสำคัญของสัมประสิทธิ์ในแบบจำลอง

2. ผลการวิเคราะห์สมการถดถอยโลจิสติกแบบไบนารี พบว่า มีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกเข้าศึกษาต่อเป็นอันดับแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภาพลักษณ์และคุณภาพของสถาบัน (X_1) และปัจจัยอิทธิพลจากครอบครัว (X_5) โดยปัจจัยภาพลักษณ์และคุณภาพของสถาบัน (X_1) มีอิทธิพลในทิศทางเชิงบวก ($B = .733$, Sig. = .006) และมีค่า $\text{Exp}(B)$ เท่ากับ 2.081 แสดงว่าการรับรู้เชิงบวกต่อสถาบันจะเพิ่มโอกาสในการเลือกเป็นอันดับแรก ขณะที่ปัจจัยอิทธิพลจากครอบครัว (X_5) มีอิทธิพลในทิศทางเชิงลบ ($B = -.322$, Sig. = .014) โดยมีค่า $\text{Exp}(B)$ เท่ากับ .724 สะท้อนว่าอิทธิพลจากครอบครัวมีแนวโน้มลดโอกาสในการเลือกสถาบันเป็นตัวเลือกอันดับแรก สำหรับปัจจัยอื่น ได้แก่ ความเชื่อมโยงกับบริบทญี่ปุ่น (X_2) คุณลักษณะของหลักสูตร (X_3) ต้นทุนทางการศึกษา (X_4) และอิทธิพลทางสังคม (X_6) ไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แบบจำลองนี้สามารถพยากรณ์ถูกต้องคิดเป็นร้อยละ 84.4 สามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้ $Y = -2.051 + 0.733X_1 - 0.322X_5$

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเป็นอันดับแรกของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ซึ่งให้เห็นประเด็นสำคัญดังนี้:

ปัจจัยด้านภาพลักษณ์และคุณภาพของสถาบัน มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเป็นอันดับแรก กล่าวคือ หากผู้เรียนมีการรับรู้เชิงบวกต่อชื่อเสียง ความน่าเชื่อถือ ตลอดจนมาตรฐานทางวิชาการของสถาบัน ย่อมส่งผลให้โอกาสในการตัดสินใจเลือกสถาบันแห่งนี้เส้นทางเลือกหลักเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย ข้อค้นพบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับหลักฐานเชิงประจักษ์จากหลากหลายงานวิจัยในบริบทการศึกษาไทย (Kunpluem, 2009; Sirimungmul, Phanthurasat and Khamisiri, 2019; Ketbut and Thongphat, 2020; Sukthavorn and Angkanavin, 2021; Suwapanich and Chaipibul, 2022) ซึ่งต่างยืนยันในทิศทางเดียวกันว่า ภาพลักษณ์และองค์ประกอบด้านคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา มิได้เป็นเพียงข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ทว่าทำหน้าที่เป็นตัวแปรเชิงกลยุทธ์ที่ผู้เรียนนำมาใช้ในกระบวนการพิจารณา เปรียบเทียบ และประเมินความน่าเชื่อถือก่อนการตัดสินใจ ด้วยเหตุนี้ จึงสามารถสรุปได้ว่าภาพลักษณ์และคุณภาพของสถาบัน ถือเป็นปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญยิ่ง ซึ่งมีบทบาทโดยตรงต่อการกำหนดทิศทางการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อของผู้เรียน

ปัจจัยด้านอิทธิพลจากครอบครัว ส่งผลกระทบในทิศทางเชิงลบต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อเป็นตัวเลือกอันดับแรก กล่าวคือ เมื่อผู้เรียนได้รับอิทธิพลหรือการชี้แนะจากครอบครัวในระดับที่สูงขึ้น โอกาสที่จะตัดสินใจเลือกสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่นเป็นอันดับแรกกลับมีแนวโน้มลดลง ข้อค้นพบนี้มี

ความแตกต่างจากทัศนคติในงานวิจัยบริบทสังคมไทยในอดีตของ (Boonpiam, 1979) ที่มีกระบวนทัศน์สถาบันครอบครัวมีบทบาทเชิงบวกในการสนับสนุนการตัดสินใจของผู้เรียน ทว่าเมื่อนำมาวิเคราะห์บูรณาการร่วมกับกรอบแนวคิดของ (McLanahan, et al., 1994) ที่อธิบายถึงโครงสร้างและบริบทของครอบครัวที่มีนัยต่อการกำหนดโอกาสและข้อจำกัดทางเลือกของบุตรหลานในระยะยาวแล้ว ปรากฏการณ์นี้สามารถอธิบายได้จากค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมของผู้ปกครองส่วนใหญ่ ที่ยังคงให้ความสำคัญและมีความคาดหวังให้บุตรหลานสอบเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยของรัฐเป็นเป้าหมายสูงสุด ประกอบกับความกังวลในมิติของภาระค่าใช้จ่ายและความมั่นคงทางสายอาชีพตามทัศนคติของผู้ใหญ่ ปัจจัยกดดันเหล่านี้บีบบังคับทางอ้อมให้ผู้เรียนจำเป็นต้องประนีประนอมและปรับเปลี่ยนการตัดสินใจของตนเองให้สอดคล้องกับความคาดหวังของสถาบันครอบครัว ด้วยเหตุนี้ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่นซึ่งมีสถานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชน จึงมักถูกลดทอนลำดับความสำคัญลง แม้ว่าในระดับปัจเจกบุคคล ตัวผู้เรียนเองจะมีทัศนคติเชิงบวกและเชื่อมั่นในภาพลักษณ์ตลอดจนคุณภาพของสถาบันแห่งนี้เป็นทุนเดิมก็ตาม ท้ายที่สุด ข้อค้นพบจากการวิจัยในครั้งนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตที่ซับซ้อนของอิทธิพลจากครอบครัว ซึ่งมีได้ทำหน้าที่เป็นเพียงกลไกสนับสนุนเสมอไป แต่อาจแปรสภาพเป็นกรอบจำกัดทางเลือกทางการศึกษาของผู้เรียนได้เช่นกัน โดยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและบริบทแวดล้อมเฉพาะของแต่ละครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์ด้านภาพลักษณ์และคุณภาพของสถาบัน: จากผลการวิเคราะห์ที่ชี้ให้เห็นว่าภาพลักษณ์ของสถาบันเป็นปัจจัยเชิงบวกที่ทรงอิทธิพลสูงสุด ผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการยกระดับกลยุทธ์การสร้างแบรนด์ ให้มีความแข็งแกร่งและเด่นชัดมากยิ่งขึ้น โดยมุ่งเน้นการสื่อสารสารสนเทศเชิงประจักษ์ที่สะท้อนถึงมาตรฐานทางวิชาการ อัตราความสำเร็จและการได้งานทำของบัณฑิต ตลอดจนเครือข่ายความร่วมมือที่แน่นแฟ้นกับภาครัฐกิจและอุตสาหกรรม การนำเสนอจุดแข็งเหล่านี้เป็นรูปธรรมและตรงกับความคาดหวังของผู้เรียน จะช่วยตอกย้ำความเชื่อมั่น และเพิ่มโอกาสในการผลักดันให้ผู้เรียนตัดสินใจวางตำแหน่งของสถาบันไว้เป็นทางเลือกอันดับแรกได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการอิทธิพลจากครอบครัว: สืบเนื่องจากข้อค้นพบที่ระบุว่าอิทธิพลของครอบครัวมีทิศทางแปรผกผันกับการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อ (ครอบครัวมักคาดหวังให้เด็กมหาวิทยาลัยของรัฐก่อน) สถาบันจึงควรปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการสื่อสาร โดยขยายกลุ่มเป้าหมายหลักให้ครอบคลุมถึงกลุ่มบิดามารดาและผู้ปกครองอย่างจริงจัง แนวทางปฏิบัติอาจดำเนินการผ่านการจัดกิจกรรมเปิดบ้านสำหรับผู้ปกครองโดยเฉพาะ (Parents' Open House) หรือการจัดเวทีแนะแนวที่เน้นนำเสนอข้อมูลด้านความคุ้มค่าของการลงทุนทางการศึกษา (Value for Money) และเส้นทางความก้าวหน้า

ในสายอาชีพแห่งอนาคต กลยุทธ์ดังกล่าวจะช่วยทลายกำแพงค่านิยมดั้งเดิม ลดช่องว่างทางความคิดระหว่างวัย และเปลี่ยนบทบาทของสถาบันครอบครัวจาก "ข้อจำกัดทางเลือก" ให้กลายเป็น "แรงสนับสนุน" ที่สำคัญในการตัดสินใจของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ของสถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น เพียงแห่งเดียว ทำให้ผลที่ได้สะท้อนภาพของบริบทเฉพาะมากกว่าภาพรวมในระดับกว้าง งานวิจัยในระยะต่อไป ควรขยายกลุ่มตัวอย่าง ไปยังนักศึกษาจากหลายสถาบันการศึกษา เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกมหาวิทยาลัยในบริบทที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- Ajzen, I. (2012). The theory of planned behavior. In Handbook of theories of social psychology.
London: Sage.
- Boonpiam, M. (1979). Motivation influencing decision making to enroll in Army Nursing and Midwifery School. Master thesis, M.A., Kasetsart University, Bangkok.
- Chapman, D. W. (1981). A model of student college choice. *Journal of Higher Education*, 52(5), 490–505.
- Hair, J., Anderson, R., Tatham, R. and Black, W. (1998). *Multivariate data analysis*. (5th ed.).
New Jersey: Prentice Hall.
- Ketbut, P., and Thongphat, S. (2020). Factors affecting decision making in selecting a Bachelor of Science program among first-year undergraduate students, Faculty of Science, Mahidol University. *Journal of Routine to Research Development*, 7, 42-51.
- Kotler, P. (2000). *Marketing management*. New Jersey: Prentice Hall.
- Kunpluem, P. (2009). Factors affecting decision making to pursue a master's degree: A case study of business administration students at Sripatum University, Chonburi Campus. *Sripatum Chonburi Academic Journal*, 9(2), 35-43.
- McLanahan, S. and Sandefur, G. (1994). *Growing up with a single parent: What hurts, what helps*.
Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Premruthai, W. (2002). Factors affecting decision making in selecting private vocational schools in Samut Prakan Province Master thesis, M.Ed., Chulalongkorn University, Bangkok.

- Sirimungmul, J., Phanthurasat, N. and Khamsiri, N. (2019). Factors affecting decision making in selecting Khon Kaen University under the Northeastern quota scheme, academic year 2019. In Proceedings of the 5th National Conference on Public Administration in the Digital Era (pp. 945-953). Khon Kaen: Khon Kaen University.
- Sukthavorn, S. and Angkanavin, K. (2021). Factors affecting decision making in selecting undergraduate study: A case study of the Faculty of Administration and Management, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang. *Journal of Suvarnabhumi Institute of Technology*, 7(2), 199-215.
- Suwapanich, U., and Chaipibul, S. (2022). Factors affecting decision making in selecting undergraduate study at Maejo University. *Journal of Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University*, 12(2), 1-17.
- Vanichbancha, K. (2003). *Advanced statistical analysis using SPSS for Windows* (3rd ed.). Bangkok: Thammasarn.

มุมมองของผู้เรียนต่อการใช้พจนานุกรมแบบเล่มในห้องเรียนรายวิชาการแปล*

นิชฎารัตน์ รักษาสัตย์¹ ดวงพร ทองน้อย² สุดสรวง ยุทธนา³

(วันที่รับบทความ: 6 เมษายน 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 29 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 30 เมษายน 2569)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามุมมองของผู้เรียนระดับปริญญาตรีต่อการใช้พจนานุกรมฉบับเล่ม แทนการใช้เครื่องมือดิจิทัลในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ภายในชั้นเรียนรายวิชาการแปล โดยมุ่งศึกษามุมมองของผู้เรียนเกี่ยวกับประโยชน์และข้อจำกัดของการใช้พจนานุกรมฉบับเล่มในห้องเรียนการแปล งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-methods approach) เน้นการวิเคราะห์เชิงปริมาณเป็นหลัก และมีการใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อสนับสนุนผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ในการดำเนินการเก็บข้อมูล ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) รวบรวมข้อมูลจากผู้เรียนที่เข้าร่วมโดยสมัครใจจำนวน 204 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตรฐานค่า 3 ระดับ (3-point Likert-scale) แบบเขียนสะท้อนความคิดเห็นแบบคำถามปลายเปิด และการสังเกตการณ์ในชั้นเรียน (Classroom observation)

โดยภาพรวม ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของผู้เรียนในเชิงลบต่อการใช้พจนานุกรมฉบับเล่ม ผู้เรียนส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่าพจนานุกรมฉบับเล่มมีคำศัพท์ที่ล้าสมัย พกพาไม่สะดวก และต้องใช้เวลาในการค้นหาคำที่เหมาะสม ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ผู้เรียนมีแนวโน้มเลือกใช้เครื่องมือดิจิทัลมากกว่า อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนส่วนใหญ่ตระหนักว่าการใช้พจนานุกรมแบบเล่มช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมเชิงความคิด และความระมัดระวังในการเลือกใช้คำ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการพัฒนาทักษะการแปล

การศึกษานี้ช่วยให้เกิดความเข้าใจมากขึ้นเกี่ยวกับการรับรู้ของผู้เรียนต่อการใช้เครื่องมือในการเรียนแบบเดิมในห้องเรียนที่มีการจำกัดการใช้เทคโนโลยี ซึ่งเป็นประเด็นที่ยังไม่ได้รับการศึกษาอย่างเพียงพอในวรรณกรรมที่ผ่านมา ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างความต้องการของผู้เรียนต่อเครื่องมือการเรียนรู้ที่ให้ความรวดเร็วและสะดวกกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวิจัยนี้มีประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า การผสมผสานการใช้ทรัพยากรแบบดั้งเดิมในห้องเรียนยุคดิจิทัลซึ่งอาจช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: พจนานุกรมฉบับเล่ม, ห้องเรียนการแปล, การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

* บทความวิจัย, ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

¹ อาจารย์ ดร., ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, E-mail: nichad1045@gmail.com, (Corresponding Author)

² อาจารย์, ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

Learning without Technology: The Use of Print Dictionaries from a Translation Classroom Perspective*

Nichadarat Raksasat¹ Duangporn Thongnoi² Sudsuang Yutdhana³

(Received: April 6, 2026; Revised: April 29, 2026; Accepted: April 30, 2026)

Abstract

This study aims to investigate undergraduate students' perceptions regarding the use of print dictionaries instead of digital tools and resources during in-class translation activities. Benefits and limitations of using print dictionaries in translation classrooms are also examined. A mixed-methods approach with a quantitative emphasis was employed. Qualitative data were collected to support the quantitative findings. Data were collected from 204 student participants through purposive sampling on a voluntary basis. The main instruments were a 3-point Likert-scale questionnaire, open-ended reflections, and classroom observations.

Overall, the findings demonstrate that, in translation classroom settings, students tend to hold negative perceptions of print dictionaries. They view these resources as outdated, inconvenient to carry, and time-consuming. Hence, digital tools remain highly preferred. However, most students recognize that using print dictionaries supports cognitive engagement and promotes more careful word selection, which are essential components in the development of translation skills.

The study provides valuable insights into how learners respond to traditional learning resources in classroom settings where technologies are restricted. This area has yet to be fully addressed in the literature. It also highlights a mismatch between students' preferences for convenience and the need for cognitive engagement. Beyond this specific context, the study contributes to research on integrating traditional learning resources in digital-era translation classrooms. It suggests that this kind of integration may enhance learning processes and student engagement.

Keywords: Print Dictionary, Translation Classroom, Learning Process Development

* Research Article from Department of English, Faculty of Humanities, Naresuan University

¹ Lecturer, Ph.D., Department of English, Faculty of Humanities, Naresuan University, E-mail: nichad1045@gmail.com, (Corresponding Author)

² Lecturer, Department of English, Faculty of Humanities, Naresuan University

³ Assistant Professor, Ph.D., Department of English, Faculty of Humanities, Naresuan University

Rationale

Nowadays, digital language tools, including online dictionaries, machine translation, and AI-based applications, play an important role in translation teaching and learning. While they provide speed and convenience, such tools may also influence the development of translation skills. Accordingly, classroom instruction should prioritize appropriate learning resources for students, as these tools may significantly influence language learning development.

In translation classrooms, print dictionaries are still regarded as essential for skill development, yet students tend to be excessively dependent on digital tools (Trinh et al., 2021, p. 30). This contrast often underlies pedagogical tension between learning efficiency and cognitive engagement, especially when digital tools are restricted (Tulgar, 2017, pp. 54-55; Udry and Berthele, 2025, pp. 227). The researchers observed this challenge in their translation classrooms, where students were asked to use print dictionaries during in-class activities. When digital tools were allowed on some activities, the researchers noticed that students tended to use not only online dictionaries but also translation tools to obtain quick answers without checking the outputs (Boonmoh and Kulavichian, 2023, pp. 498-499; Karczewska and Sharp, 2018, p. 173; Sadiqzade, 2025, p. 89).

In the Thai context, several studies have investigated the impact of online tools and dictionaries among Thai learners (Boonmoh and Kulavichian, 2023; Jaruwatsawat et al., 2024). However, this remains a critical unresolved issue, as learners' perceptions of traditional resources within technology-supported environments have not been sufficiently examined. This issue becomes increasingly significant in the AI era, where digital tools are not only widely accessible but also deeply embedded in students' learning practices. Therefore, this study examines students' views on print dictionary use in translation classrooms.

Research Objectives

1. To investigate Thai undergraduate students' perceptions of print dictionaries in translation classrooms.
2. To examine students' perceived benefits and limitations of using print dictionaries.

Research Questions

1. What are Thai undergraduate students' overall perceptions of using print dictionaries in translation classrooms?
2. To what extent do Thai undergraduate students perceive the benefits of using print dictionaries in translation classrooms?
3. To what extent do Thai undergraduate students perceive the limitations of using print dictionaries in translation classrooms?

Related Concepts and Theories**Digital Tools and Their Impacts on Language Learning**

Previous studies have revealed that digital tools may influence language learning and grammar development. They provide useful input, promote vocabulary acquisition, and help students find meanings, check grammar, and explore language use in a more convenient and quick way Al-Jarf, 2001, pp. 130-131; Fauzan, Basthomi and Ivone., 2022, p. 694; Jaruwatsawat et al., 2024, pp. 252-253; Laffey, 2019, pp. 28-29). Despite these benefits, digital tools may also negatively affect learning development. Several studies have shown that, in using digital tools, cognitive and linguistic engagement, vocabulary retention, and meaning recall may be reduced. In addition, such tools may result in mistranslation, limited contextual awareness, and inappropriate word choice (Boonmoh and Kulavichian, 2023, pp. 503-504; Fauzan et al., 2022, pp. 694-696; Reza and Zahra, 2013, pp. 40-42; Sadiqzade, 2025, p. 86-90; Udry and Berthele, 2025, pp. 221-222). For example, in a study of translation classrooms in Saudi Arabia, Al-Jarf (2001, pp. 133-134) suggests that digital tools may not always be appropriate for classroom use in contexts where language learning and translation development are important. Overall, these studies suggest a trade-off between convenience and cognitive engagement in language learning.

Print Dictionaries and Their Impacts on Language Learning

Digital tools provide several benefits; however, instructors still encourage the use of print dictionaries in classrooms because this approach fosters careful word analysis and cognitive engagement (Tulgar, 2017, pp. 54-55). According to research, when students are less dependent on digital support, their focus and active engagement during the learning processes may increase (Chiu and Liu, 2013, pp. 110-112; Udry and Berthele, 2025, p. 232). Moreover, Al-Jarf (2001, pp. 133-134) suggests that print dictionaries may support context-sensitive word selection in translation because they allow users to compare multiple senses more easily. Despite these benefits, several studies also reported that students preferred electronic dictionaries and considered print dictionaries ineffective for specialized translation (Al-Jarf, 2001, pp. 128-133; Trinh et al., 2021, p. 30). This difference may be related to the different benefits associated with each format. Chiu and Liu (2013, pp. 624-630) suggested that printed dictionaries may better promote word retention, while electronic dictionaries may increase learners' willingness to use dictionaries. Similarly, Indrawati et al. (2024) found that establishing a balance between print and digital resources can enhance students' vocabulary acquisition and learning processes. These findings are consistent with Tulgar (2017) in that

print dictionaries promote cognitive engagement. However, this contradicts students' actual preferences reported by Trinh et al. (2021), who found that learners still favored electronic dictionaries despite recognizing these benefits.

Dictionary Use and Word Searching Behavior in Translation Learning

One of the essential parts in translation teaching and learning is the use of vocabulary resources. Research on self-regulation in translation shows that successful learners are those who can select appropriate resources according to specific linguistic problems while beginner translators are often dependent on rapid search strategies instead of careful inquiry (Raído, 2014, pp. 115-118; Li and Xiao, 2024, p. 428-430; Nied Curcio, 2022, p. 72-77). In relation to this notion of cognitive processes, the Involvement Load Hypothesis (Laufer and Hulstijn, 2001, p. 15) claims that vocabulary learning is promoted when learners have engagement while doing an activity. This hypothesis suggests a link between translation learning, where the effort involves searching, analyzing, and selecting words, and cognitive engagement as well as vocabulary retention. It suggests that print dictionaries may better foster contextualized decision-making (Alcaraz-Mármol and Sánchez-Lafuente, 2013, pp. 13-19; Laufer and Hulstijn, 2001; Kobayashi, 2008, pp. 772-776). This perspective aligns with the Involvement Load Hypothesis, which emphasizes the role of cognitive engagement in vocabulary learning.

Research Gap

Investigations into students' perceptions of print dictionary use in translation classrooms are limited, particularly in situations where digital tools are intentionally not allowed for instructional purposes. Hence, understanding how students view the benefits, challenges, and learning value of print dictionaries under these classroom conditions is critical. Addressing this gap provides the focus of the present study.

Research Methodology

In this study, a mixed-method approach with a quantitative emphasis was employed. Qualitative data from students' reflections were used to support the quantitative findings. The study followed the guidelines of Creswell and Plano Clark (2007).

Population and Sample

The study employed a combination of convenience and purposive sampling. The target population was undergraduate students who enrolled in translation courses at the researchers' university. The selection was based on accessibility. According to the course enrollment records, the total population was 289

undergraduate students in their third or fourth year. 156 students took the Advanced Translation course, and 133 students took the Thai-English Translation course during the 2024-2025 academic year.

Within this population, purposive sampling with voluntary participation was applied. 204 students who consented to participate were included in the study. The participants all had previously completed an Introduction to Translation course in their second year. Demographic information such as year level was not collected in order to ensure participant anonymity.

Research Instrument

An anonymous self-report questionnaire was the primary instrument. It was developed based on previous research by Trinh Thi Lan Anh et al. (2021), Tulgar (2017), and Udry and Berthele (2025).

1) Questionnaire: The questionnaire consisted of two sections. Background information of participants was not collected to ensure participant anonymity.

Part 1 consisted of a 3-point Likert-scale questionnaire with 15 items (Agree =1, Neutral = 2, Disagree =3). A 3-point Likert scale was used to encourage clearer responses and reduce indecisiveness among participants. The questionnaire comprised 5 domains as shown in Table 1.

Table 1. Questionnaire items to examine perceptions towards print dictionary use

No.	Category	Number of Questionnaire Item
1	General Attitude	4
2	Ease of Use	2
3	Learning Benefits and Cognitive Engagement	3
4	Limitations	3
5	Preference in class	3

Part 2 was a reflection log. This part comprised open-ended questions to explore student participants' experience when using print dictionaries during in-class translation tasks.

2) Classroom observation: Classroom observations were conducted to examine students' actual behavior when using print dictionaries during in-class translation tasks. Observations were carried out in the 5th, 10th, and 13th weeks of the semester. The researchers took part as non-participant observers during the activities. A structured observation checklist was used to record frequency of use, searching behaviors, and levels of engagement.

A pilot test was conducted with 20 students to ensure the clarity and relevance of the questionnaire items. In this stage, content validity was examined by two experts in language and translation teaching. Then, revisions were made in accordance with their feedback. Following the pilot test, Cronbach's alpha was calculated to assess internal consistency, resulting in a reliability coefficient of 0.78, which is considered acceptable for this study.

Data Collection

The data collection and analysis followed the frameworks established by Creswell and Plano Clark (2007) and Miles and Huberman (1994). The questionnaire was distributed in the 14th week of the semester. All responses were collected and processed anonymously to ensure confidentiality.

Data Analysis

The quantitative data from the questionnaire were analyzed using descriptive statistics, including frequencies, percentages, means, and standard deviations. At this stage, trends in students' perceptions of print dictionary use were identified. Qualitative data were obtained from responses to open-ended questions. The data were analyzed using a thematic coding approach. The coding process included initial open coding to identify key patterns. Then, similar codes were grouped into broader themes. These themes were later reviewed and refined to ensure consistency and alignment with the research questions. However, the qualitative analysis was used mainly to support the quantitative findings, not as a primary source of analysis. Data triangulation with classroom observations was conducted to ensure the comprehensiveness of the data analysis.

Ethical Approval

Participation was voluntary. Informed consent was obtained from all participants prior to data collection. No personally identifiable information was collected. Data were used solely for research purposes.

Results

1. Students' Overall Perceptions of Print Dictionary Use

In this section, key findings associated with Research Question 1: "*What are Thai undergraduate students' overall perceptions of the use of print dictionaries in translation classrooms?*" are demonstrated.

To ensure consistent interpretation, mean scores were categorized as follows: 1.00-1.66 = agreement tendency, 1.67-2.33 = neutral tendency, and 2.34-3.00 = disagreement tendency.

Table 2. Means and standard deviations by perception aspect of the use of print dictionaries

Category	Mean	S.D.
General Attitude	2.60	0.35
Ease of Use	2.02	0.76
Learning Benefits and Cognitive Engagement	2.16	0.33
Limitations	1.03	0.05
Preference in class	1.87	0.68

Table 2 shows the results of the assessment on the five domains. Overall, the findings revealed a sense of discomfort among student participants regarding the use of print dictionaries in translation classes. To begin with, the mean score of General Attitude was 2.60 (S.D. = 0.35). The results indicated a negative perception of print dictionaries in translation classes. Similarly, the mean score for Learning Benefits was 2.16 (S.D. = 0.33). This finding suggested some uncertainty, with a tendency towards a negative perception, about the value of print dictionaries in students' learning development.

Among the five categories, Ease of Use had a moderately high mean score ($M = 2.02$; $S.D. = 0.76$). Based on the scoring scale, this result indicated that students perceived print dictionaries as less effective for quick word searches and difficult to navigate. Meanwhile, the Limitations category had the lowest mean score ($M = 1.03$; $S.D. = 0.05$). The very low standard deviation ($S.D. = 0.05$) reflects highly consistent responses among participants. This pattern is consistent with the percentage data, which show that more than 95% of participants agreed across all items in this category. Preference in Class also showed a relatively low mean score ($M = 1.87$; $S.D. = 0.68$). This indicated limited acceptance of print dictionary use rather than a clear preference for this tool during translation activities.

Table 3. Student Responses to Questionnaire Items on the Use of Print Dictionary in Translation Classrooms

Item	Category	Construct	Agree (%)	Neutral (%)	Disagree (%)
1	General	Positive attitude toward print dictionaries	5.88	30.88	63.24
2	Attitude	Confidence in using print dictionaries	3.43	12.25	84.31
3		Perceived relevance of print dictionaries	8.82	26.47	64.71
4		Willingness to use print dictionaries	3.9	46.1	50.00

Table 3. (Continue)

Item	Category	Construct	Agree (%)	Neutral (%)	Disagree (%)
5	Ease	Ease of finding words in print dictionaries	1.96	21.08	79.96
6	of Use	Time required to locate entries	77.94	18.14	3.92
7	Learning	Vocabulary retention using print dictionaries	2.94	46.08	50.98
8	Benefits	Awareness of spelling and word formation	5.88	58.33	35.78
9		Careful word selection during translation	60.29	12.75	29.96
10	Limitations	Perceived outdatedness of print dictionaries	98.53	0.98	0.49
11		Inconvenience in use and portability	95.59	3.43	0.98
12		Difficulty in finding needed words	97.06	2.94	0.00
13	Preference	Preference for print over digital dictionaries	1.47	17.65	80.88
14	in class	Usefulness of instructor encouragement	35.29	58.33	6.37
15		Understanding of instructional rationale	88.73	10.29	0.98

According to Table 3, participants generally viewed print dictionaries as unhelpful and time-consuming. Regarding General Attitude and Ease of Use, the results reveal a consistent pattern of negative perceptions. Students showed unwillingness and low confidence in using print dictionaries, and found them inconvenient and time-consuming. The findings suggest that they did not feel comfortable using print dictionaries for in-class activities. Most participants also reported difficulty in finding appropriate words and perceived that print dictionaries lack up-to-date or modern vocabulary entries.

2. Perceived Benefits of Print Dictionary Use

This section addresses Research Question 2: “*To what extent do Thai undergraduate students perceive the benefits of using print dictionaries in translation classrooms?*” Overall, the findings reveal two different patterns. Students did not clearly see the linguistic benefits, such as spelling awareness and vocabulary retention. However, many of them recognized cognitive benefits, especially more careful word choice during translation tasks. A majority of students (60.29%) agreed that using print dictionaries for in-class activities helped them think more carefully before choosing words for translation. However, a small number of participants clearly reflected their perceived benefits in their responses to the open-ended questions.

In the open-ended question asking about the benefits of print dictionaries, several students left the question unanswered or reported uncertainty about the benefits. This suggests that they may not fully recognize the benefits. This lack of awareness may also reflect participants' reliance on digital tools, where their focus was usually on completing the task rather than the learning processes.

2.1 Cognitive Learning Benefits: The questionnaire results indicate that participants recognized certain cognitive benefits of using print dictionaries. As shown in Table 2, the mean score for the Learning Benefits domain ($M = 2.16$; $S.D. = 0.33$) suggests overall uncertainty regarding the learning value of print dictionaries. However, more than half of the participants (60.29%) agreed that using print dictionaries promoted careful thinking when selecting words during translation tasks.

In the same way, responses to open-ended questions and classroom observations reflected this pattern. Some student participants reflected that they needed to examine multiple meanings before selecting an appropriate word. Observations also revealed that students sometimes engaged in only short searches. When initial entries did not fit the context, they often stopped searching and instead waited for instructor comments rather than thinking about other meanings by themselves.

2.2 Linguistic Learning Benefits: Based on the results, participants may not yet be able to recognize benefits in this dimension. As shown in Table 3, only a small percentage of student participants agreed that using print dictionaries improved their awareness of spelling and word forms (5.88%), while most student participants selected a neutral response (58.33%).

Responses to the open-ended questions asking whether print dictionaries helped students remember vocabulary better also reflected this pattern. Some participants mentioned that their vocabulary knowledge was limited. As a result, they thought that even after finding words in print dictionaries, they still often misspelled them or used incorrect parts of speech. Their points of view suggest that they might feel that types of dictionaries did not make a difference due to their limited vocabulary background.

3. Perceived Drawbacks of Print Dictionary Use

This section addresses Research Question 3: *“To what extent do Thai undergraduate students perceive the limitations of using print dictionaries in translation classrooms?”* Overall, the findings indicate a strong and consistent perception of drawbacks associated with print dictionary use. Participants reported that print dictionaries were outdated, inconvenient, and insufficient.

3.1 Time Consumption: The time spent when using print dictionaries during translation activities was one major drawback reflected by the participants. As shown in Table 3, a majority of participants (77.94%) agreed that using print dictionaries took a lot of time, while 13.24% reported a neutral opinion towards this statement. These results suggest that many students felt that using print dictionaries during classroom translation activities was a time-consuming step.

Responses to open-ended questions and observations aligned with this pattern. Students reported that they felt using print dictionaries really consumed time, especially when the time for translation tasks was limited. They also felt that extra time was further spent after finding words in print dictionaries, as they needed time to analyze and think of appropriate and up-to-date words that fit the translation. During observations, it was noticed that when working on their tasks, students usually took time to identify words. After that, they asked for their peers' opinions before completing their tasks. Many times, they turned to ask their instructor or stated that the words they found in print dictionaries did not seem to fit their translation. In these cases, it was evident that the time used in searching for and selecting words could slow down the translation process in classroom settings.

3.2 Difficulty in Finding and Selecting Right Words: Based on Table 3, 97.06% of student participants agreed that they sometimes could not choose the right words or terms they needed from dictionary entries. Moreover, a majority of participants (98.53%) agreed that print dictionaries did not have up-to-date words, terms and expressions that fit the translation.

Responses to open-ended questions and classroom observations support this finding. Some participants reported that even when they found words in a dictionary entry, they were still unsure which one should be selected for their translation tasks. The results reveal that dictionary entries may not always give the best options to use when translating. Based on observations, some students preferred waiting for the instructor's conclusions rather than continuing to search for more word options.

Discussion

1. Students' perceptions of the use of print dictionaries in translation classrooms

Overall, the results indicate that although students understood the purpose of using print dictionaries in class, they still preferred digital resources as their learning support tools. In their opinions, print dictionaries were not useful or easy to use for in-class translation tasks. These findings support previous studies which show that learners tend to prefer digital resources due to their speed, convenience,

and broader word coverage (Jaruwatsawat et al., 2024; Trinh et al., 2021). This preference reflects students' dependence on prompt feedback from digital tools, which may lead to a reduction in the cognitive effort required during the learning processes. In contrast, print dictionaries require active searching and interpretation. Therefore, they may be considered inconvenient. These findings reflect students' learning behavior in technology-supported environments, where digital tools are commonly used for quick responses (Nied Curcio, 2022; Udry and Berthele, 2025).

2. The Benefits of Print Dictionary Use in Translation Classrooms Perceived by Students

As discussed in the Results section, participants generally showed uncertainty when asked about the benefits of print dictionary use. Many students were not sure whether print dictionaries help improve vocabulary retention, spelling awareness, or careful word choice. These findings align with Enríquez Raído (2014, pp. 2-4), who found that translation learners often struggle to interpret lexical information effectively. However, some students reported that although using print dictionaries required additional time, the process encouraged them to think more carefully compared to when using digital tools. This suggests that cognitive engagement may occur during dictionary use, even if students do not explicitly see it as a learning benefit. This finding aligns with the Involvement Load Hypothesis (Laufer & Hulstijn, 2001). The concept suggests that deeper engagement during vocabulary tasks may enhance retention. Hence, although students recognized this benefit, they still preferred digital tools. This situation highlights a contrast between cognitive awareness and technology-driven behavior.

3. Limitations of Print Dictionary Use in Translation Classrooms Perceived by Students

Based on the results, participants reported several limitations of using print dictionaries in translation classrooms, including speed, convenience, and outdated entries. The findings support earlier studies indicating that students perceive print dictionaries as inefficient compared with digital tools (Jaruwatsawat et al., 2024; Trinh et al., 2021). Another issue reported was uncertainty when choosing appropriate words from dictionary entries. This pattern suggests a dependence on digital tools. Such reliance may be linked to a reduction of focus and attention in the learning processes (Sadiqzade, 2025, pp. 86-88). These findings align with previous research which mentioned that less experienced translation learners tend to rely on rapid search rather than careful word analysis during the translation process (Nied Curcio, 2022, pp. 73-76). This pattern has important implications for translation pedagogy. Instructors

may consider designing structured tasks that encourage students to engage with print dictionaries before the use of digital tools. In this way, the development of analytical word selection skills may be enhanced.

Conclusion

In conclusion, the findings highlight a mismatch between teaching goals and learner preferences in translation classrooms. Although student participants tended to focus on quick task completion when using print dictionaries, this behavior may reflect a preference for efficiency rather than a lack of cognitive engagement. Print dictionary use, while perceived as less convenient, may promote deeper cognitive processing during the translation process. These results support previous research on the influence of digital technology on language learning behaviors (Udry and Berthele, 2025). While digital resources offer convenience and make word search easier, this efficiency may influence cognitive engagement.

To address this tension, a structured instructional approach is recommended. Instructors may consider implementing print-first dictionary tasks in early translation activities, followed by guided reflection on the word selection process. This approach allows students to develop analytical skills before transitioning to digital tools, thereby supporting both cognitive engagement and translation competence. This aligns with Indrawati et al. (2024, pp. 252-253), who suggest that structured integration of print and digital resources can enhance vocabulary acquisition and learning processes.

This study contributes to research on learner perceptions of traditional learning resources in technology-driven environments, particularly in Thai translation classrooms. The findings emphasize the importance of intentional pedagogical design that supports deeper cognitive engagement, especially in an era where AI tools are widely accessible. Future research may explore longitudinal approaches to examine how structured print dictionary use influences translation skill development among Thai learners.

Limitations

1. The study relied mainly on self-reported perceptions. This means it may not fully reflect the actual learning behaviors of students when using print dictionaries in translation classrooms.
2. The findings were based on data collected from a single institution over one academic year. Therefore, the results may not be generalizable to other educational contexts or learner populations.

Recommendations

Based on the findings, in early translation activities, students may be required to use print dictionaries before transitioning to digital tools, followed by guided reflection on their word selection process. This approach may support analytical thinking and reduce over-reliance on instant digital responses. For future research, longitudinal studies and cross-institutional comparisons are recommended to further examine the impact and generalizability of these findings.

References

- Al-Jarf, R. S. (2001). Electronic dictionaries in translation classrooms in Saudi Arabia. *Linguistica Communicatio*, 10, 127-134. https://www.researchgate.net/publication/242568211_Electronic_Dictionaries_in_Translation_Classrooms_in_Saudi_Arabia
- Alcaraz-Mármol, G. and Sánchez-Lafuente, Á. A. (2013). The involvement load hypothesis: Its effect on vocabulary learning in primary education. *RESLA*, 26, 11-24. https://www.researchgate.net/publication/269094603_The_involvement_load_hypothesis_Its_effect_on_vocabulary_learning_in_primary_education
- Boonmoh, A. and Kulavichian, I. (2023). A study of Thai EFL learners' problems with using online tools and dictionaries in English-to-Thai translation. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 44(2), 409-416. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/kjss/article/view/266279> (In Thai).
- Chiu, L. L. and Liu, G. Z. (2013). Effects of printed, pocket electronic, and online dictionaries on high school students' English vocabulary retention. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 22(4), 619-634. <https://doi.org/10.1007/s40299-013-0065-1>
- Creswell, J. W. and Clark, V. L. P. (2007). *Designing and conducting mixed methods research*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
- Fauzan, A., Basthomi, Y. and Ivone, F. M. (2022). Effects of using online corpus and online dictionary as data-driven learning on students' grammar mastery. *LEARN Journal: Language Education and Acquisition Research Network*, 15(2), 679-704. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/LEARN/article/view/259945>
- Indrawati, I., Hidayati, H., Marzuki, M. and Tiara, T. (2024). Comparative study between Google Translate and printed dictionary to increase students' vocabulary. *Klasikal: Journal of Education, Language Teaching and Science*, 6(2), 245-255. <https://journalfkipuniversitasbosowa.org/index.php/klasikal/article/view/1132/423>

- Jaruwatsawat, M., Khiaosen, C., Sriram, W. and Phoowong, S. (2024). EFL learners' perspectives on using AI translation applications. *BRU ELT Journal*, 2(3), 252-267. (In Thai).
https://so14.tci-thaijo.org/index.php/bru_elt_journal/article/view/1123
- Karczewska, M. and Sharp, R. (2018). Online dictionaries and translation applications in the L2 classroom: A study of attitude differences between students and educators. *Konin Language Studies*, 6(2), 171-189. <http://ksj.pwsz.konin.edu.pl/doi/10.30438/ksj.2018.6.2.4>
- Kobayashi, C. (2008). The use of pocket electronic and printed dictionaries: A mixed-method study. In K. Bradford-Watts, T. Muller, & M. Swanson (Eds.), *JALT2007 Conference Proceedings* (pp. 769-783). JALT. <https://jalt-publications.org/archive/proceedings/2007/E124.pdf>
- Laffey, D. (2019). Comparing the effects of freely available online dictionaries and printed glosses on vocabulary acquisition. *English Teaching*, 74(2), 27-49.
<https://doi.org/10.15858/engtea.74.2.201906.27>
- Laufer, B. and Hulstijn, J. (2001). Incidental vocabulary acquisition in a second language: The construct of task-induced involvement. *Applied Linguistics*, 22(1), 1-26. <https://doi.org/10.1093/applin/22.1.1>
- Li, F. and Xiao, W. (2024). The influence of student translators' electronic dictionary use on English-Chinese translation processes. In J. Yin et al. (Eds.), *Proceedings of the 4th International Conference on New Media Development and Modernized Education (NMDME 2024)* (pp. 424-433). Atlantis Press. <https://www.atlantis-press.com/proceedings/nmdme-24/126006149>
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
- Nied Curcio, M. (2022). Dictionaries, foreign language learners and teachers: New challenges in the digital era. In A. Klosa-Kückelhaus, S. Engelberg, C. Möhrs, & P. Storjohann (Eds.), *Dictionaries and society: Proceedings of the XX EURALEX International Congress* (pp. 67-75). IDS-Verlag. <https://doi.org/10.14618/ids-pub-111638>
- Raído, V. E. (2014). *Translation and Web searching*. New York: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203798034>
- Reza, A. S. and Zahra, H. (2013). The impact of using electronic dictionary on vocabulary learning and retention of Iranian EFL learners. *International Journal of Research Studies in Educational Technology*, 2(1), 35-44. <https://doi.org/10.5861/ijrset.2013.384>

- Sadiqzade, Z. (2025). Linguistic risks and resilience in digital language learning. *Porta Universorum*, 1(7), 84-93. https://www.researchgate.net/publication/395323799_Linguistic_Risks_and_Resilience_in_Digital_Language_Learning
- Trinh, T. L. A., Tran, T. K. N., Vo, T. B. N. and Huynh, T. T. S. (2021). The difference effects of paper dictionaries vs. online dictionaries. *AsiaCALL Online Journal*, 12(3), 28-38. <https://asiacall.info/acoj/index.php/journal/article/view/34/27>
- Tulgar, A. T. (2017). Dictionary use of undergraduate students in foreign language departments in Turkey at present. *Universal Journal of Educational Research*, 5(12B), 51-57. <https://doi.org/10.13189/ujer.2017.051406>
- Udry, I. and Berthele, R. (2025). A case study of online and paper bilingual dictionaries and their impact on vocabulary learning through meaning-focused reading. *International Journal of Lexicography*, 38(3), 219–237. <https://doi.org/10.1093/ijl/ecaf004>

การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล*

ธัญญลักษณ์ แสงสะโน¹

รุ่งชัชดาพร เวทะชาติ²

(วันที่รับบทความ: 4 พฤศจิกายน 2568; วันที่แก้ไขบทความ: 23 มกราคม 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 26 มกราคม 2569)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล 2) เปรียบเทียบการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา 3) ประมวลข้อเสนอแนะการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล ปีการศึกษา 2568 จำนวน 320 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่ และมอร์แกนแล้วทำการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามขนาดสถานศึกษาแล้วใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีจับสลาก เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.94 และสถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟ

ผลการวิจัยพบว่า

1) การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครูในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด
2) ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครูในภาพรวมและรายด้านจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษาและประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ส่วนครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษามีขนาดต่างกันมีการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครูในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

3) ผลการประมวลข้อเสนอแนะการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู มีดังนี้ จรรยาบรรณวิชาชีพครูครอบคลุมการพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน การรักษาเกียรติและความซื่อสัตย์ในวิชาชีพ การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตา เป็นธรรม และโปร่งใส การร่วมมือกับผู้ร่วมวิชาชีพอย่างเคารพและมีความสามัคคี ตลอดจนการเป็นพลเมืองที่ดี มีจิตสาธารณะ ถ่ายทอดความรู้และคุณธรรมเพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: การปฏิบัติตน, จรรยาบรรณวิชาชีพของครู

* วิทยานิพนธ์สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

¹ นิสิตปริญญาโท, สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, E-mail: 6719970022@tsu.ac.th

² รองศาสตราจารย์, สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, E-mail: rungchatchadaporn@tsu.ac.th

Conducting Oneself in Code of Ethics of Teaching Profession Secondary**Education Service Area Office, Songkhla, Satun****Tanyalak Sangsano¹**Rungchatchadaporn Vehachart²**(Received: November 4, 2025; Revised: January 23, 2026; Accepted: January 26, 2026)*

Abstract

This research aimed to 1) examine practices in accordance with the professional code of ethics among teachers under the Secondary Educational Service Area Office Songkhla Satun, 2) compare teachers' professional ethics practices based on gender, age, educational level, work experience, and school size, and 3) compile recommendations for teachers' professional code of ethics practices. The sample consisted of 320 civil servant teachers under the Secondary Educational Service Area Office, Songkhla, Satun in the 2025 academic year. The sample size was determined using the Krejcie and Morgan table. Stratified random sampling was employed according to school size, followed by simple random sampling using the lottery method. The research instrument was a questionnaire with an overall reliability coefficient of 0.94. The statistical analyses included percentage, mean, standard deviation, t-test, and F-test.

The research findings revealed that:

- 1) overall, the implementation of professional ethics practices among teachers is at the highest level.
- 2) comparisons of teachers' professional code of ethics practices based on gender, age, and educational level, work experience, and school size showed no significant differences, whereas teachers working in schools of different sizes exhibit a statistically significant difference in overall practices at the .001 level
- 3) compile recommendations indicate that the professional code of ethics for teachers should comprehensively encompass holistic self-development, the maintenance of honor and integrity in the profession, compassionate, fair, and transparent treatment of learners, respectful and harmonious collaboration with professional colleagues, and being good citizens with a public-minded spirit to instill knowledge and virtues for a sustainable society.

Keywords: Professional Practices, Code of Ethics for Teaching Profession

* Research Article from Thesis for the Master of Educational Administration, Faculty of Education, Thaksin University

¹ Master's degree student of Educational Administration, Faculty of Education, Thaksin University, E-mail: 6719970022@tsu.ac.th

² Associate Professor, Educational Administration, Faculty of Education, Thaksin University, E-mail: rungchatchadaporn@tsu.ac.th

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

จรรยาบรรณวิชาชีพ (Professional Ethics) เป็นหลักเกณฑ์และแนวทางว่าด้วยความประพฤติที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเหมาะสมและชัดเจน อีกทั้งทำหน้าที่เป็นกลไกในการกำกับและเตือนสติผู้ประกอบวิชาชีพให้ตระหนักถึงการกระทำที่ควรปฏิบัติและการกระทำที่ควรหลีกเลี่ยง อันนำไปสู่การสร้างคุณค่าและความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่ ต่อองค์กร และต่อสังคมโดยรวม ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาถือเป็นกลุ่มวิชาชีพที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต้องยึดถือและปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเคร่งครัด ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556 การยึดมั่นและปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความมุ่งมั่น ทুমเท และมีความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ ก่อให้เกิดผลงานที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ทั้งยังเอื้อต่อการสร้างประโยชน์แก่ตนเองและองค์กร (Areekul, 2019)

การปฏิบัติตามจรรยาบรรณของครูมีผลโดยตรงต่อความน่าเชื่อถือของวิชาชีพ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ครูที่ประพฤติตามจรรยาบรรณไม่เพียงแต่เป็นแบบอย่างให้ผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังช่วยลดปัญหาความขัดแย้งทางจริยธรรม เพิ่มความเชื่อมั่นของผู้ปกครองและชุมชน และส่งเสริมการจัดการศึกษาอย่างยุติธรรม งานวิจัยเชิงสำรวจและเชิงปฏิบัติการในบริบทไทยชี้ให้เห็นความแตกต่างของการปฏิบัติและความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางส่งเสริมจรรยาบรรณในระดับสถานศึกษา (Phimsing, 2022)

ความสำคัญของการศึกษาการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูในสถานศึกษา เพื่อให้ทราบถึงระดับการปฏิบัติตาม ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนแนวทางในการส่งเสริมให้ครูปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย จัดทำแนวทางปฏิบัติ และพัฒนาระบบการนิเทศติดตามการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู รวมถึงเป็นข้อมูลสำหรับสถานศึกษาในการพัฒนาครูให้มีความเข้มแข็งทางวิชาชีพและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เรียนและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งเน้นให้ครูเป็นวิชาชีพชั้นสูงที่มีมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพที่เข้มแข็ง (Office of the National Economic and Social Development Board, 2018)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล
2. เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล จำแนกตามตัวแปร เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา
3. เพื่อประมวลข้อเสนอแนะการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล

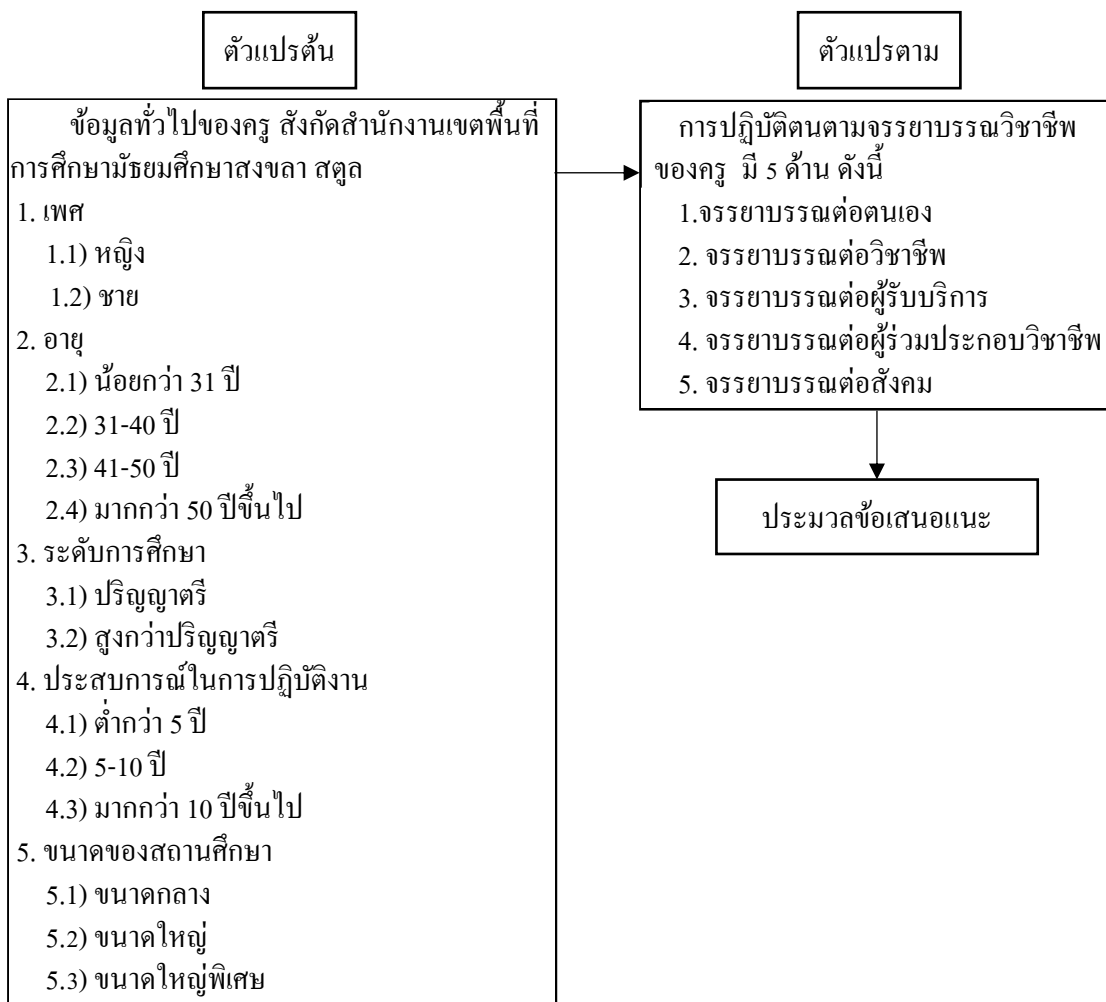
สมมติฐานการวิจัย

ครูที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และปฏิบัติงานอยู่ในขนาดของสถานศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูลแตกต่างกัน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1) ความหมายของจรรยาบรรณวิชาชีพครู Wongbuppha (2021) ให้ความหมายว่า จรรยาบรรณวิชาชีพครู คือ มาตรฐานในการปฏิบัติตนที่เกิดจากการรวบรวมหลักการประพจน์ของผู้ประกอบวิชาชีพ โดยเป็นแนวทางให้ปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ รวมถึงสร้างความเชื่อถือและศรัทธาจากผู้รับบริการและสังคม Kaewjaravanon (2022) ให้ความหมายว่า จรรยาบรรณวิชาชีพครู คือ แนวทางปฏิบัติที่ครูต้องยึดถือ เพื่อรักษาเกียรติ ชื่อเสียง และพัฒนาวิชาชีพอย่างยั่งยืน สรุปได้ว่า จรรยาบรรณวิชาชีพครู คือ แนวทางและมาตรฐานในการประพจน์ปฏิบัติที่ครูต้องยึดถือ เพื่อปฏิบัติงานอย่างถูกต้องเหมาะสม รักษาเกียรติและชื่อเสียงของวิชาชีพ สร้างความเชื่อถือและศรัทธาจากผู้เรียน ผู้รับบริการ และสังคม พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างยั่งยืน 2) ความสำคัญของจรรยาบรรณวิชาชีพครู Wongkhiao (2020) กล่าวว่าจรรยาบรรณวิชาชีพครูมีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมของครู ช่วยพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้า และสร้างความเชื่อมั่นมั่นคงต่อวิชาชีพในสังคม Hemuthai (2023) กล่าวว่าความสำคัญของจรรยาบรรณวิชาชีพครูเป็นกรอบกำหนดการปฏิบัติที่ถูกต้อง ส่งเสริมความสามัคคี รักษาเกียรติ และคุณค่าของวิชาชีพต่อสังคม สรุปได้ว่า ความสำคัญของจรรยาบรรณวิชาชีพครู มีดังนี้ จรรยาบรรณวิชาชีพครูเป็นกรอบกำหนดพฤติกรรมที่ถูกต้อง ช่วยพัฒนาองค์กร ส่งเสริมความสามัคคี และสร้างความเชื่อถือเป็นแบบอย่างที่ดี รับฟัง ให้กำลังใจ ส่งเสริมคุณธรรม วินัย และการเรียนรู้ด้วยตนเอง หลีกเลี่ยงการกระทำที่กระทบผู้เรียน ไม่แสวงหาผลประโยชน์ และให้บริการด้วยความเต็มใจ และเป็นธรรม Pinket (2022) ได้กล่าวไว้ว่า จรรยาบรรณต่อตนเอง คือ การมีวินัยและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพปรับตัวและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ Boonwas (2021) ได้กล่าวไว้ว่า จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ คือ ครูควรรักในวิชาชีพ ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ และร่วมพัฒนาองค์กรวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง Phrommarin (2018) ได้กล่าวไว้ว่า จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการกำหนดให้ครูดูแลผู้เรียนด้วยความรัก เมตตา และความเสมอภาค เป็นแบบอย่างที่ดี รับฟัง ให้กำลังใจ ส่งเสริมคุณธรรม วินัย และการเรียนรู้ด้วยตนเอง หลีกเลี่ยงการกระทำที่กระทบผู้เรียน ไม่แสวงหาผลประโยชน์ และให้บริการด้วยความเต็มใจ และเป็นธรรม Pinket (2022) ได้กล่าวไว้ว่า จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ คือ การปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมวิชาชีพด้วยความเคารพ สามัคคี ร่วมมือช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนความรู้อย่างสร้างสรรค์ และไม่กระทำการที่กระทบต่อชื่อเสียงและศักดิ์ศรีของวิชาชีพ Pinitmontri (2022) ได้กล่าวไว้ว่า จรรยาบรรณต่อสังคม คือ การปฏิบัติตนและทำงานโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เป็นแบบอย่างที่ดี เคารพกฎหมายและศีลธรรม มีส่วนร่วมพัฒนาสังคม และไม่กระทำการที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณชน สรุปได้ว่า จรรยาบรรณวิชาชีพครู ส่งเสริมให้ครูมีวินัยและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รักและซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ ดูแลผู้เรียนด้วยความเมตตาและเป็นธรรม ร่วมมือกับเพื่อนร่วมวิชาชีพอย่างเคารพและสร้างสรรค์ และปฏิบัติตนโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เคารพกฎหมายและศีลธรรมของสังคม

ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก Kohlberg (2016) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาการตัดสินใจทางจริยธรรมเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ก่อนกฎเกณฑ์ ตามกฎเกณฑ์ และหลังจากกฎเกณฑ์ สะท้อนการพัฒนาจากการคำนึงถึงตนเองและหลักเลี้ยงไทย ไปสู่การยึดอุดมคติและประโยชน์ส่วนรวม โดยพัฒนาเป็นลำดับขั้นและมีความแตกต่างตามวัฒนธรรมและสังคม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ได้แก่ ข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาสงขลา สตูล จำนวน 2,686 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล ปีการศึกษา 2568 จำนวน 320 คน ซึ่งได้จากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยเทียบจากตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan และสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขนาดของสถานศึกษา แล้วใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับสลาก

ตัวแปรที่ศึกษา 1) ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ 1.1) เพศ 1.2) อายุ 1.3) ระดับการศึกษา 1.4) ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และ 1.5) ขนาดของสถานศึกษา 2) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู เป็นการศึกษาในกรอบของพระราชบัญญัติสภาครู และบุคลากรทางการศึกษา พุทธศักราช 2546 และข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พุทธศักราช 2556 ซึ่งกำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ โดยมีการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมที่ต้องยึดถือในทั้ง 5 ด้าน เพื่อให้ครูสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีคุณภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ (Office of the Teachers' Council of Thailand Secretariat, 2013) ดังนี้ 2.1) จรรยาบรรณต่อตนเอง 2.2) จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ 2.3) จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ 2.4) จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และ 2.5) จรรยาบรรณต่อสังคม

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) มี 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำแนกเป็น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท ประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู โดยมีข้อคำถามทั้งหมด 5 ด้าน ดังนี้ 1) จรรยาบรรณต่อตนเอง 2) จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ 3) จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ 4) จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และ 5) จรรยาบรรณต่อสังคม

วิธีการสร้างเครื่องมือ

ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างแบบสอบถาม 2) สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมเนื้อหา 3) นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระเพื่อพิจารณาแก้ไขด้านความครอบคลุมเนื้อหา ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมในการใช้ภาษา 4) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วส่งให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยวัดจากค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการวัด (Index of item Objective Congruence: IOC) โดยการกำหนดค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.67-1.00 เป็นเกณฑ์ที่ยอมรับได้ 5) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลอง (Try Out) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครู สังกัดสำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล จากนั้นนำผลมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของ Cronbach (1990) ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.946) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วมาปรับปรุงอีกครั้งหนึ่งแล้วนำไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล จำนวน 5 ด้าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1) ขออนุญาตรับรองและแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง 2) นำหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัยถึงผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมทั้งนัดหมายเวลาและสถานที่ขอรับแบบสอบถามคืน 3) เก็บรวบรวมแบบสอบถาม จำนวนแบบสอบถามที่จัดส่งไป จำนวน 338 ฉบับ ได้รับคืนจำนวน 320 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 94.67 4) เมื่อรับแบบสอบถามคืนตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ยึดหลักปฏิบัติตามหลักจริยธรรมการวิจัยในคน ได้แก่ 1) หลักความเคารพในบุคคล (Respect for Person) โดยผู้วิจัยขอความยินยอมจากผู้ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากรของเป้าหมายในการวิจัย ให้กลุ่มตัวอย่างประชากรในการวิจัยเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในการวิจัยด้วยความสมัครใจ 2) หลักการให้ประโยชน์ไม่ก่อให้เกิดอันตราย (Beneficence/Non-maleficence) โดยผู้วิจัยได้ระบุว่าอาสาสมัครในการวิจัยจะได้รับประโยชน์จากการวิจัยในครั้งนี้อย่างไร อาสาสมัครในการวิจัยจะไม่ได้รับความเสี่ยงอันตรายใด ๆ และผู้วิจัยจะเก็บรักษาความลับจากการตอบแบบสอบถามของอาสาสมัครในการวิจัย โดยในการบันทึกข้อมูลจะไม่มี Identifier ที่ระบุถึงตัวอาสาสมัครในการวิจัยครั้งนี้ 3) หลักความยุติธรรม (Justice) ผู้วิจัยมีเกณฑ์คัดเข้าและออกชัดเจน ไม่มีอคติ มีการกระจายประโยชน์และความเสี่ยงอย่างเท่าเทียมกัน โดยวิธีการสุ่มทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหลังจากผู้วิจัยเสนอโครงการวิจัยและได้รับการพิจารณาอนุมัติหรือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยแล้วเสมอ

การวิเคราะห์ข้อมูล มีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลที่เป็นตัวแปรอิสระทั้ง 5 ตัวแปร เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา โดยวิเคราะห์คำนวณหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นโดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้ไปวิเคราะห์เทียบกับแนวคิดการแปลความหมายค่าเฉลี่ยที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่าแบ่งคะแนนตามช่วง

ตอนที่ 3 วิเคราะห์เปรียบเทียบโดยจำแนกตามตัวแปร ดังนี้ 3.1) ทดสอบสมมติฐาน โดยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครูระหว่างตัวแปรอิสระของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่ ตัวแปรเพศ และวุฒิการศึกษา โดยการทดสอบค่าที (T-test) 3.2) ทดสอบสมมติฐาน โดยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครูระหว่างตัวแปรอิสระของกลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 กลุ่ม ได้แก่ ตัวแปร อายุ ประสบการณ์การปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา โดยการทดสอบ One-Way ANOVA ในการทดสอบค่าเอฟ (F-test) และการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ ในกรณีที่การทดสอบค่าเอฟ (F-test) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยวิธี Least Significant Difference (LSD)

ตอนที่ 4 ประมวลข้อเสนอแนะในการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู โดยรวบรวมจัดเป็นรายด้านตามตัวแปรตาม

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (T-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) เมื่อพบนัยสำคัญทางสถิติจึงเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธี Least Significant Difference (LSD)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาสงขลา สตูล ในภาพรวมและรายด้าน

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ในภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู	n = 320		ระดับ
		($\bar{X}$)	(S.D.)	
1	จรรยาบรรณต่อตนเอง	4.9315	0.1859	มากที่สุด
2	จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ	4.9210	0.2279	มากที่สุด
3	จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ	4.9281	0.2048	มากที่สุด
4	จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ	4.9238	0.2221	มากที่สุด
5	จรรยาบรรณต่อสังคม	4.9253	0.2200	มากที่สุด
รวม		4.9269	0.2013	มากที่สุด

พบว่า ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.9269$, S.D. = 0.2013) เมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า ด้านจรรยาบรรณต่อตนเอง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.9315$, S.D. = 0.1859) รองลงมาคือ ด้านจรรยาบรรณต่อสังคม ($\bar{X} = 4.9253$, S.D. = 0.2200) และ ด้านจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 4.9210$, S.D. = 0.2279)

2. ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบจำแนกในภาพรวมตามตัวแปร ขนาดของสถานศึกษาต่างกัน โดยวิเคราะห์ค่าความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ในภาพรวมและรายด้าน

การปฏิบัติตนตาม จรรยาบรรณวิชาชีพของครู	ความ แปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
จรรยาบรรณต่อตนเอง	ระหว่างกลุ่ม	2	1.425	.713	23.538***	.001
	ภายในกลุ่ม	317	9.597	.030		
	รวม	319	11.022			
จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ	ระหว่างกลุ่ม	2	3.048	1.524	35.713***	.001
	ภายในกลุ่ม	317	13.526	.043		
	รวม	319	16.573			
จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ	ระหว่างกลุ่ม	2	1.843	.921	25.313***	.001
	ภายในกลุ่ม	317	11.539	.036		
	รวม	319	13.382			
จรรยาบรรณต่อผู้ร่วม ประกอบวิชาชีพ	ระหว่างกลุ่ม	2	1.916	.958	21.974***	.001
	ภายในกลุ่ม	317	13.823	.044		
	รวม	319	15.740			
จรรยาบรรณต่อสังคม	ระหว่างกลุ่ม	2	1.916	.958	22.446***	.001
	ภายในกลุ่ม	317	13.529	.043		
	รวม	319	15.445			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	1.938	.969	27.944***	.001
	ภายในกลุ่ม	317	10.991	.035		
	รวม	319	12.929			

***ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .001

ผลการเปรียบเทียบจำแนกตามขนาดของสถานศึกษา พบว่า ครูที่ปฏิบัติงานในขนาดของสถานศึกษา ต่างกันในภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .001 และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านจรรยาบรรณ ต่อตนเอง ด้านจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ ด้านจรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ ด้านจรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และด้านจรรยาบรรณต่อสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 เมื่อพบความแตกต่างจึงทดสอบ ความแตกต่างรายคู่ โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยแบบ LSD (Least Significant Difference)

3. ผลการประมวลข้อเสนอแนะการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู มีดังนี้ จรรยาบรรณ วิชาชีพครูครอบคลุมการพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน การรักษาเกียรติและความซื่อสัตย์ในวิชาชีพ การปฏิบัติ ต่อผู้เรียนด้วยความเมตตา เป็นธรรม และโปร่งใส การร่วมมือกับผู้ร่วมวิชาชีพอย่างเคารพและมีความสามัคคี ตลอดจนการเป็นพลเมืองที่ดี มีจิตสาธารณะ ถ่ายทอดความรู้และคุณธรรมเพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

1) การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครูในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า 1.1) ด้านจรรยาบรรณต่อตนเอง พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด 1.2) ด้านจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด 1.3) ด้านจรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด 1.4) ด้านจรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ พบว่ามีค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมากที่สุด และ 1.5) ด้านจรรยาบรรณต่อสังคมพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

2) ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู พบว่า 2.1) ครูเพศชายและ เพศหญิงมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพไม่แตกต่างกัน 2.2) ครูที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน 2.3) ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพไม่แตกต่างกัน 2.4) ครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ไม่แตกต่างกันทั้งในภาพรวมและรายด้าน 2.5) ครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาต่างขนาดกันมีความคิดเห็น เกี่ยวกับการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทั้งในภาพรวม และรายด้าน

3) ผลการประมวลข้อเสนอแนะการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู มีดังนี้ จรรยาบรรณ วิชาชีพครูครอบคลุมการพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน การรักษาเกียรติและความซื่อสัตย์ในวิชาชีพ การปฏิบัติ ต่อผู้เรียนด้วยความเมตตา เป็นธรรม และโปร่งใส การร่วมมือกับผู้ร่วมวิชาชีพอย่างเคารพและมีความสามัคคี ตลอดจนการเป็นพลเมืองที่ดี มีจิตสาธารณะ ถ่ายทอดความรู้และคุณธรรมเพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสงขลา สตูล ผลการวิจัยพบว่าโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้าน ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ จรรยาบรรณต่อตนเอง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือด้านจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูให้ความสำคัญกับคุณธรรมและวินัยในตนเองซึ่งสามารถปฏิบัติได้โดยตรงในชีวิตประจำวัน จึงทำให้จรรยาบรรณต่อตนเองมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ขณะที่จรรยาบรรณต่อวิชาชีพต้องอาศัยปัจจัยเชิงระบบและการสนับสนุนจากองค์กร เช่น ภาระงาน และข้อจำกัดด้านทรัพยากร ส่งผลให้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pokpong (2016) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมกรปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านจรรยาบรรณต่อตนเองและจรรยาบรรณต่อสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับ Phokachaipat (2017) ศึกษาการปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติตนของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 พบว่าครูมีการปฏิบัติตามจรรยาบรรณในภาพรวมระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับผลวิจัยของ Nakhawech (2021) ศึกษาการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา พบว่าโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับผลวิจัยของ Kaewjaravanon (2022) ศึกษาเรื่องการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดสงขลา ผลวิจัยพบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านจรรยาบรรณต่อตนเองมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และด้านจรรยาบรรณต่อสังคมมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

2. ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู ตามตัวแปรเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา อภิปรายผลได้ดังนี้ 2.1) ผลการเปรียบเทียบจำแนกตามตัวแปรเพศ พบว่าครูที่เพศต่างกันในภาพรวมและรายด้านมีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครูไม่แตกต่างกัน โดยค่าเฉลี่ยของเพศชายสูงกว่าค่าเฉลี่ยของเพศหญิง จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจรรยาบรรณวิชาชีพครูเป็นมาตรฐานทางวิชาชีพที่กำหนดและคาดหวังให้ครูทุกคนปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ขึ้นกับเพศทั้งครูเพศชายและเพศหญิงต้องผ่านการอบรม การกำกับติดตาม และการประเมินผลตามกรอบจรรยาบรรณเดียวกันจากหน่วยงานต้นสังกัด ส่งผลให้การรับรู้และการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ Wongsan (2020) ศึกษาปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู ในสถานศึกษาเอกชนสายสามัญคู่ศาสนาอิสลาม กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างตามเพศ พบว่าไม่มีความแตกต่างกันทั้งภาพรวมและรายด้าน 2.2) ผลการเปรียบเทียบจำแนกตามตัวแปรอายุ พบว่าครูที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่าง จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจรรยาบรรณวิชาชีพครูเป็นกรอบมาตรฐานทางจริยธรรมที่กำหนดให้

ครูทุกช่วงอายุต้องยึดถือและปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ขึ้นกับวัยหรือช่วงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Wongbuppha (2021) ศึกษาเรื่องบทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู ผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ พบว่าเมื่อนำตัวแปรอายุมาเปรียบเทียบไม่แตกต่างกัน 2.3) ผลการเปรียบเทียบจำแนกตามตัวแปรระดับการศึกษาพบว่าครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครูในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่าง จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักสูตรการผลิตครูในทุกระดับการศึกษามักบูรณาการสาระด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพเป็นองค์ประกอบสำคัญ ทำให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติด้านจรรยาบรรณในระดับใกล้เคียงกัน ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นจึงอาจสะท้อนความเชี่ยวชาญทางวิชาการหรือการวิจัย มากกว่าความแตกต่างด้านการรับรู้หรือการปฏิบัติทางจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Nakhawech (2021) ศึกษาเรื่องการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่าเมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่าโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน 2.4) ผลการเปรียบเทียบจำแนกตามตัวแปรประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน พบว่าครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครูในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างจึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจรรยาบรรณวิชาชีพครูเป็นกรอบจริยธรรมพื้นฐานที่ครูทุกคนต้องยึดถือและปฏิบัติตั้งแต่เริ่มเข้าสู่วิชาชีพและตลอดระยะเวลาการปฏิบัติงาน ไม่ว่าครูจะมีประสบการณ์มากหรือน้อยล้วนได้รับการปลูกฝังแนวคิดด้านจรรยาบรรณผ่านการศึกษา การอบรมก่อนและระหว่างปฏิบัติงาน รวมถึงการกำกับติดตามจากหน่วยงานต้นสังกัดอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพมีความใกล้เคียงกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Sakun (2023) ศึกษาเรื่องปัญหาการประพฤติปฏิบัติตามมาตรฐานวิชาชีพในครูวิทยาลัยปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่าเมื่อจำแนกตามประสบการณ์การสอน พบว่าโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และ 2.5) ผลการเปรียบเทียบจำแนกตามตัวแปรขนาดสถานศึกษา พบว่า ครูที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาต่างขนาดมีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ.001 ทั้งในภาพรวมและรายด้าน จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขนาดของสถานศึกษามีผลต่อระบบบริหารจัดการ การกำกับติดตาม และการส่งเสริมจรรยาบรรณวิชาชีพของครู โดยสถานศึกษาขนาดใหญ่มีโครงสร้างและกลไกด้านจริยธรรมที่ชัดเจนกว่า ขณะที่สถานศึกษาขนาดเล็กมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและการบริหาร ส่งผลให้ครูมีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยของ Kaewjaravanon (2022) ศึกษาเรื่องการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดสงขลา พบว่าครูที่ปฏิบัติงานในขนาดสถานศึกษาต่างกันมีการปฏิบัติตามตนจรรยาบรรณวิชาชีพในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .001

3. ผลการประมวลข้อเสนอแนะการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครู 3.1) ด้านจรรยาบรรณต่อตนเอง ครูพัฒนาดนรอบด้าน เพื่อความเป็นครูที่สมบูรณ์ มีบุคลิกภาพ สุภาพเรียบร้อย และมีวินัยต่อตนเอง เพื่อความเป็นครูที่สมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Phrommarin (2018) ศึกษาเรื่องการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูของครูในสถานศึกษาของรัฐสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 พบว่าครูในพื้นที่ศึกษามีการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพอยู่ในระดับมาก โดยมีคุณลักษณะที่ดี เช่น มีบุคลิกภาพที่สง่า มีสุขภาพจิตที่ดี มีกิริยาอาการที่อ่อนหวาน และ มีวินัยต่อตนเอง

3.2) ด้านจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ ครูรักษาเกียรติ มีความซื่อสัตย์ พัฒนาดนเอง และสร้างประโยชน์เพื่อคุณค่าของวิชาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Paosiri (2019) ศึกษาเรื่องการพัฒนามาตรฐานวัดความรักและศรัทธาในวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏแม่ฮ่องสอน พบว่าครูในมหาวิทยาลัยราชภัฏแม่ฮ่องสอนมีความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู มีความสนใจในวิชาชีพครู ชื่นชมในคุณค่าของการเป็นครู และมีความกระตือรือร้นอยากเป็นครู

3.3) ด้านจรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ ครูปฏิบัติต่อลูกศิษย์ด้วยความด้วยความเมตตา เป็นธรรมชาติ โปร่งใส และมุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Phanhap (2020) ศึกษาเรื่องการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพของครูในโรงเรียน สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี พบว่าครูมีการปฏิบัติตามจรรยาบรรณในภาพรวมระดับมาก โดยเฉพาะด้านจรรยาบรรณต่อผู้รับบริการอยู่ในระดับสูงที่สุด แสดงถึงความรักและความเมตตาต่อผู้เรียน

3.4) ด้านจรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ ครูมีความสามัคคี เคารพกัน และร่วมพัฒนาการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Mingmongkol (2022) ศึกษาเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยด้านจรรยาบรรณวิชาชีพครู ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2564 เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาราชวิทยาลัย พบว่าแนวทางพัฒนาจรรยาบรรณวิชาชีพครูครอบคลุมหลายด้าน ได้แก่ ด้านจรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ เห็นถึงความสำคัญของการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา และ

3.5) ด้านจรรยาบรรณต่อสังคม ครูเป็นพลเมืองดี มีจิตสาธารณะ ถ่ายทอดความรู้และคุณธรรมเพื่อสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Sangthong (2024) ศึกษาเรื่องการศึกษาความร่วมมือระหว่างองค์กรผลิตครูและองค์กรใช้ครูในการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูในสังคมยุคหลังสมัยใหม่ (ดิจิทัล) พบว่ามีความต้องการที่จะเป็นพลเมืองที่ดี และพัฒนาสังคมอย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. โดยภาพรวมครูมีการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านจรรยาบรรณต่อตนเองอยู่ในระดับสูงสุด ขณะที่ด้านจรรยาบรรณต่อวิชาชีพอยู่ในระดับต่ำสุด ดังนั้นครูจึงควรให้ความสำคัญกับการปรับปรุงจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ โดยยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม พัฒนาความรู้และความสามารถ

อย่างต่อเนื่อง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ และธำรงไว้ซึ่งเกียรติศักดิ์ของวิชาชีพครู เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาจากสังคม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจมีผลต่อการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู เช่น เจตคติต่อวิชาชีพ ความพึงพอใจในการทำงาน หรือแรงจูงใจในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น
2. ควรศึกษามุมมองของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียนต่อการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู เพื่อให้ได้ภาพรวมที่หลากหลายและสมบูรณ์มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Areekul, C. (2019). The Component of Being a Professional Teacher in the 21st Century Model Based on the Buddhist Integrated Ethics of Profession. *Journal of Graduate Studies Review*, 15(2), 153-164. (In Thai).
- Boonwas, N. (2021). *Factors affecting adherence to professional ethics of school administrators under the Chainat Primary Educational Service Area Office*. Master thesis, M.Ed., Nakhon Sawan Rajabhat University, Nakhon Sawan. (In Thai).
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing* (5th ed.). New York: Harper & Row.
- Dujjanuthat, H. (2016). *The relationship between behavior and awareness of professional ethics among teachers in Prachuap Khiri Khan Province*. Master thesis, M.Ed., Phetchaburi Rajabhat University, Phetchaburi. (In Thai).
- Hemuthai, S. (2023). *Teachers' adherence to administrators' professional ethics in relation to happy organization in educational institutions under the Ratchaburi Primary Educational Service Area Office I*. Master thesis, M.Ed., Chom Bueng Rajabhat University, Ratcaaburi. (In Thai).
- Kaewjaravanon, A. (2022). *Teachers' adherence to professional ethics under the Secondary Educational Service Area Office, Songkhla Province*. Master thesis, M.Ed., Thaksin University, Songkhla. (In Thai).
- Kohlberg, L. (2016). *The psychology of moral development*. New York: Harper & Row.
- Mingmongkol, C. (2022). *A synthesis of research on teachers' professional ethics from 2010 to 2021 as guidelines for developing a learning organization at Princess Chulabhorn Science High School*. Doctor dissertation, Ph.D., Rangsit University, Pathum Thani. (In Thai).
- Nakhawech, P. (2021). *Compliance with teachers' professional ethics in schools under the Nakhon Ratchasima Provincial Administrative Organization*. Master thesis, M.Ed., Wongchawalitkul University, Nakhon Ratchasima. (In Thai).

- National Strategy, (2018). (2018, October 13). *Royal Gazette*, Vol. 135, No. 82 Kor.
- Office of the Education Council. (2017). *National Education Plan 2017–2036*. Bangkok: Prikwarn Graphic. (In Thai).
- Office of the National Economic and Social Development Board, (2018). The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017–2021). Bangkok: Office of the Prime Minister. (In Thai).
- Office of the Secretariat of the Teachers’ Council of Thailand. (2022). *Annual report 2022*. Bangkok: Office of the Secretariat of the Teachers’ Council of Thailand. (In Thai).
- Paosiri, N. (2019). *Development of a scale measuring love and faith in the teaching profession among students in faculties of education from eight higher education institutions across Thailand*. Doctor dissertation, Ph.D., Mahasarakham Rajabhat University, Mahasarakham. (In Thai).
- Phanhab, N. (2020). Teachers’ professional code of ethics practices in schools under local administrative organizations in Nong Khae District, Saraburi Province. *Graduate Studies Journal*, 17(78), 1-10. (In Thai).
- Phimsing, S. (2022). *Guidelines for developing teachers’ adherence to professional ethics based on the Threefold Training among teachers in the Pang Makha School Group, Kamphaeng Phet Province*. Master thesis, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phra Nakhon Si Ayutthaya. (In Thai).
- Phokachaipat, S. (2017). *The conduct based on teacher’s standard practice of teachers in schools under Samut Prakan Primary Education Service Area Office 1*. Independent study, M.Ed., Sukhothai Thammathirat University, Nonthaburi. (In Thai).
- Phrommarin, U. (2018). *Compliance with teachers’ professional ethics of teachers in public educational institutions under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 2*. Master thesis, M.Ed., Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Pathum Thani. (In Thai).
- Pinitmontri, K. (2022). *Guidelines for enhancing teachers’ professional ethics competencies in schools under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 4*. Master thesis, M.Ed., Mahasarakham University, Mahasarakham. (In Thai).
- Pinket, A. (2022). *Desirable behaviors in performing duties according to teachers’ professional ethics in the digital era under the Secondary Educational Service Area Office, Nonthaburi*. *MCU Ubon Review Journal*, 10(1), 1-14. (In Thai).

- Pokpong, B. (2016). *Teachers' conducts according to professional ethics in vocational institutions under the jurisdiction of the Office of the Vocational Education Commission, Bangkok Metropolitan*. Master thesis, M.Ed., Nakhon Pathom University, Nakhon Pathom. (In Thai).
- Saengchan, S. (2019). *Adherence to professional ethics of school administrators under the Secondary Educational Service Area Office 32*. Master thesis, M.Ed., Buriram Rajabhat University, Buriram. (In Thai).
- Sakun, W. (2023). *Problems of conduct in accordance with professional standards in terms of teachers' ethics as stipulated in the law on the Teachers Council and Educational Personnel, based on the opinions of college teachers in Pathum Thani Province under the Office of the Vocational Education Commission*. Master thesis, M.Ed., Pathum Thani College. (In Thai).
- Sangthong, P. (2024). A study of cooperation between teacher education institutions and teacher employment organizations in developing instructional management innovations to enhance teacher spirit in the postmodern (digital) society. *Srinakharinwirot University Journal of Educational Studies*, 25(2), 1-21. (In Thai).
- Teachers and Educational Personnel Council Act B.E. 2546 (2003). (2003, June 11). Royal Gazette, Vol. 120, No. 62 Kor.
- Teachers' Council of Thailand. (2013, October 4). Regulation of the Teachers' Council of Thailand on professional code of ethics B.E. 2556 (2013). Royal Gazette, Vol. 130, Special Section 130 Ngor.
- Wongbuppha, W. (2021). *Roles of school administrators in promoting teachers' adherence to professional ethics in educational institutions based on the opinions of administrators and teachers under the Lopburi Primary Educational Service Area Office*. Master's thesis, M.Ed., Thepsatri Rajabhat University, Lopburi. (In Thai).
- Wongkhiao, M. (2020). *A study of professional code of ethics practices of government teachers under the Office of Ubon Ratchathani Primary Educational Service Area 3*. Master thesis, M.Ed., Ubon Ratchathani Rajabhat University, Ubon Ratchathani. (In Thai).
- Wongsan, M. (2020). *Professional ethics practice of teachers in private schools with general and Islamic curriculum in Bangkok*. Master thesis, M.Ed., Suan Sunandha Rajabhat University. (In Thai).

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและแรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันองค์กร ของบุคลากร ในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์*

ปภาวรินทร์ ศิริชนะ¹

พัชรภา สิงห์ชนสาร²

(วันที่รับบทความ: 14 มีนาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 26 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2569)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง แรงจูงใจในการทำงานและความผูกพันต่อการบริการของบุคลากร ในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ 2) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและแรงจูงใจในการทำงานที่มีผลต่อความผูกพันต่อการบริการของบุคลากรในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methodology) ประชากรคือ บุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ ที่ไม่ใช่หัวหน้ากลุ่มงานที่ปฏิบัติงาน จำนวน 153 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง แรงจูงใจในการทำงานและความผูกพันต่อการบริการของบุคลากร การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษา พบว่า 1) ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของบุคลากรภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.02$, S.D. = 0.81) ส่วนแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากร ภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.68$, S.D. = 0.70) และความผูกพันต่อการบริการของบุคลากร ภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.65$, S.D. = 0.64) และ 2) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ และการสร้างแรงบันดาลใจ มีผลต่อความผูกพันต่อการบริการของบุคลากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ขณะที่การกระตุ้นทางปัญญาและการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มีผลต่อความผูกพันต่อการบริการของบุคลากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยร่วมกันพยากรณ์ความผูกพันต่อการบริการของบุคลากรได้ร้อยละ 36.00 ($R^2 = 0.36$) และแรงจูงใจในการทำงาน ด้านการยอมรับนับถือ ความสำเร็จในการทำงาน ความก้าวหน้า ความรับผิดชอบ ลักษณะของงานที่ทำขององค์กรมีผลต่อความผูกพันต่อการบริการของบุคลากร ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 และด้านนโยบายและการบริหารงาน มีผลต่อความผูกพันต่อการบริการของบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยร่วมกันพยากรณ์ความผูกพันต่อการบริการของบุคลากรได้ร้อยละ 43.00 ($R^2 = 0.43$) แต่การบังคับบัญชา ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน เงินเดือน หรือผลตอบแทน ไม่มีผลต่อความผูกพันต่อการบริการของบุคลากรในสังกัดสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดนครสวรรค์

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง, แรงจูงใจในการทำงาน, ความผูกพันต่อการ

* บทความวิจัยบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2569

¹ นักศึกษาหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, E-mail: pimpisa1402@gmail.com

² รองศาสตราจารย์, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, E-mail: phatcharapha.s@nsru.ac.th

Transformational Leadership and Work Motivation Affecting Organizational Commitment of Staff in The Nakhon Sawan Provincial Public Health Office*

Paphawarin Sirithana¹

Phatcharapha Singtanasarn²

(Received: March 14, 2026; Revised: April 26, 2026; Accepted: April 27, 2026)

Abstract

The objectives of this study were to investigate: 1) the levels of opinions regarding transformational leadership, work motivation, and organizational commitment of staff under the Nakhon Sawan Provincial Public Health Office; and 2) the effects of transformational leadership and work motivation on organizational commitment of personnel under the Nakhon Sawan Provincial Public Health Office. This research was a quantitative research design. The population consisted of 153 non-managerial personnel working under the Nakhon Sawan Provincial Public Health Office. The research instruments were the questionnaires concerning the opinions on transformational leadership, work motivation and organizational commitment of personnel. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient, and multiple regression analysis.

The study findings were as follows: 1) The level of opinions on transformational leadership was the moderate level ($\bar{X} = 3.02$, S.D. = 0.81). The work motivation of personnel overall was the high level ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.70) and the organizational commitment of personnel overall was the high level ($\bar{X} = 3.65$, S.D. = 0.64) and 2) The transformational leadership in the aspect of ideological influence and inspiration had a statistically significant affecting at the .01 level ($R^2 = 0.160$). While intellectual stimulation and individualized consideration had a statistically significant affecting at the .05 level. By collective predicting the percentage of organizational commitment of personnel accounted for 36.00% ($R^2 = 0.36$) and the work motivation in the aspect of esteem, achievement, advancement, responsibility, and the nature of the work performed by the organization had a statistically significant affecting at the 0.01 level. The aspect of policy and administration had a statistically significant affecting at the .05 level. By collective predicting the percentage of organizational commitment of personnel accounted for 43.00% ($R^2 = 0.43$). However, the aspect of supervision, relationship with co-workers, working conditions, and salary or remuneration had no statistically significant affecting on organizational commitment of staff under the Nakhon Sawan Provincial Public Health Office.

Keywords: Organizational Commitment, Transformational Leadership, Work Motivation

* Research Article from Thesis for the Master of Business Administration degree, Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University, 2026

¹ Students in the Master of Business Administration program, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: pimpisa1402@gmail.com

² Associate Professor, Department of Economics, Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: phatcharapha.s@nsru.ac.th

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายองค์กร แนวคิดภาวะผู้นำโดยเฉพาะทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theories) เชื่อว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพควรมีความสามารถ ความเฉลียวฉลาด บุคลิกภาพที่เหมาะสม และสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้อื่น นอกจากนี้ แรงจูงใจในการทำงาน เช่น ความสำเร็จ ความก้าวหน้า และความรับผิดชอบ ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและความผูกพันต่อองค์กร หากได้รับการสนับสนุนจากภาวะผู้นำที่เหมาะสม จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร บุคลากรทุกระดับขององค์กรที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะช่วยสนับสนุนการปรับตัวอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความผูกพันและความพึงพอใจให้กับเพื่อนร่วมงานและลดอัตราการลาออก (Northouse, 2018) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของบุคลากรเป็นการแสดงว่าบุคลากรมีทักษะและความพร้อมในการนำพาองค์กรไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้สูงขึ้น ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร (Khan et al., 2020) โดยที่ภาวะผู้นำนั้นเป็นกระบวนการหรือความสามารถของผู้นำที่จะใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการใช้อิทธิพลเพื่อจูงใจ ชักจูง แนะนำ ให้ผู้อื่นปฏิบัติตามนี้อย่างเต็มใจ ทุ่มเทกำลังความรู้ ความคิด ความสามารถที่จะปฏิบัติงานเพื่อองค์กรอย่างเต็มความสามารถ ซึ่งตามแนวคิดของ Bass and Avolio (1994) ประกอบด้วย 4 มิติสำคัญ ได้แก่ การใช้อิทธิพลเชิงอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ และการใส่ใจคนบุคคล ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งเสริมให้เกิดความพร้อมในการปรับตัวและลดอัตราการลาออกของพนักงาน

ทรัพยากรบุคคลถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนระบบสาธารณสุข ทว่าในปัจจุบัน กระทรวงสาธารณสุขกำลังเผชิญกับภาวะวิกฤตด้านกำลังคนอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ชี้ให้เห็นว่า ในปี พ.ศ. 2567 กระทรวงสาธารณสุขมีการสูญเสียข้าราชการพลเรือนสามัญสูงสุดเมื่อเทียบกับทุกกระทรวง รวมทั้งสิ้น 9,220 คน ประเด็นที่น่าวิตกคือ การสูญเสียดังกล่าวมีสาเหตุหลักมาจากการลาออกสูงถึง 4,674 คน ซึ่งมากกว่าการเกษียณอายุราชการที่ 4,342 คน (ส่วนที่เหลือเกิดจากการออกด้วยเหตุผิดวินัย 35 คน และเสียชีวิต 169 คน) สถิติดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวโน้มในช่วง 6 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2562-2567) ที่กระทรวงสาธารณสุขประสบปัญหาการสูญเสียบุคลากรในอัตราที่สูงที่สุดมาโดยตลอด (The Coverage, 2025)

กระทรวงสาธารณสุขมีบุคลากรจำนวนมากในหลากหลายสาขาวิชาชีพ แต่ประสบปัญหาการลาออกและโยกย้ายไปภาคเอกชน ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนกำลังคน จากข้อมูลการประเมินความสุขของบุคลากรสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ พบว่าระดับความสุขอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ และมีแนวโน้มการลาออกเพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าในหน่วยงานที่มีผู้ปฏิบัติงานจำนวนมาก มีภาระงานมาก ย่อมมีโอกาสเกิดปัญหาได้ง่าย ผู้บริหารจึงต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สามารถคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และบริหารจัดการองค์การท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ สามารถโน้มน้าว

กระตุ้น จูงใจผู้ปฏิบัติงานให้ประสานความร่วมมือและมุ่งมั่นปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร จากที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารนั้น มีความสำคัญต่อความสำเร็จในการบริหารองค์กร และสามารถบรรเทาปัญหาในองค์กรในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างมากได้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและแรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กร เพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนาการบริหารทรัพยากรมนุษย์และกำหนดนโยบายในระดับจังหวัดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง แรงจูงใจในการทำงานและความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร ในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและแรงจูงใจในการทำงานที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ

Bass and Avolio (1994) กล่าวว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ (4I's) ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ความคิดสร้างสรรค์ ความทุ่มเท และความผูกพันของบุคลากรต่อองค์กร

แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการทำงาน

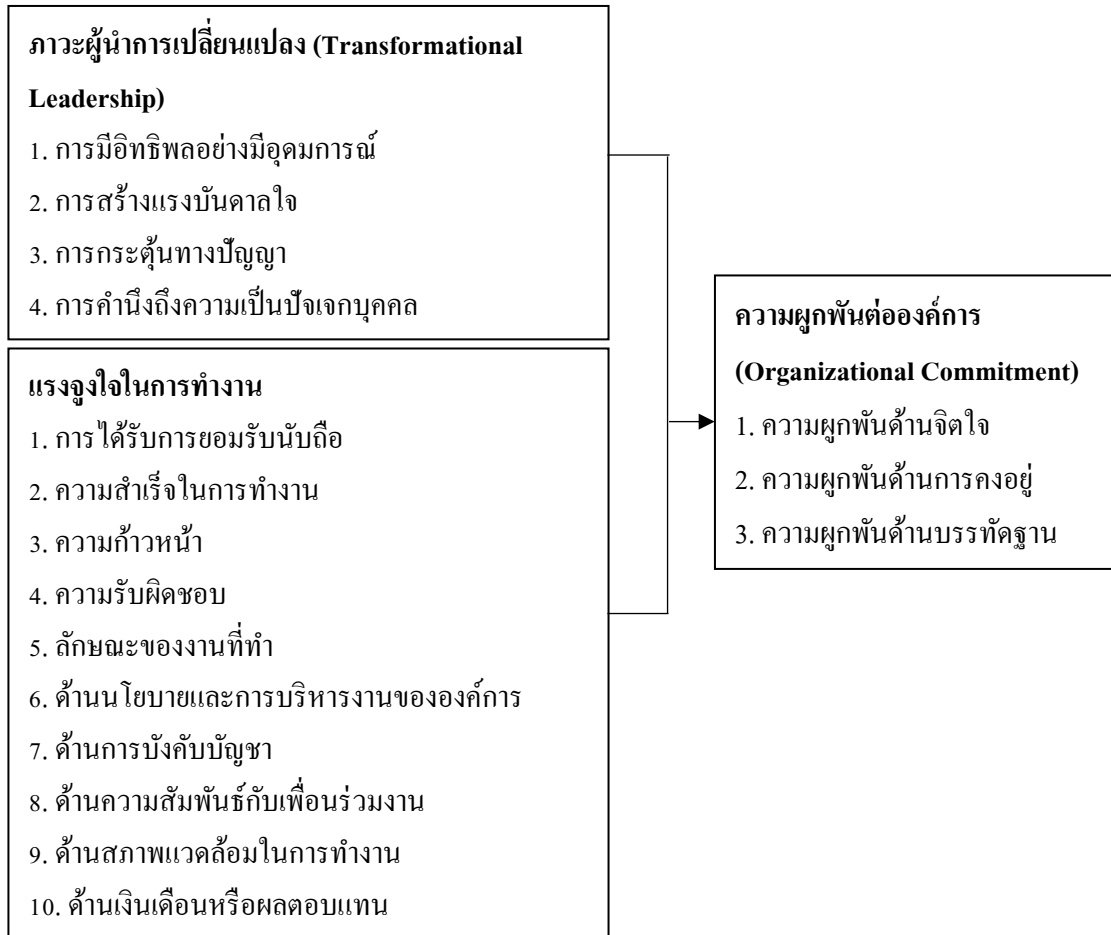
แรงจูงใจในการทำงานเป็นกระบวนการทางจิตที่เกี่ยวกับการกระตุ้น การกำหนดทิศทาง และการคงอยู่ของพฤติกรรมเพื่อมุ่งสู่เป้าหมาย Vroom (1996) ประสิทธิภาพในการทำงานเกิดจากการผสมผสานระหว่างความสามารถและแรงจูงใจ โดยแรงจูงใจมีบทบาทกำหนดระดับความพยายามและความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน

ทฤษฎีแรงจูงใจที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow (1970) ทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (1959) ซึ่งแบ่งปัจจัยเป็นปัจจัยจูงใจและปัจจัยค้ำจุน และทฤษฎีความคาดหวังของ Vroom (1996) ที่อธิบายว่าบุคคลจะทุ่มเทเมื่อเชื่อว่าความพยายามจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีคุณค่า โดยเฉพาะแรงจูงใจภายใน เช่น ความสำเร็จ การยอมรับ และความก้าวหน้า มีความสัมพันธ์กับความผูกพันและผลการปฏิบัติงานมากกว่าปัจจัยภายนอก

แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันต่อองค์กร

ความผูกพันต่อองค์กรเป็นสภาวะทางจิตที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรกับองค์กรในด้านทัศนคติและความตั้งใจคงอยู่ (Mowday, Porter and Steers, 1982) แนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่าง

แพร่หลายคือของ Allen and Meyer (1990) ซึ่งแบ่งความผูกพันออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ ความผูกพันด้านจิตใจ ความผูกพันด้านการคงอยู่ และความผูกพันด้านบรรทัดฐาน ความผูกพันดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจ ประสิทธิภาพการทำงาน และการลดอัตราการลาออกของบุคลากร

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ประเภทของงานวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นรูปแบบของการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methodology)

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่บุคลากรสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ ที่ไม่ใช่ตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มงาน ที่ปฏิบัติงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 จำนวน 153 คน ผู้วิจัยจึงเลือกใช้การสำรวจแบบสำมะโน (Census Survey) โดยเก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมด

ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2569

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามปลายปิด (Closed-ended Questionnaire) แบบมาตรวัดระดับความคิดเห็นแบบ Likert Scale สำหรับตอบคำถามจะใช้วิธีการกำหนดค่าให้เลือกตอบ 5 ตัวเลือก คือ เห็นด้วยมากที่สุด เห็นด้วยมาก เห็นด้วยปานกลาง เห็นด้วยน้อย และเห็นด้วยน้อยที่สุด ที่ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้ 1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Charisma Leadership: CL) 2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Motivation: IM) 3) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation: IS) และ 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration: IC)

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านแรงจูงใจในการทำงาน ประกอบด้วย 10 ด้าน ดังนี้ 1) การได้รับการยอมรับนับถือ 2) ความสำเร็จในการทำงาน 3) ความก้าวหน้า 4) ความรับผิดชอบ 5) ลักษณะของงานที่ทำ 6) ด้านนโยบายและการบริหารงานขององค์กร 7) ด้านการบังคับบัญชา 8) ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน 9) ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน และ 10) ด้านเงินเดือนหรือผลตอบแทน

ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้ 1) ความผูกพันด้านจิตใจ 2) ความผูกพันด้านการคงอยู่ 3) ความผูกพันด้านบรรทัดฐาน

ซึ่งเกณฑ์การให้คะแนนทั้ง 3 ส่วน มีการให้คะแนนและแปลความหมายของคะแนน ลักษณะของข้อคำถามเป็นข้อความสำหรับ ผู้ตอบแบบสอบถามพิจารณาว่า ข้อความนั้นตรงกับความคิดเห็นในระดับใด ซึ่งมีลักษณะคำตอบเป็นมาตรประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ และเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย ผู้วิจัยนำระดับคะแนนของ Srisa-ard (2023) มาประยุกต์ใช้ในการแปลความหมายดังต่อไปนี้

ระดับคะแนน 4.50 - 5.00	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นมากที่สุด
ระดับคะแนน 3.50 - 4.49	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นมาก
ระดับคะแนน 2.50 - 3.49	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นปานกลาง
ระดับคะแนน 1.50 - 2.49	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นน้อย
ระดับคะแนน 1.00 - 1.49	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นที่น้อยที่สุด

โดยมีขั้นตอนการสร้าง และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือดังนี้

1. ศึกษา ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง แรงจูงใจในการทำงาน และความผูกพันต่อองค์กร เพื่อนำไปกำหนดแนวทางการสร้างข้อคำถาม

2. รวบรวมและสังเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสารวิชาการ รวมถึงคณาจารย์ที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรหลัก ได้แก่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กร

ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาเป็นบรรทัดฐานในการกำหนดขอบเขตและยกร่างข้อความคำถาม โดยเลือกใช้รูปแบบมาตรวัดทัศนคติแบบประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อให้ครอบคลุมมิติที่ต้องการศึกษา

3. นำแบบสอบถามฉบับร่างเสนอต่อคณะผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะและวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) เป็นเกณฑ์ตัดสิน ซึ่งผลการประเมินพบว่าข้อคำถามทั้งหมดมีค่า IOC ระหว่าง 0.67 ถึง 1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์การคัดเลือกที่กำหนดไว้คือต้องมีค่าไม่ต่ำกว่า 0.50

4. ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับบุคลากรในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุทัยธานีและจังหวัดชัยนาท จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง เพื่อประเมินความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลจากการวิเคราะห์พบว่าเครื่องมือมีความเที่ยงรวมเท่ากับ 0.96 ซึ่งสะท้อนถึงคุณภาพของเครื่องมือที่มีความเชื่อมั่นสูงและเหมาะสมต่อการนำไปจัดเก็บข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือแนะนำในการขอความอนุเคราะห์เพื่อการเก็บข้อมูลเสนอต่อนายแพทย์สาธารณสุขสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ เมื่อได้รับการอนุมัติจากผู้บริหารแล้วจึงส่งไปยังประชากร
2. ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามทาง google form โดยได้รับกลับคืน จำนวน 153 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100
3. ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับมา ก่อนจะนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับการตอบกลับและมีความสมบูรณ์ โดยนำข้อมูลในแบบสอบถามมาลงรหัสตามที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า และนำไปประมวลผลข้อมูลตามวัตถุประสงค์งานศึกษา ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลตามสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อวัดค่าเฉลี่ยและการกระจายของข้อมูล
2. การทดสอบสมมติฐานใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อทดสอบปัจจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและแรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันองค์กรของบุคลากร โดยก่อนการวิเคราะห์ได้ทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นทางสถิติ (Statistical Assumptions) ได้แก่ การตรวจสอบปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุคูณ (Multicollinearity)

3. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิดได้ทำการรวบรวมข้อมูลทั้งหมด และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดจำแนกประเภทข้อความที่มีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันให้อยู่ในรูปของความเรียง

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของบุคลากรในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของบุคลากรในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยเมื่อพิจารณาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในแต่ละด้านพบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ รองลงมา คือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล อยู่ในลำดับถัดมา และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการกระตุ้นทางปัญญาตามลำดับ

เมื่อแยกพิจารณาความคิดเห็นเป็นรายด้าน ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการสร้างแรงบันดาลใจ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ ผู้นำพูดคุยกับท่านเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจและกระตุ้นให้ท่านมีความมั่นใจมากขึ้น ($\bar{x} = 3.41$, S.D. = 0.97) รองลงมา คือ ผู้นำพูดให้ท่านเกิดความรู้สึกว่างานที่ท่านทำอยู่เป็นสิ่งที่สำคัญและน่าภูมิใจ ($\bar{x} = 3.00$, S.D. = 0.97) ผู้นำกระตุ้นบุคลากรให้รู้สึกว่าคุณค่าและสามารถช่วยองค์กรให้ฝ่าฟันอุปสรรคได้ ($\bar{x} = 3.55$, S.D. = 0.95) ผู้นำของท่านกระตุ้นให้องค์กรของท่านมีความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน ($\bar{x} = 3.56$, S.D. = 1.03) และผู้นำของท่านมักพูดคุยถึงการทำงานของบุคคลประสบความสำเร็จให้ท่านฟัง ($\bar{x} = 3.34$, S.D. = 0.88) ตามลำดับ

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการกระตุ้นทางปัญญา เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ ผู้นำเปิดโอกาสให้พนักงานเสนอแนะแนวทางในการทำงานใหม่ ๆ อยู่เสมอ ($\bar{x} = 2.37$, S.D. = 0.74) รองลงมา คือ ผู้นำมีการกระตุ้นบุคลากรให้ตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กร เพื่อหาแนวทางใหม่ ๆ มาช่วยแก้ปัญหา ($\bar{x} = 2.25$, S.D. = 0.77) ผู้นำมักจะตั้งคำถามให้ท่านไปค้นคว้าหาคำตอบอยู่เสมอ ($\bar{x} = 1.97$, S.D. = 0.68) ผู้นำไม่ตำหนิต่านต่อหน้าผู้อื่นเมื่อทำงานผิดพลาด ($\bar{x} = 1.39$, S.D. = 0.49) และ ผู้นำให้อิสระแก่ท่านในการทำงานด้วยตนเอง ($\bar{x} = 1.34$, S.D. = 0.50) ตามลำดับ

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ ผู้นำดูแลเอาใจใส่ท่านทั้งในเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว ($\bar{x} = 3.75$, S.D. = 0.55) รองลงมา คือ ผู้นำมอบหมายงานเหมาะสมกับความสามารถของพนักงานแต่ละคน ($\bar{x} = 3.54$, S.D. = 0.68) ผู้นำยอมรับความคิดและความสามารถของพนักงานแต่ละคน ($\bar{x} = 3.23$, S.D. = 0.76) ผู้นำชี้แจงพฤติกรรมในการทำงานให้แก่พนักงานเป็นรายบุคคล ($\bar{x} = 2.84$, S.D. = 0.88) และผู้นำสนับสนุนแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อศักยภาพของพนักงานอยู่เสมอ ($\bar{x} = 2.50$, S.D. = 0.98) ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากร ในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ด้านความสำเร็จในการทำงาน ด้านความก้าวหน้า ด้านความรับผิดชอบ ด้านลักษณะของงานที่ทำ ด้านนโยบายและการบริหารงานขององค์กร ด้านการบังคับบัญชา ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน และด้านเงินเดือนหรือผลตอบแทน

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากร ในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

เมื่อแยกพิจารณาความคิดเห็นเป็นรายด้าน ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ ท่านสามารถแก้ไขปัญหาลุप्तรรคในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและทันเวลา ($\bar{x}=4.18$, $S.D.=0.65$) รองลงมา คือ ท่านมีความภาคภูมิใจกับผลการปฏิบัติงานทุกครั้ง ($\bar{x}=4.11$, $S.D.=0.79$) และท่านมักได้รับคำชมเชยจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานในการปฏิบัติงานเสมอ ($\bar{x}=3.73$, $S.D.=0.80$) ตามลำดับ

ด้านความสำเร็จในการทำงาน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ ท่านสามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จบรรลุตามเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ ($\bar{x}=4.18$, $S.D.=0.65$) รองลงมา คือ ท่านได้ใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเต็มความสามารถ ($\bar{x}=4.11$, $S.D.=0.79$) และท่านรู้สึกพอใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการทำงานให้สำเร็จ ($\bar{x}=3.73$, $S.D.=0.80$) ตามลำดับ

ด้านความก้าวหน้า เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ ผู้นำมีการพิจารณาถึงผลงาน และการปฏิบัติงานของบุคลากรทุกคนอย่างเป็นธรรมไม่มีการเลือกปฏิบัติ ($\bar{x}=4.10$, $S.D.=0.54$) รองลงมา คือ องค์กรสนับสนุนให้ท่านเข้ารับการอบรมสัมมนาอย่างเหมาะสมและสม่ำเสมอ ($\bar{x}=3.23$, $S.D.=0.57$) และท่านคิดว่านโยบายการเลื่อนตำแหน่งขององค์กรนี้มีความยุติธรรมและเหมาะสม ($\bar{x}=3.69$, $S.D.=0.76$) ตามลำดับ

ด้านความรับผิดชอบ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ ท่านมีความรับผิดชอบในการทำงานโดยผู้บริหารไม่ต้องควบคุมดูแลการทำงานอย่างใกล้ชิด ($\bar{x}=3.58$, $S.D.=0.98$) รองลงมา คือ ท่านสามารถแก้ไขปัญหาลุप्तรรคในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและทันเวลา ($\bar{x}=3.21$, $S.D.=0.59$) และท่านยอมรับในความผิดพลาดของการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นโดยนำมาปรับปรุงและพัฒนาการทำงานในครั้งต่อไป ($\bar{x}=2.49$, $S.D.=0.77$) ตามลำดับ

ด้านลักษณะของงานที่ทำ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ การปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่ของท่านจำเป็นต้องใช้ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ ($\bar{x}=4.07$, $S.D.=0.82$) รองลงมา คือ งานที่ท่านทำอยู่เป็นงานที่ท่านมีความถนัด ($\bar{x}=3.85$, $S.D.=0.67$) และลักษณะงานและบทบาทหน้าที่ที่ท่านได้รับมอบหมายมีความน่าสนใจ ($\bar{x}=3.16$, $S.D.=0.54$) ตามลำดับ

ด้านนโยบายและการบริหารงานขององค์กร เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ นโยบายการบริหารงานขององค์กรมีความชัดเจน ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.80) รองลงมา คือ องค์กรมีความยืดหยุ่นในการบริหารและจัดการ ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.57) และกฎระเบียบข้อบังคับขององค์กรมีความเป็นธรรม ($\bar{X} = 3.21$, S.D. = 0.63) ตามลำดับ

ด้านการบังคับบัญชาเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ ผู้บังคับบัญชาบริหารจัดการภายในหน่วยงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.54) รองลงมา คือ ผู้บังคับบัญชาปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความยุติธรรมและรับฟังความคิดเห็นของบุคลากร ($\bar{X} = 3.56$, S.D. = 0.69) และผู้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการให้คำแนะนำปรึกษาในการทำงานของท่าน ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.75) ตามลำดับ

ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ เพื่อนร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชายอมรับในความรู้ความสามารถของท่าน ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.70) รองลงมา คือ ท่านมีโอกาสนเสนอความคิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติแก่งานในองค์กร ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = 0.85) และท่านได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน ($\bar{X} = 3.41$, S.D. = 0.66) ตามลำดับ

ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ สถานที่ทำงานของท่านมีลักษณะแวดล้อม เช่น อุณหภูมิพอเหมาะ แสงสว่างเพียงพอ และมีบรรยากาศชวนให้ทำงาน ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.69) รองลงมา คือ หน่วยงานของท่านมีอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอและพร้อมใช้งาน ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.53) และสถานที่ทำงานของท่านมีการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนอย่างเหมาะสม ($\bar{X} = 3.52$, S.D. = 0.77) ตามลำดับ

ด้านเงินเดือนหรือผลตอบแทน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ เงินเดือนที่ท่านได้รับมีความเหมาะสมกับงานที่ทำ ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.91) รองลงมา คือ องค์กรของท่านมีการสนับสนุนยกย่อง ให้รางวัลแก่บุคลากร/ทีมงานที่มีการพัฒนาการเรียนรู้ สร้างนวัตกรรม หรือที่มีผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.69) และอัตราเงินเดือนในปัจจุบันของท่านจัดว่าอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 0.78) ตามลำดับ

3. ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร ในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความผูกพันต่อองค์กร ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$, S.D. = 0.64) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ ด้านการคงอยู่ ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = 0.60) รองลงมา คือ ด้านจิตใจ ($\bar{X} = 3.90$, S.D. = 0.60) และด้านบรรทัดฐาน ($\bar{X} = 3.07$, S.D. = 0.74) ตามลำดับ

เมื่อแยกพิจารณาความคิดเห็นเป็นรายด้าน ด้านจิตใจ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ ท่านมีความภูมิใจและยินดีเสมอเมื่อผู้อื่นพูดถึงองค์กรของท่านในแง่ดี ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = 0.56) รองลงมา

คือ ท่านมีความภูมิใจและยินดีเสมอที่จะบอกกับผู้อื่นว่าท่านทำงานที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ ($\bar{X} = 3.94$, S.D. = 0.66) และท่านจะชี้แจงและแก้ไขเสมอเมื่อผู้อื่นกล่าวถึงองค์กรของท่านในทางที่ผิด ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 0.57) ตามลำดับ

ด้านการคงอยู่ เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุด คือ ท่านมีความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งทำให้องค์กรประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.53) รองลงมา คือ ท่านมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะเป็นบุคลากรปฏิบัติงานขององค์กรจนกว่าจะเกษียณอายุงานหรือเลิกจ้าง ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.49) และท่านสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาองค์กร ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = 0.66) ตามลำดับ

ด้านบรรทัดฐาน เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่สูงที่สุด คือ ท่านมีความยินดีที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถเพื่อชื่อเสียงที่ดีขององค์กร ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.55) รองลงมา คือ ท่านสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาองค์กร ($\bar{X} = 3.54$, S.D. = 0.68) และท่านสามารถปฏิบัติงานอย่างสุดความสามารถเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วง แม้จะไม่ได้รับค่าตอบแทนเป็นพิเศษ ($\bar{X} = 3.23$, S.D. = 0.76) ตามลำดับ

4. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและแรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง พบว่า การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล สามารถร่วมกันพยากรณ์ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ ($R^2 = 0.36$) แสดงว่าตัวแปรอิสระสามารถอธิบายความแปรปรวนของความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรได้ร้อยละ 36.00

แรงจูงใจในการทำงาน พบว่า การได้รับการยอมรับนับถือ ความสำเร็จในการทำงาน และความก้าวหน้า ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.01 ขณะที่ความรับผิดชอบ และลักษณะของงานที่ทำ ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ ($R^2 = 0.43$) แสดงว่าตัวแปรอิสระสามารถอธิบายความแปรปรวนของความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรได้ร้อยละ 43.00

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำผลการสรุปการวิเคราะห์หามาเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. จากการศึกษาที่พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ สามารถพยากรณ์ความผูกพันได้ถึง ร้อยละ 36 ($R^2 = 0.360$) แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของภาวะผู้นำที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของบุคลากร ได้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sosik, Avolio and Kahai (2003) ซึ่งพบว่า ภาวะผู้นำที่มีแรงบันดาลใจสามารถส่งเสริมความผูกพันในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Bass (1985) พบว่า ผู้นำที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจและการกระตุ้นทางปัญญาจะช่วยเสริมสร้างความผูกพันของบุคลากรในองค์กร เนื่องจากบุคลากรจะรู้สึกมีแรงบันดาลใจในการทำงานและมีความมุ่งมั่นในการบรรลุเป้าหมายขององค์กร และสอดคล้องกับการศึกษาของ Krowtrakool (2025) พบว่าการนำภาวะผู้นำที่มีแรงบันดาลใจมาใช้ในหน่วยงานสาธารณสุขไทยสามารถช่วยเสริมสร้างความผูกพันของบุคลากรต่อองค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษานี้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการสร้างแรงบันดาลใจและการพัฒนาผู้นำที่มุ่งมั่นในการสร้างเป้าหมายร่วมกันในองค์กรสาธารณสุขไทย จากการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรที่มีผลมากที่สุดต่อความผูกพันต่อองค์กรคือ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์และการสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งส่งผลในทางบวกต่อความผูกพันของบุคลากร โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ที่แสดงถึงความสำคัญที่ชัดเจน ($p\text{-value} < 0.01$) ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของ Avolio and Bass (2004) ที่พบว่า ผู้นำที่มีการสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์สามารถกระตุ้นความผูกพันของพนักงานในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. จากผลการศึกษาที่พบว่าแรงจูงใจในการทำงาน ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ความสำเร็จในการทำงาน และความก้าวหน้า ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนความรับผิดชอบ และลักษณะของงานที่ทำ ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ 0.43 ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันต่อองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (1959) ที่ระบุว่าปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) เช่น ความสำเร็จ ความก้าวหน้า ความรับผิดชอบ และลักษณะของงาน เป็นปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจและความผูกพันต่อองค์กรในระยะยาว โดยเฉพาะการได้รับการยอมรับนับถือและความสำเร็จในการทำงาน เป็นตัวแปรที่มีผลสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับ

แนวคิดของ Deci and Ryan (1985) ตามทฤษฎีการกำหนดตนเอง (Self-Determination Theory) ที่อธิบายว่าการได้รับการยอมรับและความรู้สึกประสบความสำเร็จเป็นความต้องการพื้นฐานทางจิตใจที่ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจภายใน และนำไปสู่ความผูกพันต่อองค์กรที่มากขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sakulphram (2022) พบว่า บุคลากรมีแรงจูงใจในการทำงานภาพรวมในระดับมาก โดยถูกขับเคลื่อนจากตัวงานเป็นหลัก ได้แก่ ความสำเร็จ ความรับผิดชอบ และการได้รับการยอมรับ อย่างไรก็ตาม ปัจจัยด้านความก้าวหน้ารวมถึงปัจจัยค่าจ้างด้านสถานะทางอาชีพ (สวัสดิการ) และเงินเดือนค่าตอบแทน ยังคงอยู่ในระดับปานกลาง

ส่วนแรงจูงใจในการทำงาน ด้านนโยบายและการบริหารงานขององค์กร การบังคับบัญชาความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน และเงินเดือนหรือผลตอบแทน ไม่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถอธิบายได้ตามแนวคิดของ Herzberg (1959) กล่าวว่าปัจจัยดังกล่าวจัดอยู่ในกลุ่ม ปัจจัยค่าจ้าง (Hygiene Factors) ซึ่งมีบทบาทหลักในการป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พึงพอใจในการทำงานมากกว่าการสร้างแรงจูงใจหรือความผูกพันต่อองค์กร หากปัจจัยเหล่านี้อยู่ในระดับเหมาะสม บุคลากรจะสามารถปฏิบัติงานได้ตามปกติ แต่ไม่ได้ก่อให้เกิดความผูกพันต่อองค์กรเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ บริบทของหน่วยงานภาครัฐ เช่น หน่วยงานราชการสุข มักกำหนดโครงสร้างเงินเดือน สวัสดิการ และนโยบายการบริหารที่เป็นมาตรฐานกลาง บุคลากรจึงรับรู้ปัจจัยเหล่านี้เป็นสิทธิหรือผลประโยชน์ที่ควรได้รับตามมากกว่าจะเป็นแรงจูงใจที่แตกต่างกันในระดับบุคคล ส่งผลให้ปัจจัยดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดความผูกพันต่อองค์กร และผลการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดของ Maslow (1970) ที่อธิบายว่า ปัจจัยด้านเงินเดือน สภาพแวดล้อม และความมั่นคง เป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน เมื่อได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลจะให้ความสำคัญกับความต้องการขั้นสูง เช่น การยอมรับ ความสำเร็จ และการพัฒนาตนเองมากกว่า รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิดของ Vroom (1996) ที่ชี้ให้เห็นว่า หากบุคลากรไม่รับรู้ความเชื่อมโยงระหว่างผลการปฏิบัติงานกับผลตอบแทนเพิ่มเติม ปัจจัยภายนอกเหล่านี้จะไม่สามารถกระตุ้นแรงจูงใจหรือความผูกพันได้อย่างแท้จริง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Saengthong and Thungwha (2024) ที่พบว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมการทำงานมีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรในระดับจำกัดเมื่อเทียบกับปัจจัยด้านคุณภาพชีวิตการทำงานและปัจจัยภายในของบุคคลนอกจากนี้ Suaysawan and Chaiprasit (2022) พบว่า แรงจูงใจด้านความสำเร็จและความก้าวหน้า ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรมากกว่าปัจจัยด้านรายได้หรือปัจจัยพื้นฐาน อีกทั้ง Huang and Netpradit (2023) ศึกษาครูในประเทศไทยและพบว่า ปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) และความสุขในการทำงาน ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรชัดเจนกว่าปัจจัยค่าจ้าง ซึ่งสนับสนุนข้อค้นพบของการศึกษานี้ว่า ปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะสร้างความผูกพันต่อองค์กรอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ**ข้อเสนอแนะทั่วไป**

1. ควรให้องค์กรเน้นการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ให้กับบุคลากร เพื่อเสริมสร้างความผูกพันต่อองค์กร เช่น การส่งเสริมการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะทางการเป็นผู้นำในทุกระดับ เพื่อให้บุคลากรสามารถเติบโตและมุ่งมั่นต่อเป้าหมายขององค์กร

2. ควรเพิ่มการสร้างแรงจูงใจในด้านการได้รับการยอมรับและความสำเร็จในการทำงานควรเป็นหนึ่งในกลยุทธ์สำคัญในการเสริมสร้างความผูกพันต่อองค์กร ควรมีการจัดกิจกรรมหรือโปรแกรมที่เน้นการให้รางวัลและการยอมรับความสำเร็จในการทำงาน เพื่อเพิ่มความพึงพอใจและแรงจูงใจในบุคลากร

3. ควรสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันและการสนับสนุนซึ่งกันและกันภายในองค์กร ซึ่งความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานไม่ส่งผลกระทบที่สำคัญในกรณีนี้ แต่การสร้างความร่วมมือและสนับสนุนกันอาจส่งผลในระยะยาวต่อความผูกพันของบุคลากร

4. ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการภาระงาน ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับอัตรากำลังคน โดยควรพิจารณานำเทคโนโลยีดิจิทัลหรือระบบสารสนเทศเข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อช่วยลดภาระงานประจำ หรืองานด้านเอกสารที่ซ้ำซ้อน ซึ่งจะช่วยลดความเหนื่อยล้าสะสมของบุคลากร ทำให้มีเวลาโฟกัสกับงานหลักได้เต็มที่ และส่งผลดีต่อการรักษามูลค่าให้อยู่กับองค์กรต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยในหน่วยงานอื่น ๆ ในภูมิภาคหรือประเภทองค์กรอื่น ๆ เพื่อทำการเปรียบเทียบและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันในองค์กรต่าง ๆ และขนาดองค์กรที่แตกต่างกัน

2. ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อความผูกพัน เช่น การสนับสนุนจากครอบครัว, ความสมดุลระหว่างงานและชีวิตส่วนตัว, และการมีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพจิตในที่ทำงาน

3. ควรศึกษาผลกระทบของนโยบายขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ และการสร้างแรงจูงใจในระยะยาว เพื่อจะได้เข้าใจถึงกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการสร้างความผูกพันต่อองค์กร

4. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในหน่วยงาน สาธารณสุข ว่าสามารถช่วยลดภาระงานของบุคลากรและส่งผลกระทบต่อระดับความผูกพันต่อองค์กร ได้มากน้อยเพียงใด เพื่อเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการพัฒนาระบบการทำงานในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- Allen, N. J. and Meyer, J. P. (1990). The measurement and antecedents of affective, continuance and normative commitment to the organization. *Journal of Occupational Psychology*, 63(1), 1-18. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8325.1990.tb00506.x>
- Avolio, B. J. and Bass, B. M. (2004). *Multifactor leadership questionnaire: Manual and sampler set* (3rd ed.). Mind Garden.
- Bass, B. M. (1985). *Leadership and performance beyond expectations*. Free Press.
- Bass, B. M. and Avolio, B. J. (1994). Transformational leadership and organizational culture. *The International journal of public administration*, 17(3-4), 541-554.
- Burns, J. M. (1978). *Leadership*. Harper & Row.
- Chaikidurajai, Pradhan. (2015). Factors affecting organizational citizenship behavior (ocb) and performance efficiency of staff in industry group. *International journal of management, Business, and Economics*. 2(3), 2-18.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334. <https://doi.org/10.1007/BF02310555>
- Deci, E. L. and Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. Springer Science & Business Media.
- Herzberg, F. (1959). *Work and the nature of man*. New York: World Publishing Company.
- Huang, S. and Netpradit, N. (2023). Motivation factor, hygiene factor and happiness in work affecting organizational commitment of Dong Huan Primary School teachers, Yuzhou District, Yulin City, Guangxi Province, People's Republic of China. *The Journal of Institute of Trainer Monk Development*, 6(1), 157-171. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tmd/article/view/262058> (In Thai).
- Khan, H., Rehmat, M., Butt, T. H., Farooqi, S., & Asim, J. (2020). Impact of transformational leadership on work performance, burnout and social loafing: A mediation model. *Future Business Journal*, 6, 40. <https://doi.org/10.1186/s43093-020-00043-8>
- Kowtrakul, S. (2005). *Educational psychology* (6th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (In Thai).

- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality* (2nd ed.). New York: Harper & Row.
- Mowday, R. T., Porter, L. W. and Steers, R. W. (1982). *Employee–organization linkages: The psychology of commitment, absenteeism, and turnover*. New York: Academic Press. [https://doi.org/10.1016/0030-5073\(69\)90004-X](https://doi.org/10.1016/0030-5073(69)90004-X)
- Northouse, P. G. (2018). *Leadership: Theory and practice*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Saengthong, M. and Thungwha, S. (2024). Quality of work life and work environment affecting organizational commitment of employee in tire manufacturing company. *Journal of Business Administration and Languages*, 12(1), 83-95. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/TNIJournalBA/article/view/270920> (In Thai).
- Sakulphram, S. (2022). Factors affecting the work motivation of personnel under the Suphan Buri Provincial Public Health Office. *Journal of Public Health and Innovation*, 2(2), 55-68. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/J-PHIN/article/view/255985> (In Thai).
- Sosik, J. J., Avolio, B. J. and Kahai, S. S. (2003). Transformational leadership, Learning, and Innovation. *Leadership & Organization Development Journal*, 24(1), 31-37. <https://doi.org/10.1108/01409170310462078>
- Srisa-ard, B. (2023). *Introduction to research* (11th ed.). Bangkok: Suweeriyasarn. (In Thai).
- Suaysawat, T., and Chairasit, K. (2022). Work motivation factors affecting organizational commitment of personnel in Rangsit Municipality, Pathum Thani Province. *Southeast Asia University Journal of Humanities and Social Sciences*, 6(2), 1-14. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/EAUHJSocSci/article/view/254849/170800> (In Thai).
- The Coverage. (2025, August 20). สข.สูญเสีย 'ข้าราชการ' สูงสุด ติดกัน 6 ปี รวม 45,756 คน เหตุ เพราะ 'ลาออก' 23,930 คน. Retrieved November 11, 2025, from <https://www.thecoverage.info/news/content/9484>
- Vroom, V. H. (1996). The case for leadership. *Academy of Management Executive*, 10(1), 59-62.

การประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 ที่เรียนวิชาปรีคลินิก มหาวิทยาลัยนเรศวร*

ธเนศ ขำคล้าย¹

แพรว สุวรรณศรีสุข² อภิรัตน์ หวังธีระประเสริฐ³ นิทรา กิจธีระวุฒิมิวงษ์⁴

(วันที่รับบทความ: 19 มีนาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 26 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2569)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ที่เรียนวิชาปรีคลินิก คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จำแนกตามรูปแบบการรับเข้า เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 ที่เรียนวิชาปรีคลินิก จำนวน 135 คน ที่ผ่านการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่ผ่านการตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ, ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.), สถิติ t-test และ สถิติ One-Way ANOVA โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ ที่ $p < .05$

ผลการวิจัยพบว่า นิสิตแพทย์ปีที่ 2 มีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอยู่ในระดับ “จริง” ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.46) โดยรูปแบบการรับเข้าเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และยังพบว่ารูปแบบการรับเข้า CPIRD: Community track มีค่าคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสูงกว่าเมื่อเทียบกับรูปแบบการรับเข้า CPIRD: Inclusive track และ รูปแบบการรับเข้า Direct admission track อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า นิสิตแพทย์ที่เรียนวิชาปรีคลินิก คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่มีรูปแบบการรับเข้าต่างกัน มีระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองต่างกัน

คำสำคัญ: พฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง, นิสิตแพทย์ชั้นปรีคลินิก

* วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพศึกษา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2569

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพศึกษา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, E-mail: thanetk63@nu.ac.th (Corresponding Author)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

⁴ รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชานามัชฌมชน คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Assessment of Self-Directed Learning Behavior Among 2nd Year Medical Student for Pre-Clinic Study at Naresuan University*

Thanet Khamkhilai¹

Preaw Suwannasrisuk² Apirath Wangteeraprasert³ Nithra Kitreerawutiwon⁴

(Received: March 19, 2026; Revised: April 26, 2026; Accepted: April 27, 2026)

Abstract

This research aims to compare self-directed learning behaviors among preclinical medical students at the Faculty of Medicine, Naresuan University classified by admission tracks. This was a survey research study involving a sample of 135 second-year pre-clinical medical students selected through purposive sampling. The instrument used was an SDL behavior assessment questionnaire, validated by experts using the Index of Item-Objective Congruence (IOC). Data analysis using descriptive statistics including percentages, mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.), the t-test, and One-Way ANOVA, with statistical significance established at $p < .05$.

The findings revealed that second-year medical students exhibited self-directed learning behaviors at a "High" level ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.46). The admission track was found to be a significant factor influencing these behaviors. Specifically, students admitted through the CPIRD: Community track demonstrated significantly higher mean scores in self-directed learning behaviors compared to those from the CPIRD: Inclusive track and the Direct admission track. These results indicate that different admission pathways lead to varying levels of self-directed learning behaviors among pre-clinical medical students at the Faculty of Medicine, Naresuan University.

Keywords: Self-Directed Learning, Pre-Clinical Medical Study

* Research Article from Thesis for the Master of Health Sciences Education, Faculty of Medicine, Naresuan University, 2026

¹ Student in Master of Department of Health Science Education, Faculty of Medicine, Naresuan University, E-mail: thanetk63@nu.ac.th (Corresponding Author)

² Assistant Professor, Department of Medicine, Faculty of Medicine, Naresuan University

³ Assistant Professor, Dr., Department of Medicine, Faculty of Medicine, Naresuan University

⁴ Associate Professor, Dr., Department of Community Health, Faculty of Public Health, Naresuan University

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในโลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ขึ้นอย่างต่อเนื่อง มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long learning) เพื่อพัฒนาตนเองให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed Learning: SDL) ถือเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของแพทยศาสตรศึกษา ซึ่ง Knowles (1975) นิยามว่า เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนริเริ่ม วิเคราะห์ และตัดสินใจเรียนรู้ด้วยตนเอง ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย การระบุวิธีการค้นคว้า จนถึงการประเมินผล โดยผู้สอนเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้สนับสนุนและชี้แนะแหล่งข้อมูล (Wongkrut, 2015) ซึ่งสอดคล้องกับแบบจำลอง Staged Self-Directed Learning (SSDL) ของ Grow (1991) ที่แบ่งระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็น 4 ขั้น คือ ขั้นพึ่งพา (Dependent) ขั้นสนใจ (Interested) ขั้นเข้าเกี่ยวข้อง (Involved) และขั้นการชี้นำตนเอง (Self-Direction) การเข้าใจลำดับขั้นเหล่านี้จะช่วยให้ผู้สอนสามารถปรับบทบาทและกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความพร้อมของผู้เรียนแต่ละระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Kansri, Phanphanit and Jitkati, 2017) จากการทบทวนวรรณกรรมในต่างประเทศ พบว่าการส่งเสริม SDL ในโรงเรียนแพทย์มีผลลัพธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ เช่น การศึกษาที่ Mayo Clinic พบว่ากระบวนการ SDL เริ่มต้นจากแรงกระตุ้นภายในบุคคลไปสู่การระบุช่องว่างความรู้ (Knowledge gap) และวนกลับมาเป็นวงจรการเรียนรู้ต่อเนื่อง (Adam, Schuller and Caspary, 2017) ขณะที่งานวิจัยในประเทศเยอรมนีพบว่ารูปแบบ SDL ให้ผลการเรียนรู้ที่ดีกว่าการสอนโดยตรงแบบดั้งเดิม (Peine, Kabino and Eichholz, 2016)

ในบริบทของประเทศไทย คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้กำหนดอัตลักษณ์ "แพทย์พระนเรศวร 7 ดาว" (The seven-star doctor) โดยมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นหนึ่งในคุณลักษณะสำคัญ ในหลักสูตรมีการกำหนดชั่วโมง SDL ในหลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2555 และมีกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เช่น Problem-based Learning (PBL) Team-based Learning (TBL) Flipped Classroom (FC) เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาหลักสูตรที่สามารถส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนิสิตแพทย์ได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ที่เรียนวิชาปริคลินิกคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จำแนกตามรูปแบบการรับเข้า

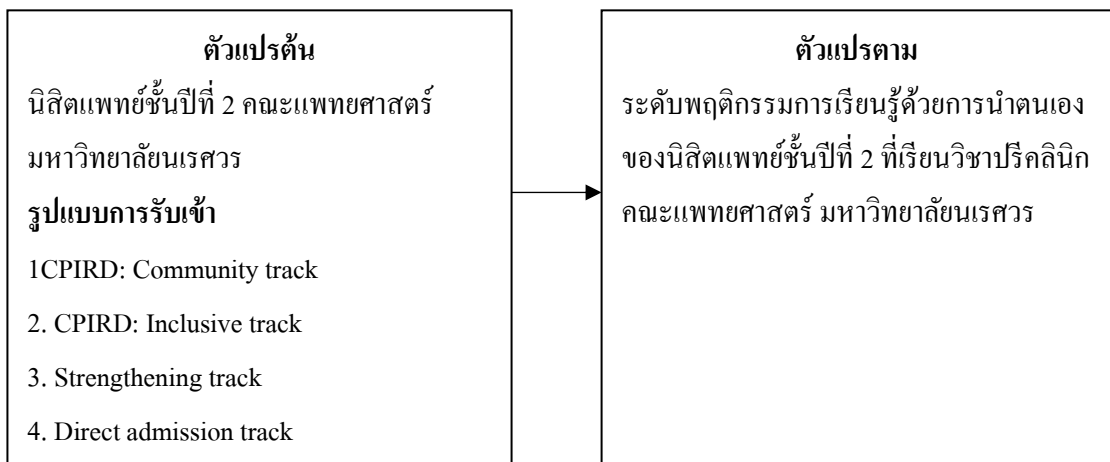
สมมติฐานการวิจัย

นิสิตแพทย์ที่เรียนวิชาปรีคลินิก คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่มีรูปแบบการรับเข้าต่างกัน มีระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองต่างกัน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิตแพทย์ ชั้นปีที่ 2 คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร โดยกำหนดตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ประกอบด้วยปัจจัยส่วนบุคคล คือรูปแบบการรับเข้าศึกษา เพื่อทดสอบหาความสัมพันธ์และอิทธิพลที่มีต่อตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองในบริบทของการเรียนวิชาปรีคลินิก ซึ่งผลการวิจัยจะนำไปสู่การพัฒนาปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ให้แก่นิสิตแพทย์อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวแปรที่ศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ประเภทของงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิธีการวิจัย (Methodology) โดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาประชากรจำนวน 145 คน ทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือก นิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 ที่ขึ้นเรียน ณ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เฉพาะผู้ที่ยินดีเข้าร่วมโครงการวิจัย และมีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี ที่ลงทะเบียนเรียนในปีการศึกษา 2566 จำนวน 135 คน

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามโครงการวิจัยเรื่อง การประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยนเรศวร

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

1. ศึกษาแนวคิดจากทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ Prasert, Choochom, Boonprakob and Intarakamhang (2011) เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 ที่เรียนวิชาปริคลินิก มหาวิทยาลัยนเรศวร

2. สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 ที่เรียนวิชาปริคลินิก มหาวิทยาลัยนเรศวร มี 3 ตอน ดังนี้

2.1 ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของนิสิต เกี่ยวกับ เพศ อายุ เกรดเฉลี่ย และรูปแบบการรับเข้า ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวแบบตรวจสอบรายการ (check list)

2.2 ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 ที่เรียนวิชาปริคลินิก มหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 46 ข้อ มีรูปแบบเป็นแบบวัด 6 ระดับ คือ จริงที่สุด จริง ค่อนข้างจริง ไม่แน่ใจ ค่อนข้างไม่จริง และไม่จริง เป็นข้อความทั้งทางบวกและทางลบ

2.3 ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมในหลักสูตรที่สามารถส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

3. นำแบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 ที่เรียนวิชาปริคลินิก มหาวิทยาลัยนเรศวร เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบเกี่ยวกับข้อคำถาม การใช้ภาษา ความเหมาะสม ความถูกต้อง และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแบบสอบถาม

4. ปรับปรุงและแก้ไขแบบสอบถามตามคำแนะนำและข้อเสนอของอาจารย์ที่ปรึกษา

5. ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของเนื้อหาซึ่งใช้วิธีการตรวจสอบดัชนีความสอดคล้อง IOC (The Index of Item-Objective Congruence) (Rovinelli and Hambleton, 1997, pp. 49-60) โดยแบบสอบถามฉบับนี้ มีผลสรุปค่า IOC รายข้ออยู่ที่ระดับ 0.90 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.50 ถือว่าอยู่ในระดับที่ใช้ได้

ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของประเด็นคำถามก่อนนำไปใช้ จากนั้น จึงนำมาแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้ได้ประเด็นคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้ โดยผู้เชี่ยวชาญมีคุณสมบัติดังนี้

- 1) ผู้มีความรู้ความสามารถด้านการศึกษา หรือด้านแพทยศาสตรศึกษา
- 2) ผู้มีประสบการณ์ในด้านการประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

6. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงเรียบร้อยแล้วไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายต่อไป โดยไม่ได้ผ่านการทดลองใช้ เนื่องจากกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาคือกลุ่มนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 มีการจัดการเรียนการสอนต่างจากนิสิตคณะอื่น ๆ และวิชาเรียนแต่ละชั้นปีของนิสิตแพทย์มีความแตกต่างกัน จึงเป็นกลุ่มประชากรที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและมีจำนวนจำกัด ทำให้ไม่สามารถดำเนินการทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงได้โดยไม่กระทบต่อกลุ่มตัวอย่างจริง ผู้วิจัยจึงเน้นการปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นสำคัญ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. งานวิจัยนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร COE No. 163/2023 IRB No. P3-0085/2566
2. คณะผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถามออนไลน์ โดยใช้โปรแกรม Google Form สำหรับเก็บข้อมูล โดยส่งลิงค์ของแบบสอบถามออนไลน์ผ่าน Line Group ของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 ปีการศึกษา 2564 โดย ณ วันที่เก็บข้อมูล เป็นช่วงที่นิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 ขึ้นเรียนในระดับชั้นปีที่ 3 ในช่วงต้นปีการศึกษา เพื่อมุ่งหวังเก็บข้อมูลจากนิสิตแพทย์ที่เพิ่งผ่านการเรียนการสอนของชั้นปีที่ 2 มาตลอดทั้งปี
3. ประสานงานกับหน่วยจัดการศึกษาก่อนปริญญา ชั้นปรีคลินิก เพื่อขอความอนุเคราะห์ข้อมูลการจัดการเรียนการสอนรายวิชาที่นิสิตขึ้นเรียนพร้อมกันทั้ง 145 คน
4. ประสานงาน นักวิชาการศึกษา เพื่อขออนุญาตอาจารย์ผู้สอนและประชาสัมพันธ์ให้นิสิตทราบล่วงหน้าว่าจะมีการเข้าไปเก็บข้อมูลประกอบการวิจัย
5. ดำเนินการเก็บข้อมูล ในวันที่ 26 ธันวาคม 2566 โดย ณ ขณะนั้นนิสิตแพทย์เรียนอยู่ในช่วงต้นของการเรียนวิชาแรกในชั้นปีที่ 3
6. ผู้วิจัยนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้มุ่งไปที่การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ประกอบไปด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลใน 2 ส่วนคือ การวิเคราะห์ด้วยค่าสถิติพื้นฐานเป็นค่าร้อยละ และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ t-test และ One-Way ANOVA

นำข้อมูลจากแบบสอบถามแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์มาวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลความหมายโดยใช้มาตรฐานประมาณค่า 6 ระดับ ตามงานวิจัยของ Prasert, Choochom, Boonprakob and Intarakamhang (2011) ดังนี้

ระดับ 6 คะแนนเฉลี่ย 5.18 - 6.00 แปลว่า จริงที่สุด

ระดับ 5 คะแนนเฉลี่ย 4.34 - 5.17 แปลว่า จริง

ระดับ 4 คะแนนเฉลี่ย 3.51 - 4.33 แปลว่า ค่อนข้างจริง

ระดับ 3 คะแนนเฉลี่ย 2.68 - 3.50 แปลว่า ค่อนข้างไม่จริง

ระดับ 2 คะแนนเฉลี่ย 1.84 - 2.67 แปลว่า ไม่จริง

ระดับ 1 คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.83 แปลว่า ไม่จริงเลย

ผลการศึกษา

งานวิจัยเรื่อง การประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 ที่เรียนวิชาปรีคลินิก มหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 ที่เรียนวิชาปรีคลินิกคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งมีรายละเอียดการนำเสนอตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ประจำปีการศึกษา 2564 ที่ผ่านการเรียนวิชาปรีคลินิก โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 135 คน ประกอบไปด้วย เพศ อายุ เกรดเฉลี่ย และรูปแบบการรับเข้าของนิสิต โดยใช้การคำนวณผลรวม และค่าร้อยละ

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละแสดงข้อมูลทั่วไปของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ตัวแปรที่ศึกษา	จำนวน (คน) (n=135)	ร้อยละ
1. เพศ		
เพศชาย	56	41.5
เพศหญิง	79	58.5
2. อายุ		
อายุระหว่าง 20 - 25 ปี	91	67.4
อายุมากกว่า 25 ปี	44	32.6

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัวแปรที่ศึกษา	จำนวน (คน) (n=135)	ร้อยละ
3. เกรดเฉลี่ย		
ต่ำกว่า 2.00	1	0.7
2.00 - 2.50	4	3.0
2.51 - 2.99	1	0.7
3.00 - 3.50	21	15.6
3.51 - 4.00	102	75.6
ไม่ได้รับข้อมูล	6	4.4
4. รูปแบบการรับเข้า		
CPIRD: Community track	56	41.5
CPIRD: Inclusive track	10	7.4
Strengthening track	46	34.1
Direct admission track	23	17.0

หมายเหตุ CPIRD: Collaborative Project to Increase Production of Rural Doctor หรือ โครงการร่วมผลิตแพทย์เพิ่มเพื่อชาวชนบท

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า นิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จำแนกตามเพศ มีนิสิตแพทย์เพศหญิง มากกว่านิสิตแพทย์เพศชาย โดยมีนิสิตแพทย์เพศหญิงจำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 58.5 และมีนิสิตแพทย์เพศชายจำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 41.5

จำแนกตามอายุ มีนิสิตแพทย์ที่มีอายุอยู่ในช่วง 20-25 ปี มากกว่า นิสิตแพทย์ที่มีอายุอยู่ในช่วง มากกว่า 25 ปี โดยมีนิสิตแพทย์ที่มีอายุอยู่ในช่วง 20-25 ปี จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 67.4 และมีนิสิตแพทย์ที่มีอายุอยู่ในช่วง มากกว่า 25 ปี จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 32.6

จำแนกตามเกรดเฉลี่ย มีนิสิตแพทย์ที่ได้เกรดเฉลี่ยอยู่ในช่วง 3.15 - 4.00 มากที่สุด จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 75.6 รองลงมาเป็นลำดับที่ 2 คือนิสิตแพทย์ที่ได้เกรดเฉลี่ยอยู่ในช่วง 3.00 - 3.50 จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 15.6 ลำดับที่ 3 คือนิสิตแพทย์ที่ได้เกรดเฉลี่ยอยู่ในช่วง 2.00 - 2.50 จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 3.0 ลำดับที่ 4 คือนิสิตแพทย์ที่ได้เกรดเฉลี่ยอยู่ในช่วง 2.51 - 2.99 และต่ำกว่า 2.00 จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5 โดยการให้ข้อมูลเกรดเฉลี่ย มีนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยนเรศวรที่ไม่ตอบในส่วนองเกรดเฉลี่ยในแบบสอบถามจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4

จำแนกตามรูปแบบการรับเข้า พบว่านิสิตแพทย์ที่ผ่านการรับเข้ารูปแบบ CPIRD: Community track มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 41.5 รองลงมาลำดับที่ 2 คือนิสิตแพทย์ที่ผ่านการรับเข้ารูปแบบ Strengthening track จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 34.1 รองลงมาลำดับที่ 3 นิสิตแพทย์ที่ผ่านการรับเข้ารูปแบบ Direct admission track จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 17.0 และลำดับสุดท้ายคือนิสิตแพทย์ที่ผ่านการรับเข้ารูปแบบ CPIRD: Inclusive track จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 7.4

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของตัวแปรตาม

เมื่อวิเคราะห์ระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอยู่ในระดับจริง ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.46)

เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 45. ข้าพเจ้ามองว่าตนเองไม่มีความบกพร่องอะไรเลยที่ต้องปรับปรุง ซึ่งเป็นข้อคำถามเชิงลบ หลังจากการดำเนินการกลับคะแนน เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีทิศทางคะแนนไปในทิศทางเดียวกันกับข้อคำถามเชิงบวกข้ออื่น ๆ ได้ค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ($\bar{X} = 5.22$, S.D. = 1.084) รองลงมาคือ ข้อ 29. ข้าพเจ้าเปิดใจรับฟังผู้อื่นอย่างเข้าอกเข้าใจ ($\bar{X} = 5.13$, S.D. = 0.767) รองลงมาคือ ข้อ 4. ข้าพเจ้านำความรู้เดิมของตนเองมาปรับใช้ในการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.93$, S.D. = 0.81) และ ข้อ 17. ข้าพเจ้าตั้งใจฟังผู้อื่นอย่างแน่วแน่และจริงจัง ($\bar{X} = 4.93$, S.D. = 0.83) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 จำแนกตามรูปแบบการรับเข้า

รูปแบบการรับเข้า	n	$\bar{X}$	S.D.
CPIRD: Community track	56	4.53	0.42
CPIRD: Inclusive track	10	4.14	0.42
Strengthening track	46	4.41	0.43
Direct admission track	23	4.21	0.54
รวม	135	4.41	0.46

จากตารางที่ 2 พบว่า นิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 มีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองโดยรวมอยู่ในระดับจริง ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.46) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรูปแบบการรับเข้า พบว่ากลุ่มนิสิตที่รับเข้าผ่านรูปแบบ CPIRD: Community track มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.42) รองลงมาคือกลุ่ม Strengthening track ($\bar{X} = 4.41$, SD = 0.43) และกลุ่ม Direct admission track ($\bar{X} = 4.21$, SD = 0.54) ตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ CPIRD: Inclusive track ($\bar{X} = 4.14$, SD = 0.42)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรม การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 จำแนกตามรูปแบบการรับเข้า

แหล่งความแปรปรวน	Sum of Squares	df	Mean Squares	F	p - Value
ระหว่างกลุ่ม (Between)	2.528	3	0.843	4.165	.007**
ภายในกลุ่ม (Within)	26.502	131	0.202		
รวม (Total)	29.030	134			

* $p < .05$

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่านิสิตแพทย์ที่มีรูปแบบการรับเข้า แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 4.165, p = .007$) ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยจึงดำเนินการเปรียบเทียบความแตกต่าง รายคู่ด้วยวิธีของ Scheffé (1959) ในขั้นตอนต่อไป

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 รายคู่ ด้วยวิธีของ Scheffé

รูปแบบการรับเข้า	$\bar{X}$	CT	IT	ST	DA
Community track (CT)	4.53	-	.39*	.12	.32*
Inclusive track (IT)	4.14		-	-.27	-.07
Strengthening track (ST)	4.41			-	.20
Direct admission track (DA)	4.21				-

* $p < .05$

จากตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองรายคู่ พบว่ามีคู่ ที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ คือ กลุ่มนิสิตที่รับเข้ารูปแบบ CPIRD: Community track มีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสูงกว่า กลุ่ม CPIRD: Inclusive track อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p = .012$) และกลุ่มนิสิตที่รับเข้ารูปแบบ CPIRD: Community track มีค่าเฉลี่ยคะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสูงกว่า กลุ่ม Direct admission track อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p = .004$) สำหรับการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มอื่น ๆ ไม่พบ ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตอนที่ 3 ความเห็นของนิสิตต่อกิจกรรมในหลักสูตรที่สามารถส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

นิสิตมีความเห็นว่า Problem Based Learning (PBL) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองได้มากที่สุด (ร้อยละ 63.0) รองลงมาคือ Team Based Learning (TBL) (ร้อยละ 43.7) ส่วนกิจกรรม Case-Based Learning (CBL) และ Lecture (การสอนแบบบรรยาย) นิสิตมีความเห็นว่า เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเพียงร้อยละ 14.8 และ 14.1 ตามลำดับ)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 135 คน จำแนกตามรูปแบบการรับเข้า โดยพิจารณา ระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในภาพรวม พบว่านิสิตแพทย์มีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอยู่ในระดับ "จริง" ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.46) เมื่อเปรียบเทียบตามรูปแบบการรับเข้า ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) พบว่านิสิตแพทย์ที่มีรูปแบบการรับเข้าต่างกัน มีระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 4.165$, $p = .007$) ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ผลการเปรียบเทียบรายคู่ (Scheffé) พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 2 คู่ คือ กลุ่มนิสิตที่รับเข้าผ่านรูปแบบ CPIRD: Community track ($\bar{X} = 4.53$) มีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง สูงกว่า กลุ่ม CPIRD: Inclusive track ($\bar{X} = 4.14$) และกลุ่ม Direct admission track ($\bar{X} = 4.21$)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 2 มหาวิทยาลัยนเรศวร พบประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในภาพรวม

ผลการวิจัยพบว่านิสิตแพทย์มีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอยู่ในระดับ "จริง" ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.46) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Knowles (1975) ที่ระบุว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นกระบวนการที่บุคคล เริ่มมีความพยายามในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และสอดคล้องกับการศึกษาของ Rattanasiri et al. (2014) ที่พบว่านิสิตแพทย์มีทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เนื่องจากบริบทของการศึกษาของกลุ่มนิสิตคณะแพทย์ เน้นการจัดการความรู้ในเนื้อหาที่ซับซ้อน นอกจากนี้ การที่ระดับพฤติกรรมอยู่ในเกณฑ์ที่ดี อาจเป็นผลมาจากการบริหารจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรแพทยศาสตร์ที่มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เช่น Problem-based learning

(Barrows, 2005; Dochy et al., 2003) ที่ส่งเสริมให้นิสิตต้องกำกับการเรียนรู้ของตนเองเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของรายวิชา

2. ความแตกต่างของพฤติกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบการรับเข้า

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวพบว่า รูปแบบการรับเข้าที่แตกต่างกันส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($F = 4.165, p = .007$) ซึ่งยอมรับสมมติฐาน และเมื่อทดสอบรายคู่ด้วยวิธีของ Scheffé (1959) พบว่ากลุ่ม CPIRD: Community track มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด และแตกต่างจากกลุ่ม Direct admission track และกลุ่ม Inclusive อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ประเด็นนี้สามารถอภิปรายได้ว่า นิสิตในกลุ่ม Community track อาจมีแรงจูงใจภายใน (Intrinsic motivation) ที่สูงกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Prasert et al. (2011) ที่ชี้ให้เห็นว่าแรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยนิสิตกลุ่มโครงการผลิตแพทย์เพื่อชาวชนบท มักมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการกลับไปรับใช้ภูมิปัญญา ทำให้เกิดความพยายามในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การปฏิบัติงานจริง

3. การส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ในบริบทแพทยศาสตรศึกษา

จากการศึกษาพบว่ามีความแตกต่างของค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในกลุ่ม Direct admission track และ Inclusive track เมื่อเทียบกับ Community track ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสถาบันอาจต้องพิจารณาแนวทางเสริมสร้างตามโมเดลของ Grow (1991) ที่ระบุว่าผู้สอนควรปรับบทบาทตามระดับความพร้อมของผู้เรียน (Staged Self-Directed Learning) เพื่อช่วยให้นิสิตพัฒนาทักษะไปสู่ระดับที่สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Hill et al. (2020) และ Heitz et al. (2020) ที่สนับสนุนการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบกรณีศึกษาและการทำงานร่วมกันเพื่อยกระดับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง เนื่องจากทักษะนี้เป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) ตามแนวคิดของ Mocker & Spear (1982) และเป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จทางวิชาการของนิสิตแพทย์ ต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. หากมีการศึกษาในนิสิตแพทย์ชั้นคลินิกไปด้วย จะทำให้ผู้วิจัยสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างนิสิตแพทย์ชั้นปริคlinik และนิสิตแพทย์ชั้นคลินิก ได้ชัดเจนมากขึ้น
2. คณะแพทยศาสตร์ควรประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิตแพทย์ทั้งก่อนขึ้นเรียนระหว่างขึ้นเรียน และหลังจากเรียนจบ เพื่อเปิดโอกาสให้นิสิตแพทย์ทราบข้อบกพร่อง หรือข้อดีของตัวเองในด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เพื่อที่จะส่งเสริม หรือกระตุ้นให้ตัวเองพัฒนาไปเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

3. นอกจากศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนที่คิดว่าส่งเสริมพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแล้ว จำนวนชั่วโมง SDL ที่ระบุในตารางเรียนก็สำคัญ หากนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาครั้งต่อไป จะทำให้งานวิจัยมีแง่มุมที่รอบด้านมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Adam, M., Schuller, S. and Caspary, N. (2017). Self-directed learning in medical education: A cycle of continuous improvement. *Mayo Clinic Proceedings: Innovations, Quality & Outcomes*, 1(2), 145-153.
- Aydin, I. and Dogan, M. (2018). The relationship between self-directed learning readiness and academic success of medical students. *Journal of Medical Education and Curricular Development*, 5, 1-7.
- Barrows, H. S. (2005). Problem-based learning in medicine and beyond: A brief overview. *New Directions for Teaching and Learning*, 2005(68), 3-12.
- Costa, A. L. and Kallick, B. (2004). *Assessment strategies for self-directed learning*. Corwin Press.
- Dochy, F., Segers, M., Van den Bossche, P. and Gijbels, D. (2003). Effects of problem-based learning: A meta-analysis. *Learning and Instruction*, 13(5), 533-568.
- Grow, G. O. (1991). Teaching learners to be self-directed. *Adult Education Quarterly*, 41(3), 125-149.
- Heitz, M. H., Moore-Curry, M. E., Retallick, A. S., et al. (2020). Collaborative case studies: Promoting self-directed learning and professional development. *Journal of Physician Assistant Education*, 31(4), 201-205.
- Hill, M., Peters, M., Salvaggio, M., Vinnedge, J. and Darden, A. (2020). Implementation and evaluation of a self-directed learning activity for first-year medical students. *Medical Education Online*, 25(1), Article 1717780.
- Knowles, M. S. (1975). *Self-directed learning: A guide for learners and teachers*. New York: Association Press.
- Mocker, D. W. and Spear, G. E. (1982). *Lifelong learning: Formal, nonformal, informal, and self-directed*. ERIC Clearinghouse on Adult, Career, and Vocational Education, Ohio State University.
- Peine, A., Kabino, K. and Eichholz, R. (2016). Self-directed learning can be more efficient than didactic lectures in anatomy and physiology. *Medical Teacher*, 38(1), 79-85.

- Prasert, S., Choochom, O., Boonprakob, P. and Intarakamhang, U. (2011). Effects of developing intrinsic learning motivation and self-directed learning ability on self-directed learning behaviors of Chandrakasem Rajabhat University students. *Journal of Behavioral Science*, 17(2), 53-68. (In Thai).
- Rattanasiri, A., Panyawuthikrai, P. and Pornputtapitak, S. (2014). Attitudes toward self-directed learning of medical students, Faculty of Medicine, Khon Kaen University. *Srinagarind Medical Journal*, 29(2), 123-130. (In Thai).
- Scheffé, H. (1959). *The analysis of variance*. New York: John Wiley & Sons.
- Tobua, S. (2003). *Factors affecting self-directed learning of Kasetsart University students*. Doctoral Dissertation, Ph.D. Kasetsart University, Bangkok. (In Thai).
- Wongkrut, P. (2015). Self-Directed Learning: Concepts and Instructional Management Processes. *Bangkokthonburi University Academic Journal*, 4(1), 1-10. (In Thai).

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท*

ณัฐวุฒิ ทิมชัย¹

ธนาภัสสร สอนธิรักษ์² ปพนสรรค์ โพธิพิทักษ์³

(วันที่รับบทความ: 28 มีนาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 23 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 27 เมษายน 2569)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับปัจจัยการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา 2) ศึกษาระดับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารงบประมาณกับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา และ 4) สร้างสมการพยากรณ์ปัจจัยการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 214 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางเครจซี่และมอร์แกน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาเป็นแบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) และแบบสอบถามการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาเป็นแบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เพียร์สัน และวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับปัจจัยส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ระดับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารงบประมาณกับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 4) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาสามารถร่วมกันพยากรณ์การบริหารงบประมาณของสถานศึกษา ได้ร้อยละ 71.00 นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเขียนสมการพยากรณ์ ได้ดังนี้

$$\text{สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ } y' = 1.05 + 0.59(X_1) + 0.20(X_2) + 0.24(X_3) + (-0.25)(X_4)$$

$$\text{สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน } z' = 0.66(X_1) + 0.26(X_2) + 0.24(X_3) + (-0.26)(X_4)$$

คำสำคัญ: ปัจจัย, การบริหารงบประมาณ, สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2568

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, E-mail: nattawut.thi@nsru.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Factors Affecting Budget Administration of Schools under the Chainat Primary Educational Service Area Office*

Nattawut Thimachai¹

Thanaphat Sonthirak² Paponsan Potipitak³

(Received: March 28, 2026; Revised: April 23, 2026; Accepted: April 27, 2026)

Abstract

The purposes of this research were to: 1) study the level of factors affecting budget administration of schools, 2) study the level of budget administration of schools, 3) study the relationship between the factors affecting budget administration and budget administration of schools, and 4) devise the forecast equation of factors affecting budget administration of schools. The sample group in this research consisted of 214 school administrators and teachers selected by using the Krejcie and Morgan tables and obtained using stratified random sampling method by proportional comparison. The instruments in this research were a questionnaire on factors affecting budget administration of schools with a five-point rating scales and the budget administration of schools with a five-point rating scales. The statistics used for data analysis were mean, standard deviation, Pearson correlation coefficient, and stepwise multiple regression analysis.

The research findings were as follows: 1) The level of factors affecting budget administration of schools in overall was at a high level, 2) The level of budget administration of schools in overall was at a high level, 3) The relationship between the factors affecting the budget administration and the budget administration of schools in overall were a positive relationship at the high level, and 4) Factors affecting the budget management of schools was able to predict the budget administration of schools for 71.00 percent with the statistically significance at the .05 level. The predictive equations can be expressed as follows:

The predictive equation in raw scores was: $x' = 1.05 + 0.59(X_5) + 0.20(X_3) + 0.24(X_2) + (-0.25)(X_4)$

The predictive equation in raw scores was: $z' = 0.66(X_5) + 0.26(X_3) + 0.24(X_2) + (-0.26)(X_4)$

Keywords: Factors, Budget Administration, Schools under the Chainat Primary Educational Service Area Office

*Research Article from Thesis for the Master of Educational Administration, Nakhon Sawan Rajabhat University, 2025

¹ Master of Education students, Education Administration, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: nattawut.thi@nsru.ac.th

² Assistant Professor, Faculty of Education, Nakhon Sawan Rajabhat University

³ Assistant Professor, Faculty of Education, Nakhon Sawan Rajabhat University

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

โลกศตวรรษที่ 21 เป็นโลกแห่งข้อมูลข่าวสารที่สามารถรับและส่งต่ออย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ประชาชนชุมชน และสังคมรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ประชาชนมีความรู้ความสามารถมากขึ้น และพร้อมที่จะเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น ในขณะที่โครงสร้างและระบบการศึกษายังบริหารและจัดการภายใต้กฎ ระเบียบ กติกา และแบบแผนการปฏิบัติรูปแบบเดิม ส่งผลให้เกิดปัญหาและความไม่คล่องตัวในการบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา อีกทั้งการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษายังเป็นปัญหา (Ministry of Education, 2017, p. 131)

การบริหารงานงบประมาณ ถือเป็นส่วนสำคัญในการบริหาร การกำหนดนโยบาย การกำหนดเป้าหมาย แนวทางดำเนินงานที่นำไปสู่ความสำเร็จ และสนับสนุนการบริหารงานด้านต่าง ๆ มีเวลาและบุคลากรในการรับผิดชอบงานที่แน่นอน ลดความซ้ำซ้อน สูญเปล่า ความขัดแย้งในการใช้งบประมาณ สามารถควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานได้ ช่วยในการประสานงานทั้งภายใน และภายนอกองค์กร และเมื่อเกิดข้อผิดพลาดก็สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ทันทั่วทั้ง (Kliengkaew, 2019, p. 75)

การบริหารงบประมาณของสถานศึกษา นั้นเป็น กระบวนการวางแผน จัดสรร ควบคุม ตรวจสอบและประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณภายในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการวางแผนและดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน บุคลากรและกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ทรัพยากรทางการเงินถูกนำไปใช้อย่างคุ้มค่า โปร่งใส ตรงตามวัตถุประสงค์และสามารถตอบสนองต่อพันธกิจด้านการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลักษณะสำคัญของการบริหารงบประมาณในสถานศึกษา คือ เน้นประโยชน์ทางการศึกษา งบประมาณต้องถูกใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาผู้เรียน พัฒนาครู และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการศึกษา อยู่ภายใต้กรอบนโยบายและกฎหมายของรัฐ การใช้งบประมาณต้องเป็นไปตามระเบียบราชการ เช่น พระราชบัญญัติวินัยการเงินการคลังของรัฐ พ.ศ. 2561 (Samajaro, Sangruemjai and Sanguankhruea, 2025, p. 77)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ได้ดำเนินการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพตามกรอบนโยบาย กลยุทธ์ จุดเน้น ได้ดำเนินการขับเคลื่อนนโยบาย ยุทธศาสตร์กลยุทธ์ โดยใช้แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 เป็นเครื่องมือในการดำเนินการพัฒนาการจัดการศึกษา และมีการกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจ โปร่งใส ตรวจสอบได้ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 รอบ 12 เดือน พบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท มีปัญหาและอุปสรรค ดังนี้ 1) การจัดสรรงบประมาณของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ลำช้า และบางโครงการจัดสรรงบประมาณหลายครั้ง ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนชื่อโครงการ กิจกรรมในโครงการ ทำให้ชื่อโครงการไม่ตรงตามแผนปฏิบัติการประจำปี 2) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดสรรงบประมาณลดลง ทำให้บางโครงการในแผนปฏิบัติการประจำปีไม่สามารถปฏิบัติได้ตามเป้าหมาย 3) การรายงานโครงการในระบบติดตามและประเมินผลแห่งชาติ (eMENSCR) มีปัญหา

กับการจัดทำโครงการ การรายงานโครงการ ไม่สามารถดำเนินการและการจัดสรรงบประมาณของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Chainat Primary Educational Service Area, 2024, p. 136)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจเป็นแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษา หรือสามารถนำผลที่ศึกษาไปเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา ให้เกิดประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท
2. เพื่อศึกษาระดับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารงบประมาณกับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท
4. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ปัจจัยการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

สมมติฐานการวิจัย

1. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท มีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับค่อนข้างสูง
2. มีตัวแปรพยากรณ์อย่างน้อย 1 ตัวแปร ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของการบริหารงบประมาณ

Yuennan (2017, p. 21) ได้กล่าวว่า การบริหารงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระในการบริหารจัดการให้มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน โดยการระดมทรัพยากรจากหน่วยงานชุมชนและผู้ปกครองนักเรียน มาช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

Pansupa (2021, p. 12) ได้กล่าวว่า การบริหารงบประมาณ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารและบุคลากรของสถานศึกษา กำหนดควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณให้เป็นไปตามแผนการปฏิบัติงาน ซึ่งเกี่ยวกับรายรับและรายจ่าย การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น

สรุปได้ว่า การบริหารงบประมาณ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารและบุคลากรของสถานศึกษากำหนดควบคุมการใช้งบประมาณให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติงาน มีการวางแผนรายรับรายจ่าย ตามโครงการต่าง ๆ ในแผนปฏิบัติการ ตลอดจนมีการติดตามรายงานผลการดำเนินงานและการใช้จ่ายงบประมาณ ให้มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และสามารถเปิดเผยต่อสาธารณะได้

ขอบข่ายของการบริหารงบประมาณ

Runcharoen (2010, pp. 102-108) ได้กล่าวว่า ขอบข่ายการดำเนินงานของเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา มีดังนี้ 1) การจัดตั้งงบประมาณ 2) การจัดสรรงบประมาณ 3) การตรวจสอบติดตามการใช้งบประมาณ 4) การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา 5) การบริหารการเงิน 6) การบริหารการบัญชี และ 7) การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

Phutamma (2022, p. 5) การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของผู้บริหาร โดยการบริหารงบประมาณได้ทำการสังเคราะห์องค์ประกอบตามแนวคิดของนักวิชาการในประเทศหลายท่านได้ 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การจัดทำและเสนอของบประมาณ 2) การจัดสรรงบประมาณ 3) การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณ 4) การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา 5) การบริหารการเงิน 6) การบริหารบัญชี และ 7) การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

ผลการสังเคราะห์ขอบข่ายการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกเฉพาะขอบข่ายการบริหารงบประมาณ ได้ตัวแปรขอบข่ายการบริหารงบประมาณ ประกอบไปด้วย 1) การจัดทำและเสนอของบประมาณ 2) การจัดสรรงบประมาณ 3) การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการใช้เงินงบประมาณและผลการดำเนินงาน 4) การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา 5) การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ 6) การบริหารการเงิน และ 7) การบริหารบัญชี ซึ่งได้ตัวแปรทั้ง 7 ตัวแปร เป็นขอบเขตเนื้อหาในการวิจัยต่อไป

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณ

Tangdee (2017, p. 6) ได้ศึกษาปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ โดยศึกษาปัจจัย 6 ปัจจัย ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านนโยบายการบริหารงาน 2) ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ 3) ปัจจัยด้านการจูงใจ 4) ปัจจัยด้านวัฒนธรรมองค์การ 5) ปัจจัยด้านโครงสร้างขององค์กร และ 6) ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร

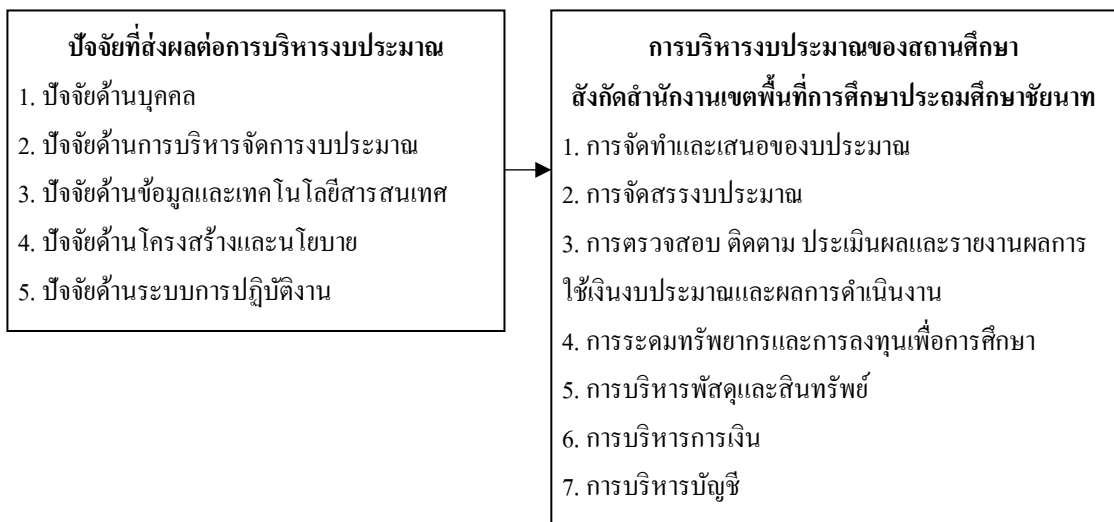
Bannakhom (2021, p. 10) ได้ทำวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานพัสดุในโรงเรียน โดยศึกษาปัจจัย 5 ปัจจัย ประกอบด้วย 1) ปัจจัยบุคลากร 2) ปัจจัยการวางแผน 3) ปัจจัยงบประมาณ 4) ปัจจัยการกำหนดความต้องการ และ 5) ปัจจัยการบริหารองค์กร

Phutamma (2022, p. 8) ได้ทำวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษา โดย ศึกษาปัจจัย 4 ปัจจัย ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและบรรยากาศในองค์กร 2) ปัจจัยด้านทักษะความรู้ความสามารถ 3) ปัจจัยด้านรูปแบบการบริหารจัดการ และ 4) ปัจจัยด้านระบบการปฏิบัติงาน

Musyoka (2017, p. 31) ได้ทำวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลประจำเทศมณฑลที่ได้รับการคัดเลือกในเคนยา (มาคูเอนี ไนโรบี เขต NAROK และ KAKAMEGA) โดยศึกษาปัจจัย 4 ปัจจัย ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วม 2) ความสามารถของบุคคล 3) เทคโนโลยีสารสนเทศ และ 4) กฎระเบียบ

ผลการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณ สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสามารถสังเคราะห์สรุปเป็นตัวแปรได้ 5 ด้าน ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านบุคคล 2) ปัจจัยด้านการบริหาร 3) ปัจจัยด้านข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ 4) ปัจจัยด้านโครงสร้างและนโยบาย และ 5) ปัจจัยด้านระบบการปฏิบัติงาน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ประเภทของงานวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายันนาทเป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ

ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ปฏิบัติหน้าที่ฝ่ายงบประมาณจากโรงเรียนทั้งหมด 163 โรงเรียน โรงเรียนละ 3 คน รวม 489 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้โรงเรียนเป็นหน่วยสุ่ม ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางเครซี่และมอร์แกน (Srisaat, 2017, p. 30) ได้กลุ่มตัวอย่าง 214 คน ทำการสุ่มแบบหลายขั้นตอน Stratified Random Sampling โดยการเทียบสัดส่วน แบ่งเป็น ผู้อำนวยการสถานศึกษาจำนวน 71 คนและครูที่ปฏิบัติหน้าที่ฝ่ายงบประมาณจำนวน 143 คน

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและครู สถานศึกษา จำนวน 1 ฉบับ ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย ตำแหน่งหน้าที่ ในสถานศึกษา ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงานเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check list)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา เป็นแบบสอบถาม มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 38 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา เป็นแบบสอบถามมาตราส่วน ประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 55 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยขอหนังสือแนะนำจากคณะครุศาสตร์ถึงผู้อำนวยการ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บ รวบรวมข้อมูล

2. ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาให้กลุ่มเป้าหมาย โดยใช้โปรแกรม Google Forms เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเป็นรายสถานศึกษา ระหว่างวันที่ 8 - 19 กันยายน พ.ศ. 2568

3. กลุ่มเป้าหมายตอบแบบสอบถาม 214 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งได้รับข้อมูลทางโปรแกรม Google Forms ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ

2. วิเคราะห์ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. วิเคราะห์ระดับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. วิเคราะห์หาค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา โดยการหา ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

5. วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ในการสร้างสมการพยากรณ์ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณ ของสถานศึกษา ระหว่างตัวแปรพยากรณ์กับตัวแปรเกณฑ์ โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

ตารางที่ 1 แสดงระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา

ข้อ	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณ	ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณ			
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับที่
1	ด้านบุคลากร	4.37	0.42	มาก	4
2	ด้านการบริหารจัดการงบประมาณ	4.62	0.41	มากที่สุด	1
3	ด้านข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ	4.29	0.52	มาก	5
4	ด้านโครงสร้างและนโยบาย	4.57	0.43	มากที่สุด	2
5	ด้านระบบการปฏิบัติงาน	4.44	0.46	มาก	3
รวมเฉลี่ย		4.46	0.37	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.37) เมื่อพิจารณาปัจจัยรายด้าน พบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการงบประมาณ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.41) รองลงมาคือ ปัจจัยด้านโครงสร้างและนโยบาย อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.43) และปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ปัจจัยด้านข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = 0.52)

2. ผลการวิเคราะห์ระดับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

ตารางที่ 2 แสดงระดับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา

ข้อ	การบริหารงบประมาณ	ระดับการบริหารงบประมาณ			
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับที่
1	การจัดทำและเสนอของบประมาณ	4.60	0.43	มากที่สุด	1
2	การจัดสรรงบประมาณ	4.46	0.45	มาก	4
3	การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินงบประมาณและผลการดำเนินงาน	4.43	0.51	มาก	5
4	การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา	4.38	0.58	มาก	7
5	การบริหารพัสดุและสินทรัพย์	4.39	0.48	มาก	6
6	การบริหารการเงิน	4.57	0.41	มากที่สุด	2
7	การบริหารบัญชี	4.50	0.44	มากที่สุด	3
รวมเฉลี่ย		4.47	0.41	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่า การบริหารงบประมาณของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = 0.41) เมื่อพิจารณาปัจจัยรายด้าน พบว่า การบริหารงบประมาณของสถานศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดทำและเสนอของบประมาณ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = 0.43)

รองลงมาคือ การบริหารการเงิน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.41) และการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.58)

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารงบประมาณของสถานศึกษากับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

ตารางที่ 3 แสดงค่าความสัมพันธ์ระหว่างวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา

ตัวแปร	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณ					
	ปัจจัยด้านบุคคล (X_1)	ปัจจัยด้านการบริหารจัดการงบประมาณ (X_2)	ปัจจัยด้านข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ (X_3)	ปัจจัยด้านโครงสร้างและนโยบาย (X_4)	ปัจจัยด้านระบบการปฏิบัติงาน (X_5)	รวม X_{total}
การบริหารงบประมาณ						
การจัดทำและเสนอของบประมาณ (Y_1)	.20**	.59**	.55**	.55**	.77**	.64**
การจัดสรรงบประมาณ (Y_2)	.16*	.43**	.50**	.45**	.62**	.53**
การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการใช้เงินงบประมาณ และผลการดำเนินงาน (Y_3)	.26**	.47**	.68**	.52**	.76**	.66**
การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา (Y_4)	.29**	.48**	.61**	.32**	.53**	.55**
การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ (Y_5)	.35**	.46**	.75**	.59**	.75**	.71**
การบริหารการเงิน (Y_6)	.34**	.66**	.66**	.62**	.72**	.73**
การบริหารบัญชี (Y_7)	.32**	.65**	.74**	.77**	.85**	.81**
รวม Y_{total}	.31**	.61**	.74**	.61**	.81**	.75**

** $p < .01$ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, * $p < .05$ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

จากตารางที่ 3 พบว่า โดยภาพรวมและทุกด้านของปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบริหารงบประมาณอยู่ระดับค่อนข้างสูง ($r_{xy} = 0.75$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ในการสร้างพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา

ตารางที่ 4 แสดงการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ของตัวแปรพยากรณ์ที่ดีที่สุดที่ใช้ในการพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา

ตัวแปร พยากรณ์	R	R ²	Adj. R ²	Std. E.	a	b	β	t	Sig
X ₅	0.84	0.66	0.66	0.24	1.05	0.59	0.66	8.90*	0.00
X ₃		0.68	0.68	0.23		0.20	0.26	4.11*	0.00
X ₂		0.69	0.68	0.23		0.24	0.24	3.77*	0.00
X ₄		0.71	0.70	0.23		-0.25	-0.26	-3.45*	0.00

จากตารางที่ 4 พบว่า ตัวแปรพยากรณ์ที่ถูกเลือกเข้าสู่สมการมี 4 ตัวแปรเท่านั้น คือ X₅, X₃, X₂ และ X₄ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R²) สูงขึ้นตามลำดับการเข้าสู่สมการ ดังนี้ 0.66, 0.68, 0.69 และ 0.71 สามารถพยากรณ์การบริหารงบประมาณของสถานศึกษาได้ร้อยละ 71.00

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัจจัยด้านการบริหารจัดการงบประมาณ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าสถานศึกษามีการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการใช้งบประมาณไว้อย่างชัดเจน ทำให้การวางแผน การจัดสรร และการใช้จ่ายงบประมาณเป็นไปอย่างมีทิศทางและสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Phutamma, 2022) ผลวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านรูปแบบการบริหารจัดการเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 อยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการศึกษาระดับการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการจัดทำและเสนอของบประมาณ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า สถานศึกษามีการวางแผนปฏิบัติการประจำปีอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดโครงการและกิจกรรมให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาอย่างชัดเจน ส่งผลให้การจัดทำของบประมาณมีความครอบคลุม ถูกต้อง และสามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษาได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Phutamma, 2022) ผลวิจัยพบว่า การจัดทำและเสนอของบประมาณเป็นการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด

3. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา เมื่อวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์และตัวแปรเกณฑ์ พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงบประมาณ เช่น การบริหารจัดการโครงสร้างองค์กร ระบบการปฏิบัติงาน บุคลากรและข้อมูลเทคโนโลยี ล้วนมีความเชื่อมโยงและเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ส่งผลให้การดำเนินงานด้านงบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ การบริหารที่มีระบบและบุคลากรที่มีคุณภาพยังช่วยเสริมให้การจัดการงบประมาณเป็นไปอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Kaewpreecha, 2023) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา ผลวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษา โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวก อยู่ในระดับสูง ($r_{xy} = 0.87$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพื่อสร้างสมการพยากรณ์ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา พบว่า ปัจจัยด้านระบบการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจัยด้านการบริหาร และปัจจัยด้านโครงสร้างและนโยบาย เป็นปัจจัยที่สามารถพยากรณ์การบริหารงบประมาณได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2 คือ มีตัวแปรพยากรณ์อย่างน้อย 1 ตัวแปร ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ได้สามารถพยากรณ์การบริหารงบประมาณได้ ร้อยละ 71.00 และสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ $Y' = 1.05 + 0.59(X_1) + 0.20(X_2) + 0.24(X_3) + (-0.25)(X_4)$ และสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน $z' = 0.66(X_1) + 0.26(X_2) + 0.24(X_3) + (-0.26)(X_4)$ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Kamfak, 2022) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1 ผลวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1 ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านโครงสร้างองค์กรส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1 และสามารถพยากรณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ปัจจัยด้านโครงสร้างและนโยบาย มีค่าสัมประสิทธิ์เป็น -0.25 แม้จะมีความสำคัญในระบบบริหาร แต่ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าหากโครงสร้างและนโยบายขาดความยืดหยุ่น หรือไม่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาจะส่งผลในทางลบต่อประสิทธิภาพการบริหารงบประมาณ

ข้อเสนอแนะ**ข้อเสนอแนะทั่วไป**

1. ปัจจัยการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท ประกอบด้วย ปัจจัยด้านการบริหารจัดการงบประมาณ ปัจจัยด้านโครงสร้างและนโยบาย ปัจจัยด้านระบบการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านบุคลากรและปัจจัยด้านข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ ทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา ดังนั้นควรให้ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท นำปัจจัยเหล่านี้ไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

2. จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพื่อสร้างสมการพยากรณ์ พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการงบประมาณ ปัจจัยด้านโครงสร้างและนโยบาย ปัจจัยด้านระบบการปฏิบัติงาน และปัจจัยด้านข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นปัจจัยที่สามารถพยากรณ์การบริหารงบประมาณของสถานศึกษาได้ เพื่อให้การบริหารงบประมาณของสถานศึกษามีคุณภาพจึงควรพัฒนาผู้บริหารให้มีการบริหารจัดการงบประมาณเป็นไปตามวัตถุประสงค์ วางโครงสร้างและนโยบายด้านนโยบายอย่างชัดเจน พัฒนาระบบการปฏิบัติงานและข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศให้ทันสมัย ครบถ้วน ถูกต้องและเป็นปัจจุบันและนำไปสู่การพัฒนาครูที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงบประมาณให้มีการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะส่งผลให้การบริหารงบประมาณของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ปัจจัยด้านการบริหารจัดการงบประมานนั้นส่งผลต่อการบริหารงบประมาณสูงสุด ดังนั้นการพัฒนาการบริหารงบประมาณให้มีคุณภาพนั้น จึงควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

2. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีปัจจัยด้านข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด จึงควรศึกษาแนวทางการพัฒนาข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศของการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

3. เนื่องจากผลวิจัยครั้งนี้ พบว่า ระดับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาในด้านการระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด จึงควรศึกษาแนวทางการระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษาของการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท

เอกสารอ้างอิง

- Bannakhom, S. (2021). *Factors Affecting the Efficiency of Procurement Administration in Schools under the Udon Thani Primary Educational Service Area Office 1*. Master thesis, M.Ed., Sakon Nakhon Rajabhat University, Sakon Nakhon. (In Thai).
- Chainat Primary Educational Service Area. (2024). *Performance Report for Fiscal Year 2024*. Chainat: Author. (In Thai).
- Kaewpreecha, M. (2023). *Factors Affecting to School Budget Management under the office of Nakhon Sawan Primary Educational Service Areas Office 3*. Master thesis, M.Ed., Nakhon Sawan Rajabhat University, Nakhon Sawan. (In Thai).
- Kamfak, M. (2022). *Factors Affecting the Efficiency of the Strategic Performance-Based Budgeting Management of Schools under Phetchabun Primary Educational Service Area Office 1*. Master thesis, M.Ed., Naresuan University, Phitsanulok. (In Thai).
- Kliengkaew, K. (2019). *Organizational Culture Affecting Budget Management of Schools under Suratthani Secondary Educational Service Area Office 11*. Master thesis, M.Ed., Surat Thani Rajabhat University, Surat Thani. (In Thai).
- Ministry of Education. (2017). *The national Education Plan, 2017–2036*. Bangkok: Prikwhan Graphic. (In Thai).
- Musyoka, M. M. (2017). *Factors Affecting the Effective Management of Budget in Selected County Governments in Kenya (Makueni, Nairobi, Narok and Kakamega Counties)*. Doctoral dissertation. M.S., KCA University, Kenya.
- Pansupa, P. (2021). *Budget Administration affecting the Effectiveness of Schools under the Secondary Educational Service Area Office 27*. Master thesis, M.Ed., Roi Et Rajabhat University, Roi Et. (In Thai).
- Phutamma, S. (2022). *Factors Affecting Budget Management of School Administrators under Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 5*. Master thesis, M.Ed., Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Nakhon Ratchasima. (In Thai).
- Runcharoen, T. (2010). *School administration in education reform era*. Bangkok: Thana Place. (In Thai).
- Samajaro, P., Sangruemjai, S. and Sanguankhruea, K. (2025). Budget Management in Educational Institutions Based on Good Governance Principles. *Journal of setthawit review (OnlineEdition)*, 5(1), 72-87. (In Thai).
- Srisaard, B. (2017). *Preliminary Research*. (10th ed). Bangkok: Suweeriyasarn. (In Thai).

- Tangdee, A. (2017). *The Admanistrative Factors Affecting the Management of Strategic Performance-based Budgeting in Schools under the Office of Secondary Educational Sevice Area 20*. Master thesis, M.Ed., Udon Thani Rajabhat University, Udon Thani. (In Thai).
- Yuennan, P. (2017). *Development of Budgeting Management Guidelines in Schools under Udon Thani Primary Educational Service Area 4*. Master thesis, M.Ed., Mahasarakham University, Mahasarakham. (In Thai).

ธรรมาภิบาลกับการใช้ดุลพินิจของ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา ในการพิจารณาโอน ย้าย ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา*

นิรัตน์ สายแก้ว¹

เอกอนงค์ ศรีสำอางค์² ธิญญา ภูวนาสนีย์³

(วันที่รับบทความ: 21 มีนาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 27 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 28 เมษายน 2569)

บทคัดย่อ

ธรรมาภิบาลกับการใช้ดุลพินิจของ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษาในการโอนย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษากฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองและกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (2) ศึกษารูปแบบและขั้นตอนการโอนย้าย และ (3) เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคือความเป็นกลางในการใช้ดุลพินิจตามหลักธรรมาภิบาล เป็นการศึกษาแบบเชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผลการศึกษา พบว่า การใช้อำนาจด้านการบรรจุ แต่งตั้ง โอน ย้าย และเลื่อนตำแหน่ง ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและใช้ดุลพินิจอย่างเหมาะสม การพิจารณาโอนย้ายใช้ระบบคณะกรรมการกลั่นกรองจากหลายหน่วยงาน มีขั้นตอนชัดเจนตั้งแต่กำหนดตำแหน่งว่าง รับคำร้อง ตรวจสอบคุณสมบัติ ประเมินตามเกณฑ์ และเสนออนุมัติ ทั้งนี้การแก้ปัญหาความไม่เป็นกลางจำเป็นต้องมีระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีหลักเกณฑ์แน่นอน และยึดหลักธรรมาภิบาล เพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมและความเชื่อมั่นต่อระบบบริหารงานบุคคลภาครัฐ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา คือ ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจให้ชัดเจน โปร่งใส ส่งเสริมความรู้ด้านธรรมาภิบาลแก่คณะกรรมการและพัฒนาระบบการให้เหตุผลและตรวจสอบคำสั่งทางปกครอง เพื่อป้องกันข้อพิพาทและสร้างความเป็นธรรมในการโอนย้าย

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาล, ดุลพินิจทางปกครอง, อ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษา, ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าอิสระ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายปกครองและการบริหารงานภาครัฐ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2569

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายปกครองและการบริหารงานภาครัฐ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, E-mail: nitikon4@gmail.com

(Corresponding Author)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, E-mail: eakanong17@gmail.com

³ อาจารย์, โรงเรียนกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Good Governance and the Exercise of Administrative Discretion by the Area Education Personnel Commission in the Consideration of the Transfer and Reassignment of Teachers and Educational Personnel*

*Nirat Saikaeo*¹

*Eakanong Srisumaung*² *Pinyo Khoowattanasenee*³

(Received: March 21, 2026; Revised: April 27, 2026; Accepted: April 28, 2026)

Abstract

This qualitative study examined good governance and the exercise of discretion by the Sub-committee on Teachers and Educational Personnel Civil Service Commission under the Educational Service Area Office (ESA Sub-commission) in transferring teachers and educational personnel. Its objectives were: (1) to study the Administrative Procedure Act and relevant laws and regulations, (2) to study the models and procedures of the transfer process, and (3) to propose guidelines for ensuring neutrality in the exercise of discretion. Data were collected through documentary analysis and in-depth interviews with experts, officials, and stakeholders. The findings showed that appointments, promotion, transfer, and advancement had to comply with the law and be based on proper discretion, implemented through a multi-agency screening committee with clear steps from identifying vacancies to final approval. Ensuring neutrality required a transparent, reviewable system with clear criteria grounded in good governance to enhance fairness and public trust in public personnel administration. The study recommended that agencies define explicit and transparent criteria for discretion, strengthen good governance awareness among committee members, and improve systems for justification and review of administrative orders to prevent legal disputes and ensure justice in the transfer process.

Keywords: Good Governance, Administrative Discretion, Sub-committee on Teachers and Educational Personnel Civil Service Commission under the Educational Service Area Office, Teachers and Educational Personnel

* This research article is part of an independent study submitted in partial fulfillment of the requirements for the Master of Arts Program in Administrative Law and Public Administration, Suan Dusit University

¹ Student in the Master of Arts Program in Administrative Law and Public Administration, Suan Dusit University, E-mail: nitikon4@gmail.com

² Assistant Professor, School of Law and Politics Suan Dusit University, E-mail: eakanong17@gmail.com

³ Lecturer, School of Law and Politics Suan Dusit University

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

บุคลากรทางการศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาของประเทศการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงจำเป็นต้องยึดมั่นในหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) เพื่อให้การใช้อำนาจทางปกครองเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย อย่างไรก็ตาม สถิติคดีปกครองในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 (Administrative Court and Office of the Administrative Court. (2022). Annual Report for Fiscal Year 2022, p. 58.) สะท้อนให้เห็นปัญหาสำคัญ เมื่อกระทรวงศึกษาธิการถูกฟ้องร้องเป็นลำดับที่ 4 ของหน่วยงานรัฐทั้งหมด โดยมีมูลเหตุจากข้อพิพาทด้านการบริหารงานบุคคลจำนวนมาก สถิติดังกล่าวบ่งชี้ว่า แม้จะมีเจตนารมณ์ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2551 และ (ฉบับที่3) พ.ศ.2553 (Teachers and Educational Personnel Civil Service Act, B.E. 2547 (2004), as amended (No. 2) B.E. 2551 (2008) and (No. 3) B.E. 2553 (2010)) ที่มุ่งเน้นระบบคุณธรรม แต่ในทางปฏิบัติยังคงประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำ การใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ และการขาดมาตรฐานในการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อขวัญกำลังใจและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการครู

เพื่อแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง ภาครัฐได้พยายามปรับปรุงระบบบริหารจัดการผ่านคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติหลายฉบับ อาทิ คำสั่งที่ 10/2559, 11/2559 และ 19/2560 โดยเปลี่ยนผ่านอำนาจจาก อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา ไปสู่คณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด (กศจ.) ภายใต้แนวคิดการบริหารงานเชิงบูรณาการ (Single Command) แต่การรวมศูนย์อำนาจดังกล่าวกลับสร้างปัญหาซ้อนทับทั้งความล่าช้าในกระบวนการ ความสับสนของงบประมาณ และการตัดขาดการมีส่วนร่วมของผู้บังคับบัญชาในระดับพื้นที่ จนนำมาสู่การตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 19/2560 ในปี พ.ศ. 2565 เพื่อคืนอำนาจการบริหารงานบุคคลกลับสู่เขตพื้นที่การศึกษา โดยมุ่งหวังให้เกิดความคล่องตัวและการกระจายอำนาจที่แท้จริง

จากบริบทการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจที่ผ่นพวนดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่าล้าพียงการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กร (Organizational Structure) อาจไม่ใช่ทางออกที่เบ็ดเสร็จของปัญหาการบริหารงานบุคคล หัวใจสำคัญกลับอยู่ที่ "กระบวนการใช้อำนาจ" ของผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการใช้ดุลพินิจของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (อ.ก.ค.ศ.) เขตพื้นที่การศึกษาในประเด็นที่มีความอ่อนไหวสูง เช่น การพิจารณาโอนและย้ายบุคลากร ซึ่งมักเป็นจุดเริ่มต้นของข้อพิพาททางปกครอง

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเล็งเห็นความจำเป็นเร่งด่วนในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับการใช้ดุลพินิจของ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและค้นหาแนวทางในการกำกับดูแลการใช้อำนาจทางปกครองให้เป็นไปตามครรลองของกฎหมาย ผลการศึกษานี้จะนำไปสู่ข้อเสนอแนะ

เชิงนโยบายในการพัฒนากระบวนการบริหารงานบุคคลให้มีความโปร่งใส ยุติธรรม และลดปริมาณคดีปกครอง ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริหารการศึกษาไทยให้มีมาตรฐานเทียบเท่าสากลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากฎหมายเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองและกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
2. เพื่อศึกษารูปแบบ ขั้นตอน วิธีการดำเนินงานในการโอนย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาคือความเป็นกลางในการใช้ธรรมาภิบาลกับดุลพินิจการดำเนินการ โอน ย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมาภิบาล

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ให้ความหมายของคำว่าธรรมาภิบาล หมายถึงการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี อันเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคม ทั้งภาครัฐภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชนซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการ และฝ่ายธุรกิจสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการ พัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศเพื่อ บรรเทาป้องกัน หรือแก้ไขวิกฤติที่หากจะมีในอนาคต เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใสและความมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขสอดคล้องกับ ความเป็นไทยและกระแสการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน (Office of the Civil Service Commission, 2001, pp. 13-14)

หลักการใช้ดุลพินิจ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า คำว่า ดุลพินิจ ประกอบด้วยคำว่า ดุล กับ คำว่า พินิจซึ่ง “ดุล” แปลว่าเท่ากันเสมอกันเท่าเทียมกัน “พินิจ” แปลว่า การพิจารณา “ดุลพินิจ” จึงมีความหมายว่า การวินิจฉัยที่สมควร การพิจารณาด้วยความเที่ยงธรรม (Royal Society of Thailand, 2020, p. 3) เมื่อพิจารณาบทนิยามดังกล่าวแล้ว เห็นได้ว่าการใช้ดุลพินิจนั้น คือ การใช้ความคิด ความรู้สึก การตัดสินใจ ที่ควรจะต้องประกอบไปด้วยความยุติธรรม ไม่อคติ ไม่เอนเอียงไปข้างทางใดทางหนึ่ง แต่การที่จะตัดสินใจว่าการใช้ดุลพินิจในกรณีใดที่จะถือว่าเป็นดุลพินิจที่ยุติธรรมอย่างแท้จริงนั้นเป็นไปได้ยาก ด้วยสภาวะทางอารมณ์

สภาพสังคมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น หรือด้วยอำนาจหน้าที่ของผู้มีอำนาจใช้ดุลพินิจ ผู้ที่ได้รับผลจากการใช้ดุลพินิจซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์หรือโทษโดยตรงจากการใช้ดุลพินิจย่อมรับรู้ได้ถึงความยุติธรรมของการใช้ดุลพินิจได้ ถ้าดุลพินิจนั้นเป็นคุณก็ไม่มีปัญหา เพราะสมประสงค์แก่ทั้งผู้ใช้ดุลพินิจและผู้รับผลของการใช้ดุลพินิจ แต่ถ้าการใช้ดุลพินิจนั้นก่อให้เกิดผลเสียแก่ผู้รับการใช้ดุลพินิจแล้วนั้น อาจก่อให้เกิดสิทธิในการเรียกร้องความเป็นธรรม ทั้งในทางด้านการกระบวนการภายในขององค์กรนั้นๆ หรือมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาลได้ การใช้ดุลพินิจเป็นการวินิจฉัยข้อเท็จจริงแต่ในกรณีเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เป็นรายกรณี และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ใช้ดุลพินิจ อันจะส่งผลให้ผู้รับการใช้ดุลพินิจพึงพอใจและไม่เสียประโยชน์กว่าที่ควรจะเป็นเมื่อเทียบกับประโยชน์ของส่วนรวมที่จะได้รับหรือต้องเสียไปเนื่องจาก การใช้ดุลพินิจนั้นๆ แม้ว่าในทางปกครองนั้นจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมก่อนก็ตาม แต่ผลที่ผู้รับการใช้ดุลพินิจก็ไม่ควรถูกลดหรือกระทบมากกว่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นสิทธิใดๆ ที่ผู้รับการใช้ดุลพินิจมีอยู่ในขณะที่มีดุลพินิจนั้นจึงไม่ควรถูกบั่นทอนมากเกินไป เมื่อเปรียบเทียบกับประโยชน์ที่หน่วยงานจะได้รับ และสิ่งสำคัญคือดุลพินิจนั้นจะต้องชอบด้วยกฎหมายด้วย

หลักการใช้ดุลพินิจ คือ การใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครองต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์กฎหมายทั่วไป กล่าวคือ การใช้ดุลพินิจนั้นต้องผูกพันตาม “หลักความเสมอภาค” (Principle of Equality) หรือ “หลักความได้สัดส่วน” หรือที่เรียกว่า “หลักความพอสมควรแก่เหตุ” (Principle of Proportionality) ซึ่ง “หลักความได้สัดส่วน” (Principle of Proportionality) เป็นหลักการพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้อำนาจกับผู้อยู่ใต้อำนาจ ประกอบด้วยหลักการย่อย 3 หลักการ ด้วยกัน คือ (Chokbandanchai, 2017, p. 6)

1. หลักความเหมาะสม (Principle of Suitability) คือ การค้นหาวัตถุประสงค์ของการกระทำทางปกครองเป็นหลักการที่บังคับให้องค์กรฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ต้องพิจารณาเลือกออกคำสั่งที่สามารถดำเนินการให้บรรลุความมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ที่กฎหมายซึ่งให้อำนาจได้กำหนดไว้เท่านั้น คำสั่งทางปกครองใด ๆ ก็ตาม ที่ในความเป็นจริงแล้วไม่อาจทำให้บรรลุความมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ที่กฎหมายซึ่งให้อำนาจ ได้กำหนดไว้ได้ ย่อมเป็นคำสั่งที่ไม่เหมาะสม

2. หลักแห่งความจำเป็น (Principle of Necessity) เป็นหลักการที่ฝ่ายปกครองต้องพิจารณาเปรียบเทียบมาตรการที่อาจทำให้บรรลุผลที่ต้องการได้ อันมีอยู่หลายมาตรการนั้นว่า มาตรการใด มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนรุนแรงมากน้อยอย่างไร ฝ่ายปกครองต้องเลือกมาตรการที่มีผลกระทบต่อสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนน้อยที่สุด แต่ถ้าเป็นมาตรการที่ให้ประโยชน์แก่ประชาชน ฝ่ายปกครองต้องเลือก มาตรการที่มีผลทำให้รัฐเสียประโยชน์น้อยที่สุด

3. หลักแห่งความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ (Principle of Proportionality in the Narrow Sense) เป็นหลักการมุ่งพิจารณาที่ภาวะสมดุลระหว่างความเสียหายที่เอกชนจะได้รับกับประโยชน์อันสังคม

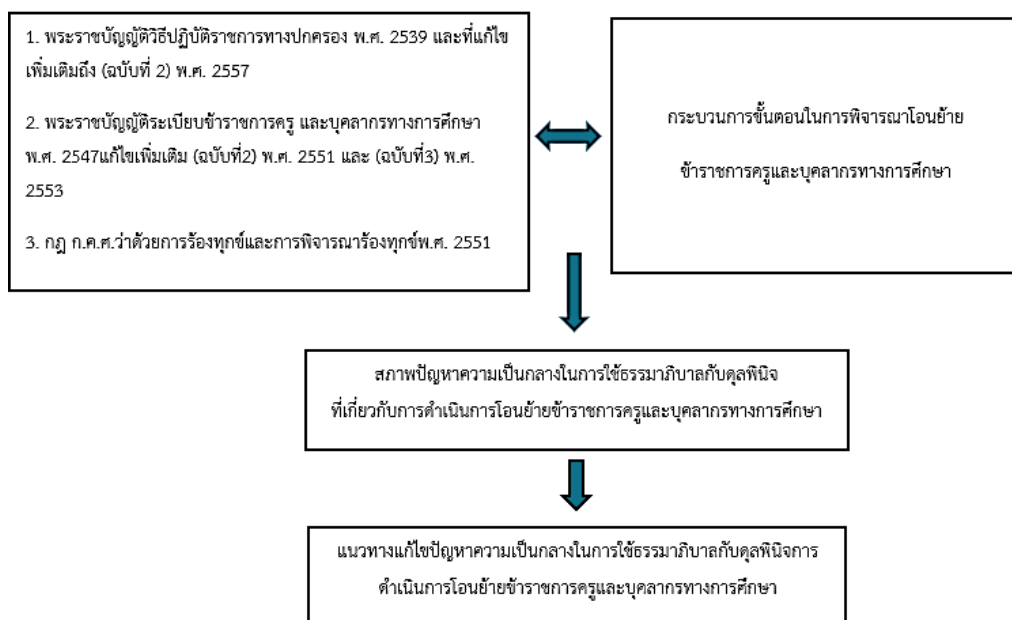
จะพึงได้รับจากการปฏิบัติให้เป็นไปตามคำสั่งทางปกครอง หลักการนี้ประสงค์ให้ฝ่ายปกครอง ออกคำสั่งทางปกครองที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด และในขณะเดียวกันต้องก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐน้อยที่สุด และห้ามฝ่ายปกครองออกคำสั่งทางปกครองที่เมื่อปฏิบัติตามคำสั่งนั้นแล้วจะเกิดประโยชน์ น้อยมาก ไม่คุ้มกับความเสียหายที่เกิดขึ้น

กฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ และประกาศที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในการพิจารณาโอน ย้าย ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของการศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้ได้แก่

1. พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2557
2. พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553
3. กฎ ก.ค.ศ.ว่าด้วยการร้องทุกข์และการพิจารณาเรื่องทุกข์ พ.ศ. 2551

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่องธรรมาภิบาลกับการใช้ดุลพินิจของอ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษาในการพิจารณาโอนย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ มาจากเอกสารและการสัมภาษณ์ มีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยข้อมูลที่ได้มา จากการสัมภาษณ์ 3 กลุ่ม ดังนี้

1.1 กลุ่มผู้มอบนโยบาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ปฏิบัติหน้าที่หรือเคยปฏิบัติหน้าที่ที่อนุกรรมการ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วย ประธาน อ.ก.ค.ศ. เลขาธิการ อ.ก.ค.ศ. และนิติกร เขตพื้นที่การศึกษา/อ.ก.ค.ศ.ด้านกฎหมาย

1.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ ได้แก่ ผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ในการปฏิบัติหน้าที่โอน ย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

1.3 กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ ได้แก่ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีส่วนได้เสีย ประกอบด้วย ผู้แทนผู้บริหารสถานศึกษา ผู้แทนข้าราชการครู และผู้แทนบุคลากรทางการศึกษา

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าจากเอกสารที่ตีพิมพ์ ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2557 พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 กฎ ก.ค.ศ. ว่าด้วยการร้องทุกข์และการพิจารณา ร้องทุกข์ พ.ศ. 2551 หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ งานวิจัย เอกสารทางวิชาการ อินเทอร์เน็ต รูปแบบ ขั้นตอน วิธีการดำเนินงานในการโอนย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และข้อมูล เกี่ยวกับ ธรรมชาติการปฏิบัติงานการใช้ดุลพินิจของ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษาในการพิจารณาโอนย้ายข้าราชการ ครูและบุคลากรทางการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยวิธีการ สัมภาษณ์แบบเผชิญหน้าจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (in-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับธรรมชาติการปฏิบัติงานการใช้ดุลพินิจของอ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษาในการพิจารณา โอน ย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา รูปแบบ ขั้นตอน วิธีการดำเนินการโอนย้ายครูและบุคลากร ทางการศึกษา และแนวทางแก้ไขปัญหาความเป็นกลางในการใช้ธรรมชาติการปฏิบัติงานการใช้ดุลพินิจการดำเนินการ โอน ย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

การตรวจสอบความตรงของเครื่องมือ (Validity) โดยพิจารณาจากความครอบคลุมตามกรอบ แนวคิด (Content Validity) ความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีและปัญหาที่พบ (Construct Validity)

ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (in-depth interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับธรรมเนียมปฏิบัติกับการใช้ดุลพินิจของอ.ก.ศ.เขตพื้นที่การศึกษาในการพิจารณาโอนย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Contents Analysis) และนำเสนอเป็นข้อมูลเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองและกฎหมายว่าด้วย ระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาสรุปผลได้ ดังนี้

พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2557 และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดโดยกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองทำหน้าที่เป็นกฎหมายทั่วไปที่กำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการใช้อำนาจทางปกครอง เพื่อคุ้มครองสิทธิและความเป็นธรรมของผู้ถูกระทบ ขณะที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นกฎหมายเฉพาะที่กำหนดระบบบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยตรง การใช้อำนาจตามกฎหมายเฉพาะดังกล่าว โดยเฉพาะในเรื่องการบรรจุ แต่งตั้งการย้าย การโอน และการเลื่อนตำแหน่ง ยังคงต้องอยู่ภายใต้หลักและวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง เช่น หลักความชอบด้วยกฎหมาย ความเป็นธรรม การให้เหตุผล และการใช้ดุลพินิจอย่างได้สัดส่วน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังพบปัญหาการใช้ดุลพินิจที่ขาดมาตรฐานและเหตุผลที่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรมและนำไปสู่ข้อพิพาททางปกครองได้ สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาสำคัญมิใช่ที่ตัวบทกฎหมาย หากแต่อยู่ที่การบังคับใช้กฎหมายและการยึดถือหลักธรรมเนียมปฏิบัติของผู้มีอำนาจเป็นสำคัญ

2. ผลการศึกษารูปแบบ ขั้นตอน วิธีการดำเนินงานในการ โอน ย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาสรุปผลได้ ดังนี้

รูปแบบการดำเนินงานใช้ระบบคณะกรรมการกลั่นกรองและพิจารณาการโอนย้าย ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อร่วมกันพิจารณาข้อมูลและข้อเท็จจริงอย่างรอบด้าน ส่วนขั้นตอนการดำเนินงานเริ่มตั้งแต่การกำหนดตำแหน่งว่าง การเปิดรับคำร้องขอโอนย้าย การตรวจสอบคุณสมบัติและเอกสารหลักฐาน การประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด การกลั่นกรองโดยคณะกรรมการ และการเสนอผลต่อคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อพิจารณาอนุมัติสำหรับวิธีการพิจารณาใช้ทั้งเกณฑ์ เชิงประจักษ์และการใช้ดุลพินิจประกอบกัน โดยมีการกำหนดระบบคะแนนจากคุณสมบัติและผลงานเป็นหลัก และเปิดโอกาสให้คณะกรรมการใช้ดุลพินิจพิจารณาปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อให้การโอนย้ายเกิดความเหมาะสมกับบริบทของ

สถานศึกษาและความต้องการของระบบการศึกษาโดยรวม ส่งผลให้กระบวนการโอนย้ายมีความสมดุลระหว่างหลักเกณฑ์ที่เป็นรูปธรรมและการพิจารณาเชิงบริหารอย่างรอบคอบ

3. ผลการศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาความเป็นกลางในการใช้ธรรมภิบาลกับดุลพินิจ การดำเนินการโอน ย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาสรุปผลได้ ดังนี้ การแก้ไขปัญหาคำวินิจฉัยไม่เป็นกลางในการใช้ดุลพินิจเกี่ยวกับการโอนย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการมาตรการในเชิงโครงสร้าง เชิงกระบวนการ และ เชิงวัฒนธรรมองค์กร ภายใต้หลักธรรมาภิบาลและกฎหมายปกครองเป็นสำคัญ สารสำคัญของข้อเสนอแนะ ได้แก่

1) ควรกำหนดหลักเกณฑ์ ตัวชี้วัด และกรอบการพิจารณาให้มีความชัดเจนเป็นมาตรฐานเดียวกัน และสามารถตรวจสอบได้ โดยลดการพึ่งพาดุลพินิจเชิงอัตวิสัย และแปลงให้เป็นเกณฑ์เชิงประจักษ์ ที่วัดผลได้ พร้อมทั้งจำกัดสัดส่วนของดุลพินิจให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมเพื่อป้องกันการใช้อำนาจเกินขอบเขต

2) ควรนำระบบดิจิทัลและเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการตัดสินใจ เช่น การบริหารจัดการข้อมูลกลาง การคำนวณคะแนนอัตโนมัติ และการเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส ซึ่งจะช่วยลดอิทธิพลของความรู้สึกส่วนบุคคล เพิ่มความเที่ยงธรรม และยกระดับความน่าเชื่อถือของกระบวนการโอนย้าย

3) การใช้ดุลพินิจควรเป็นอำนาจร่วมของคณะกรรมการ ไม่ใช่อำนาจของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยต้องออกแบบโครงสร้างและกระบวนการทำงานของคณะกรรมการให้มีการถ่วงดุลลดความเอนเอียง และให้กรรมการทุกคนมีความเข้าใจตรงกันในหลักเกณฑ์เดียวกัน

4) ต้องยึดถือหลักการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อนและหลักส่วนได้เสียอย่างเคร่งครัด โดยกำหนดกลไกให้ผู้มีส่วนได้เสียต้องถอนตัวจากการพิจารณา และมีระบบตรวจสอบเพื่อป้องกันการเอื้อประโยชน์หรือการใช้อำนาจโดยไม่สุจริต

5) ทุกการใช้ดุลพินิจต้องมีการบันทึกเหตุผลประกอบคำสั่งทางปกครองอย่างชัดเจน โปร่งใส และตรวจสอบย้อนหลังได้ การให้เหตุผลอย่างเพียงพอไม่เพียงคุ้มครองสิทธิของผู้ขอโอนย้าย แต่ยังเป็นหลักประกันการใช้อำนาจของรัฐให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายและสุจริต

6) ควรมีกฎกระทรวง บัญญัติ การร้องเรียน และการตรวจสอบภายหลังการโอนย้าย รวมถึงการประเมินผลการตัดสินใจ เพื่อให้สามารถทบทวนและแก้ไขการใช้ดุลพินิจที่ไม่ชอบธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2557

7) ผลการศึกษายอมรับว่า “ดุลพินิจ” ยังมีความจำเป็นในการรองรับบริบทเฉพาะและเหตุผลเชิงมนุษยธรรมบางประการ อย่างไรก็ตาม ดุลพินิจดังกล่าวต้องเป็นดุลพินิจที่ถูกจำกัดกรอบ อยู่ภายใต้หลักความได้สัดส่วน ความจำเป็น และความคุ้มค่า เพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างความถูกต้องตามกฎหมายกับความเหมาะสมเชิงบริหาร

โดยสรุป การแก้ไขปัญหาความไม่เป็นกลางในการใช้ดุลพินิจในการโอนย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ต้องมุ่งสร้างระบบที่มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีหลักเกณฑ์ชัดเจน และยึดหลักธรรมาภิบาลเป็นแกนกลาง หากสามารถควบคุมและกำกับการใช้ดุลพินิจให้อยู่ในกรอบกฎหมายและเหตุผลที่ชอบธรรมได้ จะช่วยเสริมสร้างความยุติธรรม ความเชื่อมั่น และความศรัทธาต่อระบบการบริหารงานบุคคลภาครัฐได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ประเด็นที่ 1 ปัญหาความไม่ชัดเจนของเกณฑ์การใช้ดุลพินิจ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า แม้กระบวนการโอนย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีกรอบกฎหมายและหลักเกณฑ์ตามที่ ก.ค.ศ. กำหนดไว้อย่างชัดเจน แต่ในส่วนของกาให้คะแนนเชิงดุลพินิจ ซึ่งเป็นคะแนนเชิงคุณภาพกลับ มีลักษณะเป็นนามธรรมและสามารถตีความได้หลากหลาย การกำหนดหัวข้อการประเมินในลักษณะกว้าง เช่น ความเหมาะสมกับบริบทสถานศึกษา หรือศักยภาพในการบริหารจัดการ ทำให้คณะกรรมการแต่ละรายใช้มาตรฐานในการพิจารณาที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การใช้ดุลพินิจขาดความเป็นเอกภาพและ ไม่สามารถควบคุมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันได้

ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ เพชรรัตน์ ปานบุญเรือง (Panbunrueng, 2020) ที่พบว่า ปัญหาสำคัญของหลักเกณฑ์การย้ายข้าราชการครูคือความไม่ชัดเจนของรายละเอียดตัวชี้วัดในการประเมิน เช่น รางวัลหรือผลงานที่แสดงถึงความสามารถ ซึ่งควรกำหนดเกณฑ์ที่ชัดเจนในด้านประเภท ระดับ และจำนวนของรางวัล เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ผลการศึกษาของ คลนภา ทำทอง (Thamthong, 2024) ที่พบว่าระบบการย้ายครู (TRS) ยังมีปัญหาความ ไม่ครอบคลุมของตัวชี้วัดในการให้คะแนน และแนวปฏิบัติในแต่ละพื้นที่ยังขาดความเป็นเอกภาพ จึงควรมีการปรับปรุงเกณฑ์การประเมินให้มีความชัดเจน โปร่งใส และสะท้อนสภาพความเป็นจริงของการปฏิบัติงานมากขึ้น ดังนั้นผลการศึกษานี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าการกำหนดเกณฑ์การใช้ดุลพินิจที่ไม่ชัดเจนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเป็นธรรมและความน่าเชื่อถือของกระบวนการโอนย้าย ซึ่งควรได้รับการปรับปรุงให้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้นเพื่อให้การพิจารณาเป็นไปอย่างเป็นมาตรฐานเดียวกัน

ประเด็นที่ 2 ปัญหาความเสี่ยงต่อการใช้ดุลพินิจโดยขาดความเป็นกลาง ผลการศึกษพบว่า แม้จะมีข้อกำหนดให้คณะกรรมการพิจารณาการโอนย้ายต้องไม่มีส่วนได้เสียกับผู้ขอโอนย้าย แต่ในทางปฏิบัติ ความคุ้นเคยส่วนบุคคล ความสัมพันธ์ทางวิชาชีพ เครือข่ายทางการบริหาร รวมถึงแรงกดดันจากบริบทภายในพื้นที่ ยังคงมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก ลักษณะดังกล่าวทำให้การใช้ดุลพินิจมีความเสี่ยงต่อการเบี่ยงเบนจากหลักคุณธรรม และก่อให้เกิดการรับรู้ของข้าราชการครูว่า กระบวนการโอนย้ายยังแฝงด้วยระบบอุปถัมภ์หรือการเลือกปฏิบัติ แม้จะไม่ปรากฏพยานหลักฐานอย่างชัดเจนก็ตาม

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมร ปาโท (Pato, 2020) ที่ศึกษาการใช้ดุลพินิจในการลงโทษทางวินัยข้าราชการครู พบว่า การใช้ดุลพินิจของฝ่ายปกครองจำเป็นต้องยึดหลักกฎหมายหลักนิติธรรม และหลัก มโนธรรมอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันการใช้อดุลพินิจที่ไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นธรรม ทั้งยังชี้ให้เห็นว่าการดำเนินการที่ล่าช้าหรือไม่เหมาะสมกับความผิอาจสะท้อนถึงปัญหาในการใช้อดุลพินิจของผู้มีอำนาจ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อเสนอของ เพชรรัตน์ ปานบุญเรือง (Panbunrueang, 2020) ที่ระบุว่า ผู้พิจารณาถ่วงดุลการย้ายควรยึดหลักความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความเป็นกลางตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้การดำเนินงานได้รับความเชื่อถือจากผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้นผลการศึกษาจึงสะท้อนให้เห็นว่า แม้ระบบการพิจารณาจะมีหลักเกณฑ์กำกับ แต่หากขาดกลไกควบคุมและตรวจสอบการใช้อดุลพินิจอย่างเหมาะสมก็อาจนำไปสู่ความเสี่ยงต่อการตัดสินใจที่ไม่เป็นกลาง และส่งผลต่อความเชื่อมั่นของข้าราชการครูต่อระบบการบริหารงานบุคคลของรัฐ

ประเด็นที่ 3 ปัญหาความโปร่งใสและการตรวจสอบการใช้อดุลพินิจ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าขั้นตอนการให้คะแนนดุลพินิจและการลงมติของคณะกรรมการเป็นขั้นตอนที่ผู้ขอโอนย้ายไม่สามารถเข้าถึงเหตุผลประกอบการตัดสินใจได้อย่างชัดเจน แม้จะมีการบันทึกเหตุผลไว้เป็นเอกสารภายใน แต่เหตุผลดังกล่าวมิได้ถูกเปิดเผยหรืออธิบายในระดับที่ทำให้ผู้ได้รับผลกระทบสามารถตรวจสอบความสมเหตุสมผลของการใช้อำนาจได้ ส่งผลให้เกิดข้อสงสัยต่อความโปร่งใสและความสุจริตในการใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง

ประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ คลนภา ทำทอง (Thamthong, 2024) ซึ่งระบุว่าระบบการย้ายครู (TRS) ยังมีข้อจำกัดด้านการติดตามสถานะ การรายงานผลคะแนน และการตรวจสอบข้อมูล ทำให้ผู้ใช้ระบบไม่สามารถรับรู้กระบวนการพิจารณาได้อย่างครบถ้วน จึงมีข้อเสนอให้พัฒนาระบบรายงานผลคะแนนการแจ้งเดือนอัตโนมัติ และระบบตรวจสอบข้อมูล เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและประสิทธิภาพของระบบ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดด้านธรรมาภิบาลที่เน้นหลักความโปร่งใส (Transparency) และความสามารถในการตรวจสอบได้ (Accountability) ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญในการบริหารงานภาครัฐ ดังนั้น ผลการศึกษาจึงชี้ให้เห็นว่าการเพิ่มระดับความโปร่งใสในการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณา รวมถึงการพัฒนาระบบการตรวจสอบการใช้อดุลพินิจ จะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และทำให้กระบวนการโอนย้ายเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักเกณฑ์และกระบวนการโอน ย้าย โดยเฉพาะการกำหนดเกณฑ์การใช้อดุลพินิจให้มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม และเป็น

มาตรฐานเดียวกันในทุกเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อลดการตีความที่แตกต่างกันของคณะกรรมการ และเสริมสร้างความเสมอภาคในการพิจารณาโยกย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

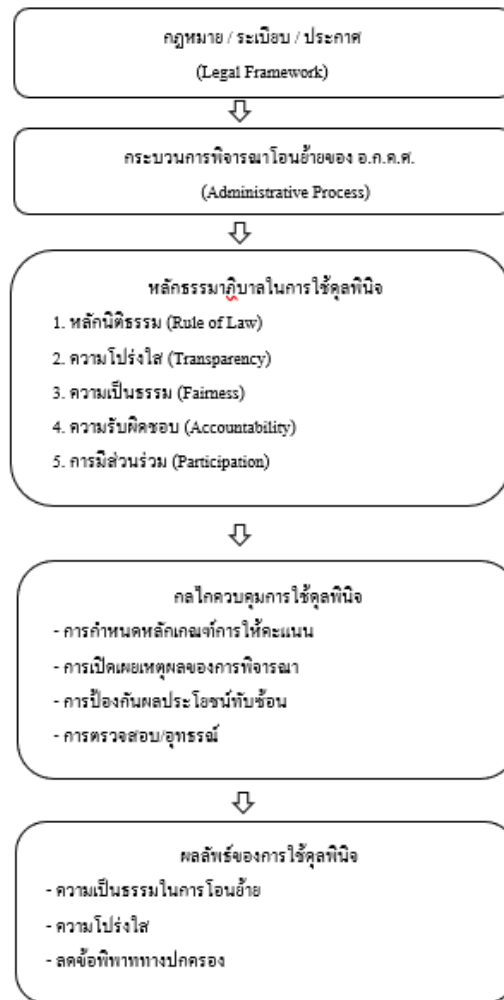
1.2 ควรใช้ผลการวิจัยเป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบายด้านการบริหารงานบุคคล โดย ก.ค.ศ. และหน่วยงานต้นสังกัดสามารถนำข้อค้นพบเกี่ยวกับปัญหาความไม่เป็นกลาง ความเสี่ยงของการใช้ดุลพินิจ และความไม่โปร่งใส ไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการปรับปรุงระเบียบ ข้อบังคับ หรือ แนวปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลและหลักกฎหมายปกครองมากยิ่งขึ้น

1.3 ส่งเสริมการพัฒนาความรู้และทัศนคติของคณะกรรมการผู้ใช้อดุลพินิจ โดยนำผลการวิจัย ไปใช้ประกอบการจัดอบรมหรือพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา ให้มีความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล หลักความเป็นกลาง หลักความได้สัดส่วน และหลักการให้เหตุผลทางปกครอง เพื่อให้การใช้ดุลพินิจเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม

1.4 ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการให้เหตุผลและการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการออกแบบระบบการบันทึกและเปิดเผยเหตุผลประกอบคำสั่งทางปกครองอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้ขอโอนย้ายสามารถรับรู้และตรวจสอบความสมเหตุสมผลของการตัดสินใจได้ อันจะช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นต่อระบบการโยกย้าย

1.5 นำผลการวิจัยไปใช้เป็นต้นแบบในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจในการ โอน ย้าย เช่น ระบบข้อมูลกลาง ระบบคำนวณคะแนนอัตโนมัติ หรือระบบติดตามและอุทธรณ์ผลการพิจารณา ซึ่งจะช่วยลดอิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล และยกระดับความโปร่งใสของกระบวนการบริหารงานบุคคลโดยรวม

การพิจารณาโอนย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาของ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา แม้จะมีกรอบกฎหมาย ระเบียบ และหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แต่ในทางปฏิบัติยังปรากฏประเด็นปัญหาบางประการเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของคณะกรรมการ เช่น ความไม่ชัดเจนของหลักเกณฑ์การพิจารณา ความแตกต่างในการตีความหลักเกณฑ์ รวมถึงข้อกังวลเกี่ยวกับความเป็นกลางและความโปร่งใสในการพิจารณา ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดข้อโต้แย้งหรือข้อพิพาททางปกครองได้ ดังนั้น เพื่อให้การใช้ดุลพินิจของ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษาในการพิจารณาโอนย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นไปอย่างมีมาตรฐาน โปร่งใส และสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล ผู้ศึกษาจึงเสนอ “โมเดลการใช้ดุลพินิจอย่างมีธรรมาภิบาลในการพิจารณาโอนย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกระบวนการพิจารณาและการตัดสินใจของคณะกรรมการให้มีความเป็นธรรม สามารถตรวจสอบได้ และลดโอกาสในการเกิดข้อพิพาททางปกครอง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลต่อการลดการใช้ดุลพินิจที่ไม่เป็นกลาง โดยอาจวิจัยเชิงทดลองหรือเชิงนโยบายเกี่ยวกับการนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในการโอนย้าย เพื่อประเมินว่าระบบดังกล่าวสามารถช่วยเสริมสร้างธรรมาภิบาลและความเชื่อมั่นได้มากน้อยเพียงใด

2.2 ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายและการปฏิบัติจริง โดยอาจวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคำพิพากษาศาลปกครองที่เกี่ยวข้องกับการโอนย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กับการใช้ดุลพินิจของ อ.ก.ค.ศ. เพื่อสะท้อนช่องว่างระหว่างหลักกฎหมายกับการปฏิบัติในทางปกครอง

เอกสารอ้างอิง

- Chokbandanchai, B. (2017). The exercise of administrative discretion: A case study of the implementation of the Head of the National Council for Peace and Order Order No. 10/2559. *Naresuan University Law Journal*, 10(1), 25-42.
- Office of the Administrative Courts. (2022). *Annual report fiscal year 2022: Administrative Courts and Office of the Administrative Courts*. Bangkok: Office of the Administrative Courts.
- Office of the Civil Service Commission. (2001). *Good governance*. Bangkok: Office of the Civil Service Commission.
- Order of the Head of the National Council for Peace and Order No. 19/2560 Re: Educational Reform in the Regional Areas of the Ministry of Education. (2017, April 3). *Royal Thai Government Gazette*, Vol. 134, Special Issue 96 Ng, pp. 14-19.
- Order of the Head of the National Council for Peace and Order No. 10/2016 Re: Driving the Educational Reform of the Ministry of Education in the Regions. (2016, March 21). *Royal Thai Government Gazette*, 133(Special Issue 68 Ng), 1-2.
- Panbunrueang, P. (2020). *Guidelines for developing criteria and methods for teacher transfers*. Master thesis, M.Ed., Khon Kaen University, Khon Kaen.
- Pato, S. (2020). *Legal problems in the exercise of discretion in imposing disciplinary punishment on teachers in the civil service*. Master thesis, L.M., Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi.
- Royal Society of Thailand. (2020). *Royal Institute Dictionary B.E. 2554 in commemoration of His Majesty King Bhumibol Adulyadej's 7th-cycle birthday anniversary, 5 December 2011*. Bangkok: Royal Society of Thailand.
- Teachers and Educational Personnel Civil Service Act B.E. 2547 (2004), as amended (No. 2) B.E. 2551 (2008) and (No. 3) B.E. 2553 (2010). (2004). *Royal Thai Government Gazette*.
- Thamthong, D. (2024). *Guidelines for the development of the transfer system for teachers and educational personnel in teacher positions under the Ministry of Education*. Independent study, for the M.Pol.Sc., Thammasat University, Bangkok.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ

การส่งบทความ

1. ให้พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษสัน ตั้งค่าน้ำกระดาษเป็น B5 (JIS) (7.17 x 10.12 นิ้ว) ระยะขอบ บน/ล่าง/ซ้าย/ขวา 0.7 นิ้ว และหัวกระดาษ/ท้ายกระดาษ 0.5 นิ้ว ควรมีความยาวไม่น้อยกว่า 8 หน้า และไม่เกิน 14 หน้า รวมเอกสารอ้างอิง โดยพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Office Word 2007 หรือ 2010 ขึ้นไป ใช้แบบตัวอักษร Angsana New
2. ชื่อเรื่องใช้ขนาด 18 พอยท์ ตัวหนา ชื่อผู้เขียนใช้ ขนาด 16 พอยท์ ตัวหนา และเนื้อหาใช้ขนาด 15 พอยท์ โดยให้เขียนเชิงอรรถไว้ด้านล่างบทความด้วยภาษาไทย-อังกฤษ โดยระบุตำแหน่ง สถานที่ทำงานที่ติดต่อได้ ทุนวิจัยที่ได้รับ
3. หากมีอ้างอิงเอกสารในการเขียนบทความให้อ้างอิงไว้ในส่วนท้ายของบทความ โดยใช้คำว่า “เอกสารอ้างอิง” โดยให้เขียนภาษาไทยควบคู่พร้อมภาษาอังกฤษ เมื่อได้รับตีพิมพ์จะตีพิมพ์ภาษาไทยออก
4. การจัดส่งต้นฉบับบทความให้ส่งผ่านระบบออนไลน์ทางเว็บไซต์วารสารวิชาการและวิจัย สังคมศาสตร์ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JSSRA>

การตีพิมพ์บทความ

1. วารสารนี้จะรับตีพิมพ์บทความในสาขาวิชาทางการศึกษา รัฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ การพัฒนาสังคม และสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์ หรือสาขาที่เกี่ยวข้องเท่านั้น
2. ต้นฉบับที่ส่งมาให้พิจารณาตีพิมพ์จะต้องไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารฉบับอื่นมาก่อน และจะต้องไม่ส่งตีพิมพ์ซ้ำซ้อนในวารสารหลายฉบับในเวลาเดียวกัน
3. การตีพิมพ์บทความลงในวารสาร จะเรียงตามลำดับก่อน-หลัง ตามวันที่ได้รับเรื่อง บทความจะจัดส่งให้กองบรรณาธิการพิจารณาถึงความเหมาะสมของบทความ และอาจจะจัดส่งให้เจ้าของบทความปรับแก้ไขในเบื้องต้นก่อนจัดส่งให้ผู้ประเมินอิสระ (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน/บทความ
4. กองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาและตีพิมพ์บทความทุกเรื่อง รวมทั้งการปรับปรุงบทความบางส่วนตามข้อเสนอแนะของกรรมการภายนอกที่เป็นผู้อ่านบทความ
5. ชำระค่าธรรมเนียมพิจารณาตีพิมพ์บทความภาษาไทย จำนวน 3,500 บาท และบทความภาษาอังกฤษ จำนวน 4,000 บาท โดยชำระเงินผ่านธนาคารกรุงไทย สาขาเซ็นทรัลนครสวรรค์ ชื่อบัญชี “กองทุนวารสารวิชาการสำนักงานส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เลขที่บัญชี 661-0-61605-1” (*ชำระเงินเมื่อบทความเข้าสู่กระบวนการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิเท่านั้น และบทความที่ไม่ได้รับตีพิมพ์ไม่สามารถขอรับเงินคืนได้)
6. บทความที่ตีพิมพ์ลงในวารสาร ถือว่าเป็นผลงานทางวิชาการหรืองานวิจัยของคณะผู้เขียน ไม่ใช่ความคิดเห็นของกองบรรณาธิการ ผู้เขียนและคณะต้องรับผิดชอบต่อบทความของตน

ทัศนะ แนวคิด และรูปแบบการนำเสนอบทความในวารสารนี้เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่ละคน การนำบทความหรือส่วนหนึ่งของบทความไปตีพิมพ์เผยแพร่ให้อ้างอิงแสดงที่มาข้อมูลเกี่ยวกับผู้เขียนบทความ และกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการคัดเลือกบทความลงตีพิมพ์ และจะแจ้งให้เจ้าของบทความทราบหลังจากผู้ประเมินอิสระตรวจอ่านบทความแล้ว

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/JSSRA>

สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ (ย่านมัทรี)
398 หมู่ 3 ตำบลย่านมัทรี อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ 60130
0-5621-9100-29 ต่อ 1211 หรือ 09-7924-5216 โทรสาร 0-5688-2523